

Højskolens
Ungdomstid
i Breve

I

MUNKSGAARD

1960

**HØJSKOLENS
UNGDOMSTID I BREVE**

I

UDGIVET MED STØTTE FRA
ALFRED GOODS PERSONALHISTORISKE FOND
OG
KONSUL GEORGE JORCKS
OG HUSTRU EMMA JORCKS FOND

HØJSKOLENS
UNGDOMSTID
I BREVE

I

UDGIVET AF

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURELSKAB

VED

ROAR SKOVMAND

UNDER MEDVIRKEN AF

HANS LUND OG ARNE FOG PEDERSEN

MUNKSGAARD

1960

TILSYN
HENNING HØIRUP - HERLUF NIELSEN

COPYRIGHT 1960 BY
DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB
COPENHAGEN

PRINTED IN DENMARK .
VALD. PEDERSENS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

SELSKABETS FORORD

Til udarbejdelsen af nærværende brevdugave, som belyser den vigtigste periode i Højskolens historie, har Selskabet modtaget bevillinger fra *Alfred Good's personalhistoriske Fond*. Selskabet er bestyrelsen for dette fond megen tak skyldig for den forståelse, man har mødt under planlægningen og udformningen af det foreliggende manuskript.

Fremstillingsudgifterne er stillet til Selskabets rådighed af *Konsul George Jorcks og Hustru Emma Jorcks Fond*, til hvis bestyrelse Selskabet ligeledes ønsker at fremføre sin bedste tak for den betydelige bevilling, som var nødvendig til opgavens løsning.

Endelig ønsker Selskabet at tilslutte sig den af udgiveren fremførte tak til *Det kongelige Bibliotek, Rigsarkivet* og de private brevejere for stor imødekommenhed.

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

INDHOLD

Forord	VII
Illustrationer	XI
Tidstavler	XXII
Brevskriverliste	XXI
Arkivfortegnelse	XXVII
Forkortelser	XXVIII
Indledning	XXIX
Rødning Højskole 1841-1861	I
I. Højskolens tilblivelse 1841-1844	3
II. J. Wegeners forstandertid 1844-1845	38
III. Chr. Flors og Fr. Helwegs forstandertid 1845-1850	70
IV. Sofus Høgsbros forstandertid 1850-1862	88

ILLUSTRATIONER

HØJSKOLER FØR 1870	xii
Omtalt i brevene. Tegnet af M. Goodwin.	
FOLKEHØJSKOLEN I RØDDING 1845	16- 17
Litografi efter tegning af højskoleelev A. Schmidt, i C. Flor: Beretning om Folkehøjskolen i Rødding, Kbh. 1846.	
CHR. FLOR	32- 33
Fotografi fra P. C. Kochs atelier 1861. (Billedet er omtalt s. 282).	
FREDERIK HELWEG	80- 81
Fotografi, antagelig efter daguerreotypi fra 1850'erne.	
SOFUS HØGSBRØ	96- 97
Daguerreotypi fra 1850'erne.	

Højskoler for 1870, omtalt i brevene

TIDSTAVLER

(Tallene i parentes angiver udgavens brevnumre.)

Rødding Højskole

- 1840 11/9 Syndikus C. F. H. Klenze foreslår i Itzehoer Wochenblatt oprettelse af en højere bondeskole for Holsten og Slesvig.
- 1841 6/2 Klenzes opfordring refereres i Dannevirke, hvor det hævdes, at en sådan anstalt er særlig påkrævet i Nordslesvig (1).
- 6/11 Opfordring i Dannevirke (udgæt fra præsten L. C. Hagens kreds) : De nordslesvigske bønder må rejse en dansk højskole (6-9).
- 20/12 Hagens møde i Brøns kro for at forberede aktietegning (10).
- 1842 22/1 Vestslesvigske præster og bønder indbyder i Dannevirke til aktietegning.
- 6/10 En „højere folkeskole“ åbnes i Rendsborg (12).
- 11/11 Peter Hiort Lorenzen „vedbliver at tale dansk“ i Slesvigs stænder.
- 1843 maj Professorerne H. N. Clausen, J. F. Schouw o. fl. („Syvstjernen“) skaber komité til fremme af danske undervisningsanstalter i Nordslesvig (13).
- 12/6 Østslesvigske bønder stifter Den slesvigske Forening – for at støtte oprettelsen af danske undervisningsanstalter.
- 14/8 Professor Chr. Flor forelægger plan til en højskole på Den slesvigske Forenings møde i Haderslev (13).
- novbr. Syvstjernen lover højskolen økonomisk støtte i starten (15, 23).
- 1844 jan. Krigsassessor C. Kiærs gård i Rødding købes til højskole (14, 18, 21 o. fl.).
- 12/2 Den slesvigske Forening vælger direktion for skolen med Flor i spidsen (25).
- 14/3 cand. theol. Johan Wegener siger ja til at blive forstander (27).
- 17/6 Chr. VIII giver tilladelse til højskolens oprettelse (17).
- 4/7 Under Skamlingfesten lykønsker N. F. S. Grundtvig de danske slesvigere med at de som de første rejser en „Dansk Høiskole“.
- 19/10 Wegener kommer til Rødding (31).
- 7/11 Wegener åbner Rødding Højskole (32-33).

- 1844 19/12 Wegener får tilbudt præstekald på Lolland (38).
- 1845 jan. Flor vil opgive sin stilling i Kiel for midlertidigt at lede Rødding (48).
5/5 Wegener rejser (53).
- 1846 2/4 Klager over Flors selvrådighed (57, 60).
septbr. cand. theol. Fr. Helweg siger ja til at blive forstander (64, jfr. 49-50).
- 1848 31/3 Skolen lukkes efter oprørets udbrud. Helweg forlader Rødding 29/4 og bliver senere feltpræst.
- 1850 11/8 cand. theol. Sofus Høgsbro siger ja til at blive forstander.
19/11 Skolen genåbnes af Høgsbro med cand. phil. Edv. Thomsen som medlærer (74).
- 1851 13/9 cand. phil. Gotfred Rode siger ja til at blive lærer (81).
11/12 Rødding-elever sendes til Skotland for at lære landbrug (85, 91).
- 1852 26/3 Den slesvigske Forening skifter navn til Rødding Højskoleforening og Høgsbro bliver formand (92-93).
29/5 Strid mellem Høgsbro og Thomsen (96).
3/6 Høgsbros tanke: at drage til Gråsten (97).
25/10 cand. theol. J. L. Knudsen siger ja til at blive lærer i Rodes sted (102).
7/12 Høgsbro taler skolens sag blandt Bondevennerne. Balthazar Christensen fremkalder personligt tilskud fra kongen (110-11).
- 1853 jan. Hagen gøres til opmand i stridsspørgsmål indenfor lærerkredsen (114, 117-18).
14/6 Flor bestyrelsens formand, Høgsbro udtræder af bestyrelsen.
- 1855 24/2 Høgsbro genoptager gammel plan fra 1852 (97) om højskole i Gråsten (149, 154).
30/4 Flors ide om en pigehøjskole (153).
31/5 Høgsbro ansøger kongen om at få Gråsten slot overladt til højskole. Der arbejdes med denne plan indtil 1858 (156, 160 o. fl.).
12/6 Hagen og Høgsbro får på generalforsamling skolens øverste myndighed overdraget til tre tillidsmænd: H. N. Clausen, Chr. Flor og Grundtvig, men Clausen vil ikke sidde i komite med Grundtvig (150, 160, 162-63).
18/12 Knud L. Knudsen vælges i Clausens sted, hvorefter Flor trækker sig tilbage; han ønsker Thomsen skal blive ved skolen, hvilket grundtvigianerne modarbejder (174, 176, 178).
- 1856 19/2 Hagen opfordrer Thomsen til at frasige sig inspektørposten (181).

- 1856 3/4 Generalforsamling ønsker Thomsen skal blive som lærer.
 15/4 Høgsbro opsiger sin stilling som forstander (187).
 maj Thomsen udnævnes til vejkonduktør i Flensborg (189).
 11/6 Ny generalforsamling, hvor Flor bliver bestyrelsens formand.
 12/6 Høgsbro trækker sin opsigelse tilbage.
 19/9 Unighed mellem Høgsbro og J. L. Knudsen, der ønsker skolen helt grundtvigsk (194).
- 1857 1/2 cand. pharm. J. A. Wiinstedt bliver lærer i Thomsens sted (208).
 25/7 Rødding Højskoles Elevforening dannes (197, 214, 225-26).
- 1858 14/6 Høgsbro vælges til folketingsmand for enklaverne (241).
 6/11 Redaktør Godske Nielsen angriber i Dannevirke Høgsbro og skolen (242, 244).
- 1860 31/3 Kultusminister D. G. Monrad nedsætter skolens understøttelse (252-53, 257).
 juni Nye angreb på Høgsbro og Rødding i Dannevirke og Dagbladet (259).
 25/9 J. L. Knudsen ønsker at komme til Kolds højskole (260).
- 1861 5/4 Hagen stiller Høgsbro overfor valget: Rødding eller Rigsdagen (267).
 13/5 Flor opfordrer Høgsbro til at søge det ledige Rødding præstekald (270).
 12/6 Hagen udtræder af bestyrelsen.
 30/6 Pastor Hans Sveistrup kaldes på foranledning af H. D. Kloppenborg til sognepræst i Rødding (278).
 8/11 cand. theol. Ludvig Schrøder kommer til Rødding som vikarlærer for Høgsbro (282-85).
- 1862 7/1 Høgsbro opsiger sin stilling som forstander til efteråret (305).
 jan. Sveistrup og J. L. Knudsen holder kristelige onsdagsmøder på skolen (312-13).
 25/2 Flor går ind på planen om at Schrøder skal være forstander med cand. theol. H. Nutzhorn og dyrlæge R. Fenger som medlærere (318).
 marts Schrøder, Nutzhorn og J. L. Knudsen besøger Kold i fire dage (322).
 23/4 J. L. Knudsen opsiger sin stilling som lærer for at tage til Kold (326).
 2/10 Schrøder kommer til Rødding som forstander (335).

- 1862 novbr. Sveistrup, Schrøder og Nutzhorn holder kristelige og folkelige mandagsmøder på skolen (339).
- 1863 3/5 Rasmus Fenger afløser Wiinstedt, der skal lede den nye landbo-skole Aagaard syd for Flensborg (358).
- juni Egnens bønder besøger gratis kørsler ved skolens byggeri (361).
- 27/10 Skolens nye gymnastiksal tages i brug ved kirkeligt møde (367).
- 29/11 Eleverne begynder at forlade skolen p.g.a. indkaldelser (370).
- 1864 1/5 Rødding Højskole standser sin undervisning p.g.a. krigen (379).
- 1865 23/1 Den fra Tønder fordrevne lærer Cornelius Appel flytter ind i Rød-ding Højskolegård (387).
- 1/3 De slesvigske bestyrelsesmedlemmer foreslår at overgive skolens kasse og udlåne læremidler og indbo til Schrøders påtænkte skole i Askov (390).
- maj Appel holder 3 måneders pighøjskole.
- efterår Sveistrup og Appel holder kristelige og kirkehistoriske møder (392).
- 1867 jan. Appel får overdraget samme myndighed over skolens ejendom som tidligere forstandere.
- 1869 15/5 På møde i Gram vedtages det at søge skolen sat i gang påny (399).
- 28/5 Tanken herom møder modstand hos Flor og Schrøder (400, 403).
- 2/8 Nyt „højskoleråd“ vedtager, at højskolen skal genåbnes med Appel som forstander.
- 2/11 Rødding Højskole begynder påny med en halv snes elever (403).
- 1870 aug. De præjisiske myndigheder forbyder efter krigsudbrudet foreløbigt skolen (408).
- septbr. Sveistrup (afskediget af præjiserne 1867) bliver præst i Vejen (409).
- 1871 maj Sommerskolen for unge piger genoptages.
- 1874 12/6 På møde i højskolegården besluttet dannelse af frimenighed med Appel som præst.
- 1885 Pighøjskolen opgives p.g.a. Appels svigtende helbred.

Uldum Højskole

- 1843 febr. Skolelærer Rasmus Sørensen offentliggør indbydelsesforslag til at oprette undervisningsanstalter for voksne bønderkarle (1).
- 1848 sommer Rasmus Sørensen går til kongen og får løfte om hans støtte til sin påtænkte skole. Derefter rejser han til sin barndomsegn Uldum og får med bøndernes hjælp tegnet 15 elever og lejet lokale.

- 1849 jan. Rasmus Sørensen holder et par måneder skole hos Enevold Lund i Uldum med en halv snes unge mænd (2).
- 1850 efterår Rasmus Sørensen og hans familie flytter til København.
- 1851 jan. I månederne januar–marts fortsætter seminarist Christen Kold Uldumskolen hos Jens Jørgensen i Bøgballe med 7 elever (3).
- febr. Jens Jørgensen og andre bønder forbereder fortsat skole i Uldum (3).
- juni De henvender sig efter Rasmus Sørensens råd til hans ven lærer E. M. Rotwitt i Låsby.
- septbr. På møde hos Enevold Lund beslutter 11 bønder at begynde skole samme efterår med forventet statstilskud.
- 4/11 Forstander Rotwitt åbner Uldum højere Bondeskole i Enevold Lunds stortue. 19 elever.
- 1852 4/11 Skolen tager egen bygning i brug til 33 elever.
- 1861 14/6 E. M. Rotwitt vælges til folketingsmand i Skjoldelev-kredsen, men fortsætter som forstander til 1871.

Kolds Højskole

- 1849 27/8 P. K. Algreen og Grundtvigs venner opfordrer seminarist Christen Kold til drøftelse om fremme af folkelig oplysning (2).
- 1/11 Kold bliver huslærer hos præsten Vilhelm Birkedal i Ryslinge og holder her skole for drenge i overgangsalderen (3).
- 1850 12/5 Kold meddeler den grundtvigske kreds, at han vil grundlægge sin egen skole og at han trænger til støtte for at få indrettet en bygning han har købt (11).
- 1851 jan. Kold holder skole med unge mænd hos Jens Jørgensen i Bøgballe (15–16).
- 25/2 Kold søger statsstøtte til sin kommende skole (16).
- 1/11 Kold åbner Ryslinge Folkeskole med 10 elever (21).
- decbr. Seminarist A. C. Poulsen Dal bliver lærer hos Kold (28).
- 1852 26/3 Ved vinterens slutning erkender Kold, at de ældste elever er de bedste (23).
- 1853 Kold flytter skolen til Dalby ved Kerteminde.
- 1856 27/11 Pastor J. V. Bloch, Kold o. fl. danner Selskabet for den danske Almueskole (36).
- 15/12 Pastor C. E. Lehn o. fl. danner som modtræk mod grundtvigianerne Landboforeningen for Hindsholm.

- 1857 16/1 Landboforeningen kræver at ministeriet skal nægte Kolds skole støtte (36).
3/7 42 af Kolds gamle elever protesterer mod Landboforeningens aktion.
- 1858 26/3 Provsterne J. L. Rohmann, C. Hald o. fl. holder overhøring i Kolds højere bondeskole og udbetaler statstilskud (39-41).
- 1859 jan. Landboforeningen tager skridt til indretning af landboskole i Lumby ved Odense (44).
april Kold ønsker at flytte sin skole til Odense-egnen for at konkurrere med Lumby (44).
aug. Højskolelærermøde hos Kold i Dalby med drøftelse af tilsynsforhold. J. L. Knudsen taler med Kold om at komme over til ham (43-44, 47).
- 1861 juni Kold køber grund på Hjallese mark ved Odense (54).
11/9 Kold opfordrer skolens venner til at støtte ham nu da skolen skal flyttes og udvides (55).
- 1862 forår Kold flytter til den nybyggede „Dalum Højskole“ (58).
19/8 J. L. Knudsen flytter fra Rødding til Dalum (61).
- 1863 1/5 Kold indleder 3 måneders sommerskole for 18 unge piger (65).
1/10 Poulsen-Dal forlader Dalum for at oprette højskole på Mors (64-65).
- 1864 3/3 J. L. Knudsen bliver sognepræst i Aggersborg (67).
- 1865 aug. Friskolelærermøde hos Kold – gentages de følgende år.
- 1870 21/2 Kold frasiger sig fremtidig statsstøtte, da han ikke behøver den (79).
6/4 Kolds død, 54 år gl. (80-81).

Hindholm Højskole

- 1848 juni Efter at kultusminister D. G. Monrad i maj har udsendt cirkulære om oprettelse af amtskoler, indsender institutbestyrer Anders Stephansen forslag til Sorø amtsråd om indretning af en amtskole på Holsteinsminde, men møder ikke forståelse for sin ide: forbindelse mellem børnehjem og ungdomsskole (3-4).
- 1851 marts Husmandsføreren Peder Hansen fra Lundby opfordrer Stephansen til at indrette skole for unge fra bondestanden på Holsteinsminde. Stephansen udarbejder en plan beslægtet med Rasmus Sørensens indbydelsesforslag fra 1843 (10, 27).
- 1852 10/3 cand. theol. N. J. Jensen fra Algreens grundtvigske kreds spørger Stephansen, om han kan bruge ham på sin planlagte folkeskole på Hindholm ved Holsteinsminde – og får ja (11, 13).

-
- 1852 26/4 Peder Hansen tager initiativ til subscriptionsplan for Præstø og Sorø amters landkommunalforeninger for at få oprettet en folkeskole for bonde- og husmandssønner (15).
- juni Stephansen køber gården Hindholm til folkehøjskole (16-17).
- novbr. Folkeskolen på Hindholm begynder med Stephansen som leder og N. J. Jensen som førstelærer samt med 16 elever (21).
- 1853 april Enkedronning Caroline Amalie yder lån til skolen – Holsteinborg Sparekasse har opsagt sit lån i gården (22-23).
- 1854-55 Hindholm udvides med nybygninger.
- 1856 19/6 N. J. Jensen bliver gift med Nanna Boisen – forholdet mellem Stephansen og Jensen kølnes (36, 39, 42).
- 15/11 Den hindholmske Forening dannes (41, 43, 45).
- 1857 27/11 Dorothea Stephansen lammes af slagtilfælde (46-48).
- 1858 21/7 Stephansen tilbyder førstelærer Chr. Nielsen, Altona, lærerstilling på Holsteinsminde og Hindholm (48-51).
- novbr. Chr. Nielsen bliver lærer på Hindholm og Holsteinsminde.
- 1861 april N. J. Jensen lader sig opstille som Bondevennernes kandidat i Stegekredsen, men bliver ikke valgt den 14. juni (58-60).
- 1862 marts Stephansen gennemgår med eleverne punkt for punkt Lars Bjørnbaks flyveskrift „Frem, Bondemand, frem!“ (66).
- 1863 juli Løjtnant Chr. Nielsen udkommanderes, vender først tilbage i sommeren 1864 (67).
- septbr. N. J. Jensen søger Førslev præstekald og støttes af Stephansen og grevinde Holstein, men uden held (68).
- 6/10 Chr. Nielsen gifter sig med Laura Stallknecht (68-70).
- 1864 26/2 Brud mellem Stephansen og N. J. Jensen (74, 76-78).
- 5/3 N. J. Jensen vælges til rigsrådsmedlem (77).
- 14/6 Chr. Nielsen vender hjem fra præjsisk fangenskab for at blive N. J. Jensens afløser som førstelærer på Hindholm (83).
- 1866 maj Højskole for unge piger begyndes på Holsteinsminde (90).
- 1867 14/3 Chr. Nielsen siger ja til også at overtage ledelsen af Holsteinsminde efter Stephansen (97-98).
- 1870 22/3 Anders Stephansens død, 78 år gl.

Grundtvigs Højskole på Marielyst

- 1853 maj Præsten N. F. S. Grundtvig og hans venner indbyder til oprettelsen af en Dansk Forening, der bl. a. skal arbejde for at få oprettet en dansk folkelig højskole. Foreningen udgiver ugebladet Dannebrog med cand. theol. C. J. Brandt som redaktør.
- 8/9 På sin 70-årsdag får Grundtvig overrakt en pengesum, indsamlet på Dansk Forenings initiativ i Danmark og Norge, til oprettelse af en højskole i hans navn (1).
- septbr. Grundtvig og C. J. Brandt udarbejder en plan for skolen (3).
- 1855 april Grundtvig køber en gård ved Vibenshus til skolebrug (4).
- 1856 3/11 Grundtvig skænker gården „Marielyst“, opkaldt efter hans afdøde hustru, til højskolen. Skolen åbnes samme dag med C. J. Brandt som forstander og seminaristerne J. Tang og Morten Eskesen som lærere (6-7).
- 1859 forår cand. theol. Carl Grove udses af Gunni Busck til Brandts efterfølger som forstander (10).
- 1866 marts Grove opfordrer forgæves Skov-Kirsten til at komme til Marielyst som medhjælper ved pigeskolen (30).
- 8/5 Den første sommerskole for piger på Marielyst åbnes af Grundtvig med tale om Frejas guldsmykke (32).
- 1871 2/11 Grundtvigs sidste åbningstale på Marielyst.

BREVSKRIVERLISTE

Rødning Højskole

ALLEN, C. F.

Laur. Skau 1845 (brev 43, 54).

APPEL, CORNELIUS

Sofus Høgsbro 1869 (399).

P. Mouritsen 1865 (387, 392), 1866 (393-95), 1867 (398), 1869 (401, 403, 405), 1870 (406, 408-09).

Ludvig Schrøder 1865 (389).

BARFOD, IMMANUEL

Sofus Høgsbro 1852 (103).

BOISEN, HARALD

Sofus Høgsbro 1856 (195).

BORRIES, G.

Laur. Skau 1852 (104).

BUCK, NIELS

Fr. Møller 1858 (236).

CALLESEN, NIS H.

Sofus Høgsbro 1857 (216).

H. Nutzhorn 1862 (344).

CLAUSEN, H. N.

L. C. Hagen 1855 (163).

Sofus Høgsbro 1852 (95, 106), 1853 (115, 128), 1855 (154), 1858 (227).

Hans Nissen og Laur. Skau 1843 (13).

Den slesvigske Forening 1844 (23).

ENEVOLDSEN, H. L.

Sofus Høgsbro 1857 (212).

FAUSBØL, JØRGEN

Jørgen Iversen 1857 (202).

FENGER, RASMUS

Ludvig Schrøder 1862 (338).

FLOR, CHR.

Cornelius Appel 1869 (400, 402).

Jonas Collin 1845 (45, 47).

N. F. S. Grundtvig 1846 (62), 1861 (292).

L. C. Hagen 1854 (135), 1855 (142, 146, 153, 160, 162, 172, 173), 1856 (176, 179, 188), 1860 (254).

Sofus Høgsbro 1852 (99), 1854 (131, 133, 136, 138, 140), 1855 (152, 155, 161, 165-67, 169), 1856 (196), 1858 (228, 231, 234, 239), 1860 (257, 259, 261), 1861 (268, 270, 272, 280), 1862 (318, 320, 325, 328).

P. Chr. Koch 1841 (1-3, 5, 7), 1842 (11), 1843 (15-17, 22), 1844 (25, 30), 1845 (41, 48).

Ludvig Schrøder 1862 (341).

Hans Sveistrup 1865 (388).

GIØRTZ, H.

L. C. Hagen 1853 (121).

GROTHUSEN

Cornelius Appel 1873 (410).

GRUNDTVIG, JOHAN

Sofus Høgsbro 1850 (73), 1851 (77), 1852 (105).

GRUNDTVIG, N. F. S.

L. C. Hagen 1856 (178).

HAGEN, L. C.

Chr. Flor 1855 (145, 150), 1860 (256).

- Sofus Høgsbro 1850 (74), 1853 (117),
1855 (159), 1856 (177, 181, 187,
190), 1857 (199).
J. L. Knudsen 1856 (181, 187).
H. P. G. Koch o. fl. 1841 (6).
- HANSEN, JENS**
Th. Schiøtz 1856 (193).
- HELTZEN, E.**
Sofus Høgsbro 1855 (168).
- HELWEG, AGNES**
Hans Helweg 1847 (68).
- HELWEG, FR.**
Chr. Flor 1846 (64), 1857 (221).
Hans Helweg 1847 (65, 67, 69), 1849
(70), 1850 (72).
J. A. Schmidt 1849 (71).
- HERTEL, H. W.**
H. N. Clausen 1853 (119).
J. F. Schouw 1846 (60).
- HERTEL, REINHOLD**
Laur. Skau 1863 (347, 351).
- HØGSBRO, SOFUS**
Cornelius Appel 1869 (402).
H. N. Clausen 1852 (94), 1853 (116),
1857 (206, 219), 1858 (238).
dagbog 1852 (96-98, 108, 110), 1855
(174), 1856 (194).
Chr. Flor 1851 (80, 85), 1852 (93),
1854 (130, 132, 134, 139, 141),
1855 (157, 164), 1858 (230, 233,
235, 240), 1859 (247-48), 1860
(253, 255, 258, 260, 263), 1861
(266-67, 269, 271, 275-79, 281),
1862 (306, 309, 311, 313, 315-16,
319, 321, 324, 329), 1869 (404).
Johan Grundtvig 1851 (86), 1852
(88, 92), 1853 (122), 1855 (149),
1859 (246).
L. C. Hagen 1853 (114), 1855 (143-
44, 147-48, 156, 170, 175), 1856
(180, 184-86, 189, 191), 1857 (200,
208, 211, 215, 217-18), 1858 (243,
245), 1860 (252), 1861 (265).
E. Hagerup 1856 (192).
Amalie Høgsbro 1852 (111), 1861
(282).
J. L. Knudsen 1852 (100).
Fr. Møller 1857 (224).
Gotfr. Rode 1855 (172 a).
Rødding højskoles bestyrelse 1862
(305).
Ludvig Schrøder 1862 (331).
Gabriel Sibbern 1850 (75), 1851
(76), 1853 (123, 127).
Edv. Thomsen 1857 (223).
- HØRLYCK, A. D.**
Sofus Høgsbro 1857 (204).
- KNUDSEN, J. L.**
P. K. Algreen 1861 (264).
Chr. Flor 1853 (125), 1855 (151).
L. C. Hagen 1856 (182), 1857 (213),
1858 (229).
Sofus Høgsbro 1851 (78), 1852 (102,
109), 1858 (244), 1859 (249), 1860
(250-51, 262), 1861 (274, 283, 288,
291), 1862 (333).
Christen Kold 1861 (298).
L. Schrøder 1862 (307, 310, 312,
314, 317, 323, 326, 330).
- KOCH, P. C.**
Chr. Flor 1841 (4, 8-9), 1843 (21),
1844 (26).
- LARSEN, P.**
Sofus Høgsbro 1857 (207).
- LETH, ANDREAS**
H. Nutzhorn 1862 (337).
- MØLLER, LUDV. CHR.**
P. Chr. Kierkegaard 1841 (10).

MØLLER, FR.

Niels Buck 1857 (203, 214), 1858 (237).

H. C. Clemmensen 1856 (198).

Søren Due 1858 (225).

Hindholm elevforening 1861 (273).

Sofus Høgsbro 1856 (197), 1857 (201, 205, 209-10, 220), 1858 (232).

NIELSEN, GODSKE

Sofus Høgsbro 1858 (242).

NIELSEN, HANS

Chr. Flor 1846 (61).

PLOUG, CARL

Sofus Høgsbro 1858 (241).

POULSEN, C. M.

Sofus Høgsbro 1852 (89).

RODE, GOTTFRED

Vilhelmine Hage 1851 (84), 1852 (87, 90).

Sofus Høgsbro 1851 (81-83), 1852 (107), 1853 (124).

SCHOUW, J. F.

Chr. Flor 1846 (58-59, 63).

SCHRØDER LUDVIG

dagbog 1863 (359, 361-62, 364-65, 370), 1864 (373, 375, 377, 379).

P. Dorph 1863 (360).

Rasmus Fenger 1862 (340), 1864 (381).

Chr. Flor 1862 (335, 339), 1863 (348, 350, 352-53, 355-56, 358, 363, 366-68, 371), 1864 (372, 374, 376, 378, 380, 384).

Niels Lindberg 1862 (342).

Chr. Listov 1862 (308, 336).

H. V. Rasmussen 1863 (346).

Johs. E. Schrøder 1861 (284, 295), 1862 (322, 327, 343), 1863 (345, 354, 369).

Hans Sveistrup 1862 (332, 334), 1864 (382, 385-86), 1865 (391).

Charlotte Wagner 1861 (285-87, 289-90, 293-94, 296-97, 299-304).

SKAU, LAURIDS

Chr. Flor 1843 (14, 18).

Reinhold Hertel 1863 (349).

Carl Ploug 1845 (55-56).

SKAU, PEDER

Sofus Høgsbro 1858 (226).

SMITH, C.

Chr. Flor 1845 (57).

SVEISTRUP, HANS

Chr. Flor 1864 (383), 1865 (390), 1866 (396), 1867 (397).

SYVSTJERNEN

Den slesvigske Forening 1844 (23).

SØRENSEN, RASMUS

F. M. Knuth 1843 (12).

THOMSEN, EDV.

Chr. Flor 1851 (79), 1852 (101, 112), 1853 (113, 118), 1854 (129), 1855 (158, 171).

L. C. Hagen 1854 (137), 1856 (183).

Sofus Høgsbro 1857 (222).

TRIER, ERNST

Ludvig Schrøder 1863 (357).

WEGENER, JOHAN

Chr. Flor 1843 (20), 1844 (24, 27-29, 34, 37-39), 1845 (40, 42, 44, 46, 49-51, 53).

N. F. S. Grundtvig 1844 (36).

Sofus Høgsbro 1853 (126).

P. Chr. Koch 1844 (31-33), 1845 (52).

Hans Nissen og L. Skau 1843 (19).

U. A. Plesner 1844 (35).

WINDFELD, KNUD

Sofus Høgsbro 1852 (91).

Uldum Højskole

BOJSEN, P. Ukendt adressat 1859 (5). CAROLINE AMALIE F. 1843 (1).	JØRGENSEN, JENS, o. fl. Kultusministeriet 1851 (3, 4). SØRENSEN, RASMUS L. Helveg 1849 (2). Kultusministeriet 1851 (4).

Kolds Højskole

ALGREEN, P. K. C. Kold 1849 (2). BIRKEDAL, VILHELM N. F. S. Grundtvig o. fl. 1850 (11). L. Helveg 1849 (1). BLOCH, J. VICTOR C. Kold 1857 (36). BRUUN, CHRISTOPHER Ludvig Schrøder 1867 (72). CAROLINE AMALIE C. Kold 1868 (76). FISCHER, CHR. Kultusministeriet 1858 (39). FREDERIKSEN, LARS C. Kold 1859 (43). HELVEG, H. William Jacobsen 1870 (80-81). KNUDSEN, J. L. Amalie Høgsbro 1863 (63). Sofus Høgsbro 1862 (62), 1863 (64), 1864 (67). C. Kold 1859 (47), 1861 (53), 1862 (57, 61). KOLD, C. P. K. Algreen 1849 (3, 5), 1850 (7, 10, 13, 15), 1851 (17-18, 21), 1852 (23, 25). P. O. Boisen 1860 (52). Morten Eskesen 1856 (34), 1864 (66).	Fyns stiftamt 1870 (79). N. F. S. Grundtvig o. fl. 1850 (11). A. C. L. Heiberg 1855 (30), 1858 (41). Sofus Høgsbro 1865 (68-69). William Jacobsen 1866 (71), 1867 (74), 1868 (75). J. L. Knudsen 1859 (44-45, 48), 1860 (49, 51), 1861 (54, 56), 1862 (58- 60). Kultusministeriet 1851 (16), 1863 (65). Peter Larsen Skræppenborg 1860 (50). Chr. Lauridsen 1852 (26). Maegaard, 1852 (24). L. Maltesen 1867 (73). skolapparater (fortegnelse) 1851 (22). Dorothea Stephansen 1852 (27). venner 1861 (55). Chr. Østergaard 1850 (6, 8, 12, 14), 1851 (19-20). Juliane Østergaard 1850 (9). MADSEN, HANS Ernst Trier 1868 (78). MÜLLER, LUDV. CHR. C. Kold 1849 (4). PEDERSEN, JENS Ernst Trier 1866 (70). PETERSEN, CORNELIUS C. Kold 1856 (32), 1857 (38).

POULSEN DAL, A. C.
C. Kold 1859 (42).
Peder Pedersen 1853 (28).

ROHMANN, J. L.
Kultusministeriet 1858 (40).

SVEISTRUP, HANS
C. Kold 1856 (35).

SVENDSEN, H. J. M.
C. Kold 1855 (31), 1856 (33), 1857
(37).

SØRENSEN, J. ALBR.
C. Kold 1859 (46).

TANG, JEPPE
C. Kold 1855 (29).

VENDT, J. KR.
C. Kold 1868 (77).

Hindholm Højskole

ALBERTI, C. C.
A. Stephansen 1857 (44).

ALGREEN, P. K.
A. Stephansen 1852 (12), 1855 (34).

BJØRNBÅK, LARS
A. Stephansen 1862 (66).

BOISEN, NANNA
se Jensen.

BRASEN, J. A.
Kultusministeriet 1860 (57).

FRØLUND, FR.
A. Stephansen 1853 (26).

GROVE, CARL
C. Spleis 1859 (53).

HANSEN, PEDER, o. fl.
subskriptionsindbydelse 1852 (15).

v. HOLSTEIN, WILHELMINE
A. Stephansen 1866 (91).

JENSEN, N. J.
Carl Grove 1859 (55).
Sofus Høgsbro 1857 (45).
A. Stephansen 1852 (11, 13, 16, 18-
19), 1857 (43), 1861 (58), 1864
(74, 76).

JENSEN, NANNA, f. Boisen,
Eline Boisen 1855 (36), 1864 (77).

NIELSEN, CHR.
Wilhelmine v. Holstein 1866 (96),
1867 (97).

Laura Nielsen f. Stallknecht 1864
(79).

A. Stephansen 1858 (49-50, 52),
1860 (56), 1861 (59-60, 62-64),
1863 (69), 1864 (80, 86).

P. Chr. Zahle 1864 (84).

STEPHANSEN, A.
F. E. Boisen 1855 (39).
Balthazar Christensen 1850 (8).
Peder Hansen 1851 (10).
L. Holstein 1850 (7).
Wilhelmine v. Holstein 1850 (9),
1852 (17), 1853 (22), 1858 (47),
1863 (67-68, 70-71), 1864 (72-73,
83, 87), 1865 (88-89), 1866 (90,
92-95), 1867 (98).
L. A. Hækkerup 1848 (4).
Sofus Høgsbro 1857 (41), 1859 (54).
N. J. Jensen 1864 (78).
E. Mau 1849 (6).
Chr. Nielsen 1858 (48, 51), 1861 (61,
65), 1864 (75, 81-82).
Dorothea Stephansen 1846 (1), 1848
(3), 1852 (14).
K. H. With 1864 (85).

STEPHANSEN, DOROTHEA
Wilhelmine v. Holstein 1846 (2),
1849 (5), 1852 (20-21), 1853 (23-
25), 1854 (28-32), 1855 (33, 35,
37, 40), 1857 (46).

N. J. Jensen 1857 (42).
ukendt 1855 (38).

SØRENSEN, RASMUS
A. Stephansen 1853 (27).

Grundtvigs Højskole på Marielyst

BRANDT, C. J.

P. A. Fenger 1853 (2).
Kultusministeriet 1857 (7).
ukendt 1856-57 (6).

BUSCK, GUNNI

N. F. S. Grundtvig 1859 (10).

ENEVOLDSEN, H. L.

Sofus Høgsbro 1857 (8).

FENGER, P. A.

Marie Grundtvig 1853 (3).

GROVE, C.

N. F. S. Grundtvig 1860 (15), 1870
(47).
Kultusministeriet 1860 (16), 1866
(34).
Skov-Kirsten 1861 (20), 1866 (30).
C. Spleis 1860 (18), 1861 (19, 21-
22), 1862 (23), 1863 (24), 1864
(25), 1865 (27-28), 1866 (29, 33),
1867 (35-36), 1868 (39, 41-42),
1869 (44-46), 1871 (48).

GRUNDTVIG, JOHAN

Sofus Høgsbro 1855 (4-5).

GRUNDTVIG, N. F. S.

C. Grove 1859 (13-14).
Kultusministeriet 1857 (7), 1866
(34), 1868 (37), 1869 (43).

HOLBECH, J.

Kultusministeriet 1865 (26), 1866
(31).

MADSEN, KIRSTEN MARIE

Skov-Kirsten 1866 (32).

MOSE, SØREN PEDERSEN

C. Grove 1868 (40).

NIELSEN, RASMUS

C. Grove 1868 (38).

SPLEIS, C.

C. Grove 1868 (41).

SVENDSEN, H. J. M.

C. Grove 1859 (12).

SØRENSEN, J. ALBR.

C. Grove 1858 (9), 1859 (11), 1860
(17).

ARKIVFORTEGNELSE

Denne fortegnelse omfatter de arkiver, hvorfra flere breve er medtaget. Ved de breve, som ikke findes i en af nedennævnte samlinger, er der i hvert enkelt tilfælde under brevet angivet hjemsted.

<i>Breve til</i>	<i>findes i</i>
P. K. Algreen	Kolds arkiv, Johs. Kold-Pedersen, Odense.
Cornelius Appel	Appel-familiens eje.
Jonas Collin	Collinske Brevsamling XXII a K.B.
Jørgen Fausbøl	Jørgen Fausbøls privatarkiv L.A. Sønderjyll.
Chr. Flor	Ny kgl. Saml. 1766 fol. I-IV K.B.
Carl Grove	C. F. Groves privatarkiv R.A.
Johan Grundtvig	Johan Grundtvigs privatarkiv R.A.
N. F. S. Grundtvig	Grundtvigarkivet 435 K.B.
Vilhelmine Hage	Utilgængeligt 145 K.B.
L. C. Hagen	Ny kgl. Saml. 1764 fol. K.B.
Wilhelmine v. Holstein	F. A. og Wilhelmine v. Holsteins privatarkiver A II 5 R.A.
Sofus Høgsbro	Sofus Høgsbros privatarkiv A 1 R.A.
	Rødding Højskoles arkiv L.A. Sønderjyll.
J. L. Knudsen	Sofus Høgsbros privatarkiv A 2 R.A.
Peter Chr. Koch	Ny kgl. Saml. 1763 fol. K.B.
C. Kold	Johs. Kold-Pedersen, Odense.
Kirsten Marie Larsdatter	Skov-Kirstens arkiv, i familien Lomborgs eje.
Niels Lindberg	Ny kgl. Saml. 3631 V 4 ^{to} K.B.
P. Mouritsen	Appel-familiens eje.
Fr. Møller	Fr. Møllers privatarkiv L.A. Sønderjyll.
Chr. Nielsen	Ny kgl. Saml. 3300 4 ^{to} K.B.
Ludvig og Charlotte Schrøder	Ny kgl. Saml. 3550 4 ^{to} K.B.
Laurids Skau	Ny kgl. Saml. 1727 fol. I K.B.
C. Spleis	Chr. O. S. Spleis' og hustrus arkiv A I 2 R.A.
Anders og Dorothea Stephansen	Ny kgl. Saml. 3299 4 ^{to} K.B.
	Holsteinsmindes arkiv L.A. Sjæll.

FORKORTELSER

Blade og bøger

Dvke = Dannevirke, Haderslev 1838 ff.

Høgsbros Brevveksl. I = Sofus Høgsbros Brevveksling og Dagbøger I, 1858-1873, ved Hans Lund, Kbh. 1923.

Thyra Jensen = Thyra Jensen : En dansk Præstekones Historie. 2. opl. Kbh. 1918.

Kold-Pedersen = Andreas Austlid : Christen Kold, 3. udv. udg. ved J. Kold-Pedersen, Kbh. 1951.

P. Lauridsen = P. Lauridsen : Da Sønderjylland vaagnede I-VIII, Kbh. 1909-22.

Nygård = Fr. Nygård : Kristen Kold I-II, Odense 1895.

H. Rosendal = H. Rosendal : Nogle Bidrag til Rødding Højskoles Historie, Kolding 1894.

Fr. Schrøder = Frederik Schrøder : Ludvig Schrøders Liv og Gerning I-II, Kbh. 1935-36.

Arkiver

K.B. = Det kongelige Bibliotek, København.

L. A. Fyn = Landsarkivet for Fyn, Odense.

L.A. Sjæll. = Landsarkivet for Sjælland m.v., København.

L.A. Sønderjyll. = Landsarkivet for den sønderjyske landsdel, Åbenrå.

R.A. = Rigsarkivet, København.

[ ] Angiver udfyldte lakuner.

< > Angiver tilføjelser eller rekonstruktioner af glemte tegn eller ord.

INDLEDNING

De første tyve-femogtyve år af folkehøjskolernes historie er afspejlet på de følgende sider. Den første virkelige folkehøjskole var den, der blev oprettet i Rødding i Sønderjylland i 1844, og skønt der blev grundlagt flere skoler af beslægtet art i 1850'erne, var det ikke før i sidste halvdel af 1860'erne, at højskolebevægelsen brød igennem og førte til oprettelse af skoler over hele landet. Der er en særlig spænding over de første årtier. Da befandt højskolevirksomheden – uden noget omhelst udenlandsk forbillede – sig på forsøgsstadiet, den havde endnu ikke fundet sine faste normer og former.

Denne første periode i folkehøjskolernes udvikling, tiden mellem 1844 og 1864, har ikke sat sig dybe spor i den samtidige trykte litteratur. Ønsker man i dag at få pålideligt kendskab til pionerernes, de ældste læreres og elevs tankegang og virkemåde, er den bedste kilde de breve og dagbogsoptegnelser, der endnu findes bevaret og tilgængelige i privateje eller i offentlige arkiver. Ikke så ganske lidt heraf foreligger allerede udgivet. Det gælder især Rødding Højskole og Kolds Højskole, men brevene er spredt over flere værker, og et samlet overblik over de ældste skolars udvikling er det ikke let at få på grundlag af det hidtil udgivne brevstof.

Det er denne udgaves formål at give et bredere og fyldigere overblik end man hidtil har kunnet få, og derfor er her medtaget breve fra de skoler, der fik størst betydning i tiden før 1864. Ingen af de skoler, der blev oprettet efter dette år, er taget i betragtning, men udviklingen er for de højskolars vedkommende, der blev grundlagt før 1864, ført ud over dette år indtil tiden omkring 1870, hvor det virkede rimeligt at standse.

Baggrunden for de ældste danske folkehøjskoler er mere broget end man nu i almindelighed forestiller sig. Grundtvig og Kold har stillet mænd som Flor og Rasmus Sørensen i skygge. Hovedtrækkene i den ældste udvikling skal derfor rides op her.

Fra begyndelsen af 1830'erne havde præsten *N. F. S. Grundtvig* i sine

skrifter rejst kravet om oprettelse af *en folkelig dansk højskole*. I en tid, hvor ikke blot de akademisk dannede embedsmænd, der udgik fra den latinske højskole, Københavns Universitet, skulle være den enevældige konges rådgivere, men hvor også bønder og håndværkere skulle have plads i de rådgivende stænderforsamlinger, hvis oprettelse blev besluttet i 1831, anså Grundtvig en folkelig dannelse for nødvendig. Grundtvigs kongstanke var, at de bedste af ungdommen på en folkelig dansk højskole skulle møde en dansk dannelse med et rigere og dybere indhold end Universitetets og „den sorte skoles“ dengang latinske dannelse. Efter hans mening trængtes der til en „skole for livet“, hvor de, der ville gå stændervejen, kunne få en oplysning om det danske samfund i nutid og fortid, hvorved der kunne skabes en modvægt mod splittende klasseinteresser. Denne skole ønskede Grundtvig rejst i Sorø som en statsskole. Her fandtes indenfor Sorø Akademis rammer de rige midler og i dets nærhed de historiske minder, der var det rette grundlag for en sådan skole. Men skønt det lykkedes Grundtvig at vinde kong *Christian VIII* for sagen, blev hans Sorø-tanke aldrig til virkelighed. En kongelig resolution om en realhøjskole i Sorø, der på væsentlige punkter svarede til Grundtvigs tanker, blev udstedt i 1848 kort før kongens død, men dens udførelse blev få måneder senere stillet i bero af *D. G. Monrad*, kultusministeren i Danmarks første demokratiske regering.

Allerede i februar 1843 havde den initiativrige lærer på Sjælland *Rasmus Sørensen* fra Venslev i et „Indbydelses-Forslag til at oprette en Underviisningsanstalt for voxne Bønderkarle“ slået til lyd for, at der skulle rejses en skole for dem af „bondestandens gode hoveder“, der kunne repræsentere „landalmuen“ i offentlige forsamlinger. Han tænkte sig en to-årig medborgerskole jævnsides med praktisk landbrugsarbejde. Han gik ikke til kongen, men til folket. Han talte ved gudelige forsamlinger og på tomandshånd med folk om sagen, han fik den drøftet i landboforeninger og kommunalforeninger. Men folket holdt sig tilbage. Den jyske stænderbonde *Ole Kirk* sagde rent ud til Rasmus Sørensen, at han var kommet hundrede år for tidligt med sin plan. Men selv om den ikke blev ført ud i livet, bidrog den vel nok så meget som Grundtvigs højskoleskrifter til at sætte en drøftelse i gang om oprettelse af højere bondeskoler.

Året efter, i 1844, blev den første danske højskole indviet i *Rødding*. Tanken om en dansk højskole i Sønderjylland opstod først hos en kreds af grundtvigsk påvirkede præster i Vestslesvig, men de evnede ikke at gennemføre den, skønt oprettelsen af en tysk bondehøjskole i *Rendsborg*

i 1842 nok kunde opfordre til et modstød. Da *Peter Hiort Lorenzen* havde talt dansk i den slesvigske stænderforsamling, samlede de Liberale i hovedstaden penge sammen, der skulle bruges til danske undervisningsanstalter i Nordslesvig. Professor *H. N. Clausen* og hans meningsfæller ville helst bruge pengene til en latin- og realskole, men den vestslesvigske præst *L. C. Hagen* og navnlig professor *Chr. Flor* i Kiel åbnede øjnene for, at den nationale sag stod og faldt med bondestanden, og derfor gav de Nationalliberale deres penge til en „bondehøjskole“.

Chr. Flor blev den egentlige igangsætter af Røddingskolen, en tid var han også dens daglige forstander, og han nærede altid omsorg for den. Han kaldte den en *folkehøjskole*, skønt den fik sine elever fra bondestanden og ikke fra hele folket, men navnet var udtryk for, at skolens mål ikke blot var en landbrugsfaglig dygtiggørelse, men også, ja nok så meget, en indførelse i folkets historie og litteratur og i samfundets forhold. Både Flor og hans efterfølger i 1850'erne, *Sofus Høgsbro*, havde „Sorøskolen“ i tankerne, når de holdt skole for den nordslesvigske ungdom.

Nordfor Kongeåen, på kongerigets grund, kom der først bondehøjskoler i gang efter at Treårskrigen var sluttet. Et første tilløb skete dog allerede under krigen. Det var *Rasmus Sørensens* eget forsøg på at holde skole i *Uldum* ved Horsens 1849. To år senere fik en folketingsmand fra Salling, *Bertel Nørgaard*, med Bondevennernes støtte sat igennem, at der blev ydet et beskedent statstilskud på finansloven til bondehøjskoler. Derefter opstod i løbet af 1850'erne en halv snes små skoler for voksne eller halv-voksne bondesønner.

Disse skolars præg og oprindelse var ikke ens, men de var næsten alle lokalskoler, rejst af en kreds af gudeligt vakte eller politisk interesserede bønder og ledet af unge seminarister. Præsterne synes i reglen at have set skævt til disse skoler. Den største af dem blev *Hindholm* i Sydsjælland, oprettet af børnevennen *Anders Stephansen*, der var leder af opdragelsesanstalten *Holsteinsminde* og fra 1830'erne en nær ven af Rasmus Sørensen. Begge var de præget af Oplysningstidens filantropisk-pædagogiske tanker, begge var de interesserede i at give landalmuen en sådan oplysning, at den kunne hævde sig på linje med andre samfundslag. Derfor var også Rasmus Sørensens kampfælle fra 1830'erne, den begavede husmand *Peder Hansen* fra Lundby ivrig for skolens oprettelse. Det var også en af årsagerne til, at det senere kneb for Stephansen at få et godt forhold til sin medarbejder *N. J. Jensen*, der var grundtvigsk præget i sit skolesyn og gift med en datter af den grundtvigske præst *F. E. Boisen*. Stephansen vedblev, trods sin tilknytning til Bondevennerne, at bevare forbindelsen

med enkegrevinde *Wilhelmine Holstein*, en datter af *Johan Ludvig Reventlow* og som han besjælet af Oplysningstidens tanker. I sine sidste leveår fandt Stephansen og hans begavede hustru *Dorothea* (født *Svenningsen*) en ligesindet medarbejder i den unge lærer *Chr. Nielsen*, der senere overtog ledelsen af skolen og fastholdt dens „før-grundtvigske“ særpræg.

Det var nok så meget Rasmus Sørensens som det var Grundtvigs tanker, der gav genklang hos bønderne. Da den jyske skolelærer *Lars Bjørnbak* i 1857 oprettede sin bondeskole i *Viby* ved *Århus*, lod han dens løsen være: „Kundskab er Magt, Uvidenhed er Trældom!“ Ligesom broderen *Thomas*, der to år tidligere havde begyndt en lignende skole i *Smidstrup* ved *Hjørring*, lagde han stor vægt på at give sine elever kundskaber og dannet optræden. Han underviste dem således i, hvordan de skulle begå sig i pænt selskab og sige „jeg“ i stedet for „a“. *Lars Bjørnbak* overkom det utrolige: Han bestred på een gang hvervet som kommunelærer, kirkesanger, højskoleforstander, foredragsholder, redaktør, politisk organisator og gårdejer, alt med det ene mål at opdrage bonden til fuld ligeberettigelse med de „privilegerede stænder“. *Thomas Bjørnbaks* skole i *Smidstrup* var dog næppe blevet oprettet uden den mægtige *Hjørring-købmand Chr. H. Nielsens* indsats; for ham var det afgørende, at de unge på landet skulle have den samme adgang til undervisning udover børneskolen som byernes unge havde det i realskolerne.

Der var flere skoler af den bjørnbakske type, men det blev ikke den fremherskende. Den skole, der mere end nogen anden kom til at danne forbillede, var *Kolds*. Den jyske seminarist *Christen Kold* byggede, med støtte fra Grundtvig og hans venner i *København*, sin egen skole på *Ryslinge mark* i 1851. Snart efter flyttede han op til „de vakte“ i *Dalby* ved *Kerteminde*, senere til *Dalum*, hvor hans skole i 1860'erne fik stor søgning. Selv karakteriserede han sin skole således: Rødding skal udvikle kæmper til værn imod den frembrydende tyskhed. *Hindholm* er grundlagt af *Bondevennerne* i kampen for lighed og frihed imod herremændene. Min skole derimod er grundlagt for livet, den skal danne kæmper til den altid standende strid mellem liv og død!

Hvis *Flor* eller *Stephansen* havde hørt denne udtalelse, ville de nok have sat sig imod at blive anbragt i bås på denne måde. Men udtalelsen vidner om *Kolds* selvfølelse. Han tog fat, hvor de gudelige forsamlinger havde gjort det forberedende arbejde. Selv var han i sin ungdom blevet stærkt påvirket af lægprædikanten *Peter Larsen Skræppenborgs* forkyndelse. *Kold* forkyndte dristigt „Guds kærlighed og Danmarks lykke“,

men samtidig var hans tankegang og levevis enkel og nøgtern. Han ville gerne have eleverne til at tænke som så: „Vi er nogle bønderkarle, som opholder os i nogle måneder hos bonden Christen Mikkelsen Kold i Hjallose. Vi hjælper ham lidt med hans bedrift, vi samtaler ude og inde, vi hører foredrag, vi øver os i skrivning, regning og slige ting; og når disse måneder er forbi, så drager vi hver til sit, tager fat på vor gerning og er de samme jævne karle som før“.

I mange henseender blev denne højskoleform mønsteret for eftertiden: De fem måneders vinterskole for unge mænd, de tre måneders sommerskole for unge piger, det hjemlige samliv, hvor lærere og elever spiser ved samme bord, det frie foredrag som skolelivets midtpunkt, – det er alt-sammen træk, der er hentet fra Kolds skole.

Grundtvigs oprindelige højskoletanke blev ikke virkeliggjort, og da han på sin 70-årsdag i 1853 fik foræret midler af sine mange venner til at indrette sin egen højskole – en virkelig fornem gave – blev de brugt til en skole, der nok kom til at ligne Kolds i Dalby mere end „Skolen i Soer“. Dens første forstander, *C. J. Brandt*, ønskede vel at indrette skolen i Sorøstil, men han evnede det næppe, og hans efterfølger, *Carl Grove*, der ikke satte synderlig pris på Kold, søgte dog som han fortrinsvis sine elever fra de gudeligt vakte kredse. *Grundtvigs Højskole på Marielyst* fik i hans første år sine fleste og bedste elever fra egne i Midtsjælland, på Sydfyn, i Hads herred og i Vendsyssel, hvor den gudelige vækkelse havde sat spor.

I 1850'erne var det endnu for tidligt at tale om nogen omfattende højskolebevægelse. I 1863 var der kun 15 „bondehøjskoler“ med knap 500 elever. Alene i årene 1865–67 blev der oprettet 25 nye skoler. De blev nu kaldt folkehøjskoler ligesom Rødding, og folket – i hvert fald landbefolkningen – fyldte dem virkelig. I 1867 var elevtallet fordoblet, i 1870 var det over 2000, i 1876 over 4000. Folkehøjskolen blev nu en betydningsfuld faktor i det økonomiske, politiske og kulturelle liv. Det havde den ikke været i tiden før 1864–66. Men i denne tid havde den fundet sin form; den havde prøvet sig frem gennem nederlag, modgang og skuffelser. Det er folkehøjskolens tilblivelsesproces, som belyses i de breve, der er aftrykt i denne bog.

De følgende sider indeholder kun et begrænset udvalg af kilderne til folkehøjskolernes ældste historie. En meget vigtig gruppe er næsten helt udeladt. Det er de „breve“, der i form af ansøgninger eller indberetninger ligger gemt i de sager i Kultusministeriets arkiv og andre embedsarkiver, som vedrører „bondehøjskolerne“. Disse sager rummer et rigt stof af

planer, indberetninger fra skolernes ledere og fra tilsynsmyndighederne. De første højskolemænd følte sig af nærliggende grunde tilskyndet til at gøre omhyggeligt rede for deres ideer og arbejde, og de, der havde tilsynet, følte sig forpligtet til at underkaste den nye skoleform en kritisk prøvelse ud fra deres forudsætninger. Senere, da alt var i god gænge, kunne man nøjes med at udfylde skemaer. Når denne gruppe kun i ganske enkelte tilfælde er repræsenteret i denne samling, skyldes det ikke blot pladshensyn eller den omstændighed, at en del af stoffet er gengivet andetsteds, men også, at der her ikke er tale om breve af personlig karakter og med det umiddelbarhedens præg, som findes i de private meddelelser fra menneske til menneske.

Mens de fleste „breve“ til offentlige myndigheder er udeladt i denne udgave, er der i enkelte tilfælde medtaget stof, som også falder udenfor, hvad man i almindelighed forstår ved „breve“. Det er de breve, som enkelte højskolemænd har skrevet til sig selv i form af dagbogsoptegnelser. De har den samme personlige karakter og det samme umiddelbarhedens præg som breve til nære venner, men de er fortrinsvis taget med, hvor deres oplysninger på nyttig måde supplerer det egentlige brevstof.

I forbløffende stort omfang er de gamle højskolemænds privatarkiver blevet bevaret til eftertiden. Det gælder både tiden før 1870 og den følgende periode, hvorfra professor *Aage Friis* i 1930'erne gennem Videnskaberne Selskabs Arkivkommission fik samlet og sikret fremtrædende højskolemænds personlige arkiver i Rigsarkivet og andetsteds. De tusinder af breve, som er bevaret, belyser udviklingen af og samspillet mellem de forskellige mænd og kredse, der fandtes indenfor folkehøjskolen. For de første årtiers vedkommende var dog en stor del af stoffet samlet forinden og en mindre del deraf udgivet brudstykkevis i forskellige værker. Af de 643 breve, som er gengivet på de følgende sider, har dog kun 155 eller knap en fjerdedel tidligere været trykt; de fleste af disse stammer fra Rødding Højskoles allerældste periode og fra Kolds Højskole.

Brevstoffet er her grupperet efter centre, efter skoler. I den første snes år var der ikke megen forbindelse mellem skolerne indbyrdes. Hver skole var sig selv nok, dens ledere havde fuldt op at gøre med at holde den gående, skaffe penge og skaffe elever. Naturligvis måtte de, der virkede ved skolerne, også af og til klare sig mål og midler for deres virksomhed, men den indbyrdes vekselvirkning mellem folkehøjskolens mænd og kvinder, der netop på dette felt lå nær, kom ikke i stand før sidst i 1850'erne og var til en begyndelse kun svag.

De centre, som brevene er samlet omkring, er skolerne *Rødding*

(grundlagt 1844), *Uldum* (1849), *Kolds Højskole* (1851), *Hindholm* (1852) og *Grundtvigs Højskole på Marielyst* (1856). Indenfor hver af disse kredse er stoffet ordnet kronologisk, således at der begyndes med „de forberedende øvelser“ til skolens oprettelse og slutes omkring 1870. For de tre sidstnævnte skolars vedkommende lå det nær at slutte her, fordi både *Kold* og *Stephansen* døde i 1870, *Grundtvig* i 1872, og for *Røddings* vedkommende kunne udviklingen vel være fulgt op til 1885, da *Cornelius Appel* ophørte med sin pighøjskole, men der foreligger ikke noget brevstof af en sådan værdi, at der var grund til at overskride 1870-grænsen væsentligt.

De fem skoler, der er medtaget, er alle grundlagt i perioden 1844–1856, og det er også de vigtigste skoler i perioden før 1865, måske bortset fra brødrene *Bjørnbaks* skoler. Når disse ikke er medtaget, skyldes det simpelthen, at det fornødne brevstof ikke synes at være tilstede. Man kan iøvrigt nok forstå, at *Lars Bjørnbak* ikke kan have haft megen tid til at skrive breve! Det eneste brev fra ham, der findes i denne samling, giver dog et stærkt indtryk af, hvad der har opfyldt hans sind. Gemt mellem brevene fra Grundtvigs Højskole findes nogle breve fra *Albrekt Sørensen*, forstander for den i 1852 grundlagte *Staby Højskole* i Vestjylland, en af de skoler, der havde grundtvigsk præg.

De breve, der er gengivet her, må betragtes som en hovedkilde til forståelse af den danske højskoles ældste historie. Det er højskolens første mænd, der her for første gang udtrykker deres tanker, udformer deres planer, drøfter dem med deres venner, prøver sig frem med dem i undervisningen og i samværet med eleverne. Også elevernes indtryk kan vi få del i, omend sjældnere. Bortset fra de altfor få breve fra *Uldum* rummer brevene fra alle de medtagne skoler et rigt stof til belysning af disse skolars ledende personligheder.

For *Røddings* vedkommende er hele perioden igennem *Chr. Flor* den samlende skikkelse, skønt han ikke ret længe varetog den daglige ledelse af skolen. Hvad enten han opholdt sig her, i Kiel, i Fredensborg eller i Haddebo højt oppe i Sverige, virkede han som skolens skytsånd og som myndig mægler i de stridigheder, der fandt sted indenfor lærerkredsen. Ved siden af *Flor* træder de skiftende forstandere frem: *Johan Wegener*, *Fr. Helweg*, *Sofus Høgsbro*, *Ludvig Schrøder* og – efter 1864 – *Cornelius Appel*, en fornem række af selvstændige og særprægede mænd, der tog opgaven på *Rødding* op som et personligt kald og så de store perspektiver, der åbnede sig for dem her. Fra første færd var forstanderen på *Rødding* kun primus inter pares, den første blandt ligemænd, og ved siden af for-

standerne møder vi i brevene betydelige lærere som *Edu. Thomsen*, *Gotfred Rode* og *Jens Lassen Knudsen*. Her afspejles den bitre strid om skolens mål og midler – men striden overskygges af den kendsgerning, at skolen bestod, at dens karakter af højskole styrkedes og at dens indflydelse øgedes. Iblandt de over 400 breve omkring Rødding Højskole tælles også breve fra skolens venner og støtter i Nordslesvig og hovedstaden, deriblandt *L. C. Hagen* og professor *H. N. Clausen*. Endelig er der en del breve fra gamle elever, som drøfter deres stilling til skolen.

Brevene fra *Kolds Højskole* samler sig alle om *Kold* selv; selv hans dygtige medlærer *A. C. Poulsen (-Dal)* træder helt i skygge ved siden af *Kold*. Den eneste mand, *Kold* stod i discipelforhold til, var *Grundtvig*, men fra ham er der ingen breve her; dog spores hans indflydelse gennem *P. K. Algreens* breve til *Kold*. Ved siden af *Algreen* er *J. L. Knudsen*, Rødding-læreren, der længtes efter at blive lærer hos *Kold*, den flittigste brevsriver i denne gruppe. De fleste og væsentligste af brevene vedrørende *Kolds Højskole* har tidligere været udgivet særdeles omhyggeligt af overlærer *Johs. Kold-Pedersen*; af 81 breve i denne afdeling har 52 tidligere været helt eller delvis offentliggjort, men de er alligevel medtaget i denne samling, hvor *Kolds Højskole* ellers ikke ville være kommet til sin ret.

Hindholm Højskoles udvikling belyses af henved 100 breve, hvoraf kun ganske få hidtil har været kendt. Her står ægteparret *Anders* og *Dorothea Stephansen* i forgrunden, og brevene vidner om deres vanskelige dobbeltstilling mellem folkehøjskole og børnehjem, mellem den patriarkalske enkegrevinde *Holstein* på den ene side og Bondevennerne på den anden side, mellem den grundtvigsk-boisenske højskoleretning og Oplysnings-tidens traditioner. Det grundtvigske præg træder tydeligt frem hos skolens førstelærer indtil 1864, *N. J. Jensen*, og hans hustru *Nanna*. Det var trådt endnu stærkere frem, om der havde været bevaret flere breve fra denne side. *N. J. Jensens* og hans hustrus indflydelse krydsedes fra slutningen af 1850'erne af den unge lærer *Chr. Nielsen*, der stod *Stephansen* nær og blev hans efterfølger og egentlige arvtager.

Af det halvt Hundrede breve, der repræsenterer *Grundtvigs Højskole på Marielyst*, er de allerfleste ikke trykt før. Hovedparten belyser *Carl Groves* langvarige forstandergerning på denne skole og hans livlige forbindelse med gamle venner og gudeligt vakte kredse. I denne afdeling findes nogle af de værdifuldeste elevbreve. Desværre har der ikke kunnet blive plads til en række breve fra gamle elever, der fortæller om deres deltagelse i krigen 1864. *Grundtvigs* optræden på den skole, der bar hans

navn, hørte til de sjældne begivenheder, der altid blev noteret og kommenteret; fra hans egen hånd eller dikteret af ham foreligger enkelte ansøgninger til Kultusministeriet, de er ikke skrevet i kancellistil, men i mesterens egen; desværre har man ikke kunnet gengive den gevaldige blækklut, som Grundtvigs spruttende pen har afsat på hans første ansøgning om støtte til den højskole, som skulle virkeliggøre hans gamle tanke.

De henved 650 breve, som udgaven indeholder, er kun en brøkdelen af, hvad der er bevaret fra denne periode og fra disse skoler. Et så begrænset udvalg må til en vis grad få et vilkårligt præg. Det må dog erindres, at der for de fire skolars vedkommende: Rødding, Kolds Højskole, Hindholm og Marielyst, er bevaret de mest centrale privatarkiver: Flors, Høgsbros, Schrøders, Cornelius Appels, Kolds, Stephansens, Chr. Nielsens, enkegrevinde Holsteins og Groves arkiver. Alle disse arkiver har været tilgængelige for udgiveren, og der har ikke i noget tilfælde været sat nogen grænse for, hvad der kunne optages i udgaven. I hvert fald ikke nogen anden grænse end den, der blev angivet af, at udgaven måtte holdes indenfor en rimelig ramme; denne har endda, under hensyn til at stoffet viste sig større end oprindelig anslået, måttet udvides betydeligt. Det udvalg, der er medtaget, svarer i det hele til, hvad der efter udgiverens skøn er væsentligt i denne sammenhæng.

Det er udgiverens opgave at sondre mellem væsentligt og uvæsentligt, men samtidig er det hans pligt at tage hensyn til helhedsbilledet i hvert enkelt brev. Hvis et brev handler om personlige forhold, politiske spørgsmål og højskoleproblemer, og kun de sidste medtages, får læseren et skævt indtryk af brevs karakter. Det samme gælder, hvis stemningsudbrud eller kraftudtryk udelades. De hører med til brevs væsen, og det må blive læserens, ikke udgiverens sag, til enhver tid at erindre, at ligesom tanker er todfrie, er breve det til en vis grad også; de er ikke skrevet under ansvar på samme måde som f. eks. artikler, og mange af de domme, der fældes, skyldes øjeblikkets stemning og ville ikke fastholdes efter moden overvejelse. På den anden side kan brevet afsløre ideers fødsel og vækst, handlinger i kim, og det bringer læseren i et umiddelbart forhold til fortidens mennesker, som ingen beretning fra senere tider kan gøre det.

I denne samling har det været nødvendigt at lægge hovedvægten på alt, hvad der direkte og indirekte har med folkehøjskolernes forhold at gøre. Som ufravigelig regel er det med prikker angivet, hvor udeladelser har fundet sted. Og hvor der er grund dertil, er det i vedføjede noter angivet, hvad de udeladte partier har handlet om. Noternes opgave er iøvrigt at

hjælpe læseren til at forstå hvert enkelt brev så nær den oprindelige modtagers forudsætninger som det i vore dage er muligt. Hertil tjener også de orienterende tidstavler for hver skolegruppe, der er anbragt foran i bogen.

Et udtømmende dokumentarisk kildemateriale til folkehøjskolernes ældste historie giver denne brevudgave sig ikke ud for at bringe. Den er blot en righoldig eksempelsamling til belysning af hvad højskolens stiftere tænkte og mente, og til forståelse af deres handlemåde. Som menneskelige dokumenter og som vidnesbyrd om strømninger i tiden har disse breve deres særlige værd.

Overalt, hvor originalerne findes, er disses retskrivning og tegnsætning gengivet så nøjagtigt som muligt. Dog er de systematiske forkortelser, som bl. a. Chr. Flor anvendte i sine brev, f. eks. K: (Kongen) og Mske (Menneske) som regel uden videre opløst. Hvor brevskriveren har understreget ord for at fremhæve dem, er dette gengivet med kursiv, og dobbelt understregning er gengivet med spatieret kursiv. Latinske vendinger som *primus motor* o. l. er ikke i udgaven – som i originalerne – kendetegnet med særlig skrift. Hvor person- og stednavne er angivet med „latinske“ bogstaver i breve med „gammel“ skrift, er disse navne som regel kursiveret i udgaven. Af hensyn til overskueligheden er dateringen overalt anført foran brevet, også hvor originalen har datering ved brevets fod, men originalens ortografi er altid søgt bibeholdt.

Brevene i denne samling er for Rødding Højskoles vedkommende udvalgt og kommenteret i nært samarbejde med forstander, cand. mag. *Hans Lund* (især Høgsbros periode 1850–62) og forstander, cand. theol. *Arne Fog Pedersen* (især Wegeners og Appels perioder). For det øvrige udvalg bærer jeg ansvaret alene. For personlig støtte, som jeg har modtaget fra Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler samt fra Statens almindelige Videnskabsfond til studier i forbindelse med tilrettelæggelsen af udgaven, bringer jeg min varmeste tak. Dernæst takker jeg de mange, der har givet mig nyttige vink og gode råd, ikke mindst videnskabelige kolleger og andre, der arbejder med samme tidsrum og beslægtet stof: professor, dr. phil. Povl Bagge, dr. theol. Knud Banning, smedemester P. Christensen, arkivar Vagn Dybdahl, professor, dr. phil. Troels Fink, overbibliotekar Torben Glahn, dr. theol. Jens Holdt, tandlæge Chr. Kiilsgaard, inspektør Poul Müller, dr. theol. Anders Pontoppidan-Thyssen og pastor Carl Weltzer. For gennemlæsning af manuskript eller korrektur, helt eller delvis, skylder jeg cand. mag. Erik Appel, dr. Banning, forstander Ernst J. Borup, dr. Pontoppidan-Thyssen og pastor Fr. Schrøder en

---

hjertelig tak. Fru Inge Hansen takker jeg for omhyggeligt arbejde med renskrivningen af manuskript, stud. mag. Poul Koch vil jeg gerne takke for hjælp med forberedelsen, mine børn for hjælp med den afsluttende korrektur. Jeg må ikke glemme den opmuntrende personlige hjælpsomhed, jeg har mødt hos alle ansatte i Det kongelige Bibliotek, Rigsarkivet og Landsarkiverne. Sluttelig vil jeg takke alle, private personer som offentlige institutioner, der har ladet mig få adgang til at se og offentliggøre de gamle breve fra højskolens ungdomstid i Danmark.

ROAR SKOVMAND

Skodsborg, den 12. februar 1960

RØDDING HØJSKOLE

1841-1861

I.
HØJSKOLENS TILBLIVELSE
1841-1844

1. *Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.*

Kiel d. 13 Febr. 1841.

Kjære Ven!

...
... Dernæst skal jeg, saa snart det er mig muligt at komme saa vidt, skrive Noget for Dannevirke angaaende „en Underviisnings-Anstalt for Bønder“, saaledes som en „Indsender“ i næstsidste Nr. af Dvke¹ bringer paa Bane. Jeg formoder imidlertid, at der i det sidste Nr. af „Fædrelandet“ er en Opsats af mig over samme Gjenstand, nemlig en Fremstilling af Grundtvigs Forslag til en Forvandling af Sorø-Academi til en „Dansk Høiskole“. Hvis nu denne er i „Fædr.“², og De ikke vil give Tid, saa kan De jo gjerne optage den af „Fædr.“ i Dvke, som et passende Bidrag til Debat-tering af denne Sag, hvilket Bidrag De tillige ønskede anset for en Opfordring til alle Dygtige til ligeledes at ytre sig i dette Fædrelands-Anliggende ...

Deres heng.

Flor.

K.B. Trykt P. Lauridsen IV, s. 185.

¹ Dvke 6/2 1841. Indsenderen skriver under mærket „En Nordslesviger“. ² Opsatsen blev ikke trykt i Fædrelandet, jfr. brev 5. Grundtvigs forslag var påny fremsat i skriftet „Bøn og Begreb om en Dansk Høi-Skole i Soer“ (Kbh. 1840).

2. *Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.*

Kiel d. 20 Febr. 1841.

Kjære Ven!

Indlagte Par Linier beder jeg Dem optage i Dvke¹. Jeg ønsker ikke, at Etatsraad Schrader² skal erfare, at de ere fra mig, da dette straks vilde give den intenderede Sammenkomst³ en Betydning i Fjendens Øjne, der kunde forhindre det Hele. Hensigten med mit Inserat er naturligviis, at gjøre mig det *muligt*, ogsaa selv at kunne mundtlig tale med. Imidlertid troer jeg slet ikke at jeg kommer; thi mine Familiebaand ere stærke, og en saadan Sammenkomst med Nordslesvigs Bønder vilde vel neppe kunne

blive uden Indflydelse paa min Stilling til Kongen, Cancelliet og Aristokratiet, om jeg end indskrænkede mig til blotte Raad angaaende en Folkelig Højskole. Men i det mindste ønsker jeg dog, at Muligheden er der for mig at komme med, inden nogen *endelig* Beslutning blev taget.

I Hast

hengivnest

Flor.

K.B. Trykt P. Lauridsen IV, s. 188.

¹ Angaaende en folkelig Højskole. Dvke 24/2 1841. ² L. G. Schrader, borgmester og politimester i Haderslev. I Dvke 17/2 1841 havde „Flere Nordslesvigere“ foreslået en sammenkomst til drøftelse om oprettelse af en „folkelig Højskole“; sammenkomsten kunne f. eks. henlægges til Gram og burde nok finde sted „jo snarere, jo bedre“.

3. Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.

Kiel 16 Marts 1841.

Kjære Ven!

...

... Min Afhandling om „Folke-Højskolen“ kan jeg ikke faae til at gaae, som jeg vil; mine Ideer ere desværre altfor meget stik imod det Sædvanlige.

Deres heng.

Flor.

K.B. Trykt P. Lauridsen IV, s. 190.

4. Redaktør P. C. Koch til professor Chr. Flor.

Haderslev, d. 13 Juni 1841.

Højædle og velbyrdige Hr. Professor!

...

... Nu burde Oprettelsen af Realskolen diskuteres. Man burde enes om, førend Tydskerne¹, i hvilken Retning der bør arbeides for et saa vigtigt Institut. Jeg har ingen Forstand derpaa; de Øvrige her har vel ikke mere. Hvad vi sigte efter i Forening, det opnaaes dog omsider. Riegels² vil oprette en Realskole, men hvad kan det blive til? Bønderne maae først med, thi de kan og skal betale. Siden findes snart et Par Lærere, Borde og Bænke ...

Deres Velbyrdigheds tro Væbner

Koch.

K.B. Trykt P. Lauridsen IV, s. 197.

¹ Her tænkes på forberedelsen af den højere bondeskole i Rendsborg, der blev oprettet i 1842. ² H. C. Riegels, generalkrigskommissær og ejer af Snoghøj, deltog i drøftelsen om hvilken karakter den tiltrængte højere undervisning i Nordslesvig

skulle have. Han ønskede en realskolepræget institution evt. på Snoghøj; fra andre sider ønskedes seminarium, latinskole eller – et universitet i Kolding.

5. *Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.*

Kiel d. 26 Juni 1841.

Kjære Ven!

...

Den hele Historie med Realskolen maa jeg vel blive udenfor, saa gjerne jeg end havde min Finger deri. Thi hvad *jeg* anseer for Menigmands aandelige og politiske Frelse, faaer jeg neppe Nogen til at begribe, det er nemlig netop den samme „Høiskole-Idee“, som Grundtvig har flere Gange skrevet om og tilsidst ifjor udgivet en lille Piece om: „Dansk Høiskole i Sorø“¹, men som naturligviis intet Menneske har forstaaet et Ord af. Om denne lille Piece skrev jeg en Afhandling til Fædrelandet. Men dette Blad har ej villet optage den, ja ikke engang „Kjøbenhavns-Posten“², som jeg derpaa tilbød den, allene for at faae Ideen ud imellem Folk. De svarede, at den stred imod disse Blades Grundsætninger. Først efter 5 Gange gjentagen Begjæring har jeg nu faaet den tilbage. I Sammenligning med en saadan „Folke-Høiskole“ har en Realskole for mig næsten ingen Interesse; og dog vilde jeg gjerne være med, hvis Sagen af Bønderne blev forhandlet; thi *jeg* veed dog, hvad *Oplysning* er og hvad *Folket* trænger til, hvorom Riegels og Consorter ingen Anelse have. Kunde endda De, P. H. Lorenzen og jeg blive enige! men det kan vi vel ikke. – Lad mig snart høre fra Dem.

Deres heng.

Flor.

K.B. Trykt P. Lauridsen IV, s. 198.

¹ Dens titel var „Bøn og Begreb om en Dansk Høi-Skole i Soer“. ² Af Flor forkortet til „K.:Posten“.

6. *Sognepræst L. C. Hagen til sognepræsterne H. P. G. Koch i Vodder, N. L. Feilberg i V. Vedsted og kapellan L. Chr. Müller i Ribe.*

Medolden d. 19' Oct 1841.

For nogen Tid siden læste jeg et Stykke i Dannevirke om „en folkelig Høiskole i Nordslesvig“¹. Deri var blandt andet foreslaaet, at nogle Mænd traadte sammen, forfattede en Plan og udstedte Indbydelse til at tage *smaa* Aktier. For de indkomne Penge skulde et Stykke Jord kjøbes, en Bygning opføres, Lærere antages og Skolen aabnes. Denne Udvei til at skaffe de fornødne Midler til en dansk Høiskoles Oprettelse mener jeg bør prøves. Jeg har i den Anledning corresponderet med Dannevirkes

Redakteur, for at fornemme, fra hvad Kant Vinden blæste ovre paa Øst-siden, men Resultatet er blevet, at vi gjør bedst i at prøve det her paa Vestkanten. Jeg har talt med flere Bønder her i Sognet²; de syntes godt om Forslaget, nogle vare endog begejstrede derfor; og dersom det blev bestemt, at Høiskolen skulde anlægges her i Sognet, troer jeg nok, at idetmindste $\frac{1}{4}$ Deel af den fornødne Sum vilde her kunne udredes. Man gjør sig jo gjerne en Forestilling om Tingen, og min seer saadan ud. Nogle Mænd, Præster og Bønder eller andre habile Folk træde sammen, og, som jeg haaber, blive enige om, hvordan en saadan Høiskole bør være. En Plan udkastes med Indbydelse til Folk at tage smaa Aktier f. Ex. paa 10 Specier Stykket. Planen trykkes og sendes om med Ribe Avis og Dannevirke. Naar 3 til 400 Aktier ere tegnede, sammenkaldes Aktiehaverne til en General-Forsamling og vælger en Bestyrelse, der indkræver Pengene, køber et Stykke Jord, opfører en Bygning o. s. v. – Men hvem skal begynde? Svar: Det skal vi fire Præster tilligemed nogle Bønder fra dette og Nabosognene og maaskee een og anden Mand paa Deres Kant, som har nogen Tanke om den Ting. Vi overveier Sagen vel hjemme, og samles saa paa en Tid og et Sted, som nærmere kan bestemmes. Jeg forelægger rimeligviis Forsamlingen en Plan, men jeg vilde ønske, at nogen af Dem vilde forfatte een, der var meget bedre, saa at min kunde blive kasseret. Naar vi er bleven enige om Planen og Indbydelsen, saa trykkes den og sendes omkring³.

Naar denne Skrivelse har været hos Dem alle Tre, ønskede jeg den tilbage med Deres Bemærkninger⁴. Imidlertid god Lykke!

Deres

Hagen.

Til

D'hrr. Præster: Koch i Vodder. Feilberg i Vestervedsted. Müller i Ribe⁵.

R.A. (Sofus Høgsbros privatarkiv Till. II, A 4.)

¹ Dvke 18/9 1841. Artiklen var underskrevet E. K. og suppleret med redaktionel efterskrift. ² Mjolden. ³ Trykt Indb. den 20/12 1841. ⁴ Der er *ingen* Bemærkninger. ⁵ De fire indbydere stod hinanden nær som jævnaldrende venner. Müller og Hagen var begge påvirket af Grundtvig. Jfr. brev 10.

7. *Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.*

Kjære Ven!

Kiel 12 Novbr. 1841.

...

Den ypperlig skrevne Opfordring om „Høiskolen“ af Præsten (?) i (?) har jeg læst med stor Fornøjelse¹. Egentlig havde jeg meget at erindre i

Anledning af hans kostbare Project², nemlig at det kunde gjøres aldeles simpelt ved at lade enhver Skolemester og Præst, som havde Lysten, prøve paa at realisere Ideen; derved erfarede man, om der fandtes en eller flere dygtige Personer til sligt Værk, og man blev fri for at gjøre et mislykket Forsøg, hvilket vilde skade Sagen meget; thi det kommer jo dog an (paa) een Hovedmands Personlighed. Imidlertid, jeg vil ikke opponere, da Præsten synes meget begejstret og ivrig, og det er en meget farlig Sag at modsætte sig Begejstring og Iver, hvoraf vi aabenbar ikke have for meget. Kunde Sagen maaskee drejes derhen, at Bønderne tegnede sig for ordentlige Bidrag og derpaa kom sammen og valgte *mig* til Overopsynsmand eller Overdirecteur for Anstalten, saa kunde der maaskee endda i Tiden komme et Resultat, som skulde lyse fra Nordslesvig vidt omkring i Norden. Jeg vilde naturligviis ikke være Skolemesteren, men Ideens og Sagens Leder og Vogter. Dette lod sig maaskee realisere. Men hvad der mere er en Drøm end en Virkelighed er: om Ejerne (Actionærerne) af Skolebygningen valgte mig (ogsaa Actionair) til Ejendommens Repræsentant og gjorde mig det dermed muligt at blive Stænderdeputeret for et Landdistrict. Dette, som sagt, kun en Drøm. Men allerede det Andet kunde blive vigtigt nok; thi som De veed, har jeg dog en klar Forestilling om den „Oplysning“, man skulde stræbe efter.

Deres heng.
Flor.

K.B. Trykt P. Lauridsen IV, s. 208.

¹ „Opfordring til den nordslesvigske Bondestand“ Dvke 6/11 1841. Artiklen er ikke signeret, men indsendt af pastor Koch i Vodder, jfr. brev 8. ² Jfr. brev 6. Artiklen svarer ganske til tankerne i Hagens brev.

8. Redaktør P. C. Koch til professor Chr. Flor.

Haderslev, d. 14 Nov. 1841.

Høiædle og velbyrdige Herre!

... Nu til den anden Hovedpunkt: Bonde-Høiskolen. Jeg glæder mig overordenligt over, at Deres Velbyrdigheds Interesse for Nordslesvigs Emancipation vedbliver at brænde lige høit. Det vilde være en heldig Idee, hvis det kunde lykkes os at faae Dem i Spidsen i Sagen; thi igrun- den troer jeg ikke, at Sagen uden Dem kommer enten igang eller, om og saa var, holder sig længe. Umuligheden af at faae Dem indsat som Chef ogsaa i denne Henseende, bør vi ikke hengive os til, tvert imod kunde Sagen kanskee gaee let, naar Forbindelsen mellem Deres Velbyrdighed og de for Sagen Ivrigte var tilveiebragt. Paa Sammenknyttelsen

maae vi altsaa først arbeide ; dernæst vil Leiligheden nok aabne sig til at trænge videre frem. Den hersens Pastor Hagen i Medolden, som ved Deres Nærværelse her skrev mig til, søgede jeg siden at bringe i Ro. Jeg bildte mig ind, at dette var lykkedes mig ; men han fremdukkede paany, ikke i egen Person, men i Pastor Koch's fra Vodder. Denne sendte mig sidste Dag hiin Afhandling i Nr. 37, og skrev mig paa en Maade til, som om jeg ikke uden Forræderi imod en ædel Sag kunde undslaae mig for, strax at optage den. Naturligviis lod jeg den strax komme for Lyset, for at bortfjerne enhver mulig Mistanke om andre end ædle Hensigter. Men vi have kun vundet derved ; thi Sagen er nu bedre at slutte sig til, thi den har „gestaltet“ sig tydeligere – mere haandgribelig ; De kan strax tage fat paa den, naturligviis ikke uden at sætte Dem i Forbindelse med dem, som nu vil bryde igjennem. Koch omtaler ikke at staae i Forbindelse med Hagen ; men det er vist, at Hagen, Koch og Pastor Lud. Chr. Møller¹ i Ribe alle i Forening arbeide paa Sagen. Da jeg ikke kan have nogen Indflydelse paa disse tre selvstændige og energiske Præstemænd, jeg heller ikke besidder nogen klar Idee om den paatænkte Skole, saa duer jeg ikke engang til, synes mig, at introducere Dem i Foreningen. Bedst gjør De i at skrive til Koch. Efter min Mening bør De da ikke forkaste de allerede udkastede Planer, men hellere indgaae paa Alt ; thi dette kan endnu blive til hvad det skal være. Hvad mig angaaer, saa kan jeg rigtignok ikke skjenke Ideen om, at Præster og Skolelærere tage voxne Drengene til Underviisning (. . .)². En saa simpel og naturlig Fremgangsmaade opvækker ingen Begeistring ; der maa noget Nyt, noget Overordenligt reise sig ! Overhoved duer Ideen af samme Aarsag ikke, som Ideen om, at man slet ingen Almueskoler behøvede ; thi enhver Fader eller hvo, som vilde, kunde undervise sine Børn selv. Men det er her intet Island med sine lange ørkesløse Vintre – og Præster og Skolelærere ere for meget sysselsatte med hvad der allerede paalægges dem til, at det andet kan blive til Noget. Men Høiskolevæsenet kan i det Hele taget umulig mislykkes, naar bare Deres Velbyrdighed slutter Dem til Koryphæerne ; jeg anseer Deres Tiltrædelse af den høieste Vigtighed, og jeg beder Dem for den gode Sags Skyld at gjøre dette Skridt, jo før jo hellere . . .

Deres Velbyrdigheds
tro Adjutant

Koch.

K.B. Trykt P. Lauridsen IV, s. 209 f.

¹ Kapellan Ludv. Chr. Müller, jfr. brev 6 og 10. ² Det glemte ord er vel : Tiltro.

9. Redaktør P. C. Koch til professor Chr. Flor.

Haderslev, d. 12 Dec. 41.

Høiædle og velbyrdige Herre!

...

Interessen for Oprettelsen af en høiere Bondeskole tager nu ogsaa Overhaand her i Haderslev *Østeramt*; jeg kan og tør ikke styre den længer. Flere Bønder have været hos mig og erkyndiget sig nærmere om Planen, for at kunne tegne sig for Beløb. For en 8 Dage siden indfandt sig en anden Bonde fra Dalby i Vonsyld Sogn i samme Anliggende. Han gjorde denne Reise – hen og hjem 8 Miil – alene for denne Sags Skyld. Da jeg ikke kunde give ham særdeles aabnede Udsigter til Sagens Fremme, saa vilde han selv begynde at virke, sagde han, og nødte mig til at skrive nogle Ord som Forløbere i Dannevirke. Disse Ord findes i det sidst udkomne Nr.¹ Hans Idee om Anskaffelsen af en lille Gaard er fuldkommen den, som er fremsat; selv vil han give 100 r. eller flere. Ideen for Haderslev Provsti er ogsaa hans. Han hedder Johannes Lind², men er iøvrigt, som Bønder ere fleest, uden synderlig Intelligents. Vi ville nu see til, hvad han og flere, som han opflammer, foretage sig (Han var særdeles begejstret for Sagen). Ethvert væsentligt Skridt, som, jeg bemærker, bliver gjort, skal jeg øieblikkelig underrette Dem om. Bønderne kunne siden dog ikke alene bringe Anliggendet til Udførelse, især hvad Udvirkningen af Autorisationen angaaer, og da skal de nok komme til os. Jeg fandt, ikke at burde modarbejde dette opvaagnede Liv; det kunde dog være, at der kunde blive noget Gavnligt og Glædeligt ud af det.

...

Deres Velbyrdigheds tro Adjutant

Pet. Chr. Koch.

K.B. Trykt P. Lauridsen IV, s. 212.

¹ „Opfordring“ – Dvke 11/12 1841. Artiklen er undertegnet „En Bondesøn“.² Ejer af Lindgård i Dalby sogn ved Kolding.

10. Kapellan Ludvig Chr. Müller til dr. P. Chr. Kierkegaard.

Sidste Decemb: 1841.

Jeg kan vel tænke mig, at dersom jeg ikke strax sætter mig til at skrive til Dig, vil der, takket være Forhindringer og Smøleriets Genius, – som Rect: Arnesen vilde sige¹ – gaae lang Tid hen, før Du faaer Svar fra mig. Altsaa bryder jeg overtvært og svarer Dig Dagen efter at jeg fik Dit Brev. Først et Par Ord om hvad Godt der er foregaaet her.

Den 20de hujus holdtes der et Møde i Brøns Kro af en Deel Bønder og to Præster – Hagen i Meolden og min Ringhed – for at gjøre Aftale

om Oprettelse af en Høiskole for den Slesvigske Bondestand. Sagen var ikke blot oftere berørt i Dannevirke, men havde tidt været paa Bane imellem Bønder og Præster, især i Hagens Sogn, hvor der vel findes de meest dannede og nogle af de dygtigste Bønder i hele det Slesvigske. Parenthesis: det Sogn er blevet vakt underlig til Liv og Virksomhed. Først havde de i Vantroens værste Tid en meget dygtig og nidkjær Præst, der bekjæmpede Rationalismen af Hjertens Grund; efter ham fik de en Erke-Rationalist, der for Resten skal have været en ussel Karl og have havt store Gaver til at gjøre sig ilde lidt, som han ogsaa var i Sognet i høieste Grad. Efter ham kom Hass², der blev modtaget med Hjertens Glæde, da han mindede om det Gamle, som var blevet Bønderne endnu kjærere under den Modsætning, hvori Bønderne havde staaet til deres forrige Præst, og, hvad der blev en Sag af største Vigtighed, han fik indkaldt en Seminarist Cold³, der fik stor Indflydelse paa Sognet. Claudatur!⁴ Nu, vi mødtes da i Brøns, og Hagen oplæste en Indbydelse til Godtfolk, til at grunde Skolen paa Actier a 10 Specier, i hvilken Indbydelse ogsaa fandtes en Udsigt over hele Planen! Han havde nemlig betænkt, at man for de indkomne Penge skulde kjøbe en Gaard med noget Land til, hvori Actie-haverne skulde have Pant, og hvorpaa et Par Lærere skulde leve. Første Lærer, der skulde svare for Alt, skulde antages af Actieeierne, 2den af 1ste. Der skulde 1) læres Dansk 2) Historie og Geogr., begge Dele især Fædrelandets 3) Religion, det vil sige: Vedkommende skulde lære at kjende Bibelen og Kirkens Historie 4) saa meget Tydsk, at de kunde læse en let Bog 5) noget Geometri, især med Hensyn paa Landmaaling og 6) Sang. Uden No 4) er det utænkeligt at faae Bønderne i Slesv. til at bidrage til en Skole, og den eneste Strid, der opstod paa Mødet, havde sin Grund i at Adskillige vilde have mere Tydsk ell: maaskee gjøre det til Hovedsagen. De Godtfolk tog imidlertid ingen Deel i at udstede Indbydelsen, der for Resten blev underskrevet af fire Præster⁵ – Koch i Vodder og Feilberg havde nemlig sendt Fuldmagt, da de ikke kunde komme selv, og den Sidste tegnet sig for 5 Actier – og ni Bønder, hvoraf de to i det mindste tegne 15 Actier, men man har et stille Haab om at den ene tager 100 og betaler dem med en af sine Gaarde, der da skulde bruges til Skolebygning⁶. Hagen er for Tiden Formand, og kan Du skaffe nogle Actier, saa mældes det bedst til ham. Kommer Sagen i Stand, haaber jeg, vi faaer prøvet, hvad en levende Underviisning kan udrette; af den døde har man nok paa alle Seminarier.

...

Gud være med Dig!

Din

L: M: 7

K.B. (Ny kgl. Saml. 3174 4to).

¹ Ludvig Chr. Müller og P. Chr. Kierkegaard var studenterkammerater fra Borgerdydskolen, hvor rektor Paul Arnesen underviste i græsk. ² L. C. Hagen var sognepræst i Medolden (Mjolden) 1841–1851, hvor han efterfulgte L. D. Hass (1835–1840), der blev missionær i Smyrna. 1815–1835 havde sognet fælles præst med Randrup: Gabriel Koch, og før ham Gotthard Hansen (1759–1815) (jfr. H. J. Helms om vækkelser i Mjolden sogn i Præstehistoriske Samlinger I, 1929, s. 119 f.) ³ Den senere kendte højskolemand Christen Kold var fra maj 1838 huslærer hos storbonden Knud Knudsen i Forballum. ⁴ Parentes sluttet! ⁵ Jfr. brev nr. 6. ⁶ Formentlig Knud Knudsen. ⁷ Brevet er formentlig sendt fra Ribe.

11. Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.

Kiel 9 Februar 1842.

Kjære Ven!

...

I Bonde-Høiskole-Sagen har jeg endnu Intet gjort; dog vil (jeg) snart skrive til Hagen og tegne mig for 5 Actier. Da jeg ikke kan tale med de Herrer og ikke engang skrive til Alle, saa trykker jeg mig for at røre ved denne Sag. Jeg frygter bestandig, ei allene at de vil gaae paa egen Haand, men endog en anden Vei end den jeg vil gaae, og derfor er jeg tilbageholdende. Naar der bare maa komme noget godt ud af det.

...

Deres forjagede men hengivne

*Flor*¹.

K.B. Trykt P. Lauridsen IV, s. 218.

¹ I et brev 10/6 1842 skrev Hagen til Chr. Kold, at det kneb med at få tegnet aktier nok bortset fra Medolden sogn. Men han har ikke derfor opgivet at få skolen i gang. (Trykt Andr. Austlid: Chr. Kold, 3. udg., s. 45 f.). Men 13/1 1843 skrev Hagen mismodigt til Carl Ploug: „Den Plan til en dansk Høiskole, som vi udstedte, maatte falde igjen især af to Grunde. Først fordi det forekom Bønderne, at deres Børn ikke vilde kunne lære saa meget tydsk, som de ønskede; dernæst fordi de frygtede for at gjøre deres tydskindede Øvrighed imod ved at fremme en saadan Anstalt.“ 9/2 1843 skrev Hagen til Peter Hiort Lorenzen, at efterat man især i København har fået øjnene op for de danske slesvigeres mislige stilling, har „vi“ henvendt os til København og tilbudt at tage sagen op igen, når vi turde vente kraftig understøttelse derfra. Og nu vil professorerne Clausen og Schouw „sætte sig i Spidsen for en Subskription i Danmark til Bedste for en høiere Folkeskole for Nordslesvig“. (Trykt P. Lauridsen VIII, s. 3 ff.) Jfr. brev 12, note 10.

12. Skolelærer Rasmus Sørensen til lensgreve F. M. Knuth.

Haderslev den 1 Marts 1843.

I Søndags (Fastelavns Søndag) blev jeg da, som Deres Høibaarenhed veed, over i Frederits, og hørte Dr. Rørdam (en Broder til Dronningens

Rørdam)¹ prædike en dygtig statskirkelig Præken om Daaben, der jo paa ingen Maade flød sammen med min Anskuelse i dette Punct. – Efterat Rørdam og Hansen² om Løverdags-Aften havde hørt om min Skoleplan³, som de begge yndede og i Forening med R. Ottesen⁴ vilde virke for, gik Samtalen løs paa Politik; thi Hansen er halv liberal og Rørdam halv konservativ, hvorimod R. Ottesen er heel-radikal liberal saavel i politisk som religiøs Henseende. Vi endte med Amerika . . . – Fastelavns Mandag Sneeveir, men om Eftermiddagen kjørte R. Ottesen mig Halvvejen til Kolding, og samme Aften ankom jeg marscherende igjennem Sneen i disse indgjærdede Veie til Dalbye hos den Stænderdeputerede Petersens⁵. – Han var i Haderslev til Marked med Heste, men hans Kone blev glad ved mig og min Plan, og udbød: „aah, hvor det er herligt! nu kan da alle vore tre Sønner paa denne Maade komme i Skole hos Dem, kjære Sørensen, som Petersen saa tidt har ønsket og talt om, siden De var her sidst; den Plan vil Petersen synes om, kan De troe o. s. v. – Petersen kom endelig hjem kl. 10 om Aftenen og blev sjæleglad ved mig, indtil jeg fortalte ham mit Ærinde – da sukkede han, taug stille, og viste mig den tydske Plan til Bondeskolen i Rendsborg⁶. Jeg læste den, og gav ham de trykte Exemplarer af min Plan i en Pakke til ham, der var kommen med Posten samme Aften – men han brækte ikke Seiglet. – Jeg sagde ham mine Tanker om den tydske Plan, og opfordrede ham til at sige mig sine Tanker om det, jeg havde fortalt ham, og at læse min Plan næste Morgen, eller om han vilde, høre mig forelæse den. – Han svarede: ja, det er jo altsammen meget Godt hvad Rasmus Sørensen kommer til os med, men jeg troer ikke, at Bønderne her gaae ind paa denne Sag; her er nu saa megen Forvirring, kjære Sørensen! – og dermed saae han stivt paa mig med Veemod. – Petersen mener, sagde hans Kone, at den Strid imellem det Tydske og Danske er en farlig Sag. – Ja men alt dette Farlige falder bort, sagde jeg, saasnart vi først faae Bøndernes voxne Sønner oplært til at blive deres Modersmaal saa voxne, at de deri selv kunne belyse og forsvare deres egen og Fædres Ret til at behandles af deres fortydskede Øvrigheder som danske troe Undersaatter. – Hun mente dog, at de ogsaa burde lære Tydsk. – Ja en Mundfuld Tydsk, sagde jeg, til at sælge en Hest eller Stud med, kan jo ikke være saa galt, skjøndt Jyderne heelt nede paa Randers Marked lade Bæsterne og Studene spreche Tydsk for sig selv til Salg hos de tydske Prangere. – Næste Morgen, da jeg stod op, var Petersen alt i Marken eller Skoven med sine Karle, og skjøndt hans Kone sagde, han kom strax hjem, biede jeg dog til Kl. 11 – og han kom ikke, da tog jeg Pakken til ham af mine

trykte Planer, brød Seiglet, tog alle Exemplarerne til mig, saa nær som i Ex., og sagde derpaa Farvel til Madammen, bad at hilse hendes Mand, og gik til Haderslev, skjøndt de (t) blæste og sneede rask. – P. H. Lorentzen havde med samme Post faaet sin Pakke af mine trykte Planer, havde ogsaa brudt den, men endnu ikke læst den. Jeg fortalte ham Indholdet – men han havde ingen Roe og Tanke til at høre derpaa. Nu skal jeg fortælle Dem, udbrod han, hvorledes Sagerne her staae: Det nytter slet ikke at tænke paa at vore Bønder her skulle tegne sig for at sætte deres Sønner i en fælles Skole med deres i Jylland, Fyen, Sjælland, Lolland, o. s. v.; thi de rykke ikke her fra, paa ingen Maade, og de skal ikke heller herfra, her skal de blive, her skal de stride, her skal Slaget staae, her har vi Fienderne i eget Leir. – Ak Herre Jemen! hvor vi er bespændt her af det Satans tydske Kram, af vore nærmeste Embedsmænd og af de fjerneste, af Herodes og Pilatus, af Satan og hans Oldemoder i tydsck Gestalt! – De kan umuelig forestille dem derovre i Sjælland og Kjøbenhavn hvor rasende et Anarchi her er, hvilke Cabaler og Intriguer her spilles af de Hunde og Sataner med Bønderne, netop med Bønderne – nei de og deres Sønner skal min Salighed blive her – ja netop her skal vi absolut have en saadan Bondehøiskole for os selv, det er uomgængelig nødvendigt – netop *lige i Næsen her* paa de tydsck Hunde skal Skolen staae; kommer den ikke til at staae her, er den min Salighed ingen Nytte til for os; hvad bryde vore Tydsckere sig om, at der bliver en dansk Folkeskole ovre hos Dem? men her bryde de sig om den, her vil de fnyse imod den – men vi skal lære dem at fnyse o. s. v. – Jeg svarede: det vilde dog unægtelig virke lige kraftigt til Danskens Seier over Tydscken her ovre, enten Bøndernes voxne Sønner blev udviklet i deres Modersmaal paa en saadan Skole her i Sønderjylland, eller i Nørrejylland, eller paa en af Øerne; thi Hovedsagen vil lære at faae dem underviist og udviklet til den Grad, at de selv som selvstændige Almuesmænd kunne haandhæve og levende forplante og forsvare deres Nationalitet – og at det ikke skulde nytte i en Stiftelse, hvor de udvikledes i det nøieste Samqvem med danske Ynglinger fra alle de reendanske Provindser, men kun skulde nytte i en Skole her, som De siger, lige i Næsen paa det tydsck Kram, hvor de blot vare *for sig selv*, – det kan jeg ikke indsee, og det vil neppe nogen Dansk kunne indsee med Dem, uden De selv. – Jeg forsikkrer Dem, det er saaledes, alle Mand her siger i dette Stykke det selvsamme som jeg, sagde han; men I derovre fra kan umuelig sætte Eder ind i vore Forhold – tael med Koch, vor Dannevirkes Redactør, den vigtigste Mand for os her, og hans magesløse virksomme Blad for vi Danske her i det Slesvigske –

havde vi ikke ham og hans „Dannevirke“ vare vi min Salighed herunder hver Kjæft – har De læst hans Skildring af vor Fæst i Sommersted? – Der skal De see o. s. v. – nu maae vi ind til min Kone og drikke Thee. – Her er Skolelærer R. Sørensen, som jeg har talt om der prædikede paa Himmelbjerget⁸, han er og en Mand med Neb og Kløer, som Du veed – men strax Theevand hid, sagde han til sin Kone, tænk engang: Sørensen har marscheret fra det fortydskede Fæe i Dalbye i Dag, o. s. v. – Jeg gik derefter om til Koch . . .⁹ en ung, fyrig, hjertelig og opvakt christelig troende Mand, som i dette Øieblik havde hørt af Lorentzen at jeg var kommen til Byen. Jeg forelæste dem nu min Skoleplan med alle Brevene – og de vare ikke alene begge strax enige med mig deri, men saa glade og deeltagende derved, at de øieblikkelig brændte af Lyst efterat skaffe Sagen Deeltagere i hele Sønderjylland, eller dansk Slesvig. – En for mig behageligere og glædeligere Aften, end denne blev mig i Selskab med disse mine tvende hjertelige Troesbrødre, har jeg ikke havt paa hele min Reise. – Kragh, som er Præst – et Par Mile eller tre nordvest for Haderslev⁹, vilde ikke alene strax selv subscribere for at sætte sin egen Søn paa Stiftelsen, men ogsaa foretage en Circulation af mit Indbydelses-Skrift, og dertil virke paa Pastorerne: Hagen og Kok, som staae i Spidsen for en Plan til en dansk Høiskoles Oprettelse vester ude, for at de kunne forene deres Plan med denne. – Næste Dag kom jeg til P. H. Lorentzen igjen. – „Hvorfor kom De ikke tilbage til mig iaftes? min Kone ventede her med Aftensmad efter Dem. – Jeg beder undskyldte, Hr. Redactør Koch fandt jeg at være ganske livagtig en saadan herlig og vigtig Mand, som De havde skildret ham for mig, og hos ham var tillige Hr. Pastor Kragh og en Sognefoged, og da de alle vare strax enige med mig i, at de Danske herovre bør forene sig med os Danske fra Øerne og Nørre-Jylland om at udføre denne Skoleplan og udføre alt nationalt Godt i Fælledskab – saa fik jeg naturligviis ikke travlt med at forlade dette gode Selskab. – Hvad? ville De ikke have, at vi her skal faae oprettet en saadan Skole *for os selv*? – Det er Dem som mig ligegyldigt, hvormange eller faa Skoler af saadanne, der kan blive – blot at vi, der arbeide for denne Sag, ikke staae og forstyrre og modvirke hverandre, og derved aldrig faae tilveiebragt saamegen Deeltagelse nogensinde, at selv den mindste Skole kan oprettes for dem alle, end sige at vi nu skulle være istand til at reise een for hvert Amt. – Ja, jeg kan ikke virke for denne Sag, jeg har nok at gjøre med mine egne Sager – men det siger jeg Dem: vore Bønder her sende aldrig deres Sønner til Jylland eller Øerne paa en saadan Skole, De kjender ikke vore Forhold her, De kan umuelig tale derom, eller dømme herom,

for at reise et Par Timers Tid her igjennem – men jeg kender Forholdene – jeg tager maaskee i næste Uge ud til et Møde med Pastor Hagen og Pastor Kock i Anledning af Deres Plan derude til en saadan Skole for *det Slesvigske*, – maaskee tager jeg ogsaa ikke derud¹⁰ – thi *her* skal Slaget staae, *her*, netop *her* i *Næsen af de tyske Hunde* o. s. v. . . . – men det gjælder om Snuhed og Forsigtighed, og at vi ikke rykke Bønderne et Skridt længere frem end de endnu kunne følge med, ellers er vi om en Hals, vi skal være snilde som Slanger! – Ja, og eenfoldige som Duer, føiede jeg til, og dermed sagde jeg Farvel til denne enthusiastiske Mand . . . Koch . . . loe ad min Samtale med Lorentzen, da jeg fortalte ham den, og sagde: jeg skal nok tale med Manden om Deres Sag, naar De er reist og han faaer læst Planen og Brevene, som jeg nu anmelder og gjør Uddrag af i mit Blad „Dannevirke“ . . .¹¹

I saa stor Hast nu, at jeg ikke kan læse det igjennem.

Deres Ærbødigste og Hengivneste

R. Sørensen.

Knuthenborg. (Fotostat i K.B. Ms. phot. nr. 69 ^a). Delvis trykt i Povl Bagge og Povl Engelstoft: Danske politiske Breve II, s. 304 f.

¹ Christian Rørdam, broder til præsten Peter Rørdam i Mern, der gennem sin virksomhed i asylerne stod dronning Caroline Amalie nær. ² J. L. V. Hansen, kateket v. Michaelis kirke 1841–1850, svoger til magister J. C. Lindberg. ³ „Indbydelses-Forslag til at oprette en Underviisningsanstalt for voxne Bønderkarle“ (febr. 1843). ⁴ Den kendte lægprædikant Rasmus Ottesen var i 1841 flyttet til Fredericia, hvor han året efter blev borgerrepræsentant. ⁵ Andreas Petersen havde i november 1842 taget afstand fra Peter Hiort Lorenzens optræden i den slesvigske stænderforsamling. ⁶ Jfr. tidstavlen. Rasmus Sørensen har ikke kendt Rendsborgskolens program da han fremsatte sin plan. ⁷ 21. januar 1843 blev der i Sommersted Kro holdt en fest for P. Hiort Lorenzen af nordslesvigske bønder. ⁸ Rasmus Sørensen talte ved Himmelbjergfesten 1842. ⁹ I det udeladte er anført, at Koch har besøg af pastor Peter Kragh fra Lintrup. ¹⁰ L. C. Hagen havde i et brev af 9/2 1843 opfordret P. H. Lorenzen til at virke kraftigt for en højere folkeskole for Nordslesvig. Vesterboer skulle forene sig med østerboer og med støtte fra København udstede en ny indbydelse „med en deel Modificationer, navnlig hvad Tydsken angaaer“. Af et nyt brev fra Hagen til Lorenzen af 23/2 1843 fremgår, at P. H. Lorenzen havde givet tilsagn om at virke for sagen, og Hagen foreslår et møde i Agerskov kro 16. eller 17. marts. Dette møde blev ikke holdt, da Lorenzen „i uopsættelige Handelsforretninger“ måtte rejse til Fyn og Jylland, (jfr. P. Lauridsen VIII, s. 7 f.) ¹¹ Brevet er afsluttet i Kolding den 3. marts. På vej fra Haderslev til Kolding har Rasmus Sørensen aflagt besøg hos Møller H. J. Staal i Taarning Mølle, en af de mest initiativrige nordslesvigske bønder. Staal bifaldt planen og foreslog køb af hovedgården Hastrup i Tyregod sogn.

13. *Professor H. N. Clausen til gårdejerne H. Nissen og L. Skau.*

Kjøbenhavn, den 8de September 1843.

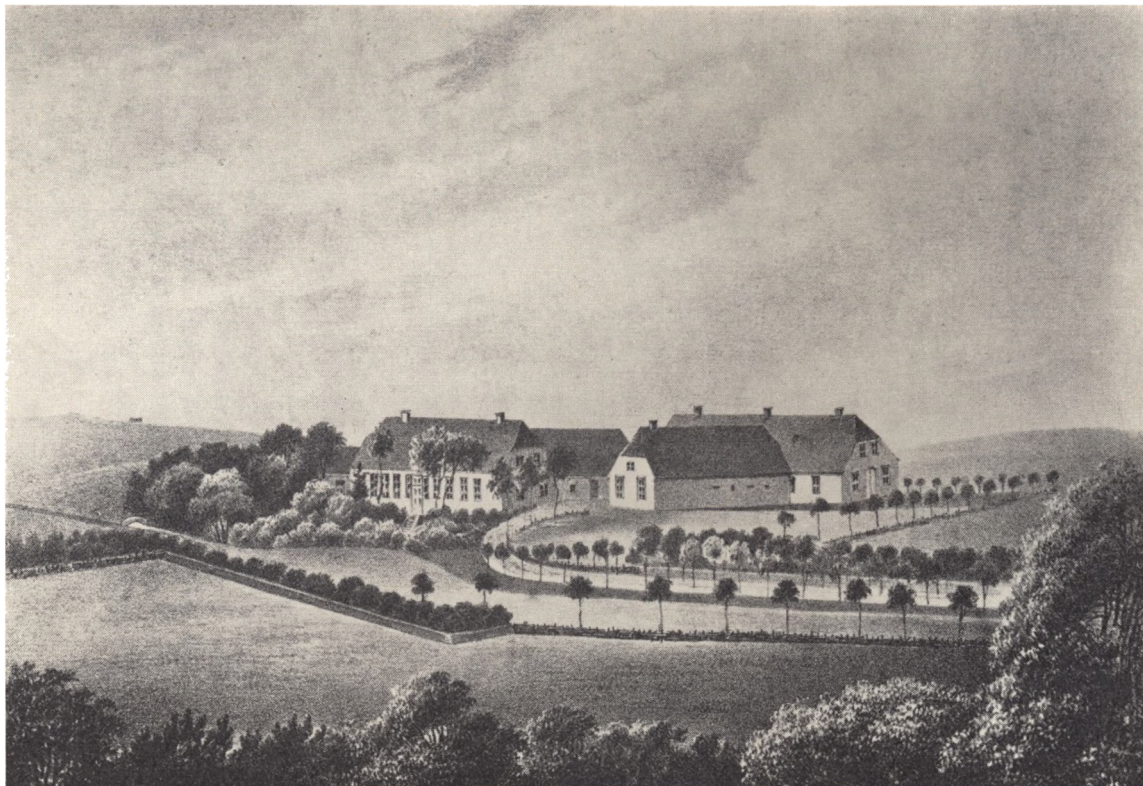
D Hrr. Gaardeiere

H. Nissen og L. P. Skau!

...

Hvad angaaer den meddeelte Plan¹ til Bonde-Høiskolen, da er jeg ganske enig deri, at dens Formaal ikke saameget maa være en Forøgelse af Kundskabs-Massen i forskjellige Fag, som Udvikling og Opklaring af Tænkningen, og at derfor egen Brug af Ordet, baade mundtligt og skriftligt, bliver en høist vigtig Gjenstand for den Veiledning, her skulde gives. Men paa den anden Side – naar en saadan Virken ikke skal staae Fare for at opløse sig i tomt og løst Ordgyderi, troer jeg, det er af stor Vigtighed, at Skolen ikke fjerner sig for meget fra Charaktéren af en Lære-Anstalt, – det vil sige: at den bygger paa Kundskab, og ikke nøies med at foredrage, men ogsaa fordrer det Foredragne lært og tilegnet. Men med en saadan Disciplin eller Skole-Organisation kan jeg ikke forene, at Anstalten skal staae aaben for Mennesker af stor Forskjel i Alder, for Unge og Gamle –, selv Saadanne, som gaae fra og til, i kort og flygtigt Besøg som Gjester; jeg troer, at det er paa de modnere Læreaar, fra 15de til 18de Aar, at Skolen maa beregne sin Virksomhed, og ikke mindre paa et bestemt Cursus af et Par Aar. Ligeledes kan jeg ikke andet end ansee det som misforstaaet Liberalitet, der enten vil føre til en Form uden al Betydning eller ogsaa vil kunne give Anstalten til Priis for den ledeløseste Vaklen frem og tilbage, naar det er paatænkt, at Eleverne skulle formere et Slags Skoleraad, og drages med ind i Forhandlingerne om Virksomhedens Grendser og Art. Slige Træk forekomme mig at have en temmelig luftig, upraktisk Charakter. Jeg vil ikke nægte Muligheden af, at en sjelden Personlighed kunde bringe Liv ind i og Frugt ud af saadanne Former; men jeg maa ansee det for en stor Feil, at lægge en Plan saaledes, at dens heldige Udførelse er betinget af en ganske ualmindelig Personlighed. Og en bestemtere, fastere Skole-Form vil ingenlunde træde i Veien for det Formaal: at føre Eleverne til at tænke og tale med Klarhed og Orden.

Subskriptionen² gaar hos os saa jevnt fremad, og vil, som vi haabe, betydeligt fremmes ved den gunstige Høst. Hidindtil ere de Fleste her uden Tvivl stemte for at samle Kræfterne til et Institut, som kunde forene lærd Underviisning med Real-Underviisning, som baade kunde dimittire til det danske Universitet og meddele en høiere borgerlig Underviisning.

Folkehøjskolen i Rødding 1845
Efter tegning af højskoleelev A. Schmidt

Men noget Andet vilde det være, dersom det skulde kunne lykkes at reclamere Latinskolen i Haderslev som dansk. Ogsaa i denne Henseende er det meget ønskeligt, at denne Sag bliver saa snart som muligt sat i Bevægelse fra Nordslesvigernes Side: vistnok var Intet naturligere, end at Haderslev Skole blev støbt om. — Endnu bør jeg bemærke, at hvad jeg har anført om Forslaget til Bonde-Høiskolen, er Udtrykket af Fleres Mening om Sagen; navnlig gjælder dette om de kbh. Medlemmer af Foreningen. — Ved Leilighed ønsker jeg, at dette Brev maa blive meddeelt Møller Staal i Taarning med Tak for det Brev, jeg nylig har modtaget fra ham.

Med Agtelse og Hengivenhed

H. N. Clausen³.

K.B. (Ny kgl. Saml. 1727 fol.) Trykt P. Lauridsen VI, s. 67 f.

¹ Den af Flor udarbejdede plan til en højskole, forelagt på et møde 14/8 1843 i den nystiftede „Slesvigske Forening“. — I et brev fra Hagen til Ploug 23/8 1843 hævdede Hagen, at tiden ikke var kommen til at oprette en dansk lærd skole i hertugdømmet, hvor skulle den få disciple fra? „Noget ganske andet er det, naar man arbejder paa at oprette en høiere Folkeskole“; der er nemlig ingen andre, der er nationalt vakt, end bønderne, og „der er derfor for Øieblikket ingen Andre at hjælpe op og fremad“. Hagen bad Ploug gøre H. N. Clausen og Schouw opmærksomme på dette forhold. (Trykt P. Lauridsen VIII, s. 9 ff.) ² Den af den københavnske komite iværksatte indsamling til støtte for oprettelse af danske undervisningsanstalter i Nordslesvig. Der indsamledes i det første år 26.142 rd. ³ 24/9 1843 skrev Nissen og Skau til Flor, at endnu har ingen udtalt sig offentligt om planen, — „formodentlig har den nye Idee forbauset de fleste“. (Trykt P. Lauridsen VI, s. 72).

14. Gårdejer Laur. Skau til professor Chr. Flor.

Somst.¹ d. 4de Novbr. 1843.

... Krigsassessor Kjer i Rødding er villig til at sælge sin Gaard til en Høiskole. Bygningerne ere brillante, og behøve ingen Forandring. Det er et formeligt Herresæde. Skulde H. N.² og jeg ikke reise derud for at eftersee Landerierne?³ Prisen vil blive omtr. 7000 rb. Crt.

Min Tid er knap. — Lev vel!

Med Høiagtelse

L. P. Skau.

Herr Professor Flor.

K.B.

¹ Sommersted. ² Hans Nissen, Den slesvigske Forenings formand. ³ d.v.s. gården med dens tilliggende jorder.

15. Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.

Kiel d: 11 Novbr 1843.

Kjære Ven!

... Jeg anseer denne Reise¹, som rigtignok kostede mig 6 Uger, for meget indbringende. Det er lykkedes, at faae baade de gamle Liberale (Clausen, Schouw os(v)) og de unge (Giødwad, Ploug, Lehmann osv) til at overlade os Overcommandoen i Nationalkampen og at troe paa vor Overviisdom og Overudholdenhed. De vil, som Bønderne have fortalt Dem, overlade os Brugen af 10–12.000 Rbdr. til Anskaffelse af en Gaard, og 400 Rbrd. aarlig i 5 Aar til en Lærer. Man indseer desuden nu derovre Nødvendigheden af en „Krigskasse“ for at holde Agitationen vedlige, og skjøndt Ingen vil sætte sig i Spidsen for Indsamlingen, saa haaber jeg dog for vist, at den med Tiden vil komme i Stand . . .

Lev vel!

Deres heng.

Flor.

K.B. Trykt P. Lauridsen VI, s. 80.

¹ Flor rejste i efteråret 1843 til København for at forhandle med professor H. N. Clausen og den københavnske komité's forretningsudvalg „Syvstjernen“.

16. Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.

Kiel d: 2 Decbr 1843.

Kjære Ven!

Jeg takker meget baade for Deres og L. Skaus Breve, og skal, uagtet den knappe Tid idag, tage Hensyn til begge.

Jeg skriver imorgen med Dampskibsposten til *Adler*¹; jeg tænker ogsaa til Prof. Clausen. Iøvrigt er jeg ikke meget bange for *Nis Hansen*; thi det er aldeles umuligt at bruge *ham* til at vogte *vor* (poetiske) Høiskole. Han kan være meget brav til mange andre Ting², men dertil ikke. Det kan være vanskeligt nok at faae noget dueligt Menneske hertil, og vi kan maaske blive uheldige i Valget, men vælg en Mand, som vi med aabne Øine seer at være complet uskikket dertil, ja endog have Antipathi derimod, det kan dog intet fornuftigt Menneske falde paa. Tager jeg ikke aldeles feil af ham, saa er han en overordentlig forfængelig og herskesyg Karakter, og *kan* derfor ikke underkaste sig vore Anskuelser, da han hverken forstaaer eller billiger dem. Vil vor Herre forandre hans Sind; saa er det en anden Sag. Hvis ikke, saa lad ham blive Præst i Nordslesvig, og paa egen Haand anlægge en Middelskole, lignende, om han vil, yngste Afdeling af vor Folke-Høiskole . . .

Deres heng.

Flor.

K.B. Trykt P. Lauridsen VI, s. 82.

¹ J. G. Adler, Kongens kabinetssekretær. ² Cand. theol. Nis Hanssen, der havde tilbudt sin tjeneste, havde bl. a. virket som sekretær i Selskabet til dansk Læsnings Udbredelse i Slesvig. Han var Kochs svoger, men de stod hinanden ret fjernt i anskuelser.

17. Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.

Kiel d: 7 Decbr. 1843.

Kjære Ven!

...
Jeg skrev til Adler¹, at man i Nordslesvig ønskede snarest muligt at see „Udkastet til Folke-Højskolens Indretning“ trykt i Dannevirke, men at jeg nok skulde see at bevirke Opsættelse hermed, hvis Hans Majestæt ønskede at afgjøre Ansøgningens² Skjæbne, inden Udkastet kunde blive Gjenstand for offentlig Debat. Faaer jeg herpaa intet Svar, saa tryk De i Guds Navn „Udkastet“ før Julen; thi det er ikke godt, om Kongen skulde troe, at vor Kjærlighed og Underdanighed er *saa* stor, at vi endog vil forholde os passive, hvis han ønskede det. Alle de 22 Medlemmer af „Comiteen til Understøttelse af Underviisningsanstalter i Nordslesvig“ bør have hver et Exemplar af „Udkastet“, for at de kan udsone sig med den Høiskole, som de dog nødig have givet Penge til . . .

Deres heng:

Flor.

K.B.

¹ Flors brev til J. G. Adler 2/12 1843 er aftrykt P. Lauridsen VIII, s. 11 f.
² „Den slesvigske Forening“ havde samtidig efter aftale med Flor indgivet ansøgning til kongen om tilladelse til oprettelse af højskolen. I ansøgningen hed det: „Det Maal, vi har sat os, er at grundlægge en Anstalt, hvor Bonde og Borger kan erholde saadanne Kundskaber og Færdigheder, som kan være til Nytte og Behag, ikke saa meget med Hensyn til hans særlige Næringsvej og Bedrift som med Hensyn til hans Stilling som Landets Søn og Statens Borger. Anstalten skulde altsaa have en velgørende Indflydelse saavel paa hans huslige og private som paa hans offentlige og borgerlige Liv. – Vi kalder den en Højskole, fordi den ikke skal være nogen sædvanlig Drengeskole, men en Undervisningsanstalt for unge Mennesker efter Konfirmationsalderen, dels for fuldvoksne Karle og Mænd, og vi kalder den en Folkehøjskole, fordi Medlemmer af enhver Stand kan faa Adgang til den, om den end nærmest anlægges for Bondestanden og især af denne venter sine Disciple“. – Kongens tilladelse blev ikke givet før 17/6 1844. „Udkast til Indretning af en Folkehøjskole i Nordslesvig“ blev først derefter offentliggjort.

18. *Gårdejer Laurids Skau til professor Chr. Flor.*

Velbaarne Hr. Professor!

Sommersted, d. 17de Decbr. 1843.

...

Schøller¹ kom for 8te Dage siden fra Kbhvn. med Bud fra Kongen, at vi paa ingen Maade maatte troe eller være fortrydelige over, at Han havde afviist den i Kjbhvn. indgivne Ansøgning om Høiskolen, da dette alene var skeet for Formens Skyld. Han skulde meget mere forsikkre os om Hs Majestæts allerhøieste Interesse for Sagen . . .

Igaar vare Hans Nissen, N. Steffensen og jeg i Rødding hos Assessor Kier, og kjøbte² hans Gaard til en Høiskole. Alting er fortræffelig og vi vilde neppe Nogetsteds kunne faae en saa passende Eiendom; vel er den nordlig nok beliggende, men Hans Nissen vilde herom ikke høre et Ord. At de glimrende Bygninger har fornemlig indvirket paa ham, er en Selvfølge, og der er virkelig ogsaa saameget der taler for Eiendommen, at jeg ikke turde vove at modsætte mig. – Kjøbesummen er 6000 Specier, hvorimod han skal indrette en Høresal efter Deres Anviisning. Alle Kakkelovne følger med i Handelen, ogsaa skal han lægge Havresæden; til Maidag skulle vi antage Gaarden. Vi have naturligviis forbeholdt os Repræsentantskabets Samtykke, ligesom ogsaa kuns paa den Betingelse kjøbt, at Kjøbenhavnerne vil indvillige i at betale. Hvis De nu kunne indfinde Dem her paa Pladsen ved Nytaarstid, for at raadføre og foreslaae hvorledes Lokalet skal indrettes, anseer jeg det for muligt, at Skolen kan begynde i det seneste til Midsommer . . .

Endskjønt jeg havde meget mere at skrive om, saa vil jeg dog slutte for den[ne Gang]³ for at spare paa Tid, da jeg haaber fuldt og fast at De kommer; thi hvilken Tid, [vil]³ vel være mere nødvendig at have Dem i, og hvilket Anliggende kunde være mere interessant for Dem, [end]³ netop selv at kommandere Høiskolens Indretning – denne Deres Livs- og Yndlingsplan –? Da ingen af os forstaaer os noget paa Sligt, saa var det ogsaa i høi Grad nødvendigt.

Med Høiagtelse

L. P. Skau.

E. Skr. Saasnart De kommer og har seet Gaarden m. v. var det vel godt at vi holdt en Repræsentantsforsamling, som De burde tage Deel og lade Dem optage i Foreningen, for at De kan blive Medlem af Skole-Directionen. – Schøler vil formodentlig da ogsaa indtræde – . . .

K.B. Delvis trykt P. Lauridsen VI, s. 85 og VIII, s. 14.

¹ Fejlskrift for (Vilhelm) Schøler, daværende sognepræst i Vodder, senere

medlem af Rødding højskoles direction. ² Efter „kjøbte“ har Skau overstreget : paa en Maade. ³ Tre linjer er beskadiget ved at brevets højre hjørne er afklippet inden forsendelsen.

19. *Cand. theol. Johan Wegener til gårdejerne Hans Nissen og L. Skau.*

Elskede Venner !

Humble d : 17 Decembr. 1843.

... – Ved at læse Deres Tilbud og Tillid til mig blev jeg opfyldt af en underlig Vemod, der var en Blanding af Mod og Mistillid til egen Kraft, af Begeistring og Frygt og Bæven; og i *denne Tilstand er jeg endnu*; jeg har ei endnu rolig kunnet overveie og bestemme mig; jeg har ei endnu kunnet raadføre mig med mine Nærmeste, navnlig min Moder og Broder¹, jeg har ei endnu kunnet correspondere med et Par af mine Hjertervenner og politiske Venner i Kjøbenhavn, der i denne Juul rimeligviis ere reiste paa Landet og komme ei hjem før efter Nytaar; derfor, kjære Venner! er det mig umuligt at give noget afgjort Svar.

Ja, den herlige Prof. Flor har Ret: Posten kan blive af den allerstørste Vigtighed for Land og Rige; men dersom jeg i blind Tillid til egne Kræfter og Kundskaber eller af min glødende Fædrelandskjærlighedsfølelse eller af mit indædte Had til Undertrykkerne og Fædrelandsmorderne eller af Lyst og Higen efter at komme paa et Punkt, hvor jeg kunde tage maaskee en blodig Hævn, eller af Forfængelighed, som lurur meer eller mindre i alle danskes Bryst, eller af Stolthed, som er mig medfødt, dersom jeg, siger jeg, af disse og andre ugyldige eller uædle Bevæggrunde erklærede mig selv værdig til denne Post, da, I gode danske Patrioter, var jeg en slet Borger og uværdig den Tillid og Ære, I vise mig. Eders Tillid sætter jeg stor Priis paa; men I kjende mig ikke og overvurdere mig. Skau saae mig i en oprørt og ophidset, skjøndt udvortes rolig, Tilstand, blot een Dag, da jeg ilede først til Skamlingsfesten, for at finde Lindring for de Helvedesqvaler jeg ligesiden d : 11 November f. A.² havde lidt over det forhaanede og mishandlede Modersmaal og gamle Danmark, og dernæst til Upsala og Stockholm for at erfare, om en beslægtet Stamme, men gamle bittre Fjender, ei nu vilde vise Danmark og dets Sprog den Medfølelse, som de nægtede det, der ere satte til at styre og regjere det . . .

Lev vel, dyrebare Venner! Jeg hører saa nærmere fra Dem. Gid de Baand, som alt omslynge os, maatte kunne knytte os endnu fastere til hinanden. Hilsen til alle de Brave!

Deres trofaste danske Broder

Johan Wegener.

Hr. Hans Nissen og Hr. L. Skau.

Gaarden er vel ei kjøbt endnu? Den kan vel ei tiltrædes eller nogen nærmere Bestemmelse tages førend tidligst i Forsommeren? Saa vi have lang Tid at løbe paa endnu og behøve ei at forhaste os. Har man ogsaa gjort en Beregning over om og hvormange Disciple der kunne forventes?

K.B. (Ny kgl. Saml. 1766 fol. I-II, brev 372.)

¹ Historikeren C. F. Wegener. ² Her sigtes til episoden i Slesvigs Stændersal, da Peter Hiort Lorenzen talte dansk.

20. *Cand. theol. Johan Wegener til professor Chr. Flor.*

Humble pr. Rudkjøbing d: 19 Decbr. 1843.

Førrige Postdag modtog jeg et Brev fra vore slesvigske Venner, H. Nissen og L. Skau; De sendte tillige en ny Plan til den paatænkte Folkehøjskole; De have besluttet, dersom jeg vil, at foreslaae mig til Forstander for Skolen, og meddele mig nogle Linier af et Brev fra Hr. Professoren, hvori De billiger Deres Valg i for mig maaskee for gunstig stemte Ytringer.

Man kan sige til saa vigtig en Sag kan og bør jeg ei strax bestemme mig; jeg er ved disse Hædersmænds Tilbud og Tillid til mig bleven saa bevæget, at jeg endnu ei med den fornødne Rolighed og klart Overblik tør bestemme mig enten for eller imod; jeg maa høre min Broders og mine Venners Mening om mig og Sagen. At jeg er besjælet af en brændende Lyst til at modtage denne Post, kan Hr. Professoren og Alle, som kjende mig, vel vide; men destomere byder Pligt mig at være forsigtig og *nøie prøve mig selv*, om jeg ogsaa duer hertil; den overordentlige vigtige Stilling byder det dobbelt. Hr. Professoren har viist mig saa stor Tillid og Kjærlighed efter blot at have seet mig nogle Timer, at jeg troer at burde, og uden at være udelicat, at kunne skrifte ærlig for Dem, forsaavidtsom man selv kan dette. Jeg besidder af Naturen en glødende Kjærlighed til mit Fædreland, hvilken er næret fra Vuggen af, og opbidset i de senere Tider, da selv de, som vare kaldte til dets Styrere og Forsvarere, bleve dets Førrædere, Forhaanere og Bødler; jeg er rede til naar og hvor at opoffre Liv og Blod for det hellige Lands Ære og Hæder, som idetmindste engang kaldtes Danmark; jeg er gennemtrængt af Harme og Had til Fædrelandets Fjender, dets Halvmænd og Niddinge. Jeg besidder nogle, dog ingenlunde paa lærd Selvstudium eller egen alvorlig Granskning grundede, Kundskaber i Historien, Philosophien og statsvidenskabelige Gjenstande samt til Fædrelandets c : navnlig det egentlige Danmarks stats- og landoeconomiske Stilling. Men – først hvad

min Fædrelandskjærlighed angaaer, som er *det eneste*, jeg veed, jeg tilfulde besidder, da har selv ikke engang denne nogensinde været stillet paa Prøve. Om jeg kan tilegne mig det Sindshumor, det Mod, den Udholdenhed, den Sjælekraft, den Kulde og Rolighed, som er nødvendigt, naar man stilles paa en saadan Post, veed jeg ikke; men det er mere sandsynligt, at jeg bukker under af Sorg, Græmmelse og Fortvivlelse. Jeg er noget stolt og ømskindet, kan blive haardnakket og eensidig; mine Principer og hele Verdensanskuelse ere i flere og vigtige Punkter hverken ret klare for mig selv eller saa bestemte og grundfaste, som de bør være. Jeg er ingenlunde noget enten godt eller hurtigt Hoved; om jeg ogsaa har et vist praktisk Greb, saa mangler jeg ganske enhver Art af Geni, af dybt Blik og grundig Lærdom. Jeg er mere forsigtig og ængstelig end modig og dristig. Mit Helbred har i en lang Række af Aar kun været maadelig, men er nu meget bedre. Dette være nu sagt i korte Træk, og jeg overlader til Dem at dømme, om jeg er skikket til Posten. Hertil kommer fremdeles: jeg er uden Navn, uden Anseelse, uden Forbindelser, uden Formue. Hvad vil det herskesyge danske-doctrinære Parti, de To og Tyve¹, Clausen & Schouw og Schouw & Clausen, sige, naar man vælger En uden at have raadspurgt Dem² og faaet Approbation? Dette Parti, hvis Dygtighed og Retskaffenhed det iøvrigt er langt fra mig at nægte, har den største Magt og Indflydelse i Landet, som daglig stiger, eftersom Regjeringens Anseelse aftager; til Bannerførerne hører min egen Broder og min faderlige Ven, Provst Plesner³; men Partiet vil kun det Ene, som det vil . . .

Med Hensyn til den nye Plan for Skolen⁴, da finder jeg, at den staaer tilbage for den ældre, som i sin Tid stod i Dannevirke⁵. Denne ældre Plan syntes mig udsprungen af en begejstret Nationalaand, der havde Mod til at vove noget Nyt; alle Led vare nøie forbundne, af een Støbning; man havde forsøgt at gjøre det gamle Maskineri i Skolevæsenet til en virkelig Organisation; vel syntes mig paa enkelte Steder at fremtræde en vis Naivitet samt Probering paa en Tilsætning af den grundtvigske Kraftsuppe; men jo nøiere jeg betragtede Planen, syntes dette mig kun noget blot tilfældigt, og Substansen at være af den solideste Beskaffenhed. Den første Plan var, og endnu mere den sidste, holdt ganske i det Umiddelbare og Ubestemte, hvori jeg troede at see en politisk Klogskab og, et Gode for Planen og Sagen selv. Men naar man stiller sig paa en *Skolebestyrers Standpunkt*, saa maa man fordre de nøiagtigste Lovbestemmelser om Alt; thi ingen Mand, der vil følge Pligt og Samvittighed, tør saaledes give sig hen i det Ubestemte, og stille sig selv i et bund-

løst Hav af Vilkaarlighed og ren Subjectivitet. Derfor vil Hr. Prof. vistnok billige det, at jeg ingenlunde tør bestemme mig, førend jeg faaer en bestemt Instrux og nøiagtige Regler, som udsige, hvad der er Ens Pligter og Rettigheder og Myndighed. Uden at Forstanderen idetmindste tillægges samme Auctoritet som en Rector ved vore lærde Skoler, indseer jeg ikke, at nogen selvstændig Mand kan inlade sig; naturligviis Alt modificeret efter Forholdene og den væsentlige Forskjel, som er mellem voxne Mennesker og Drengene. Men i den nye Plan figurerer Forstanderen ikke anderledes end som en sideordnet Lærer, der skal være afhængig af Alt fra Toppen til Roden. Jeg er mindst af Alt en Pedant, har ogsaa hidindtil godt kunnet omgaaes og tage Folk, samt vende mig i Forholdene; men Ingen kan virke uden at have en fast Grundvold at staae paa. Forstanderens Forhold til Foreningen, Directionen og sammes Formand, til Lærlingene og de ældre Tilhørere, til de andre Lærere, til hele Stiftelsen og sammes Oeconomi o. s. v. bør saavidt mulig tydelig bestemmes. Hvad forstaaes f. Ex. ved § 2 „Tilsyn med Underviisningen“. Fremdeles i den danske Comittees Skrivelse, der var trykt, til de Toogtyve, hvori der forlanges disses Minde til Laanet at købe Gaard for, samt Understøttelsen, der deri var angivet til 600 Rbdl. aarlig og 400 Rbdl. engang for alle, staaer udtrykkelig, at Anstalten skal staae „under Ribe Bisps Overopsyn“, altsaa nok et Led i den sammensatte Kjæde; hvorledes forstaaes dette? Planen taler ikke herom. I Modsætning til denne Ubestemthed er den minutuøse Deta(i)llering i § 4 og 5 paafaldende; i første § bestemmes endog Time og Klokkeslet, og i anden qvasipolitiske Principer.

Det vilde være ligesaa uforskammet som taabeligt at fordre større Opoffrelser for en rigere Udstyrelse af Skolen, end virkelig patriotiske Mænd kunne præstere; men de særegne og mageløse Forhold, hvorunder den skal træde frem, den politiske Demonstration, som knytter sig til den, gjør, at Skolens kraftige Bestaaen og Fremvekt vil frembringe en lige-saastor Virkning for vor hellige Sag, som det Modsatte en ubodelig Ulykke og Nederlag. Jeg kan derfor ei vide, om kun to Lærere kunne være mægtige til at udrette, hvad *bør* udrettes. Navnlig synes det mig, at det, fra flere Synspunkter betragtet, maatte være af megen Vigtighed, om man her, hvor saa ypperlig en Leilighed tilbyder sig, kunde forene dermed en virkelig Underviisning i Landvæsenet. Jeg har reist meget omkring i Landet for denne Sags Skyld, som jeg altid har interesseret mig for. Landvæsenet staaer hos vore Bønder paa et lavt Trin, og meget lavere i Nordlesvig, forsaavidt det korte Ophold kunde lære mig dette

at kjende, end mange Steder i det øvrige Danmark. Rigets Vel og Vee beroer paa Bondestanden ; og at dennes materielle Velværen, hvor Selveiendom finder Sted, kan forbedres ligesaameget som den intellectuelle og moralske Dannelse, derom er jeg overbeviist, ligesom at denne sidste ei kan gaae frem uden hiin. Derfor troer jeg, at en praktisk og theoretisk dannet Lærer i dette Fag, som vilde kunne haves for en 200 Rbdl., vilde frembringe de herligste Frugter, og jeg overlader denne Sag til Deres fædrelandskjærlige Opmærksomhed. En Lærer i Musik, (o : cum grano salis⁶ i Syngning af patriotiske Fædrelandssange o : danske, svenske og norske) samt i Gymnastik (o : i Hugning, Fægtning og Skydning maaskee forbunden med nogle militaire Øvelser) anseer jeg ogsaa meget gavnlig : „Friskt mod, I gossar blå!“⁷ Som anden Lærer maatte man vel see at faae en Polytechniker, naar man kunde faae En, der foruden Kundskaberne besad de andre, her næsten nødvendiggere, Egenskaber. – Disse korte Ideetræk vil vise Dem mine Ideer ; jeg har tænkt over Sagen ; gid jeg maatte komme til med Lykke ogsaa at handle.

Men hvorledes og hvor faaer man Midler fra? jeg begriber det virkelig ikke. De Toogtyves tilsagte Understøttelse vil jo ikke nær strække til. Og destoværre! hvo der kjender Bonden, veed, at hans Selvstændighed og Lyst til Oplysning og patriotiske Sindelag i Almindelighed ei er saaledes, at han skulde gjøre et Offer af nogen Betydning, eller saaledes at der i Tidens Længde kan stoles herpaa. Og jeg maa gjentage det : skulde man begynde paa Sagen, og den siden ganske skulde gaae istaae eller hensygne, da kan jeg ei tænke mig noget værre. Har maaskee Kongen eller Kronprindsen givet gode Løfter? Men Kongens Løfter, faure Ord og Værengodeven med Alle, kjende vi jo. Jeg er meget bange for, at Skau og hans Venner have ladet sig føre forvidt paa den kongelige Naades Bane ; ogsaa den nye Plan, seer jeg, er indgiven til Kongen ; hvad har da Kongen gjort for Dem ! Kronprindsen mener det uimodsigelig ærligt, og Han er varm for Danskheden og forbitret paa Augustenborgerne ; men hans Indflydelse, Evner og virkelige Interesse for Sagen er altfor meget afhængig af ydre, tilfældige Omstændighed(er). De danske Libérale ville vistnok gjøre, hvad de kunne ; men det er den yngre Slægt, unge Mænd uden Formue ; de maae anstrænge sig for i pecuniær Henseende at holde sig oppe og hjælpe paa Forkæmperne.

Her maa jeg ende. Jeg har *uforbeardeholden* udtalt mig for Dem, som for en gammel Ven ; thi jeg veed med Vished, at Hr. Prof. vil holde mig dette til Gode og paa den rette Maade vurdere og bevare for Dem selv min Aabenhjertethed. Jeg mærkede strax, hvilken Rolle, De spillede i

Slesvig, at De var primus motor; derfor tilhører Dem mit Hjerte, mine Tanker, mine Handlinger; for en saadan Mand er jeg for varm til at kunne skjule Noget. Forsynet vil bevare Dem til Held og Hjælp for gamle Danmark!

Deres Medstrider til sidste Blodsdraabe

Velbaarne Hr. Dr. Prof. Flor.

Joh. Wegener.

Noget lignende med dette Brevs Indhold har jeg tilskrevet H. Nissen og L. Skau, og bedet Dem at underrette Hr. Prof. derom⁸.

K.B. Delvis aftrykt P. Lauridsen VIII, s. 14 ff.

¹ Komiteen til understøttelse af danske undervisningsanstalter. ² læs: dem!
³ U. A. Flesner i Humble på Langeland, hos hvem Wegener var huslærer og med hvis datter han var forlovet. ⁴ Flors plan fra 14/8 1843. ⁵ Udsendt af „Den slesvigske Forening“ på dennes stiftelsesdag 12/6 1843. Trykt i Dvke 14. juni s. a. ⁶ „med et korn salt“. ⁷ Citat fra Esaias Tegnér's mindesang om Karl XII fra 1818 „Kung Karl den unga hjälte“. ⁸ Det foregående brev.

21. *Redaktør P. C. Koch til professor Chr. Flor.*

Høiædle

Hadersl. d. 20. Dec. 1843.

og velbyrdige Herre!

... Skau har tilskrevet DVbhd om at besøge os snart. Dette maatte da skee saaledes, at De kunde tage Deel i dette Møde, især for at tage Deel i Beslutningen over Kjøbet af Assessor Kiær's Gaard, hvilket er en vigtig Handel og fortjener den største Overveielse. Blandt andet lod det sig tænke, at nogle af Bønderne kunde gjøre Indvendinger, alene af den Grund, at de selv ville sælge deres Gaarde til god Priis. Kiær selv har som Følge (af) en saadan Plan drevet paa Handelen.

...

Med Høiagtelse

K.B. Trykt P. Lauridsen VI, s. 87.

Pet. Chr. Koch.

22. *Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.*

Kiel 23 Decbr. 1843.

Kjære Ven!

...

Kjøbet af Kiær's Gaard vil jeg slet ikke modsætte mig, da Bønderne selv have valgt det, og det er mig meget om at gjøre, at komme til at begynde. Hvorfor vil Kiær ellers absolut af med sin Gaard? er det Patrioti, Egennytte eller begge Dele, eller en Tilfældighed.

...

Deres heng.

K.B.

Flor.

23. „Syvstjernen“ til Den slesvigske forening.

Kjøbenhavn den 2den Januar 1844.

I Henhold til den mundtlige Forhandling i afvigte Efteraar med den her tilstedeværende Deputation fra den nordslesvigske Forening, Sammes Formand Hans Nissen, dens Secretair Lauritz Skau og dens Kasserer Nis Steffensen, – og efterat have skriftligt forhandlet om Sagen med de Mænd, som i de forskjellige Provindser af Kongeriget forestaae, i Forbindelse med os, Subskriptionen til dansk Underviisnings Fremme i Slesvig, – meddele vi herved den ærede Forening følgende Tilsagn.

1. Uagtet den danske Nationalitet i Slesvig ikke kan ansees tilbørligt betrygget uden høiere danske Underviisnings-Anstalter saavel for den lærde som for den reale Dannelse og uden et dansk Skolelærer-Seminarium – Anstalter, til hvilke et Land, af hvis Indvaanere mere end den halve Deel er dansktalende, har den utvivlsomste Ret –: saa er det paa den anden Side naturligt, at den dansk-slesvigske Landbostand betragter en Underviisnings-Anstalt, som skal være beregnet paa at befordre større Oplysning og Intelligents iblandt dens Medlemmer, som første Fornødenhed. Om Vigtigheden af dette Formaal kan der kun være een Stemme, naar det betænkes, af hvilken Betydning Landbostanden er for den danske Nationalitet i Slesvig, og Comiteen tør derfor antage at handle i Overensstemmelse med Subskribenternes Stemning, ved at imødekomme det af den slesvigske Deputation fremsatte Ønske, og foretage det første Skridt til det foresatte Maal, ved at *understøtte Oprettelsen af den paa-tænkte høiere Bondeskole i Nordslesvig*, efter den Plan, som er indeholdt i den til Hans Majestæt Kongen under ¹ indgivne Ansøgning.

2. Naar Leilighed viser sig til Kjøb af en Bondegaard, som ansees passende for den omhandlede Skole, skal herfra blive udbetalt, *som Bidrag til Kjøbesummen, 5000 rbd – som rentefrit Laan*, til at henstaae i Eiendommen som anden Prioritet, for det Første paa 5 Aar. –

3. I de første fem Aar efter Institutets Oprettelse skal herfra blive udbetalt til den slesvigske Forening *600 rbd aarlig*, som blive at anvende *til Lønning af en Lærer*.

Iøvrigt tør Comiteen forvente at den ærede Bestyrelse i sin Tid vil meddele nærmere Underretning, saavel om det paa-tænkte Gaardkjøb og sammes Betingelser, som om Valget af Institutets Direction og Lærere.

Den kjøbenhavnske Comité til dansk Underviisnings Fremme i Slesvig.

H. N. Clausen

H. P. Hansen

L. N. Hvidt

7. E. Larsen

Meinert

Schouw²

Til Bestyrelsen af den Nord-Slesvigske Forening.

K.B. (Ny kgl. Saml. 1727 fol., brev 176.) Trykt P. Lauridsen VIII, s. 18 f.

¹ Datoens plads er ikke udfyldt. Ansøgningen var indgivet omkring 1. december, jfr. brev 17. ² Blandt underskriverne mangler navnet på det syvende medlem af centralkomitéen: J. C. Drewsen.

24. *Cand.theol. Johan Wegener til professor Chr. Flor.*

Humble d: 5te Janu. 1844.

Først maa jeg takke Hr. Prof. for Deres Breve, for den Oprigtighed og Tillid, som De viser mig. De omtaler vel ikke det, som jeg nærmest ønskede at vide, men De fremstiller flere interessante Data, der bidrage til at orientere sig i Sagen.

Jeg har nu meddeelt mig til Provst Plesner, min Broder, en Ungdoms- og Manddoms Hjerteven af mig Cand. Schurmann¹, som ei er ubekjendt ogsaa i det offentlige Liv, samt et Par sikkre politiske Venner; hos alle disse har jeg erholdt baade Godt og Ondt, og de ere, hvor forskjellige De end forresten ere af Naturen og i Meninger, i alle Hovedpunkter aldeles enige. Endeel Betæneligheder, som hidrøre fra Deres subjective Godhed for mig, vedkomme ikke Sagen. *Resultatet er*: 1) at jeg maaskee i de fleste Henseender kan ansees skikket til denne Post formedelst mine Evner, Kundskaber, praktiske Instinkt og Kjærlighed til Fædrelandet og navnlig Bondestanden („Dit latterlige Bonderaseri, som da nok vil blive afkjølet“, som En udtrykker sig) samt Villiekraft . . . 2) at det er en yderst vanskelig Plads, fordi man endnu ei veed, hvad det skal blive til; det er en farlig Plads, fordi ethvert Uheld, der er uadskilleligt fra saadan Stiftelse, vil blive skrevet paa Lærerens Regning, og ethvert Misgreb af denne paa Stiftelsens Regning; at det er en meget delicat Plads, fordi man paa den ene Side har til Foresatte en Deel Bønder, der dog mangle højere Anskuelser, og paa den anden Side fjerntstaaende Lærde og Stormænd, der ville vide bedre Besked end Læreren selv; at det er en usikker Plads med Hensyn til Virksomhed og Formaal . . . 3) at jeg, førend jeg beslutter mig til Noget, maa gaae frem med den yderste Forsigtighed; at jeg ingenlunde bør, og at ingen Mand, der er sig sine Pligter bevidst, kan gaae ind paa uvisse og ubestemte Forslag og Forhold; at jeg, om jeg føler Mod og Lyst hertil, strax maa sætte mig i For-

bindelse med alle didhenhørende Personer, overveie med disse Betingelser, Plan og Stilling, og, da det ei haster, afvente Sagens bestemte Gestaltning; at alle Punkter, saavidt skee kan under disse Omstændigheder, bør være paa det Rene, førend jeg svarer bestemt.

Alt dette er nu ikke Andet, end hvad jeg selv har overveiet tidt og mangle gange; mine Kræfter kjender jeg selv bedst; noget bestemt: Du skal eller Du skal ikke, har Ingen givet mig og har vel heller ikke kunnet gives . . .

For dog *foreløbig* at give et nogenlunde *positivt Svar*, vil jeg her sige: 1) *principaliter* a) jeg er villig til, naar Directionen er udvalgt, at underhandle med samme (eller ogsaa underhaanden med Hr. Professoren og L. Skau) om de Betingelser og Regler og Lovbestemmelser, som skulle lægges til Grund for Stiftelsen; b) at Grundvolden og Hovedidéen i Stiftelsen maa være den af et Nationalinstitut; c) *jeg vil tage imod Bestyrelsesposten*, naar jeg indseer, at det er mig muligt at ofre mine Kræfter saaledes, at vor Sag derved kan fremmes. 2) *subsidiariter*: jeg maa til denne Ende udbede mig faste Regler angaaende a) Forstanderens Forhold til Directionen, b) til de andre Lærere c) til Lærlingene d) til hele Stiftelsen udad og indad til og sammes oeconomiske Bestyrelse; e) jeg ønsker at vide, hvilke Midler, der virkes med, og hvorledes de tilveiebringes; f) hvormange Lærlinge, der efter en sandsynlig Calcul strax ved Begyndelsen kunne ventes; g) nærmere Bestemmelser angaaende Undervisningen i Detaille samt Forelæsningerne for de ældre Karle eller Mænd; h) om Overcontrolten bliver dansk eller schlesvigholsteinsk, samt hvori samme bestaaer og hvorvidt den strækker sig; i) til hvad Tid Skolen agtes paabegyndt; k) det er en Selvfølge, at jeg overlader Directionen (eller Hr. Prof.) Initiativet i Alt og Grundlægningen af Alt, og forholder mig ikkun raadslagende og overveiende dog med et absolut eller betinget Veto.

. . . Skulde jeg faae med Stiftelsen at gjøre², maa det være mig det allervigtigste at faae et Menneske, hvis Charakter var ligesaa ædel og sikker, som den var glødende patriotisk, som baade vilde underordne sig mig og være min trofaste Ven og Hjælper. Ogsaa maatte vi gjensidigen gaae op i hinanden; min Charakter er heftig Alvor; han maatte være kjærlig, livlig, bevægelig, gjøre Alt med og dog være fast. Men jeg kjender destoværre slet Ingen. Det vil maaskee blive nødvendigt at anmelde Pladsen vacant, og vælge blandt Ansøgerne, men bedre var det, om det kunde undgaaes.

De opmuntrer mig, ædle, herlige Mand, til at være „en mandig Patriot“ ; ja, gid jeg var det eller maatte blive det! men jeg er dansk, og den danske Godmodighed, Ydmyghed, Betænsksomhed, Forsigtighed, Svaghed, Fryg(t)somhed, Dorskhed strømmer ogsaa i mit Blod. Men det er stor Trøst for mig, at De kjender og fatter mig fra min besindige Side, da jeg saaitid er bleven udskjæl(d)t for „et farligt Menneske, der styrter sig selv i Ulykke og bringer sin Familie Sorg“. Da jeg i November forrige Aar oppraabte den langelandske Bonde og Rudkjøbings Borgerskab til kraftig Demonstration og Hevn over Tyrannerne⁸, da anvendte selv Mænd som Plesner hele sin Indflydelse for at standse og knække mig ; nu staaer jeg heer, og – jeg blues over mig selv ; men De vil ei regne mig dette til Last, De vil være min Ven og Trøster, og jeg staaer stedse i „Deres Regiment“.

Deres

Johan Wegener.

...

E. Sk. 1) Som jeg vil forsegle dette Brev, faaer jeg . . . Brev fra min Broder og et Par Andre. Jeg erfarer til min store Forundring, at et løseligt Rygte siger i Kbhvn. og Sorø, at jeg skal til Slesvig. Jeg kan ei vide, hvor det er kommet fra, og jeg holder ei af, at det omtales, førend det, i alt Fald muligviis, var bestemt afgjort . . . Central-Comiteen veed altsaa, at man tænker paa mig – hvad mon den siger hertil – skal jeg gjennem Provst Plesner lade forhøre hos den, og i dette Tilfælde *Hvad og hvorledes??*

...

K.B.

¹ J. C. Schurmann og Wegener havde gået sammen i Nyborg lærde skole. ² I det udeladte afsnit foreslår Wegener ansættelse af en landbrugslærer, idet han mener, det vil „lokke mange til Stiftelsen“. Dette skete først året efter. Han fortæller, at provst Plesner ville have skrevet til professor H. N. Clausen, men Wegener forhindrede det, da han ikke ønskede, at planerne om hans ansættelse ved højskolen skulle komme frem. ³ Der hentydes sikkert til Wegeners virke for en af de adresser, der indkom fra hele landet i efteråret 1842 efter Hiort Lorenzens tale i Slesvigs Stændersal.

25. Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.

Kiel 5 Januar 1844.

Kjære Ven!

...

Jeg har skrevet til L. Skau, at jeg overlod det til hans egen Skjønsonhed, om jeg skulle foreslaaes til Medlem af den „Slesvigske Forening“ eller ikke, og jeg gjentager herved det samme. Det forstaaer sig af sig selv,

at jeg ønsker af „Foreningen“ at vælges til Directeur for Højskolen, da jeg anseer min Virksomhed som saadan for aldeles nødvendig, hvis det skal blive muligt for Anstalten at arbeide sig igjennem alle de baade nøgne og blinde Skjær, som i Mængde true den. Men ifølge „Udkastet til Højskolen“ er det ikke *nødvendigt* at være Medlem af Foreningen for at kunne vælges til en af Højskolens Directeurer. De kan nok indsee, hvad og hvor meget det vil give Anledning til at *sige* til Forkleinselse af den Slesvigske Forenings Betydning og Selvstændighed; men hvis slikt Snak og Skrig intet Indtryk gjør paa *Bønderne*, saa er det ligegyldigt. Hvis vi derimod tør antage, at det i det Hele vil være Bønderne behageligt, at jeg bliver Medlem af Foreningen, saa bør jeg indmeldes. Thi al min Digten og Tragten gaaer ud paa at gjøre Bondestanden selvstændig, da *den* er den eneste Deel af Nationen, som kan blive det paa en Maade saa at Alt endnu kan blive godt; men Ingen kan blive selvstændig derved, at man holder ham i Umyndighedsstand eller endog blot tillader ham at blive deri mere end absolut nødvendigt. Derfor vil jeg ikke engang foreslaae, hvem jeg udenfor Bondestanden kunde ønske valgte til Medlemmer af Directionen foruden mig selv.

Hovedsagen i Repræsentant-Mødet paa Mandag er vel Kjøbet af Gaarden i Rødding. Da jeg ikke kjender denne, har jeg naturligviis ingen Mening herom, uagtet jeg *naturligviis* havde ønsket den endeel sydligere. Hvis Kjøbet bliver afgjort, som jeg ikke betvivler, og hvis jeg kommer til Dem henimod Slutningen af d. M., saa ville vi derud og tage Bestemmelser ang. dens Indretning. Højskolen er og bliver min Hovedplan. Thi hvor ofte det end synes, at snart det Ene og snart det Andet kunde medføre vor Sags Frelse og Sejer; saa er dog alting: Kongens Sindelag og Løfter, Nationens Begeistring, de Liberales Bistand, intet andet end Vindpust, og Nordslesvigs „Selvstændighed“ er det allereneste, som med Sikkerhed kan frelse, og den kan atter kun fødes til Verden ved en Anstalt som Højskolen eller noget Slikt, som kan meddele aandelig Lys og Varme. – Fra Wegener har jeg senere Intet hørt. Hans Familie og Venner ville sagtens fraaade ham det; men jeg haaber, at han alligevel modtager Bestyrer-Posten.

...

Min venligste Hilsen til P. H. Lorenzen, L. Skau, H. Nissen og alle andre ærlige og oprigtige Venner.

hengivnest

Flor.

26. *Redaktør P. C. Koch til professor Chr. Flor.*

Haderslev, d. 17. Jan. 1844.

Høiædle og velbyrdige Herre!

...

Staal i Taarning Mølle har begyndt at intriguere imod Kjøbet af Assessor Kiærs Gaard i Rødding og vil have Skolen anlagt i Nærheden af Christiansfeldt (i Nærheden af sig), men Hans Nissen vil ikke vide om nogen Indvending at sige. Næste Løverdag reise alle 25 Repræsentanter saa til Rødding og drikke Leiekjøb.

Med særdeles Høiagtelse

Pet. Chr. Koch.

K.B.

27. *Cand. theol. Johan Wegener til professor Chr. Flor.*

Humble d: 14 Marts 1844.

Efterat have læst det tilsendte Udkast, sender jeg efter Forlangende Hr. Prof. det atter her tilbage. Jeg finder det i alt Væsentligt godt . . .

Med Hensyn til Skolens egentlige Bestemmelse og Formaal, da *ere vi enige og forstaae hinanden*. Men det er underligt nok, jeg har endnu Ingen hørt, som har forstaaet det, som fatter Ideen . . . Der hører et skarpt psykologisk-pædagogisk Blik til at lægge Planen og holde Tonen saaledes, at man undgaaer den modbydelige *seminaristiske* Dannelse, denne monstrøse Carikatur af Forfængelighed, Fornemhed, Indbilskhed, Selvklogskab paa den ene Side og Mistænkelighed, Slaviskhed og Træskhed paa den anden . . .

...

De ønsker nu af mig et afgjørende Svar; endnu raade alle Venner mig fra og ingen directe til, og de gjøre det ved de Midler og Ord, som De formode virke meest paa mig; men – desuagtet, dersom de andre forventede Bestemmelser ere ligeledes saaledes, at jeg seer, at jeg kan udrette Lidet, saa – *siger jeg Ja*, og jeg tager imod Posten. Ellers underligt nok er der netop i disse Dage hemmeligen foreslaaet mig en directe politisk Virksomhed af og til Bedste for Bondestanden. Dog Tiden hertil er ei endnu. Jeg drager helst derhen, hvor Nøden og Faren er størst . . .

Deres

Joh. Wegener.

Velbaarne

Hr. Prof. Flor.

K.B.

Chr. Flor
Fotografi fra 1861

28. *Cand. theol. Johan Wegener til professor Chr. Flor.*

Humble d. 1 Apr. 1844.

...

Er en Samtale, som De mener, absolut nødvendig, skal jeg møde Dem i Flensborg, naar Dampskibsfarten kommer ordentlig igang og Veiret bliver mildere. Kunde det opsættes til Pintsen, saae jeg det helst, forat undgaae Forsømmelse her; skulde det være nødvendigt tidligere, skal jeg komme efter nærmere Bestemmelse . . .

Kunde man faae Raad til at anskaffe et ganske simpelt Bohave (Borde, Stole o. s. v.) i min tilkommende Beboelsesleilighed, saa var det meget ønskeligt . . .

Mit Helbred og Stiftelsens Virksomhed i det Hele fordrer, at jeg maa holde en Hest og have den paa Stedet. Den kan fodres og græsses efter Cavallerireglementet, og jeg vil naturligviis derfor betale efter Ret og Billighed. Ligeledes bør det bestemmes, at man idetmindste for en bestemt Betaling kan faae visse Vognreiser til de nærmeste Kjøbstæder, udenfor Pløie- Saae- og Kornindkjørselstiden, ligesom ved Lægehjælp i Sygdoms Tilfælde. Dog dette og Andet kan jo nærmere afhandles ved den mundtlige Samtale.

...

Har De udkastet en Lære- og Læseplan i alle sine Stykker? Har De nogen anden Lærer, som De mener kan bruges? Faae vi ei uden een Lærer til, hvorledes vil man da faae En, der kan give den meget vigtige Underviisning i Sang. Hvilke Bøger mener De, man burde lægge til Grund for Underviisningen? vil det ei blive nødvendigt, at Stiftelsen selv eier et lille Bibliothek i den danske Litteratur, og burde Directionen ei strax opfordre Udgivere og Forlæggere og Forfattere samt Andre, der føle for Sagen, at forære Bøger? Har man forsøgt Noget hos Landhuusholdningsselskabet? . . . Mon Kongen svarer paa Ansøgningen¹, og mon det ei bliver rigtigst at lade, som om en saadan slet ikke var indgiven? Jeg har hørt sige, at i et Institut for confirmerede Personer har Skole-directionen Intet at sige, og jeg kan ei vide hvad Statsmagten skulde have der at paasee Andet, end at der ei skeer noget Ulovligt.

...

Deres
Johan Wegener.

K.B.

¹ Jfr. brev nr. 17, note 2.

29. *Cand. theol. Johan Wegener til professor Chr. Flor.*Humble d: 14de Mai 1844.

...

Skau har skrevet til mig om Cand. Müller;¹ jeg kjender ham ikke og kan ingen Mening have om ham; jeg sagde Skau, at det forekom mig bedst, om De foretog en Undersøgelse og Vurdering; førend jeg hører Deres Mening, og selv lærer ham at kjende, kan jeg ej afgive nogen Dom om ham. Skau synes godt om ham, men bedømme hans Brugbarhed med Sikkerhed kan han jo ikke. Vi behøve jo ikke at forile os; man kan jo svare ham i Almindelighed, at Directionen endnu ikke kan give et bestemt Løfte. Efter enkelte Yttringer af Skau forekommer det mig, at Han ei har levet sig ind i Sagen og mangler enhver politisk Dannelselse. Det vil beroe paa, om han har Aanden; denne „*διακρισις των πνευματων*“, hvorpaa Apostlen lægger saa stor Vægt², overlader jeg ganske til Dem og stoler heri med Sikkerhed paa Dem. At tage ham paa Raad med, førend man veed, om man vil have ham eller ikke, anseer jeg ikke fornødent.

Lev vel! til vi sees.

Deres hengivne

Joh. Wegener.

S.T. Hr. Prof. Flor.

K.B.

¹ Cand. theol. C. F. Müller. ² Wegener har citeret 1. Kor. 12.10 efter hukommelsen – og uden accenter. Stedet oversættes: Gave til at bedømme ånder.

30. *Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.*

Kiel 13 August 1844.

Kjære Ven!

...

L. Skaus Hjerte-Udgydelse til Dem¹ er ganske rigtig, og jeg har ikke een, men mange Gange tænkt paa alle de mange Ting, som endnu ere at foretage for at vi til 1. Nov. kan komme til at begynde. Jeg indseer tilfulde, at den største Vanskelighed bestaaer i at faae de første Disciple; thi deels er det Bondens naturlige Lyst „at see, hvordan det gaaer“, deels vil vore Fjender jo, foruden alle de andre Trudslers, Raad og Forsigtighedsregler, især benytte sig af denne Hang hos Bonden, for at forhindre at Høiskolen kan komme til at begynde. Selv de Bønder, som have den største Tillid til Directionens Medlemmer og navnlig til mig, hvad hele denne Høiskoleidee angaaer, kan dog meget let formaaes til at lure af

det første halve Aar, for at see, hvad denne ny Indretning vil blive til. Derfor maa der mundtlig Tale til, og til denne behøves atter Penge, ligesom til Stole, Borde, Bænke, Sengesteder, Brændsel etc. Jeg har derfor besluttet om en 8-14 Dage at tage til Kbhvn, for at faae Hul paa Clausens Grunker; thi jeg er nu ganske overbevist om, at hvis jeg ikke personlig kommer derover, saa faae vi ikke mindste Gavn af alle de Penge, som den Slesvigske Hjelpe-Forening² puger sammen, da Clausen dog bestandig lurer paa, igjennem dette Middel at naae sit Maal: Latin-skolen o.s.v. Fra Kbhvn kunde jeg saa muligen komme til Nordslesvig i Septbr. Maaned. Jeg har iøvrigt ingen Frygt for at der nok kommer *nogle* Disciple, i det mindste fra den nærmeste Egn, men Sagen er at faae nogle flinke og opvakte Knegte.

Men om denne og mangfoldige andre Ting anseer jeg det for nødvendigt at have en Samtale med Skau og helst med Dem med, som han meget fornuftig foreslaaer Dem; denne Samtale bør dog ikke udsættes for længe, for ei at hindre min Kbhvns Tour, hvor jeg ogsaa vil have meget med Wegener og Møller at afhandle . . .

...

Deres heng.

Flor.

K.B. Trykt P. Lauridsen VI, s. 176 f.

¹ Der hentydes til et brev fra Skau 7/8, hvor han beklager sig over, at ingen gør noget for at forberede skolen. Der er ingen elever, og der er intet i kassen. Brevet er aftrykt P. Lauridsen VIII, s. 19 f. ² Den slesvigske Hjelpeforening, oprettet i juni 1844 af „Syvstjernen“ til støtte for den danske nationalitet i Slesvig.

31. Forstander Johan Wegener til redaktør P. C. Koch.

Rødding d: 20de Octob. 1844.

Da Alt endnu her er i Confusion, saa kan Høiskolen umulig begynde den 1 Nov. Jeg har tænkt paa at lade den begynde Tirsdagen den 5te Novemb¹; og aabne den med en lille Høitidelighed samme Dag. Mon man ei kunde faae afsunget et Par Sange, enten gamle eller nye? Kunde De ei digte nogle Vers i denne Anledning?

Jeg længes meget efter Bladene. Mon saa Lorenzen skaffer et „Fædreland“ til Høiskolen? Kunde De ei laane mig ogsaa indtil Nytaar „den Berlingske Tidende“?

De skal nærmere høre fra mig; jeg er endnu i fuld Udpakning. Det

regner, stormer, piber, tuder i alle Kroge; jeg seer ei et Menneske. Det er en mørk og trist Begyndelse af mit Ophold her i Slesvig.

Deres egen

*Johan Wegener.*²

Hr. Journalist Koch.

K.B. Trykt P. Lauridsen VIII, s. 21.

¹ Skolen åbnedes først torsdag den 7. november. ² Wegener har samtidig skrevet et brev til Flor „fuldt af Fortvivelse over Direktionens Uvirksomhed og den store Mangel af al Forberedelse til at faa Anstalten . . . i Gang“. Derefter skrev Flor til professor Schouw 23/10 1844 og udvirkede, at komiteen sendte Wegener en gave på 200 rdl. til disposition. Aarb. f. da. Kulturhist. 1898, s. 141 f.

32. Forstander Johan Wegener til redaktør P. C. Koch.

den 29de Octob. 1844.

Kjære Koch! Ved at tale med Müller og Flor, hører jeg, at alle disse mene, at man maa gjøre en stor Stads ved Høiskolens Aabning, at det ogsaa maa skee for Kjøbenhavnernes Skyld og de Andre, som have udstyret Skolen; men da Directionen Intet vil have hermed at gjøre og Intet har talt herom, saa vil jeg heller Intet gjøre; mig er Sagen ganske ligegyldig. – Derimod for ei at begynde uden at sige et Ord har jeg nu bestemt, at holde en lille Tale Torsdag Middag Kl. 1, og lade da forud og derefter følge en Sang, dersom vi kunne faae Nogen til at komme. Ogsaa veed jeg nu ikke, om Veir og Vei vil blive saaledes, at Bønderne langveisfra gidde reist herud den Dag. – Directe opfordre eller indbyde, finder jeg for min Person, naar Directionen ei gjør det, ingen Anledning til. Derimod vil De imorgen indrykke i Dannevirke den Bekjendtgjørelse, som jeg sendte Lorenzen; den siger det Samme indirecte. – L. Skau har jeg endnu ei talt med. – Under Bekjendtgjørelsen kan De sætte mit Navn*: Johan Wegener; men ingen „Forstander“, det seer saa affecteret og embedsmandsmæssig ud. – Synes imidlertid De selv, og Lorenzen, efter at have talt med L. Skau, H. Nissen, Hertel, at man tillige skulde sætte: „I denne Anledning indbydes Elevernes Forældre, den sl. Forenings Medlemmer og Skolens øvrige Velyndere og Velgjørere“ saa maa det gjerne sættes for mig. Mon man da ei kunde faae Hertel¹ til at tale nogle Ord?

NB * dersom De ei skulde have faaet en Bekjendtgjørelse fra Directionen.

– Men hvor mon dog Flor er henne; jeg har vist afskrækket ham med mit uta (a)lmodige, stormende Brev.²

Jeg har de kosteligste Historier til „Dannevirke“, som skulde komme, saasnart jeg faaer dem sat i Stiil.

Deres egen

Joh. Wegener.

Hr. Journalist Koch.

K.B.

¹ Sognepræst H. W. Hertel i Moltrup var medlem af skolens direktion. ² Jfr. brev 31, note 2.

II.

JOHAN WEGENERS FORSTANDERTID

1844–1845

33. Forstander Johan Wegener til redaktør P. C. Koch.

den 9de Novemb. 1844.

Bedste Ven! . . .

Uagtet jeg i flere Henseender kunde have Lyst at omarbeide og udgive min Tale, der i Forveien mangler Meget, saa har jeg dog nu besluttet ikke at gjøre det, da jeg ihukommer, hvor meget jeg lovede min Familie og mine Venner at spare mig selv, og ei med Gevalt bryde løs. Schl.-Holst. og de Danske bryder jeg mig ei om, men Regjeringen byder Klogskab at være forsigtig imod, da vi ei ville have dem til aabenbare Uvenner, og Adskilligt i Talen maatte jo være denne stødende. – De skal altsaa faae den¹ og gjøre Uddrag af, jeg skal angive, *hvad der ei maa komme paa Tryk* eller i hvad Form det kun maa komme, og *De selv kan nu bruge Deres Forstand*. Det værste er, at det Bedste i Talen staaer i Marginen, siden tilskrevet med smaa Skrift, som De formodentlig ei kan læse. De maa tillige sætte, at det gjør Dem (Redactionen) ondt ei at kunne faae Talen anderledes end hvad De under dens Holdelse kunde optegne og siden huske, forat det ei skal lade, som om den var ordret. De maa saaledes med Mellemrum anføre passende Brudstykker o.s.v. De maa sende mig Talen igjen og Bogen vel indpakket med Posten paa Torsdag. Er De forresten forsigtig med, hvad der sendes Dem, at ikke engang Politiet skal komme og tage Deres Sager ved en Huusundersøgelse, ligesom ifjor hos Lau : Skau? Ogsaa maa De sende mig en fem Nummere af dette Dannevirke, hvori Høitideligheden ved Indvielsen staaer forat sende mine Venner i Kongeriget. – Angaaende Talerne ved Bordet, maa De vel omtale, at disse og disse Taler bleve holdte, om og til Ære for disse og disse Mænd og Gjenstande; men De maa ei nævne, at jeg udbragte andre Skaaler end den for Skolelærerne; thi saa troe de i Danmark, at vi have været fulde, og jeg ei bestilt andet end hele Aftenen anstrængt mig for at udbringe Skaaler. Derimod kan det om Skolelærerstanden have sin gode Virkning, at jeg personlig nævnes. Ligesaa Hans

Nissens for Flor. Samt Skaalen for de 7² og de andre danske som understøtte Slesvigerne. – Det følger af sig selv, at Skaus meget uforsigtige – og mellem os – tildeels urigtige Tale om alle Mænd i Roeskilde³, maa ei saaledes omtales, men kun at Skau gav en Udsigt over Partierne i Danmark, samt at der dog var Nogle blandt Adlen og Godseierstanden, som ei var saa afsløvet som Massen af denne Stand.

De kan sige, om Dem synes, at jeg indledte med følgende bekendte skønne Begyndelse af Ingemans Waldemar d. St. og hans Mænd, og saa anføre det. Meget i Talen skulde indsættes paa et andet Sted, end hvor det skrevet staaer, men da det forestiller, at den gives efter Hukommelsen, saa faaer det gaae. For stærke Udtryk mod Regjering maa undgaaes; ogsaa udelades det om Regjering og Kongen bedst, med Undtagelse af Werlauf's Ord i hans Priiisskrift⁴, samt det om Ærø⁵, som gjerne kunde finde et passende Sted. – De maa i Indledningen til Sagen sige, at der var mange Mænd af alle Classer, for at vise, at Interessen ei blot var hos Bonden. Hvad der skal udelades sætter jeg med Rødkridt ([ ]) Parenthes om; og De selv kan udelade, hvad Dem synes. (Dog maa Stedet af Curtius om Skythernes Svar til Alexander ei udelades⁶. Det var heldigt jeg huskede dette Sted.) – Jeg havde meget at skulle sende Dem idag; men Deres Artikel i sidste „Dannevirke“ om Ussings Tale og Rosen over dette deilige Forslag⁷ gjør mig det næsten umuligt at skrive een Linie mere af politiske Sager; da vore Meninger om Hovedspørgsmaalet, om Danmark skal bestaae eller gaae under ere hinanden saa diameteraliter stik modsat, at De anseer det for et stort Gode, som jeg anseer for det eneste afgjort sikke Middel til at udslette Slesvigs danske Modersmaal aldeles: *Slesvigs og Holsteens forenede Stændersforsamling*; jeg vilde hellere have, at hele Danmark maatte komme under det russiske Rige, end at dette skulde skee; thi i sidste Tilfælde saae jeg en Frelse, i første ingen. – For imidlertid at være ærlig mod Dem, vil jeg sige Dem, at jeg tænker nu over at skrive Artikler i „Fædrel.“ og alle Provindsaviser imod „Dannevirke“ og navnlig dette skrækkelige Stykke for Onsd. d: 6 Novemb. Der er allerede en skarp Artikkel færdig imod Dem til Ribe Avis. Schl.-Holst. kunde saaledes ikke ønske bedre, end at *vi* anvende vore faa Kræfter til at ødelægge hinanden med. Men jeg *kan* ei anderledes. Hold De da længe nok med Regjeringen, Ussing, Bang og Ørsted og indlem De dem og Slesvig i Tyskland, jeg holder med det danske Folk først, og dernæst til Skandinavien.

Deres egen

J. W.

K.B.

¹ Dvke bragte referatet 13/11, og Wegener udsendte næste år „Tale ved Folkehøiskolens Indvielse i Rødding den 7de November 1844“, trykt i København, men originalmanuskriptet, som sendtes til P. C. Koch, findes antagelig ikke mere. – Kochs referat i Dvke bruger i adskillige tilfælde stærkere udtryk end den senere trykte tale, hvilket tyder på, at Wegeners tale har været ikke så lidt skarpere og langt mere politisk udfordrende end den nu kendte trykte gengivelse lader formode. ² „Syvstjernen“. ³ Roskilde Stænderforsamling havde i efteråret 1844 eenstemmigt vedtaget en henvendelse til kongen med bøn om foranstaltninger til beskyttelse af den danske nationalitet i Slesvig. ⁴ Historikeren E. C. Werlauff udgav i 1819 „Forsøg til det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig“, hvori det hed: „Sprogets Skjebne har til alle Tider været afhængig af Folkets og Landets politiske Forhold“. ⁵ Ærø hørte oprindeligt under hertugdømmet Slesvig. ⁶ Citatet lyder: „Et underkuet Folk har endnu aldrig nærret Fortrolighed til eller tilgivet dem, som underkuede det.“ ⁷ Algreen Ussing havde den 22. oktober 1844 i Roskilde Stænder stillet forslag om en petition til kongen gående ud på samme udelelige arvefølge efter Kongeloven i hele monarkiet indbefattet både Slesvig og Holstein-Lauenburg.

34. Forstander Johan Wegener til professor Chr. Flor.

Rødding den 10 Novb. 1844.

ads. Hr. Gjæstgiver Otto Schrøder i Haderslev¹.

De har formodentlig længe ventet at høre Noget fra mig; men hvad kunde det hjælpe, at jeg skrev uden at fortælle eller spørge om Noget. – Efter colosale Anstrængelser naede jeg da at faae Skolen aabnet (vide Dnvirke) den 7de Novb. med Sang, Musik, Taler, Drikken o.s.v. Alle vare enige i, at dette maatte saa være. Værelserne ere nu saaledes, at menneskelige Væsener kunne opholde sig i dem, og Skolen seer endogsaa ret anstændig ud.

²⁰ Elever begyndte Skolen med, hvoraf jeg har lovet de to en halv Friplads, og om Evnen strækker til en heel. Jeg har altsaa tabt min Flaske Viin og skal med Glæde betale den. Til at faae Friplads har meldt sig, Gud veed hvormange, og Anmeldelsen herom i „Dannevirke“ havde foraarsaget, at Folk troede, at Høiskolen skulde være en Forsørgelsesanstalt for alle Fattige og Dagdrivere og Saadanne, som ei havde Bopæl i Vintertiden. Jeg troer, H. Nissen og L. Skau havde gjerne lovet alle Friplads; men jeg har egenmægtigt afviist alle disse, forat Skolen ei i det Øieblik, den stiftedes, skulde gaae under af finantsielle Hensyn. Elevernes Alder er fra det 16.⁷ til 27.⁷ Aar, og meget forskellige i Kundskaber og Evner, dog saa at de, „som have været i det Tydske“, ere de ringeste. Men hele Underviisningen maa fra Begyndelsen af nedstemmes

meget under, hvad vi havde troet og haabet ; de Fleste ere ei bedre end en almindelig confirmeret Bondedreng fra en dansk Landsbyskole. Men jeg maa have læst længere Tid med dem, førend jeg kan have nogen bestemt Mening om hele Underviisningens Plan o.s.v. Bøger have de kjøbt med stor Begjærighed, og jeg maa idag skrive til Kjøbenhavn efter flere.

Vor oeconomiske Forfatning og hele Oeco(no)mien her paa Gaarden, hele Gaardens Drift og Landbrug og Fædrift er saa under al Critik slet, at dersom der ei foretages en gennemgribende Undersøgelse og lægges en bestemt ufravigelig Plan, saa maa det endes med en total Ruin. Jeg har ikke Begreb om Directionens Mening og Bestyrelse af alt Dette ; Karlen raader som Herre over Alt², og Directionens Forhold til ham kjender jeg ikke, og vil ei heller spørge om ; (han er forresten et ganske skikkeligt Menneske) der har ei sagt et Ord til mig derom, og det Værste er, jeg veed ei, om jeg skal have dermed at gjøre eller ikke ; vel sagde H. Nissen og L. Skau, „at nu var Alt overladt mig, og nu maatte jeg see at gjøre paa bedste Maade“ ; men disse udgjøre ei ene Directionen. Jeg lader Alt gaae, som det bedst vil og kan ; thi enten vil jeg være fuldstændig Herre, eller jeg slet ikke vil have dermed at gjøre. Jeg maa derfor udbede mig Deres og Directionens udtrykkelige Bestemmelse i saa Henseende, hvorvidt min Magtfuldkommenhed med Hensyn til Oeconomien, Gaardens Folk og dens Drift o.s.v. strækker sig, item paa hvad Betingelse Karlen og hans Kone ere antagne, hvorledes det forholder sig med de Folk, som han igjen antager, hvorledes Pengeforholdet staaer sig med Kjær, hvorledes det hænger sammen med adskilligt, som han bemægtiger sig eller har solgt ved Auctionen, om Gaarden skal tages ligesom den staaer o.s.v. o.s.v. jeg vil blot foreløbig vide, om Directionen vil selv undersøge alt dette, eller om det ganske overlades til mig ; i første Tilfælde maa jeg give det Raad, at der snart bliver begyndt herpaa. Man maa gjøre for mig, hvordan man vil, naar jeg blot faaer Status at vide, forat kunne have et Begreb om, enten det kan hænge sammen eller ikke, og forat kunne vide : det er mit, det er dit. Vil De derfor herpaa lade mig faae Besked.

Af Eleverne ere adskillige med rare, tiltrækkende Ansigter ; De maa nu ei lee af disse Ord ; jeg sætter, maaskee destoværre, stor Priis herpaa. Den ene Gratist er en Protegé af Hans Nissen og L. Skau, og han er meget flink, uagtet det er en gammel Teglblænder. Den anden, jeg har antaget, er en lille fattig Indsiddersøn fra Skodborg, der ei har bestilt andet end vogte Kreaturer for de mange fornemme Tydskere, som op-

holde sig i dette nordligste Sogn; han er aldeles arm, men af udmærkede Evner, og mit Hjerte tillod mig ei at afvise ham³, skjøndt jeg ei veed, hvorledes Stiftelsen skal kunne betale for ham. Fra det tyske Øsby Sogn er her to⁴.

Naar De vilde komme herud, saa var det bedre henved Juletider end nu strax; thi da kunde jeg maaskee have nogenlunde Orden paa det; ogsaa vilde da min Tid være saaledes, at jeg kunde tale med Dem om Alt; nu er jeg saa ophængt med alle Slags Forretninger, at jeg ei mere end een Gang har været udenfor Døren. Jeg forudsætter nemlig, at De blev her nogle Dage, skjønt De ei kan ligge andetsteds end i min Stue⁵.

...

Deres

Joh. Wegener.

Velbaarne Hr. Prof. Flor.

K.B. Aftrykt fuldstændigt hos P. Lauridsen VIII, s. 21 ff.

¹ Jfr. efterskrift til brev 35. ² Husmand Peter Nørregaard fra Hammelev, jfr. brev 37. ³ Teglbrænderen hed P. Raun og var 27 år, inddersønnen var den 17-årige Frederik Møller, senere trafikchef i Århus (jfr. brev 179). ⁴ Der menes tysksindet og hentydes til en vis slesvigholstensk påvirkning i dette sogn. ⁵ Den 26. november skrev Flor til J. F. Schouw: „Højskolens Begyndelse er meget god. Af de 20 (om nogle Dage 21) Disciple er en Trediedel Kjødhoveder, Resten flinke. Wegener er, saavidt jeg kan skjønne, en Skat for Højskolen, kun at hans Helbred desværre er svagt.“ (Trykt P. Lauridsen VI, s. 231).

35. Forstander *Johan Wegener til provst U. A. Plesner.*

Rødding d: 10' Novb. 1844.

Mrk. adres. Hr. Gjestgiver Otto Schrøder i Haderslev.

...

Da jeg kom hertil, var her ei Spor af en Skole; Alt var saa uordentligt og confust, som vel tænkes kan; mit Tøi stod endnu i Haderslev, og Bønderne gjorde ei Mine til at kjøre mig det herud; til Skolen vare kun tre anmeldte, og en simpel Karl dominerede hele Stiftelsen, saa jeg maa tilstaae, at Directionen ei havde viist „nogen særdeles Dygtighed“. Istedetfor at faae Penge til at bruge, maatte jeg af min egen Lomme betale Skatter og andre absolut nødvendige Udgifter; Flor reiste til Kiel og lod ei høre fra sig, og de Andre vidste ei Andet at svare mig, end nu var Sagen mig overladt, og nu maatte jeg raade og see til at komme ud af det. De kan tænke Dem min Stilling. Dog hvorfor klage? Jeg fik sendt 200 Rbdl. fra Comiteen; Noget af det Nødvendigste er gjort; Skolen

blev indviet den 7.' November og er begyndt med 20 Elever. Dette er meget over Forventning, især naar betænkes, hvorledes Alt gaaer her, og hvorledes alle Sch-Holst. modarbeide Stiftelsen. Selve Statholderen¹ drev Spot dermed paa sin sædvanlige drengagtige Maade; Han spurgte Karlen her paa Gaarden, som underligt nok kom til at kjøre i Ægt med ham, „om Eleverne her skulde lære at staae paa Hovedet“ og om en Hund, (som løb med Vognen) ogsaa „skulde paa Høiskolen“, og alle Herrerne ere saa glade over denne prindselige Vittighed. Der er her i hver Bye een eller to store og rige Gaardmænd, disse forstaae Sch-Holst. gjerne at vinde paa alle Maader, faae den Rigeste gjerne udnævnt til Sognefoged, som her er en baade indbringende og anderledes mægtig Post end i de danske Provindser, og det er saaledes de vide at skaffe sig den Indflydelse i Landsbyerne, som de ellers aldrig vilde have. Den fanatiske Krogh, der er Huusfoged i Vesteramtet² bruges især hertil, og han veed ved Smiger, Bestikkelser, Chicaner o.s.v. herlig at udføre Sagen. Den rigeste Bonde her i hele Vestereggen er saaledes en Bonde $\frac{1}{4}$ Miil herfra i Hygom Sogn, og han er saa tydsk, at Han daglig paa sit gode jydsk bander Høiskolen og alle Danske. I Rødding Sogn er Sognefogden den eneste Sch-Holst.; han er Kroghs intime Ven; men har dog tilstaaet, at dersom ei Fordelen og Æren gjorde ham til en god Ven af Krogh og Amtmanden, saa vilde Han nok være dansk. Han har dog været to Gange hos mig med Elever; naar blot Nogen kommer her paa Høiskolen, belægges Han strax af Sch.-Holst. med Ban, saa jeg haaber maaskee at vinde ham.

...

Underviisningen her ved Skolen maa jeg nedstemme meget under hvad jeg havde ventet. Forresten ere de, som have været „i det Tydske“, de ringeste. De ere meget ulige i Kundskaber, og Alderen fra det 27' til det 16' Aar. Skolen vil forhindre at Nogle blive fortydskede, Mange komme til at læse Dansk, et Brændpunkt for Danskheden er tilstede i Nord-slesvig: heri vil dens væsentligste Nytte for det Første komme til at bestaae. De ville alle gjerne lære Tydsk „forat kunne forstaae, hvad Advokaterne og de Fornemme tale sammen“. Skjøndt alle de Ældre ei forstaae et tydsk Ord almindeligviis, saa give de sig dog gjerne Mine af, at de heelt vel forstaae dette Gudesprog. I denne Jammerlighed ligger det meest Farlige for Slesvig. Bonden her er mere forfængelig og af-sleben og sædeligere i det Ydre end i Fyen og paa Langeland; men han mangler den fyenske Bondes Godmodighed og raa Naturlighed. Ingen gjør Nogen en Tjeneste her; han er meget mistænksom og har gjerne

Noget bag Øret. Men hos Mange er en Nationalitetsfølelse vaagnet, hvortil vore Bønder ei kjende; de holde meget af Sang og ynde især svenske Melodier og danske, og afskye tydske. I de halvvoxne Dreng fra 14' til det 17 Aar seer jeg Danmarks Haab og Frelse; der er en Alvor, en Trods et Had og en Kjærlighed i flere af dem, som forbauser. „Aa, hvad vil Du, kjære Fader, som en dansk Bonde, bryde Dig om en fortydsket Amtmand, mig tykkes, vi skulde være for stolte dertil,“ var det første jeg hørte, da jeg traadte ind i en Bondegaard $\frac{1}{4}$ Miil udenfor Haderslev, fremsagt med en Bitterhed, en Foragt, en Hevngjerrighed, et Mod, en Varme, en Kjærlighed, en Smerte, som maatte henrykke selv den feigeste, blødagtigste, meest fortydskede Danske. Jeg var ligeved at falde om den 14 Aars uconfirmerede Drengs Hals, og have ladet ham sværge evig – !

...

Jeg kjender Ingen i Roeskilde. Prof. Clausen er mit personlige Bekjendskab til kun ringe. Men min Tillid til denne Mand som Patriot og som min Lærer gjør, at De gjerne maa meddele ham af dette Brev, dersom Noget skulde interessere ham. Jeg havde Grund til at skrive til ham, men jeg vil ei spille en Minut af hans vigtige Tid³.

Farvel! Glem ei Slesvigerne; glem ei mig;

Deres

Johan Wegener.

(Efterskrift)

De vil have bemærket Adressen foroven. Saaledes faaer jeg Breve temmelig sikke; men er det meget vigtige Sager, maa man adressere til en Mand i Ribe, bede ham sende Brevet til Pastor Müller⁴ i Gram med Ribe Post, og bede igjen Müller at sende Brevene med Expres herover. Ellers falde Brevene i Hænderne paa Sch-Holst, der have alle Garn ude, og fiske med dem. Over Kolding med Skodborg-Post var en gang sikkert, men nu lader ogsaa dette Postbud sig bestikke af Sch-Holst. Idetmindste er det temmelig vist, at Han har solgt til dem et meget vigtigt Brev fra L. Skau til Prof. Flor. Dette som Meget andet af samme Slags hører nu til Tilstanden her og lader sig ikke forandre.

Wegeners privatarkiv (i slotspræst, provst C. C. Wegeners eje).

¹ Prinsen af Noer. ² G. F. v. Krogh, amtsforvalter og husfoged i Haderslev Vesteramt. ³ Wegener skrev 21. novbr. et langt brev til professor Schouw, hvori han gjorde rede for skolens begyndelse. Brevet er aftrykt i Aarb. f. da. Kulturhist. 1898 s. 142 ff. ⁴ Diedrick Müller, far til cand. C. F. Müller, der var Wegeners medlærer på højskolen.

36. Forstander Johan Wegener til præsten N. F. S. Grundtvig.

Rødding d: 26. Nov. 1844.

ads. Hr. Gjestgiver Otto Schrøder i Haderslev.

Uagtet jeg endnu ikke kan sige Meget om Høiskolen, da den kun har bestaaet en tre Uger, saa anseer jeg det dog for min Pligt allerede nu at lade Grundtvig høre nogle Ord om den og om Forholdene her.

De tillader, uagtet jeg kun har talt med Dem nogle faa Øieblikke, at jeg skriver som til en Fader og Ven. Jeg kan ikke anderledes. Jeg veed, at jeg taler til en af Nordens største Aander og til Danmarks første Nationalkjæmpe; men da jeg forlod Dem overvældet af mine Følelser, som jeg ei altid er Herre over, talte jeg ei med Dem første Gang; thi fra lille Dreng af har jeg læst og næsten lært Deres Saxo og Snorro, og da jeg blev ældre var det Deres faste Tro paa Nordens Aand, der ene styrkede mig og holdt mig opreist i mangen mørk Time . . .

Skolen er begyndt med 20 Elever af høist forskjellig Alder og Dan-nelse. Dette Antal er ikke ringe; thi Tydskerne anvende alle optænke-lige Midler forat forhindre Bønderne i at sætte Deres Børn i Skolen. Skolen kan kun gjøre sig Haab om de mere Velhavendes Sønner; men disse ere netop meer eller mindre fortydskede c : blottede for dansk Sind, og i Samqvem med de saakaldte fornemme c : Embedsmændene . . . Det er langt mere at undre over, at Danskheden ei er ganske fortrængt, end at endnu over $\frac{3}{4}$ af Slesvig er i Virkeligheden dansk. Jeg kan kun tilskrive det Forsynets Bestemmelse og Naade umiddelbart, at der er en saa god Aand i de Unge. Det er som Flere af dem ei hørte Forældrene til; og man kan takke deres egen Lyst og bestemte Villie, at Høiskolen har faaet saamange Elever. En ung Bondekarl paa 24 Aar¹, Søn af en af de store Bønder, er gaaet her paa Skolen, uagtet den ivrigste Mod-stand af Forældrene, som han dog elsker meget høit . . . Ved en Under-søgelse, som naturligviis vil vare længe, førend den nøiagtig bliver fuld-ført, er jeg kommen til det forbausende Resultat, at, trods Alt hvad skeet er, i 600 Aar, saa er Slesvig dansk endnu størstedelens i *Sprog* og mere endnu i Sind og Aandsretning ligetil Slien og Svansen med. Og jeg tør paatage mig paa 20 Aar at gjøre hele Slesvig ligesaa dansk som Ven-syssel eller Sjælland, naar man vil give mig frie Hænder. See ogsaa Pastor Jensens nye Bog over Anglen²; han er en maadeholden Tydsker, og siger paa sin Tydsk omtrent det samme. Nu begynde ogsaa Schleswig-holsteinerne at tilstaae dette; men deres Frækkhed stiger derved; thi netop derfor, paastaae de ligefrem, bør man gaae kraftig frem med Fortydskel-

sen. Og saameget er vist, selv det Ovensagte indrømmet, at skeer der ei snarest en *gjennemgribende Forandring i Administrationen*, saa vil hele Slesvig, med Undtagelse maaskee af Haderslev-Vesteramt, inden megen lang Tid være fortydsket og – tabt; thi Tydskheden er i Virkeligheden i de sidste 25 Aar rykket i aandelig Henseende, og herpaa kommer det an, længere frem end i de 500 forbigangne Aar. Jeg kan derfor ei heller ansee det for Andet end en total Galskab, som Roeskilde-Stænder maae være henfaldne til, naar der menes, at der kan skee det Allermindste her uden Administrationens Omorganisation og Forening med Kongerigets under samme Departementer . . .

. . . Men Patentet³ har ogsaa givet Høiskolen et Smæk; indtil dette udkom, troede de oplysteste, modigste og retskafneste Bønder, at Modstand var mulig; fordi de antog, at Kongen i Hjertet vilde dem Godt, uagtet hans Svaghed ei tillod ham det i Virkeligheden; nu troe Ingen dette mere; Troen paa Kongen er ved Patentet aldeles forsvunden. Det er for os en stor Ulykke; og Kongens Nærværelse her, da han bestandig var omgivet af Danskhedens Fjender og lod sig takke for Patentet, har gjort dem saa sikre i denne Tro, at Ingen kan faae den fra dem. Taler man derom, lee de En lige op i Øinene; de sige, „at det ei nytter, at sende Sønner paa Skolen, da de dog skulle være tydske alligevel“, og „at modstaae baade Kongen og Embedsmændene er for meget forlangt.“ Jeg troer, jeg har hørt det tyve Gange. Kort, Patentet har næsten decimeret vor lille Helteskare. Men det forstaaer sig, de Tilbageblevne ere saameget sikkrere og ivrigere; men det hjælper ikke paa Skolen.

Hvad Høiskolen især lider under, er dens finansielle Status; faae vi ei Penge til den, saaat vi kunne lønne det nødvendige Lærer-Antal og holde Bygningerne opreiste, saa maa den falde sammen af sig selv. Prof. Clausen er nu i Stænderne, og dermed er den egentlige Sjæl borte af den kbhvn. Central-Comitee, saa sagte sagt. Hos Bønderne her kan man ei vente noget; og for den, som er bekjendt med Forholdene her, er det ogsaa en urimelig Fordring, at Bønderne selv skulde opretholde Anstalten. Det er stort, naar han vil sende sin Søn herhen; men dette kunne saa Mange ei begribe. Hedningerne selv have endnu aldrig underholdt de christelige Missionærer, og opbygget Kirker. Dette skeer kun, naar de ere omvendte. – Sorø veed ei, hvorledes dets Midler skulle forbruges; her ængstes jeg, naar jeg giver en Skilling ud; Bønderne maae selv betale sex høiere Underviisnings-Anstalter i Slesvig til at fortydske Landet med og forhaane Danmark! Lad fordøie dette, hvo der kan!

Grundtvig ene har for døde Øren længe prædiket om en Folkehøiskole;

her er den første svage Begyndelse til saadan en Skole. Jeg kan endnu ei sige mere om den; men kom selv engang, danske Hædersmand! kom, viis os, hvorledes vi skulle bære os ad; lær os at opdrage Deres nyfødte Barn! Farvel!

Johan Wegener.

Velærværdige Pastor Grundtvig.

...⁴

K.B. Trykt i Breve fra og til N. F. S. Grundtvig II, v. Georg Christensen og Stener Grundtvig (1926) s. 425 ff.

¹ Iflg. højskolens elevfortegnelse Hans Jessen Bergholdt, gårdmandssøn fra Arrild. ² H. N. A. Jensen: Angeln, udkommet 1844. ³ Patentet af 29. marts 1844, hvorefter kun stændermedlemmer, der ikke var det tyske sprog mægtige, måtte tale dansk i Slesvigs stændersal. ⁴ En kort efterskrift forklarer adressen foroven i lighed med efterskriften til brev 35.

37. Forstander Johan Wegener til professor Chr. Flor.

Rødning d: 17 Decemb. 1844.

De kunde maaskee dog ønske at høre fra mig, uagtet jeg ikke har noget egentlig at skrive om.

Endnu er jeg ikke færdig med Opgjørelsen af Status; men jeg seer dette foreløbig: Underballancen i første Halvaar er omt. 500 Rbdl. og Gjælden er omt. 800 à 900 Rbdl. Gaarden er kjøbt dobbelt fordyrt, og kan ei forrente sig til mere end 1 PC., og der vil behøves 400 Rbdl. forat skaffe endnu det Nødvendige tilveie, og i næste Halvaar vil Gjelden blive ogsaa 800 Rbdl. saaledes ville vi til Mai 1845 have en Gjeld af 2.000 Rbdl. Naar jeg overveier dette, sortner det for mine Øine, og jeg kan ei finde ud af denne Labyrinth, om jeg end er funden ind heri. Jeg skal nu til Julen sende Directionen Opgjørelsen, Overslag o.s.v.; men saa maa jeg ogsaa udbede mig energiske Forholdsregler, *dersom jeg mere skal have med Høiskolen at gjøre*; det er mit ramme Alvor; nu er det fire Uger siden De reiste herfra; endnu er ei det mindste Skridt gjort, endnu er der ei gjort ringeste Begyndelse med Nogetsomhelst, endnu er ei engang Opfordringen udstedt til at bidrage til Høiskolen. Peter Nørregaard¹ har ei faaet sin Løn, den anden Karl har ei faaet sin Løn, igaar maatte jeg selv udgive Penge til Skatter og Indkjøb af Brænde; Müller siger, at han maa have lidt, da han ei eier een Skilling. Jeg² maa derfor ifølge denne min anden Jerimiade² opfordre Dem og den høie Direction til at vise meer end „særdeles Dygtighed“, thi ellers

vil det med denne „Mahogni“ Anstalt tage en Ende med Forskrækkelse.

Amtmanden³ har udbedt sig af Laur. Skau Oplysning om Høiskolen, o.s.v., samt at der i Nærheden maatte blive et corresponderende Medlem udnævnt, forat Overtilsynet kunde afhandle Høiskolens Vee og Vel med samme. Jeg gav Skau disse Oplysninger, da han bad derom og gjerne vilde være dette corresponderende Medlem; men jeg bemærkede dog tilligemed, at jeg efter Statuterne ei havde med Andre at gjøre eller stod under Andre end Formanden og den samlede Direction, saaat jeg ved at give disse Oplysninger gjorde Noget af Velvillighed for en Ven, og at jeg maaskee en anden Gang ei fandt mig beføiet til at gjøre dette . . .⁴

. . . Dog vil jeg maaskee alligevel forsøge, om Dem synes, mine paa-tænkte Løverdags-Foredrag, deels over Slesvigs Historie, Statistik og Statsforfatning, deels over visse udvalgte Partier af Sveriges Historie, navnlig biographisk over de store, svenske Heltkonger . . . Jeg har paa-tænkt en Jule-Forelæsning over O'Connel⁵, men jeg veed ei, om De anseer det for raadeligt paa en saa magnifique Maade at lægge for Dagen, hvad Klokkeren er slaet? Man kunde jo ogsaa kalde det, for et Syns Skyld, over Wellington og Robert Peel.

Jeg befinder mig saasaa. Da jeg Nat og Dag er i Virksomhed, faaer min Græmmelse over det mishandlede Fædreland ei Ro til at gribe mig i længere Tidsrum; men jeg føler mig ofte saa træt og afspændt i aandelig og legemlig Henseende, at det forekommer mig, at der er ingen Marv i mine Been og ingen Hjerne i mit Hoved. Det er haardt at leve i et fremmed Land, (thi det er Slesvig) leve som i en Ørk, ikke have eet eneste Menneske at tale med. Med Undtagelse af Sproget mærker jeg ikke, at jeg er i Fædrelandet. Dansk Nationalitet, danske store og gode Mænd, Nordens Aand, dansk Vittighed, dansk Alvor, dansk Hjerte er her ukjendt. Taler man noget, der gaaer høiere end Spise og Drikke og Embedsmændenes Bedrageri, forstaaes man ikke . . . Denne Simpelt, Borneerthed og Mangel paa Civilisation afskrækker i Længden. Nu siger De vel igjen: der have vi det forkjælede Barn! . . . Men jeg troer ei heller, der gives en Plet i hele Landet saa blottet for Mennesker af Hoved og høiere Dannelselse som her. Kjøbenhavn, som jeg hader som Pest, staaer for mig som et Elysium . . .

Farvel, faderlige Ven! Hilsen til Deres fortreffelige Kone, som jeg har hørt saameget Godt om, men ei kjender, samt den smaa Christian.

Deres

Johan Wegener.

Velbaarne Hr. Prof. Flor.

Jeg erfarer forresten daglig mere og mere, at Underviisningen maa nedstemmes betydeligt, og at Eleverne ere langt mere raae og uvidende, end jeg havde formodet. Det er meget ubehageligt for mig og slapper mig meget og gjør Interessen kun ringe for mig; det er et heelt Studium at tale saaledes, at man er vis paa, at de forstaae En. Estrups Historie⁶ er ubrugelig. Det er ei let at tale dumt og barnagtigt; det er ærgerligt ei at blive forstaaet, naar man synger en halvqvædet Vise. —

K.B. Udførligere uddrag hos P. Lauridsen VIII, s. 24 ff.

¹ Skolens avlskarl, jfr. brev 34. ² Manuskriptets tegnsætning og stavemåde. ³ Konferentsråd Friedrich Johannsen. ⁴ Derefter omtales en forespørgsel fra Landhusholdningsselskabet om skolens status, hvorpå følger nogle kritiske bemærkninger om pastor Schøler. Endelig billiges Flors plan om at læse på skolen i marts måned. ⁶ Den irske friheds uforfærdede talsmand var i 1843 dømt til et års fængsel, men blev senere frikendt af overhuset og løsladt. ⁶ H. F. J. Estrups lærebog i den alm. verdenshistorie (udkom 1826). I et brev til J. F. Schouw 19/12 skrev Wegener: „At lægge Estrups Verdenshistorie til Grund var et Misgreb af mig; den er dem for lærd og vidtløftig“. (Aarb. for da. Kulturhist. 1898, s. 149).

38. Forstander Johan Wegener til professor Chr. Flor.

den 21 Decb. 1844.
c/o over Ribe.

De har vel neppe, faderlige Ven, fordøiet det sidste Brev fra mig. Nu faaer De her et andet, men ak — ! det er af en langt anden Beskaffenhed, og skjøndt jeg endnu er for confus og mat efter to søvnløse Nætter og efter to Dage tilbragte i den haardeste Sjølepine, saa maa jeg dog strax skrive saagodt jeg kan.

Det er Skjæbnens bittere, grusomme Ironi. Jeg, den raae Demokrat, der aldrig har søgt nogen Adelsmand, som Folk ansaae for bindegal, fordi jeg ei som Alle gjorde Opvartning hist og her; jeg, som troede mig fast bunden hertil, idetmindste saalænge som Alt endnu var i sin Begyndelse og alle Besværligheder forestod; jeg jeg⁴ som aldrig har søgt Noget eller bedt Nogen — mig tilbydes nu pludselig et af Danmarks største geistlige Embeder* i dets skjønneste og frugtbarste Egne af Landets fornemmeste og rigeste Familie, med Bønnen om endelig at modtage det fra Lehnsgreven, Greven, Lehnsbaronen, Grevinden, hvoraf jeg ei kjender en Eneste og har kun seet en af dem som Dreng¹. Min Moder beder og bønfalder, min Broder beder og ønsker, at jeg nu dog

* Halsted og Aunede paa Laaland med over 800 Td. Hrt.

ei vil støde denne Lykke fra mig, som kun bydes meget faa Mennesker og kun een Gang i vor Levetid. Greven og Grevinden forsikkre, at „deres Neveu's¹ Fremtid og Lykke er sikkert ved at være i Nærheden af mig!“ o.s.v. o.s.v. har De tænkt Dem noget Mage hertil! det er næsten schleswig-holsteinsk, saa djævleblændt og utroligt er det. Og paa samme Tid som dette tilbydes mig staaer det sig her med Sagerne, som omskrevet er i sidste Brev; og forat Alt skal være topmaalt, faaer jeg endogsaa med samme Post et *Udfordringsbrev* paa Pistoler af – Koch² – som jeg altid har elsket saa høit, at, som De erindrer, at jeg, da De var her, ei ville troe han kunde have urene Hensigter med sit Vendekaaberi, da baade De og Skau meente, der dog stak Noget under.

Og hvad gjør nu De? spørger De vel strax. Ja, det er hele Ulykken! Uagtet jeg er stillet imellem saadanne to Extremere: Ære, Glæde, Rigdom, Lykke, Fornøielse, Huusliv, Ro og Hvile – og Vanære, Sorger, Fattigdom, Ulykke, Græmmelse, Forladthed og evig Sjælestrid, saa er jeg dog endnu uvis og vaklende, og har havt Mod til at tilskrive med samme Post den unge Grev Frijs, som egentlig kalder, et noget ubestemt Brev, skjøndt der var forlangt min Ansøgning, da Indstillingen skal være skeet inden den 20 Januar. Skjøndt jeg rimeligviis tager imod dette Embede, naar jeg en otte Dage vel har overveiet Alting, saa spørger jeg Dem dog ganske oprigtig om Deres Mening deels som *Hjerteven* og deels som *Patriot*. Hvad det Første angaaer, da forlanger jeg ingen Blødhed og Skaansel, og hvad det Sidste angaaer kun, at De skal stille Dem i mit Sted under Forholdene, som de virkelig ere. Jeg har nys tilskrevet min Broder udførlig og jeg vil sige Dem det: Det var Galskab af mig at troe, at ikke mange Andre kunde beklæde denne Post meget bedre end jeg og meget længere, og derom er jeg ogsaa overbeviist; men man har nu engang Tillid til mig og jeg har taget mod Posten efter lang Vaklen og stor Overveielse ifølge den Tillid, som er viist mig. At gaae bort, naar man ønskede meget, at jeg skulde blive, var ei smukt; at skifte Forstander vil Anstalten tabe ved i moralsk Henseende idetmindste en kort Tid, dens Anseelse vil svækkes, naar det erfares, at En, som man dog troer, føler varm for dens Fremvekt, for Nationalitet og Fædreland, løber sin Vei strax, saasart et godt, mageligt, fedt Præstekald kastes for ham. Begeistringens og Opoffrelsens Exempel virker, og Stiftelsen kan ei bestaa uden dette. Skolens Vigtighed indsees nu idetmindste af alle Kloge. Den forslidte Mening: „ja men saa maae ogsaa Vedkommende søge ved anstændig Underholdning at skaffe Dem en behageligere Existens“ er meningsløs for mig selv; thi her tales kun om Opoffrelse, og

at fordre Umulighed nytter ikke; at give efter i denne Henseende er jo Feighed. Siger man: „ja men at afslaae saadan et stort Embede, gjør dog intet fornuftigt Menneske“, saa er det det samme som paa den skaanselløseste Maade at bagvaske mig.

Hertil kan kun svares fra min Side. 1) Ingen hjælpe Dig og frelse Dig og din Existens, naar Du her ei kan meer. Dette siger da rigtignok ikke meget, thi saa kan jeg crepere – det er ganske ligegyldigt. 2) Mange kunde bestyre denne Post her bedre; men kun Du ene kan faae dette Embede. 3) Mit Helbred og hele aandelige Organisation kan kun dog holde ud her faa Aar. 4) Maaskee jeg ved min Iilsindethed styrter mig selv og Anstalten i Fordærvelse. 5) Anstalten kan ei bestaae i finansiell Henseende; men faaer jeg et Embede paa omtr. 3000 Rbdl. saa kan og vil jeg holde den kraftig i Veiret. 6) jeg har afgjort Modbydelighed for denne første elementaire Underviisning, der ei her gaee over en Almueskoles, og jeg vil ei i Længden kunne holde dette ud udenat blive en spidsborgeragtig Skolemester, i et stort Præstekald kan jeg anderledes virke til alle Sider. Det er især den 3' og 5' Grund, der for mig er afgjørende og af stor Vægt; de andre sige ei meget.

...

Da jeg igaar Aftes var ved at fuldende mit Brev til min Broder og var i høieste Grad exalteret, og saa beklemt, at Veiret nær var gaaet fra mig, sang de ved min Side: „sødt i Liv og sødt i Død, sødt i Eftermælet“. „Friskt mod, I gossar blå!“ „da skal Nordens herlige Stamme føre til Seier“ o.s.v.³ Disse Engletoner overvældede mig. Jeg faldt flere Gange ned og bad om Styrke! Det var mig ligesom mit sønderrevne, forhaanede, forraadte Fædrelands blodige Skygge faldt hen over mig. I denne Tilstand kom Müller strax efter og saae mig – og Gud maa vide, hvad han tænker; thi den gode, skikkelige Fyr forstaaer mig ikke; idag saae han saa ængstelig til mig.

Nu nok. Jeg havde ei troet, at jeg skulde komme til at skrive til Dem et saadant Brev. Men dersom det er Guds Villie, at jeg skal reise herfra, vil De da, ædle Mand, som nu være og blive min Ven, og ingensinde forlade mig eller foragte mig – Kan jeg gjøre sikker Regning paa Dem i alle Livets underlige Tilskikkelser! forlader jeg end Rødding, jeg kan aldrig forlade Slesvig, Slesvigerne og Danmark; men Mit er ogsaa Deres. Og Ingen ønsker heftigere end jeg Maalet – den sidste store Dag.

Kommer jeg herfra, ønsker jeg dog at have en Deel i Skolens Bestyrelse som Meddirectør eller andet Lignende. Ogsaa ønsker jeg, at man ei vil vælge min Eftermand, førend man har taget mig paa Raad med.

Farvel! Jeg har et heftig Sting i Siden; men det er vel af den megen Stillesiden; jeg kan ei engang her ridde⁴ mig en Tour.

Deres

J. Wegener.

Velbaarne

Hr. Prof. Flor.

...
K.B. Delvis aftrykt hos P. Lauridsen VIII, s. 27 f.

¹ Den unge greve Frederik Julius Krag-Juel-Vind-Frijs (1821–1885) havde som 17-årig tiltrådt baroniet Juellinge i 1838. Hans farbroder var lensgreve Jens Chr. Krag-Juel-Vind-Frijs til Frijsenborg (1779–1860). ² P. C. Koch var fornærmet over, at Wegener havde beskyldt ham for Slesvig-Holsteinisme. Wegener, som ikke kunne erkende, at han havde gået Koch for nær, slog udfordringen hen i spøg.

³ Den første af de citerede sange er Grundtvigs „Moders Navn er en himmelsk Lyd“ (digtet 1837, trykt i „Skolen for Livet og Akademiet i Soer“ 1838), den anden er Tegnærs tidligere citerede sang om Karl XII (brev 20, note 7), den tredje er Carl Plougs sang „Længe var Nordens herlige Stamme“ med slutningen „Da skal det frie, mægtige Norden – føre til Seier – Folkenes Sag“ (1842). Jfr. Wegeners brev til J. F. Schouw 19/12 1844: „Gymnastik og Sang elske de især; naar det hedder „til Hugning!“ saa er alt Liv og Glæde, og de syngte . . . med en Lyst og Begeistring, saa selv en Schleswigholsteiner maatte blive henrykt“ (Aarb. f. da. Kulturhist. 1898, s. 149 f.). ⁴ således i ms.

39. *Forstander Johan Wegener til professor Chr. Flor.*

Rødding d: 24' Decemb. 1844.
ads. over Ribe.

Det er iaften Juleaften!

Deres sidste Brev¹ gjorde mig ondt. De maa enten have været syg eller i ondt Homør. – Skau har de bedste Underretninger om Sagerens Stilling i Kbhvn. Tillisch² lover godt; Foreningen skal snart komme fri³; Lorenzen bliver hjulpen⁴; Kongen giver et Gymnastikapparat; Schouw lover mig Hjælp til Høiskolen rundeligen, naar man oplyser om, at der er Trang; han mener dog, at Slesvigerne selv bør gjøre noget. Jeg griber det strax an. Jeg sender iaften Komiteen en Udsigt over Høiskolens Status, hvortil den vist vil gjøre store Øine; men den skal dog en Gang have det at vide, og naar man ei kan faae Penge andetsteds, saa maa man jo tye derhen. Og sender jeg et Regnskab for de mig tilstillede Penge, samt Bilag.

Det er meget muligt, at min Tale⁵ var uforsig(tig); det forstaaer De meget bedre end jeg, og jeg er uvant til saadan Talen; dog har Schouw

bedet mig om den, da man vilde trykke den til Uddeling i Slesvig; og disse Folk ere dog ei ultra; men jeg skrev, at man maatte forandre i den, hvad man syntes, helst ikke udgive den, da den var uden Værd, og man havde fundet den uforsigtig og upolitisk her i Slesvig.

Ogsaa det nordiske Oldskriftselskab har sendt nogle Bøger; og endeel af mine Bekjendte ville tilsende mig endeel henhørende til den skønne Litteratur; saaledes have vi snart et lille Bibliothek. De have næsten Alle i Ferien faaet Bøger af det med hjem. Jeg troer, man bør gjøre Landhuusholdningsselskabets høie Herrer opmærksom paa Meget, som De ellers ei faae at høre paa en indtrængende og dog forsigtig Maade. Men jeg opbieer naturligvis Deres Opsats, førend jeg svarer.

Jeg bliver saa her hele Juletiden. Jeg er bedt ud iaften to Steder, men jeg har ingen Lyst.

Jeg opgiver da alle de paatænkte Foredrag; skjøndt det er nogle sjeldne Dage og lyse Aftener, vi nu have.

Dog – skjøndt jeg endnu ei har bestemt mig, saa vender Tanken stedse hen paa denne Gjenstand. Jeg har endnu ei omtalt det til Laurids Skau, men agter at skrive ham til imorgen. Jeg kan ei vente Brev fra min Moder, Broder, Grev Frijs, andre Venner og Bekjendte, jeg har raadspurgt førend Torsdag d: 26 eller Tirsdag den 31; og det sildigste jeg kan indsende herfra min Ansøgning er Løverdagen d. 4' Januar. Efterhaanden som der kommer mere Ro over mig, søger jeg at gaae paa Accord med min Samvittighed; snart finder jeg, at jeg dog ei duer til et saa bevæget Liv, snart at jeg kan gavne Slesvigerne mere paa Laaland end i Rødding, snart at den lunefulde Skjæbne førte mig hertil og fører mig atter herfra, snart at jeg for min lille Deel dog har gjort det Lidet, som kan fordres af mig. Men ofte føler jeg ogsaa, at alt dette er feige Løgne.

Farvel! Fader! Herren bevare Deres Helbred!

Deres *J. Wegener.*

S.T.

Hr. Prof. Flor.

P.S. Var Deres Brev først forseglet og siden sat Oblat for? Jeg fik det tillige med et fra Fischer⁶; dette sidste var aabenbart brækket og læst.

K.B.

¹ I sit svar den 21/12 på brev nr. 37 af 17/12 frarådede Flor bestemt Wegener at holde juleforelæsning om O'Connell, ja, selv over de svenske konger. Wegeners

tiltrædelsestale havde gjort ham mistænkelig i amtmandens og selv kongens øjne. Man kunne risikere, at skolen blev lukket. Jfr. P. Lauridsen VIII, s. 30. ² F. Tillisch var s. å. blevet kabinetssekretær hos Chr. VIII. ³ Den slev. forening var blevet lukket af regeringen. ⁴ I sine økonomiske vanskeligheder. ⁵ Wegeners åbningstale 7/11. ⁶ Urmager Frederik Fischer i Aabenraa.

40. Forstander Johan Wegener til professor Chr. Flor.

Rødding 1 Januar 1845!

De faaer atter igjen nogle Ord fra mig ; thi jeg veed ei, hvad jeg skrev sidst, da Müller gjerne forat adspredde mig vilde have mig en Tour med til Ribe og til Gram, og jeg skrev med den ene Fod i Vognen, som jeg modtog Deres Brev og besvarede det¹.

Jeg kan endnu ikke komme mig af al den forandrede Tilværelse, der truer mig. Der ligge alle mine slesvigske Bøger, jeg synes, de see saa melancholske ud. Jeg har ei endnu givet Greven bestemt Svar ; det har hidtil været mig umuligt . . . Til Skau har jeg nu skrevet ; jeg maa høre ham ; han har jo først egentlig faaet mig her til ; jo mere jeg betragter ham, jo mere synes han sendt af Gud, og det er et godt Varsel . . .

...

Jeg sagde Dem, at jeg havde skrevet til Comiteen en Finants-Udsigt over Høiskolens Status. Jeg fortryder dog, jeg ei først spurgte Dem derom. Men jeg overveiede Sagen længe med Müller ; vi syntes begge, at det ei nyttede længere at bie, da man dog kun kunde tye omsider til Comiteen, naar ingen anden Hjælp var at finde . . . Jeg skrev privat til Prof. Schouw og gav ham Oplysninger og Charakteristikker af Et og Andet her. Men det kan gjerne være, at det var formeget for Comiteen at faae til Livs paa engang ; men nu veed den Mening og kjender Faren ; behøver man ei Penge af den, er det saameget bedre og hæderligere.

Det er høist ubehageligt for mig at tænke paa en Eftermand. Men jeg maa det jo. Jeg veed godt, hvilke Egenskaber han bør besidde. Herhen hører ogsaa den rolige og faste Koldblodighed, den Sindets Ligevægt og LigeGYldighed, om jeg saa maa sige, som jeg aldrig vilde kunne tilegne mig, og som dog er nødvendig, naar Kraften og Varmen ei skal meget snart i disse Omgivelser fortære sig selv. Jeg skal nu tænke mig om til alle Sider. Alle de, som jeg har tænkt paa, mangle den nødvendige Varme og Opoffrelseslyst. Her seer jeg kun een Fr. Barfod², der ogsaa har den nødvendige politiske Dannelse ; men ham tør man vel ei tage ? og jeg veed ei, om han er nøiagtig og praktisk. Jeg har en anden herlig Ven ; men han holder dog mere af sin Kjæreste end af Danmark³, og

derfor tør jeg ei anbefale ham. Hvad om jeg skrev til Ploug om Raad? Clausen er aldeles uskikket til at kjende Mennesker; han er heri ubegribelig udulig; naar jeg blot tænker mig, at han vilde have Bøggild⁴ hertil, saa har jeg nok.

Jeg kjender endnu slet ikke Kaldets Indtægter; men det er anset for et af de største i Landet, og Sognene have over 800 Td. Hartk. Men meget beroer jo paa Tiendeeierne, Avling o.s.v. Men jeg vil dog troe at jeg, om Gud saa vil, naar Naadensaaret er forbi, og Høiskolens Indtægter ei voxe, aarlig kan give vor Skole en 400 Rbdl. eller lønne anden Lærer⁵. *Og da kan Høiskolen bestaae!* Er Avlingen god, haaber jeg ogsaa at kunne tage de slesvigske Blade under Armen, eller grundlægge et nyt, om Koch skulde vedblive med sin Galskab, som nu næsten gaaer for vidt . . .

...

Kunde der ei gøres Noget forat faae de dansk slesvigske Blade til at være nogenledes maneerlige? Det er sørgeligt, at ogsaa vort lille Parti skal ødelægge sig selv. Og det truer nu med at blive Tilfældet.

Farvel!

Deres

Johan Wegener.

K.B. Delvis aftrykt hos P. Lauridsen VIII, s. 43 f.

¹ Der hentydes til brev fra Wegener til Flor 28/12 1844, aftrykt i uddrag i P. Lauridsen VIII, s. 30. ² Frederik Barfod var Grundtvigs ivrige tilhænger og redaktør af „Brage og Idun“. Flor svarede Wegener 4/1, at han ikke ville have Barfod som forstander, da han ikke var velset af de dannede, og da „han ikke er fri for at være ærlig og naturlig indtil Raahed og Latterlighed“ (Aarb. f. da. Kulturhist. 1898, s. 162 f.). Barfod søgte iøvrigt stillingen i et brev til Flor 24/1, men fik den ikke. ³ Wegener tænker muligvis på Fr. Helweg, der stod ledig på torvet på dette tidspunkt; hans kæreste, Agnes Anthes, var fra Altona. ⁴ Jens Daniel Frederik Bøggild (1821–1900), der blev teologisk kandidat i foråret 1845. Han blev senere præst forskellige steder i Vendsyssel, Hanherred og Thy, endte som provst i Hanherred. ⁵ Wegener synes ikke senere at have påtaget sig et sådant økonomisk offer.

41. *Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.*

Kiel 4 Januar 1845.

Kjære Ven!

Det gjør mig ondt, at Tiden ikke tillader mig, hvad jeg havde haabet og ønsket at kunne, at tilskrive Dem et langt Brev; thi jeg vil ærlig tilstaae, at jeg ingenlunde er glad ved Tingenes Stilling i vor egen Leir¹. Den Uenighed og Mistillid, som nu er brudt aabenbar ud, er ikke uden

Fare, i det mindste ikke uden betydelig Skade for vor Sag. Men dette kan De sige Dem selv ligesaa godt som jeg, og da jeg ikke har det i min Magt, i det mindste ikke ved at bruge Pennen, at tilstoppe Uenighedens Kilde, fordi denne ikke udspringer i Hjernen, men i Sindet, saa vil jeg overlade dette til Tiden og vor Herre. Wegener forlader os jo nu snart, saa er den Anstødssten borte. Wegener har vistnok sine Mangler, og jeg er tilbøjelig til at troe, at han i Længden ikke vilde være fuldkommen passende for Høiskolen; men nu vi skal tænke paa en Eftermand, indsee vi klart, at vi skal have megen Lykke med os for at finde 1 af de 100, som De sagde vare i Stand til at fylde hans Plads. Desuden ligger der noget for mig særdeles nedslaaende i at ikke en Skilling er indsamlet til Høiskolen, trods alle mine Bønner, uagtet Ingen med Øjne i Hovedet kan nægte, at dette Institut er det Allervigtigste til Slesvigs og Danmarkens Frelse, uagtet Bønderne, som ej kan see dette og ikke bryde sig om det, dog i det mindste maa kunne see, at deres Sønner paa Høiskolen kan faae den Dannelse, de af Forfængelighed hige efter. Alligevel ikke en Skilling indsamlet af Bønderne. Jeg giver intet Menneske Skylden; men hvad maae de i Kongeriget, som have offret saa mange 1000 Daler til Høiskolen, til Bladene, til Lorenzen, hvad maae Regeringen, og hvad maae vore Fjender troe, naar Nordslesvigerne selv opgive ethvert Nationalforsøg, naar de skal ud med en Specie? – Jeg opgiver ikke Kampen i Slesvig for det; men da det er min gamle Vane at slutte mig til Fremtiden af Fortiden, og ikke love mig andet af Mennesker end hvad deres Handlinger (ikke deres Ord) berettiger mig til; saa maa jeg være forsigtig med at spilde mine egne smaa Kræfter . . .

...

Tro nu ikke, at jeg er vred paa Dem, det er jeg ikke og kan ikke let blive, da De er Sagen ligesaa hengiven som jeg og var min allerførste, i lang Tid eneste, Medstrider. Men jeg troer, at De troer for meget paa Deres egen og for lidt paa min Forstand. Men naturligvis troer Enhver kun paa sin egen. Til Slutning: tilgiv, at dette Brev seer ganske anderledes ud, end jeg havde betænkt; men det er kommet saaledes af sig selv, da min Natur er at sige hvad jeg har ondt af, *til* Folk, ikke *om* Folk. – Et lykkeligt Aar for os Alle

Deres
Flor.

42. Forstander Johan Wegener til professor Chr. Flor.

Rødning d: 13 Januar 1845.

Længe var jeg uvis, om jeg skulde sende Deres Skrivelse til L. H. Selskabet¹; da det syntes mig et altfor stort diplomatisk Kunststykke at skrive sex Sider fulde uden at sige Noget . . . Endelig gjorde jeg det dog . . . Jeg tilsatte en Beretning om Gaardens Jorders Beskaffenhed, Areal o.s.v. samt om Besætning samt Avlsredskaber . . . Jeg sagde, at, efter en rigtig Bondeberegning, koster en Søn her aarlig 100 RdC. eller omt. 150 Rbd. hvad er Tilfældet . . . Privat til Collin¹ gav jeg, dog med største Moderation i Udtryk og mod den danske Regjering, en saa frygtelig og sandfærdig kort Beskrivelse af Forholdene her som muligt, og beklagede at saadanne store og gode Regjeringsmænd som han og hans Lige ei kjendte disse Forhold, da det ellers vist vilde blive anderledes.

Hvad jeg skrev til Comiteen, var kun en sandfærdig Udsigt over Status, som idetmindste Skouw og Clausen maae kjende, og maae kunne taale; hvorledes skal man ellers faae Penge? . . . Men jeg har sendt Comiteen ellers efter Opfordring en kort Udsigt over Skolen, som er gjort saa glimrende som muligt, og dette har jeg kunnet gjøre med Rette og Sandhed; thi Eleverne vise den bedste og ønskeligste Aand, exemplarisk Opførsel, stor Lærelyst og Flid, samt største Kjærlighed og Hengivenhed til mig. Jeg mærker, Høiskolens Renommee voxer; Forældrene ere veltilfreds; og efter Juleferien have her været Mange Brødre, Fættre og s.v. at besee sig og tale med mig; de ville nu ogsaa paa Høiskolen; det lader til at blive en Mode- og Forfængelighedssag, og skeer det, saa have vi vundet Spil. Ja – det er et Spil! . . .

Dette Bygningsproject bliver man ved med²; jeg modsætter mig det, som jeg ogsaa har skrevet til Comiteen; men kan man faae lavet deraf et Actieselskab blandt Bønderne her selv, som Skau og jeg har talt om, og som Hans Nissen ogsaa synes om, saa er det meget godt og kan blive til stor Nytte for Skolen; at de intet faaer ud af deres Actier, kan jo være det samme; Bønderne selv, siger Skau, ønske meget en saadan Bygning til deres Sønner.

Jeg har meget travl med at forlige mig igjen med Koch saaledes, at jeg dog ikke lader mig slaae af ham, men kan forlige mig med Ære . . .

Underligt nok: jeg trak det ud, saalænge som muligt, med at indsende min Ansøgning, og var uvis til sidste Øieblik, og havde der blot stødt lidt til, som havde givet Vægtskaalen en Dinglen til den anden Side, saa havde jeg ei gjort det; da jeg skrev under, var det ligesom jeg under-

skrev min Dødsdom; da faaer jeg strax efter Afsendelsen den bortkastede eller bortrøvede Posttaske, og deri var Brev fra Clausen³ og i Comiteens Navn, hvori jeg opfordres til at blive, samt at den vil gjøre Alt for mig o.s.v. Det var den eneste Tilskyndelse hertil, jeg har faaet. Og havde jeg faaet Posttasken til rette Tid, var formodentlig Ansøgningen ei indsendt . . . Det var ellers underligt: jeg veed med Vished, at Comiteen kun syntes lidt om, at jeg skulde hertil, og den ellers saa milde Prof. Schouw lod sig til mig ei utydelig mærke dermed; saa jeg mindst kunde vente Indvendinger fra denne Side.

...

Skau og jeg bleve enige i at „de selvstændige-kjøbmandske Flen(s)-borgere“, der ere saa uhyre dansksindede ogsaa burde give til Høiskolen, og Skau vil henvende sig til den unge Christiansen⁴, som han kjender.

Tidt naar jeg mat og træt maa kaste mig paa min Sopha og beder heftig, er jeg nærved at gaae i Rette med Gud, fordi han ei har givet mig et andet Sind, fordi jeg skal lide saameget, da jeg dog elsker Gud mine Medmennesker og mit Fædreland; da faaer jeg atter Luft igjen – det er Trøsteren den hellige Aand der sendes mig, og mit Mod og min Lyst vaagner fornyet igjen. Da længes jeg ofte saameget efter Dem, at jeg næsten bliver ganske syg; her er jo Ingen at sige Noget til. Farvel! jeg skal skrive igjen næste Post, dersom der skulde være Noget.

Hilsen til Kone og Christian!

Deres

Johan Wegener.

K.B. Delvis aftrykt hos P. Lauridsen VIII, s. 47 ff.

¹ Landhusholdningsselskabet, hvis præsident var Jonas Collin. ² Opførelsen af elevhuset kom igang den følgende sommer. ³ Dette brev er ikke fundet. ⁴ Agent Andreas Christiansen havde i 1831, dengang endnu umyndig, arvet Flensborgs største købmandsfilma. Han og enkelte andre flensborgere tegnede sig for ret beskedne aktieposter.

43. *Magister C. F. Allen til gårdejer L. Skau.*

Kbhvn. d. 13 Jan. 1845.

Hav Tak, kjære Skauw, for det venlige Brev, De har tilskrevet mig . . .

Vi talte sidst, da De var i Kjøbenhavn om Forholdet mellem Skolen i Rødding og et muligt tilkommende dansk Seminarium i Slesvig. Det forekom mig som om De ikke lagde noksom Vægt paa det sidste, men var af den Mening, at Skolen nok kunde overtage Seminariets Hverv, saa at der i Grunden ikke var synderlig Trang til et dansk Seminarium for den første Tid. Jeg anseer det for meget uheldigt, om den Anskuelse

skulde vinde Indgang ovre i Slesvig, og om man af Interesse for Skolen i Rødding vilde undlade med al Iver at arbeide paa Oprettelsen af et Seminarium. Var Talen kun om at sætte en dansk Lap paa det tydske Seminarium i Tønder, da er jeg fuldkommen enig med Dem, og man burde da af alle Kræfter arbeide imod. Men jeg troer, at Oprettelsen af et særskilt dansk Seminarium nu hører til de mulige og *opnaaelige Ting*, som man ikke nok kan drive paa. Thi *næst efter* en dansk lærd Skole, hvorfra en dansk og dansksindet Embedsstand (uden hvilken jeg næsten mistvivler om, at Folket i Længden kan udholde Kampen) kan udgaae, er jo Intet vigtigere end en dansk Lærestalt for Skolelærerstanden . . .

Ved at nævne Rødding kommer jeg til at tænke paa den Efterretning, De i Deres sidste Brev til Marckmann¹ har meddeelt, der i Sandhed har overrasket og i meer end een Henseende bedrøvet mig. Hvor i Verden findes der dog nogen virkelig Begeistring, som staaer sin Prøve, naar det gjælder, og Beredvillighed til at gjøre nogen Opoffrelse for den Sag, som man har erkjendt for god og gjort til sin. Jeg troede at Wegener var en Mand man kunde stole paa og hans Begeistring og de skønne Ord, han førte i Munden, var mere end Mundsveir, især da man, efter Alt baade hvad man kunde mærke hos ham selv og høre af Andre, maatte antage, at han var sit nye Kald i ualmindelig Grad voxen, Noget, som han vel ogsaa maatte føle hos sig selv. Og dette Kald var tillige saa skjønt, og man skulde synes det, tillokkende for en brav og dygtig Natur, der havde den varme Følelse for den slesvigske Bondestand og det danske Fædreland, som han lod til at have. Men næppe faaer han Udsigt til nogle Hundrede Dalers større aarlige Indkomster og til en mageligere Virksomhed (men tillige en Virksomhed, der i Betydning staaer uendeligt langt under den, han nys er tiltraadt) saa er hele Begeistringen bortdunstet hos ham, der havde det skønne Kald at kunne blive den første Grundlægger og Bygmester paa et *virkeligt aandeligt Dannevirke*, hos ham, i hvis Magt det var givet at udøve en gennemgribende Indflydelse paa en heel Slægt, og det en Slægt, hvis Aand, Stemning og Dannelse vil være af stor Betydning for vort Fædrelands Fremtid: han vil hellere nyde et godt Præstekalds fede Indkomster, præke for sin Landsby-menighed paa Laaland, have gode Dage og for Resten lade Tingene gaae deres egen skjæve Gang – det er usselt . . . – og det er *feigt* . . . thi har han ikke sagt „at han vilde offre *Liv og Blod* for den danske Sag i Slesvig“² (og han vil ikke offere den nogle hundrede Daler!) . . .

De maa gjerne sige ham, hvad man dømmer om hans Færd i Kjøben-

havn . . . Hvad Nis Hansen³ angaaer, som han¹ har nævnt i sit Brev, da maa jeg tilstaae, at jeg ikke anseer ham dette Kald voxen. Han besidder vel en Deel Kundskaber, men han mangler den virkelige indre Dannelse og det Aandens Liv, hvorfra først en frugtbar Virksomhed paa de Unge kan udgaae, og hvorved de Spirer, der findes hos dem til høiere Dannelse, kan komme til Udvikling. —

...

Lev vel og vær lykkelig.

Deres hengivne Ven

C. F. Allen.

K.B.

¹ J. W. Marckmann, sønderjysk interesseret præst i København. ² Wegeners udtryk i brevet til C. Flor 19. december 1843 (brev nr. 20). ³ Nis Hanssen, jfr. Flors karakteristik i brev 16.

44. Forstander Johan Wegener til professor Chr. Flor.

Rødding d: 19 Januar 1845.

I Fredags kom Laurids Skau tilbage fra sin Reise i Vesteramtet og giver det bedste Haab. Han har i de forskjellige Herreder faaet udvalgt Commissionærer, som love med Iver at drive Sagen. Knudsen vil give sit tegnede Bidrag (14 Rd. aarlig i 10 Aar) i to Aar. I denne Uge vil han søge ligesaa at vække Østeramtens igjennem Hovedmændene. Saaledes, tænker jeg, det vil gaae; selv maa han ei for Alt i Verden reise om i Byerne og røre de kun lidet hengivne Venner paa det ømmeste Sted, Pungen; jeg troer, at De er enig med mig deri . . .

...

Jeg gjennemgaaer i denne Tid i Geographien Danmarks og Slesvigs Statsforfatning og Statsforvaltning (forsaavidt jeg selv kjender sidste); der hersker den allerhøieste Opmærksomhed, de sluge hvert Ord, og ere ivrige i at faae Alt opskrevet. Dette var meer, end jeg havde troet; jeg havde næsten ei ventet, at de vilde saa let bide paa denne Krog. De ere rasende uvidende; men Aanden er alligevel saa brav, at Flere af Dem forstaae de fineste Nuancer og Vink. Jeg har fundet paa daglig at dictere dem til Skriveøvelse det meest Udmærkede af den danske Nationalpoesie, dernæst retter jeg, forklarer og oplyser og bliver selv henreven i Begeistring. De ere over al Maade indtagne i denne Dicteren. Og jeg er nærved at troe, at saaledes skal Hist(or)ien læres af dem, eller vel rettere kun saaledes kan den læres. Man kan gaae et Skridt videre og tage Prosastykker med, og forat det rigtig kan bide, agter jeg selv at tillave

efterhaanden saadan Stykker. Jeg er ganske indtaget i denne min Opfindelse, men jeg vil dog vide, hvad De synes derom, da derved gaaer jo nogen mere Tid med end ellers vilde være Tilfældet. Kunde man blot faae Penge, saa er jeg nu næsten vis paa, at Høiskoleideen vil lykkes.

...

Ja, kunde De faae tre Maaneders Permission, saa var det en prægtig Sag. Derved vilde hæves den egentlige eneste Grund, som kan tale imod min Bortreise, den Forstyrrelse, som et Par Maaneder vilde indtræde ved en Forandring; dog har denne selv kun lidet at betyde, naar man veed, at Eleverne staae paa et saa lavt Punkt, at de ei kunne mærke Forandringen, og at Flere gaae bort til Sommer, og maaskee andre komme til. Væsentlig er maaskee Bøndernes Mistanke, men denne hæves, naar De strax tager fat¹.

K.B. Delvis aftrykt hos P. Lauridsen VIII, s. 49.

¹ Brevet er uden underskrift. Man forstår af W.s breve fra denne tid, at det ingenlunde har været let for ham at beslutte sig til at bryde op fra Rødding. Særlig klart kommer det til udtryk i et brev 26/1 til W.s „faderlige ven“, provst Plesner i Humble: „Saaledes bliver jeg da – Præst, efter Forsynets underlige Beslutning; jeg havde aldrig troet det, ligesom jeg af Naturen slet ingen Tilbøjelighed har følt dertil.“

45. *Professor Chr. Flor til konferensråd Jonas Collin.*

Kiel 25 Januar 1845.

Deres Høivelbaarenhed Hr. Conferensraad Collin!

...

De vil igjennem Hr. Wegener have faaet Oplysninger ang: Høiskolen i Rødding, som paa den ene Side vistnok overbevise Dem om, at den trænger til Hjælp udenfra, men paa den anden Side, formedelst Usikkerheden af dens pecuniaire Stilling og altsaa af dens Existents i det Hele maaskee kunde bringe Dem til at tvivle, om det var forsvarligt for det Kgl. Landhuusholdnings Selskab at befatte sig med at understøtte den. Denne Tvivl kunde muligen endnu forøges derved, at Forstanderen, Wegener, netop som han med meget Held har faaet begyndt, atter maa forlade Anstalten. Det er disse mulige Tvivl jeg ønsker at møde, og har derfor grebet Pennen for at underrette Deres Høivelbaarenhed om, at jeg har besluttet at opoffre 1 eller 2 Aar ganske til at bringe denne Høiskole i god og, som jeg haaber, sikker Gang. Jeg beder imidlertid om, at De foreløbig holder denne min Beslutning hemmelig, da de Skridt, jeg i denne Hensigt har indledt, muligen paa høiere Steder kunde støde paa svære Hindringer, naar man vidste, til hvilket Maal de ledte.

Jeg vil ikke overtage Høiskolens *Forstanderskab*; men jeg agter dog deels, om fornødent gjøres, selv at udfylde det Hul, som Wegeners Bortgang kunde forårsage, inden hans Eftermand, ved hvis Valg vi nødigt ville overile os, kan træde til, deels som Anstaltens Overbestyrer umiddelbart at lede det Hele, til det er kommet i en fast og sikker Gang. Efter de Erfaringer, jeg hidtil har gjort, troer jeg ikke, at der er mindste Grund til at tvivle om, at Forsøget med denne Lærestalt vil lykkes, og at den nødvendige Understøttelse for samme vil saavel i Nordslesvig som andendstedsfra i Danmark, offentlig eller privat, efterhaanden komme, naar det bliver bekjendt, at jeg umiddelbar staaer i Spidsen for den. Under denne Betingelse har Comitteen til Dansk Underviisnings Fremme i Nordslesvig (Clausen, Schouw etc.) i en Skrivelse, som jeg modtog igaar, lovet Høiskolen al den Understøttelse, som den formaaer. Men det gjælder om at faae Begyndelsen vel overstaaet, og hertil vilde den af Dem paatænkte Hjælp fra Landhuusholdnings Selskabets Side, eftersom Laurids Skau har meddelt mig den, være et meget betydeligt Bidrag. Hvis den af Deres Høivelbaarenhed omtalte Hr. Krarup¹ kunde paa Landhuusholdnings Selskabets Regning være her eet Par Aar (Logis og Brændsel skulde Høiskolen skaffe ham), saa vilde min væsentligste Frygt være hævet; thi han skulde da, under min hjælpende Overcommando, lede saavel Gaardens Drift som den praktiske og theoretiske Underviisning i Landvæsenet og hvad herhen kunde høre. Ligeledes vilde vi paa Høiskolens egen Bekostning til Maidag overtage en af „Landhuusholdnings Selskabets Avlskarle“, og jeg udbeder mig, for at dette Valg kan blive saa heldigt som muligt, Selskabets godhedsfulde Hjælp hertil.

...

ærbødigst

Flor.

K.B.

¹ Collin svarede Flor 4/2 1845 og anbefalede student H.H. Krarup som emne til landøkonomisk lærer. Krarup blev senere forstander for Skibildgårds Landvæseninstitut og branddirektør i Ringkøbing amt.

46. Forstander Johan Wegener til professor Chr. Flor.

Rødding d: 28^e Januar 1845.

...

I Løverdags var nogle Skolelærere og Ohrt¹ her at synge. Det gik meget godt. Eleverne ere indtagne heri. Det vil være en vigtig Ting at faae Skolelærerne bundne til Høiskolen; maaskee kan det efterhaanden skee ved en Sangforening, som afholder sine Møder her.

Nu kommer jeg forresten snart til at skrive til Comiteen om Penge . . .
 . . . Men her er anmeldt en anden Elev² fra Lintrup Sogn, som nok kommer med det Første. Her har været i forrige Uge tre elegante Bønderkarle fra Østeregnet, som sagde, at de endogsaa vilde herpaa Skolen til Foraaret. Muligviis bliver Skolen ganske fuld til Efteraaret. Dette er nu altsammen meget godt; men det er saa meget slettere, dersom vi ingen Penge kunne faae. Naar vi endda blot et Aarstid kunde holde Pinen ud, saa tænker jeg dog, næst Guds Hjælp, at skulle kunne skaffe disse tilveie. Men der er jo mange Steder i Slesvig, hvor der trænges til Penge foruden Høiskolen. Jo længere jeg kommer i Slesvignismen, jo mere indseer jeg, hvilke store Ting Penge her kan udrette.

...

Hvor vil De boe i Rødding?!

Man raser endnu i Kbhvn. over, at jeg gaaer herfra.

...

Deres

Joh. Wegener.

Velbaarne Hr. Prof. Flor.

K.B.

¹ Organist i Gram, der havde medvirket ved skolens indvielse 7/11 1844. ² I det foregående har Wegener omtalt en ung mand, der „ville udgrunde Skabelsen“ og som W. ikke turde tage som elev.

47. Professor Chr. Flor til konferensråd Jonas Collin.

Kiel d: 25 Februar 1845.

Jeg kom igaar hjem fra Høiskolen i Rødding, hvor jeg denne Gang, ligesom sidst (i Slutningen af November), fandt Aanden og Tonen overmaade god. Trods de unge Menneskers dybe Uvidenhed og aandelige Umyndighed, da de kom til Høiskolen, er en kjendelig Forandring i de 3/2 Maaned foregaaet med dem, hvilket tydelig beviser, at der hos Nord-slesvigerne i Virkeligheden er en stærk Trang til aandelig Emancipation, skjøndt deres slesvig-holstensk sindede Foresatte bestandig have skjult og benægtet den og Folket selv endnu ikke er sig den bevidst.

Til Maidag forlade nogle faa af Disciplene Høiskolen, hvilke i Sommer ikke kunne undværes hjemme; men der er megen Sandsynlighed for, at i det mindste ligesaa mange andre strax træde i deres Sted og at Tallet betydelig vil stige til Efteraaret. Naar vi kunne offentlig bekendtgøre, at fra Maidag af en landoeconomisk Lærer theoretisk og practisk vil foredrage Landvæsenet, saa vil dette upaatvivlelig forøge Besøget til Mai.

Jeg beder derfor Deres Høivelbaarenhed have den Godhed, paa Høiskole-directionens Vegne, hvis Formand jeg er, at underhandle med Hr. Krarup¹ om at komme til os, for i Rødding at aabne sin Carriere som landoeconomisk Lærer . . .

ærbødigst
Flor.

Deres Høivelbaarenhed
Hr. Conferentsraad Collin
Storkors af Db. o.s.v.

K.B.

¹ Krarup (jfr. note til brev 45) blev lærer ved skolen i sommeren 1845.

48. Professor Chr. Flor til redaktør P. C. Koch.

Kjære Ven!

Kiel 22 Marts 1845.

...

Men ogsaa De kan trænge til al den Opmuntring og lyse Udsigt, De kan faae¹. Jeg vil derfor meddele Dem, hvad jeg hidtil har fortiet, at jeg til Sommer agter at flytte til Rødding og opoffre et Par Aar paa at faae Anstalten realiseret efter mit Hoved. Jeg har for 7, 8 Uger siden søgt hos Kongen om min Afsked med min Gage i Vartpenge², men jeg fik til Svar igjennem Adler³, at Kongen ønskede ikke i dette Øjeblik, at jeg tog min Afsked; i al Fald fik jeg ikke Vartpenge. Derpaa forlangte jeg den alligevel, om end uden Vartpenge. Herpaa til Dato intet Svar. Upaatvivlelig er Kongen bange for den Opsigt det vil gjøre. Nu, 3: for 8 Dage siden, har jeg søgt om Tilladelse til at reise til Kbhvn, naar Veiret tillader det. Faaer jeg heller ikke Svar herpaa, saa reiser jeg uden Tilladelse, naar Aarstiden tillader det. Min Plan har jeg communiceret Wegener, L. Skau og Clausen, men ellers holdt den hemmelig, af Frygt for at det skulde komme ud, og saaledes til Kongen, som reent vilde for-gaa af Angst, naar han vidste, hvortil jeg vilde bruge min Afsked, og saa arbejde af al Magt paa at forstyrre den. Min Plan er: jeg vil boe paa Høiskolen med min Søn, hvis Lærer jeg er, en garçon⁴, ligesom Wegener, og i hans to Værelser. Naar vi faae en Forstander, skal han have to andre Værelser, lig Møllers⁵; indtil den Tid fungere jeg som Forstander. Min Kone vil man ikke give Logis paa Røddinggaard, hvilket jeg havde haabet; nu faaer jeg skaffe hende Leilighed i Gram og altsaa ikke kunne see hende daglig. En saadan Concentration af vore Kræfter har jeg anseet for aldeles nødvendig (nu vil den dobbelt være det), og det er

den eneste Maade at faae Kiøbenhavnernes til at lukke rigtig op for Pungen. Kiøbenhavnernes Nølen og Aarstiden er mig meget i Vejen, da der hører saare Meget til saaledes at bryde op og nedlade sig paa ny, og jeg kan endnu ikke begynde paa Noget, og *burde* være paa Rødding, naar Wegener maa bort. – Men, som sagt, jeg er bange for at Kongen skal erfare om denne Beslutning, før den er iværksat. Kun vilde jeg ikke længer fortie for Dem, hvad der sandsynligvis vil glæde og lidt styrke Deres Mod. Hils Deres Kone fra Deres

heng.
Flor.

...
K.B. Trykt P. Lauridsen VIII, s. 69 f.

¹ Flor havde lige forinden skrevet et trøstende brev til Hiort Lorenzens enke efter hans pludselige død. ² Ventepenge. ³ J. G. Adler. ⁴ Som ungarlar. ⁵ C. F. Müller.

49. Forstander Johan Wegener til professor Chr. Flor.

Ribe den 23. Marts 1845.

Som jeg staaer i Færd med at reise tilbage til Rødding, modtager jeg Deres Brev, som jeg derfor kun kan besvare kort.

... Jeg kan ingenlunde samstemme i at tage Helweg, og uagtet jeg ei kjender ham, aldrig har seet ham, men blot kjender hans Rygte og hvad han har skrevet saa maa jeg erklære ham aldeles ubrugelig. Han er, efter Biskoppens¹ Ord her til mig, saa upraktisk, at han ei kan udfylde en schematisk Tabel.

Helweg vil jo desuden have 800 Rbd! Det er jo en Umulighed! og vil gifte sig². – L. Skau har skrevet mig til, men hans Hoved er endnu confust af Kbhvn. Reisen.

Deres egen
Joh. Wegener.

Velbaarne
Hr. Prof. Flor.

K.B.

¹ Biskoppen: Tage Müller. Wegener var til bispeeksamen i Ribe. ² Jfr. brev 40, note 3. Den 14/3 1845 havde H. N. Clausen skrevet til H. W. Hertel: „Angaaende Forstanderposten i Rødding har man forespurgt sig hos Pastor Helweg, som skal have erklæret sig ikke utilbøjelig til at modtage den; jeg skulde tro, at man maatte ønske sig til Lykke med denne Akkvisition af en født Slesviger, i hvem ualmindelige Gaver, navnlig til at føre Ordet, ere forbundne med varm Patriotisme.“ (Ludvig Hertel: Hans Wilhelm Hertel, 1897, s. 119.)

50. Forstander Johan Wegener til professor Chr. Flor.

Rødding d: 1 April 1845.

...
 Jeg har talt med Müller¹, men han siger, at nu kan Deres Kone slet ikke være i Præstegaarden, da den nye Præst kommer, og hans Brødre komme hjem i Sommer (hvoraf den ene gift tager Kone og Børn med); jeg veed slet ingen Udvei i dette Stykke; men jeg skal udtænke Alt, og dersom jeg finder noget passende, og ei kan skrive Dem derom, maa jeg saa arrangere paa egen Haand? Müller er syg og ligger paa Gram. Først havde han Frihed i 3 Uger (da Faderen døde) Paasken iberegnet, og jeg maatte læse 7 Timer daglig paa Skolen; nu bliver han syg, og jeg maa atter søge at gjøre Alt, foruden at mit Hoved var opfyldt med alle andre Sager, mit Hjerte næsten knust af Sorg, og jeg selv var og er syg og elendig; men uagtet alt Dette farer jeg fra det Ene til det Andet; det er ligesom Gud fordoblede min Kraft og mine Evner, og synker jeg end Øieblikke sammen, saa reiser jeg mig atter i fornyet Styrke; det er mærkeligt! Jeg antager, det er „den hellige Aand, som Faderen skal sende i sin Tid“; paa anden Maade er det mig uforklarligt.

Her paa Høiskolen kan ei blive Plads; det er umuligt. Krarup vil gifte sig; Helweg (om vi skulle have ham) vil gifte sig; De vil boe her; det er umuligt. Vi have ingen Penge; Comiteen vil kun give 200 Rbdl; Hvorledes skal jeg saa faae Penge? Jeg har glemt at gjøre Regnskab under al denne Forvirring og seer nu først, at jeg har en privat Underballance eller Gjeld af henved 200 Rbdl. Folk have imidlertid en mirakuløs Tillid til mig; de fordre ei Betaling af mig; jeg kan faae Credit allevegne; jeg kan faae Laan flere Steder. Folk troe, at jeg er rig, og Høiskolen ret velhavende! Verden er gal; det er vor Lykke. Men det maa dog gaae galt tilsidst, dersom der ei alvorligt bliver tænkt paa Pengemidler. Jeg skal blive til 7de Mai og da give en Opgjørelse og stille Alt i den bedste Stiil, men ret mange Dage ud over den Tid frygter jeg for, at jeg ei kan blive ...

Deres egen

Johan Wegener.

Velbaarne Hr. Prof. Flor.

K.B. Delvis aftrykt hos P. Lauridsen VIII, s. 79 ff.

¹ Medlæreren C. F. Müller. Hans fader, præsten Diedrick Müller i Gram, var pludselig død 9/3 1845.

51. Regnskab over Rødding Højskoles økonomi, antagelig sendt fra Johan Wegener til Flor med brevet fra Rødding d. 1. april 1845:

1.

1, Gjelden vil Mai 1845 være omt: 2000 Rbdl. hvoraf	
Renten er	80 Rbdl.
2, Forstanderens Løn	600 Rbdl.
3, 2. Lærers Løn	400 Rbdl.
4, Tilskud til 3' Lærers Løn	100 Rbdl.
5, Renten af de 7000 Rbdl.	280 Rbdl.
6, Uforudsete Udgifter	100 Rbdl.

1560 Rbdl.

2.

Gaarden vil *maaskee*, dreven med Fornuft og Sparsomhed, kunde udrede Skatter, Folkeløn, Reparationer, Brændsel, o.s.v. samt erstatte det aarlige Tab paa Besætning og Inventarium, men ei heller en Smule mere, og i indeværende Aar kan den ei dette.

Anm. Ifølge dette Overslag forudsættes det: 1) at Comiteen lader de 5000 Rbdl. staae rentefrit.

2) at ingen Gratister eller Elever uden Betaling tages paa Høiskolen.

3.

Resultat: jeg antager, at Høiskolen vil behøve for at bestaae og virke 1600 Rbdl. aarlig Tilskud.

4.

At den projecterede Bygning for det Første i pecuniair Henseende vil blive til Fordeel for Høiskolen, formaaer jeg ei at indsee, især dersom det aarlige Contingent kun skal sættes til 40 Dl C.¹

K.B. (Ny kgl. Saml. 1766 fol. I–II.) Trykt P. Lauridsen VIII, s. 82.

¹ En slesvig-holstensk Daler Kurant svarede til ca. 1³/₄ Rbdl.

52. Forstander Johan Wegener til redaktør P. C. Koch.

Rødding den 23' April 1845.

Høistærede Ven! Her sender jeg Dem til Slutning 50 Rbdl, og takker i egen og Høiskolens Navn for god Credit.

Jeg veed ei endnu, hvad Dag jeg kan reise herfra, men haaber det vil skee paa Løverdag otte Dage, om Gud saa vil.

Jeg har ei endnu hørt, om man saa tager Helweg til min Eftermand, eller om man har valgt en Anden, eller om man Ingen vil have for det Første, eller hvorledes. Jeg tænker, Flor giver Underretning om alt dette, naar han kommer. Da H. skal være et godt Hoved og en god Taler og har Lyst til Sagen, saa finder jeg, at man bør tage ham, da disse Evner ere meget væsentlige Requisiteer. Jeg tænker Krarup kommer en af Dage(ne), og De vil vel tage Dem af ham, dersom han skulde være ubekjendt i Haderslev.

Her har været Flere allevegne fra i den senere Tid at see Høiskolen; derimod løber nok de Fleste af Eleverne bort nu i Foraaret, hvad er mig meget ubehageligt.

...

Lev vel!

Deres hengivne

Joh. Wegener.

S.T.

Hr. Redactør P. Chr. Koch.

K.B.

53. Sognepræst Johan Wegener til professor Chr. Flor.

Halsted d: 15 Mai 1845.

Først idag er jeg ankommen hertil. Jeg skriver disse mine første Ord til Dem; det er, fordi jeg er i en Sindsbevægelse, der ei var stærkere, da jeg modtog Efterretningen om vor forevige L.s Død¹, fordi jeg heftig fortryder det Skridt, jeg har gjort, fordi jeg aldrig kan finde mig i alle disse Præstevrøvlerier, fordi min Tanke bestandig bestandig² er hos Dem og i Slesvig. Jeg veed ei, hvad Enden skal blive, og jeg vil strax bede Dem i al Hemmelighed at lade min Post i Rødding, som jeg forlod, staae aaben for det Første, forat jeg muligen kunde tye der tilbage, dersom jeg ei her skulde kunne holde det ud.

Jeg forlod Rødding d: 5te Mai; alle Eleverne og jeg med græd, som vi vare pidskede, og vi lignede mere gamle Kjærlinger end Danmarks Støtter og Forsvarere; men dette Optrin sagde mig dog, at jeg ei frugtesløs havde bomret løs paa Deres Aand og Hjerte daglig og hver Time, og da jeg sagde dem ligefrem, at det stod til dem, om alt det, som de saae og hørte, skulde være en uddød Nations sidste Krampetræk eller Opvaagnelsen til nyt Liv, saae jeg Modet i Fortvivlelsen straae ud af deres Øine³.

Med Müller og Krarup har jeg forresten bestemt og ordnet Alt, hvorledes det skal gaae, indtil De selv kommer, og de ville vistnok gjøre deres Flid. Jeg overdrog K. at læse Geographi. Historie maa De selv overtage, naar De kommer, og navnlig repetere den dicerede slesvigske Historie med dem, samt det lidet Statistik, de fik i al Korthed om Statsforfatningerne og Forvaltningerne. Danmarkshistorien kan fortsættes fra 1536. Estrups Historie⁴ er aldeles ubrugelig; jeg vil foreslaae Kofods fra(g)-mentariske Fremstilling⁵; man maa saa ved korte Forklaringer forbinde de afbrudte og usammenhængende Stykker.

Krarup er ganske flink; men Aand har han ikke og ingen Idee om Nationalitet eller Følelse for Fædrelandet; Han vil gjerne gjøre Anstalten til en reen Landvæsensanstalt og sagde mig, at dette var hans Hensigt og Maal; men jeg sagde ham reent ud, at der blev Intet deraf; at Landvæsenet kun var et vigtig Middel til det store Øiemed og Intet videre; men heraf forstod han ei et Ord. Han har Selvtillid i temmelig høj Grad, hvad er godt, naar den ei tager Overherredømmet; han har større Livlighed og Arbejdsdygtighed end Müller og en bestemtere Mening om Alt end Müller, og han vil derfor tage Magten fra ham; derimod fast Overbeviisning om Noget har han ikke, og derfor kan De lede ham, som De lyster. Han viste mig den største Agtpaagivenhed og Lyst til Lærdom, og jeg vilde have kommet prægtig ud af det med ham. Regnskabsvæsenet overdrog jeg ham ...⁶)

Lev vel! Lad mig snart høre fra Dem

Deres

Joh. Wegener.

K.B. Trykt P. Lauridsen VIII, s. 88 ff.

¹ Peter Hiort Lorenzen. ² Ordet er således gentaget. ³ I det følgende giver Wegener en detaljeret oversigt over skolens gældsforhold og kassebeholdning ved hans afrejse. ⁴ Jfr. brev 37, note 6. ⁵ H. A. Kofods „Historiens vigtigste Begivenheder, fragmentarisk fremstillede for Begynderne“, var lige udkommen i ny udgave ved S. B. Thrige i 1843. ⁶ Derefter følger en redegørelse for regnskabsførelsen, nogle kritiske bemærkninger om L. Skau og indtryk fra Wegeners nye omgivelser.

III.
CHR. FLORS OG FR. HELWEGS
FORSTANDERTID
1845-1850

54. *Magister C. F. Allen til gårdejer L. Skau.*

London
Søndagen d. 3^{die} August 1845.

...

Det har glædet og overrasket mig at see, at Prof. Flor har overtaget Bestyrelsen af Høiskolen og saaledes i de fleste (om maaskee ikke i alle) Henseender bragt Erstatning for et Tab, som jeg ansaae for uerstatteligt og fordærveligt for Skolen. Han besidder ogsaa adskillige meget væsentlige Egenskaber, som hans Forgjænger, saa vidt jeg kunde skjønne, manglede, og selve den Omstændighed, at han fra Professor ved et Universitet giver sig til at være Lærer ved Høiskolen, vil ikke være uden Virkning paa mange, og tjene til at hæve Høiskolens Vigtighed og Betydning i deres Øine. Som jeg troer, jeg før har skrevet Dem til, hover Prof. Flor mig ikke ganske, men at han besidder Villiekraft, Klogskab, Sands for Folkelivet i ualmindelig Grad, vil ikke kunne nægtes . . .

Deres hengivne Ven
C. F. Allen.

K.B.

55. *Gårdejer L. Skau til redaktør Carl Ploug.*

Haust, den 4de Aug. 1845.

Kjære Ven!

. . . Prof. Flor har talt om, at jeg til Efteraaret skulde reise igjen¹; men hvad skal vi gjøre? Af Slesvig, eller rettere, af Haderslev Amt har jeg udpidsket 4000 rdlr., hvoraf mine Hjælpere alene har indkasseret 100, de øvrige har jeg saa maattet kradse ind, og det ikke ved at udfærdige Breve fra det grønne Bord, men ved at reise omkring og tage dem dalerviis, ja endog i mindre Summer. Jeg tør ikke komme igjen, inden Høiskolen kan bevise, at Pengene ere godt anvendte, og maaskee neppe

endda, fordi den gamle Slægt i Grunden ikke duer, og en ny Slægt skal opdrages, hvortil vi vistnok har gode Elementer, men som kræver Tid og Arbeide. – Du vil svare, at vi skal henvende os til Comiteen; men vi synes virkelig, at de Mænd, som denne stedse holder sig til, kunde have godt af at hvile lidt, og at Aristokraterne kunne have godt af at blive plyndret lidt. – Flor har nylig forlangt 1000 rdl. af Prof. Schouw; men uagtet han kun er taget til Rødding, hvor han lever et Hundeliv, under den udtrykkelige Betingelse, at Comiteen skulde sende ham Penge strax naar han forlangte det, og som Clausen udtrykte sig, saalænge den eiede en Skilling, saa var Følgen den, at der sendtes ham 500, med tilføjet Andragende om, at han skulde aflægge Regnskab. – Dette Forlangende saarede Professoren, og det gjorde ham ondt, at han, som ofrer ikke alene overordentlig meget i materiel Henseende, men som endog har bragt sig selv til Offer, idet han har givet sin Roe, sit behagelige Liv, til Priis, og sin Kones med, og vil Du blot spørge Marckmann, som har været der og seet Stillingen, saa vil han kunde skildre Dig Professorens Liv, der er saameget besværligere, fordi Krarup aldeles ikke er istand til at udfylde sin Plads, – at han skal affordres Regnskab, hvilket vidner om Mistanke. – Dette troer jeg nu ikke man har til ham, men – –

...²

Din Laurids Skau.

K.B. (Ny kgl. Saml. 3316 4to.)

¹ Rundt til herregårde for at samle penge ind, hvilket de nationalliberale, især Orla Lehmann, var meget utilfredse med. ² I det udeladte afviser Skau påstande om hans forfængelighed.

56. Gårdejer L. Skau til redaktør Carl Ploug.

Haust, den 22de Aug. 1845.

Kjære Ven!

...

Til Vinter faae vi en god Besætning af Elever, og jeg troer, at denne Skole vil blive af stor Vigtighed. Du skulde blot høre dem synge Mar-seillieshymnen, og see hvor Øinene lyne, og Du vilde ikke behøve mere. Sick¹ var med mig derude, og blev sjæleglad over disse forvovne Børster. Jeg har megen Glæde af min Broder²; Lærerne ville ikke miste ham, og han vil ikke derfra. Han gjør god Fremgang. – Eleverne har nylig indført en konstitutionel Forfatning, og vil indøve dem i parlamentariske Bedrifter. Fremdeles har de faaet et Par Rifler, hvormed de vil øve dem

saaledes, at de – for at bruge de Ord jeg har hørt – „altid sikkert kan træffe Hertuger, Statholdere og kronede Kjeltringer.“

Din Laurids Skau.

K.B. (Ny kgl. Saml. 3316 4to.) Trykt P. Lauridsen VIII, s. 101.

¹ Overlærer J. P. K. Sick fra Odense Katedralskole rejste på denne tid rundt i Nordslesvig som iagttager for J. F. Schouw og „Syvstjernen“. Om hans indtryk af Rødding se Sønderjyllands Historie IV, s. 320 f. ² Den 20-årige Peder Skau, jfr. hans bog „Minder fra mit Liv og min Tid“ (1909).

57. *Møller C. Smith til forstander Chr. Flor.*

Kjer Mølle d. 1ste Oct. 1845.

Høistærede!

Jeg er i disse Dage bleven anmodet om at foranstalte det Fornødne, for at efternævnte tvende Subjecter kunde blive indskrevne og optagne som Elever paa Højskolen i Rødding. Den ene er: Falle Eriksen Anker, 20 Aar gammel, en Søn af Gaardmand Enevold Anker i Skovhuus, Aller Sogn; den anden er Christian Juhl, 22 Aar gammel, en Søn af afdøde Gaardmand Hans Christian Anker¹ i Meng, ligeledes Aller Sogn . . . det . . . vilde være meget glædeligt, hvis Høiskolen ved disse tvende første Elever af Bondestanden her paa Egnen kunde virke til i Fremtiden at styrke den danske Nationalitet ogsaa her. – Begge ønsker at erholde Logis og Kost paa selve Høiskolen . . .

Ved samme Leilighed seer jeg mig foranlediget til at anmode Dem som Formand for Directionen om Forklaring over, hvad Aarsagen kan være til, at der ansættes Lærere og foranstaltes væsentlige Forandringer ved Høiskolen, uden at det Mindste derom officielt var bleven mig meddeelt, eller min Mening derom mig nogensinde er afæsket. Da jeg ikke veed rettere, end at den Slesvigske Forenings Generalforsamling har udnævnt mig med samme Ret og Myndighed, som mine Herrer Medcolleger i Directionen, og disse følgelig paa ingen Maade kunne være berettigede til selvraadigen at udstøde den Enkelte af deres Midte, eller uden at adspørge den Enkelte at foretage væsentlige Forandringer . . . saa har jeg først med Forundring og senere med, efter mine Tanker billig, Fortrydelse betragtet Tingenes Gang, og kan ikke længere tie dertil . . .

S.T.

Hr. Professor Flor i

Rødding!

Ærbødigst

C. Smith.

R.A. (Sofus Høgsbros arkiv till. II: Rødding Højskoles papirer A 1).

¹ Formentlig skrivfejl for Juhl.

58. *Professor J. F. Schouw til forstander Chr. Flor.*

Kbhvn. d. 2 Jan. 1846.

Gode Ven. –

Den siellandske Bonde, som har besøgt Rødding Høiskole, bragte mig forleden en Hilsen fra Dem og fortalte mig ved den Leilighed, at der nu er over 40 Elever¹. Dette glædede mig meget og opvakte den Tanke hos mig at vi burde meddele vore Subskribenter ikke blot en Udsigt over Udgifterne og en kort Beretning om Skolen, men en udførlig Beskrivelse af samme og dens hele Indretning samt Historie, ledsaget med en Tegning og udgiven som en særskilt Pjece der kunde ledsage vor næste Beretning, der udkommer i Marts². – Min Bøn til Dem er derfor snarest muligt at forskaffe os en saadan. Intet vil sikkrere virke til at skaffe nye Bidrag naar disse igjen behøves, og væsentligen vil det bidrage til at vedligeholde Interessen for den danske Sag, og udvide denne Interesse til flere. –

Det har gjort mig ondt at høre at Dr. Poulsen dog til Foraaret forlader Skolen og gaer til Altona³.

...

Med mange Ønsker for Dem og Deres Familie og Høiskolen for det nye Aar.

Stedse Deres

Schouw.

K.B.

¹ Formodentlig Hans Nielsen, Daastrup (jfr. brev 61). ² Tredie Beretning om danske Borgeres Medvirken til Danmarkens Bevarelse og Oprejsning i Hertugdømmet Slesvig. For Aaret 1845. ³ Dr. phil. C. M. Poulsen, lærer i naturhistorie fra 1845, blev fabrikkontrollør for hertugdømmerne.

59. *Professor J. F. Schouw til forstander Chr. Flor.*

Kbhvn. d. 27 Feb. 1846.

Høistærede Ven.

Tak for Deres Brev af 7de d. M. og det deri givne Løfte om at sende en Historie af Rødding Skole. – Vort Regnskab for 1845 er nu opgivet og vi ønske ikke længer at opsætte Udgivelsen at vor 3die Beretning, især da vi dertil blandt andet agte at knytte nogle Ord angaaende Provindsernes Bidrag, med hvis Incassation det gaaer uforsvarligen langsomt. Jeg maae derfor ret indstændigt bede Dem, at sende Rødding Skoles Historie saasnart det nogenledes er Dem muligt. Den vil give vor Beretning sin egentlige Glands og tiene som kraftig Opmuntring til at give yderligere Bidrag.

Vi have tænkt paa enten i Beretningen eller maaskee bedre i en særskilt, af flere underskreven, Opfordring, at foreslaae Oprettelsen af nok et Rødding, nok en Nationalitets-Fæstning, og det nærmere ved Fienden; men vi ville dog naturligviis intet foretage uden først at have hørt Deres Mening. Jeg skulde troe at naar man seer det heldige Udfald af det første Forsøg ville vi ved en nye Opfordring kunne reise en ret anstændig Sum, som, i al Fald i Forening med noget af det vi have i Behold, nok vilde kunne sætte os istand til at bekoste en nye Bondehøiskoles Stiftelse. Forberedelserne ville jo sagtens tage nogen Tid og saaledes vilde det maaskee være muligt at De ved Skolens Stiftelse selv kunde drage derhen og imidlertid faae en anden Forstander for Rødding. Lad mig endeligen uden Ophold høre Deres Tanker herom. Tiden er udentvivil gunstig; Slesvigholstenerne hænge med Hovedet og have desuden faaet andre Stridsæmner; de Danske have faaet en Smule mere Mod og ere fremfor alt vel forsynede med Penge. —

Det vil vist være ønskeligt, i Deres Historie af Rødding, saa meget som muligt at undgaae hvad der kan siges til Dadel om Nordsløvigerne; det vilde skade den danske Sag baade i Slesvig og især her. —

Venskabeligst

K.B.

Schouw.

60. Sognepræst H. Wilh. Hertel til professor J. F. Schouw.

Moltrup, d. 3. Maj 1846.

...

Da vi for kort siden, efter det sidst afholdte Directions-møde¹, jeg kan vel sige baade forbavsede og nedslaaede over, hvad vi havde erfaret, forlod Rødding, vare vi enige om, at det var aldeles nødvendigt, at Skolens trofaste danske Venner underrettedes om Tingenes sande Stilling . . . Skal ikke Skolen falde, maa der ske Forandring . . . Skolens Lærere² besvære sig over, at de føle sig for underordnede og i en pinlig bunden Stilling; Eleverne klage saa vel over den aandelige som legemlige Føde; Professorens Forelæsninger ere dem for trættende, og med den daglige Underholdning ere de utilfredse; naar det ikke kan blive bedre, sige de, ville de efterhaanden alle drage hjem. Og Bønderne ytre: Naar det skal saaledes vedblive, sende vi ikke vore Sønner derhen og ville intet bidrage til Skolens Bestaaen . . .

Naar jeg tænker paa den fast ungdommelige Begejstring, hvormed Prof. Flor opfattede Ideen til Højskolen, paa den varme, redelige,

utrættelige. Iver, hvormed han har arbejdet for at realisere den, hvorledes han har sat sig Skolens Fremblomstren som sit Livs skønneste Formaal, ligger der noget usigeligt nedslaaende i, at han alligevel ikke skulde være paa sin rette Plads. Og dog er det vel desværre saaledes. Men Prof. Flor formaar ikke at omfatte al den Detaille, der er forbunden med en af saa forskelligartede Funktioner kombineret Post, ikke at gaa ind i alle de Smaaligheder, som ere uadskillelige fra samme. Men deri ligger da heller intet krænkende for den saa højt agtede Mand.

Flor forstaar heller ikke Bonden ret, véd ikke at sætte sig ind i den Maade, hvorpaa han skal behandles; han miskender ham og støder ham fra sig. Men Professoren har jo heller ikke forhen egentlig levet iblandt Bønderne, og har da heller ikke kunnet saa at sige leve sig ind i deres Ejendommeligheder. Flors bitre Dadel, som det ofte har smertet mig at høre ham udtale, over den slesvigske Bondestand er i høj Grad ufortjent og ubillig og kan kun have sin Grund i Ubekendskab med dens Karakter og i eget, let forklarligt Mismod. – At Direktionens Medlemmer have været holdte saa omtrent i fuldstændig Uvidenhed om Skolens Forfatning, Økonomi og hele Status, om modtagne Pengeunderstøttelser og deres Anvendelse – skal jeg kun i forbigaaende berøre som et Forsvar imod Beskyldninger for Uvirksomhed fra Direktionens Side.

...

Tidligere trykt i Aarvog for da. Kulturhistorie 1898, s. 163 ff. (Originalen mgl.).

¹ Ved direktionsmødet på skolen den 31/3 1846 var det kommet til et sammenstød mellem Flor og flere af direktionens medlemmer, hvorefter to af disse, pastor Hertel og L. Skau, besluttede sig til at klage til komiteen i København. Skaus klagebrev til pastor Marckmann 2/4 er aftrykt hos P. Lauridsen VIII, s. 127 ff. Klagen gav komiteen anledning til at sende direktionen en skrivelse 27/4 1846, hvori den krævede bevillingerne fra komiteen begrænset til forstanderens løn og undervisningsudgifterne. Klagen fik ikke andre følger, og Flor blev på skolen til foråret 1847. ² Dr. C. M. Poulsen, kandidat C. F. Müller og H. H. Krarup.

61. Gårdbestyrer Hans Nielsen, Daastrup¹ til forstander Chr. Flor.

Daastrup den 11te Maj 1846.

Kjære Hr. Professor og Doctor Flor!

Da jeg ikke har hørt noget fra Rødding eller Høiskolen saalænge, saa er det da mig en kjær Pligt at bringe min ædle nidkjære og trofaste Lærer en hjertelig Tak for den Tid jeg modtog Underviisning paa den Skole, som nærmest skylder sin Tak til Dem, for Stiftelsen af det velsignelsesrige som allerede er forplantet der, og som jeg og enhver fædrelandssindet Ven, alvorlig maa erkjende.

Jeg haaber nu ogsaa snart at kunne komme over til Dem, hvis det nu i Sommer Tid kan være Dem lige saa velkomment, som det var i Vinter? – jeg er rigtignok ikke fuldkommen vel, men jeg haaber dog det nok skal gaae over naar jeg først kommer rigtig i Touren². Det er maaske muligt, at jeg faar Een eller Anden med mig, men jeg ved det ikke bestemt endnu. Jeg har for nogle Dage siden seet, at Doctor Poulsen er kaldet til Altona som Fabrikcontrolleur der, en Forandring som han og flere vist nødvendig vilde have haft. – Jeg gjør mig saa fri at spørge, og med det Haab, at Skolen vel fortsætter sin Virksomhed i Sommer som sædvanlig, da vil det være mig inderligt kjært at opholde mig hos Dem i nogen Tid. De have vel ogsaa hørt Hr. Professor, at der er indgivet en Ansøgning til Hans Majestæt, med Bøn om at oprette en Høiskole i Sorø³, men hvad Udfaldet herom vil blive vides endnu ikke.

Jeg slutter med en inderlig Tak til Dem og en kjærlig Hilsen til Deres Familie og Medbrødre Poulsen og Møller⁴, og alle Eleverne paa Skolen.

S.T.

Hr. Professor Doctor

Flor.

Underdanigst

Hans Nielsen.

L. A. Sønderjyll. (Rødding Højskoles papirer).

¹ Hans Nielsen, 28-årig gårdmandssøn fra Daastrup ved Roskilde, var elev på Rødding vinteren 1845–1846. Han blev senere sognefoged, og var en kort periode i 1850'erne folketingsmand for Roskilde-kredsen. ² Gammeldags udtryk: i god gænge. ³ Fra sogneforstanderne i Gl. Københavns Amt, februar 1846. ⁴ C. M. Poulsen og C. F. Müller.

62. Forstander Chr. Flor til pastor N. F. S. Grundtvig.

Rødding pr. Haderslev d: 20 Juni 1846.

Kjære Pastor Grundtvig!

Da jeg i Foraaret var i Kbhvn, bad jeg Dem besøge vor Høiskole i Sommer og blive her en 8–14 Dage. De erklærede, at De havde Lyst dertil, og lovede at tilskrive mig, naar det kunde lade sig gjøre. Mange, baade Skolens afgangne Elever og ældre Mænd, vente med megen Længsel, at dette skal skee, da de i saa Fald ville i den Tid indlogere sig her i Rødding. Skjønt jeg ellers ikke har meget med Haabet at bestille, saa haaber jeg dog endnu, at mit kjære Ønske, i Grunden ogsaa Deres eget, at see Dem herovre, nok skal blive opfyldt. For Nordslesvigerne og den Danske Sag anseer jeg et saadant Besøg af Dem ikke for uvigtigt, snarere for temmelig vigtigt, og at De skal blive fuldkommen tilfreds

med Deres unge og gamle Tilhørere, hvad De end læser over, tør jeg indestaae for. Endnu have vi en Snes Elever, men *faste* for i Sommer kun noget over Halvparten; men dette har intet med *Deres* Tilhørertal at gjøre, naar jeg kun betids kan underrette Folk derom. Sommerferien bliver upaatvivlelig de 14–16 første Dage i August, og Skamlingsfesten den 3die August. Hvad siger De nu til dette? Adskillige have spurgt mig, om De kom. Jeg skal hente Dem i Haderslev, hvis De ikke foretrækker, først at gaae til Pastor Boysen i Wonsyld¹.

En anden Ting ligger mig ogsaa paa Hjertet, og det, som De selv veed, tungt paa Hjertet: en Forstander for Højskolen. Jeg indseer, at jeg ikke kan, og føler, at jeg ikke bør blive her fastnaglet ret længe. Til Efteraaret maa min Søn, og som Følge heraf ogsaa min Kone til Kbhvn, medens jeg bliver siddende her ene i Vinter. Dette kan naturligvis ikke længe gaae an. Jeg vilde ønske, at jeg kunde faae en personlig Samtale med Helweg; thi jeg veed dog Ingen der bedre kunde staae i Spidsen for Højskolen end han. Men har han endnu Lyst dertil? For et Aar siden var det umuligt, at nogen Anden kunde gaae herhen end jeg, da hele Anstalten i Wegeners Tid svævede i Luften og truede med at falde sammen af Mangel paa jordisk Existens. Den er heller ikke fast endnu; men jeg haaber dog, at den inden et Aar skal blive det saaledes, at det ikke er en Samvittighedssag at befordre nogen til denne Post. Men hvis Helweg endnu har Lyst, saa vilde jeg tale fuldkommen aabent med ham, baade om Forholdene her og om min Frygt med Hensyn til ham selv, ikke saa meget for at han skal være upraktisk, som for hans, efter Rygtet, slesvigholstensk sindede Kjæreste², og for at Danskheden, ifølge Blod og Barndom, ikke *allene* skal være ham *naturlig*, men ogsaa Tyskheden³ (i saa Fald er Fristelsen her forfærdelig). Men det, jeg hos Helweg vilde stole paa, er at Spørgsmaalet ikke blot er overfladisk om Dansk eller Tysk, men om det aandelige, altsaa ogsaa hjertelige, Livs Sejer eller Død her i Slesvig, og at Aanden, saa vidt jeg kan skønne, hos Helweg er stærk og klar nok til at see, at disse to Ting her falde sammen. I Grunden er det altsaa kun Aandens Liv jeg selv fægter for, i det jeg strider for Danskheden og Skandinavismen. Naar De taler med Helweg, saa tjen mig i at spørge ham om hans Mening i denne Henseende. Det er ganske vist, Erfaringen har nu ogsaa sagt mig det, at for en Mand med nordisk Aand og kraftig Villie er her overordentlig Meget at gjøre og udrette: for en Anden ikke. – Jeg kan ikke bortgive Posten, nu mindre end før, og Helweg vil have Adskilligt imod sig; men min Stemme er dog altid Hovedstemmen. Jeg vilde i saa Fald helst, at han

tilligemed mig skulde tilbringe Vinteren her, saa vilde jeg, engang i Løbet af næste Sommer, rømme ham Pladsen – Helweg skulde vel ikke have Lyst til at komme til Skamlingfesten, og der tale? Saa saaes vi. – Venligst Hilsen til Damerne og Sønnerne fra

Deres opr : heng :

Flor.

K.B. Trykt H. Rosendal s. 48, 51 f.

¹ C. C. Boisen var præst i Vonsbæk (ikke Vonsild) siden 1844. Grundtvig kom aldrig til Rødding. ² Agnes Anthes fra Altona, jfr. brev 40. ³ Helweg var født i Bordesholm, student fra Kiel, havde studeret i Erlangen og taget præsteeksamen fra Gottorp.

63. *Professor J. F. Schouw til forstander Chr. Flor.*

Kjøbenhavn d. 18 Julii 1846.

Gode Ven.

Pastor Grundtvig har underrettet mig om, at han slet ikke har talt med Helweg angaaende Forstanderskabet i Rødding, fordi han ansaae den Maade, hvorpaa efter Deres Brev Tilbudet skulde gives ham, som fornærmeligt. At han ikke har svaret Dem, beder han undskyldte som en Følge af en sædvanlig Skiødesynd. – Efter at have læst Deres Brev, maae jeg tilstaae at jeg temmelig deler Grundtvigs Mening. Skal der gives H : et Tilbud maae dette vistnok være bestemt og ubetinget. Dernæst troer jeg aldeles ikke at det gaaer an, at De og han paa samme Tid styre paa Rødding, eller at han foreløbigen underordnes Dem ; jeg anseer det for uundgaaeligt, hvis han skal ansættes, at da enten De fratræder næstkommende 1. Novb., eller han først tiltræder til 1. Mai næste Aar. – Helweg er for Tiden ikke i Byen, maaskee seer De ham paa Rødding. Hvis ikke maatte man vel, om man beslutter sig til at tilbyde ham Posten, tilskrive ham. Ogsaa er jeg villig, om saa ønskes at tale med ham derom, dog kun naar Tilbudet er bestemt og gaaer ud paa at han ene overtager Forstanderskabet. –

...

Stedse Deres

K.B. Trykt H. Rosendal s. 52.

Schouw.

64. *Kandidat Fr. Helweg til forstander Chr. Flor.*

Kjøbenhavn d 24 Sept. 1845¹.

Høitærede Herr. Professor !

Om ikke forskjellige Forhindringer, deriblandt en Broders Død, som længe har været syg men hans Død dog kom uventet, havde afholdt mig

fra at skrive da skulde (De) allerede for nogen Tid siden have faaet Brev fra mig.

Efter hvad Professor Schouw har sagt mig, er da nu alt bragt i Orden; ikkun ønsker jeg at Hovedpunkterne blive opsatte skriftlig mellem Directionen og mig.

Med Hr. Jensen² har jeg talt; han kan *ikke* besørge Matematikunderviisning. Det er dog næsten nødvendigt at der bliver truffet en bestemt Foranstaltning for at afhjælpe dette Savn.

Jeg ønskede ret meget snarest muligt at vide, hvor langt De til Skoleaarets Slutning vil være naaet i Historie, Verdenshistorie og Fædrelandshistorie og ligeledes i Dansk, hvilket De jo ogsaa foredrager som Literaturhistorie. Naturligviis maatte Vinterhalvaarets Foredrag staae i Continuitet med de om Sommeren afholdte, da vel neppe nu ved Slutningen af det andet Skoleaar et fuldstændigt Skolekursus er gennemgaaet.

Hvad det Økonomiske angaaer, saa kunde det ikke være mig andet end kjært om jeg kunde erfare, hvormeget jeg for den fulde Kost fjerdingaarsviis maatte erlægge til Økonomen. Det vil jo neppe være gjørligt at faae ordentligt sørget for min huuslige Indretning inden jeg kommer selv til Rødding; tør jeg vente for de første otte Dage at finde det meest fornødne beredt til min Modtagelse? Jeg maa anmode Dem om at bede Deres Frue undskylde hvis jeg saaledes paa Afreisens Tid generer Dem.

Hjertelig Tak for Deres sidste gjæstfri Modtagelse og mange Hilsener til Deres gode Frue!

Deres med Høiagtelse hengivne

Fr. Helweg.

R.A. (Sofus Høgsbros arkiv Till. II: Rødding Højskoles Papirer A 1.)

¹ Fejlskrift for 1846. ² cand. pharm. G. Jensen, lærer på Rødding 1846–1848.

65. Forstander Frederik Helweg til possementmager Hans Helweg.

Kære Hans!¹

Rødding Højskole, den 17. Januar 1847.

...

Hvad nu den stadige Forbindelse med vort danske Væsen angaar, saa for det første: lad Berlingeren fare! Hvad vil du med den gamle Sladderhank, hvis Dansk er daarlig, og hvis udenlandske Efterretninger er for dig gamle. Derimod hold Fædrelandet – det er det danske Blad, som du bør holde, dernæst til Ære for Fyn: O.Th.s Avis² ... Du klager over Læsning –: lad de daarlige Lejebiblioteksromaner fare. Du har jo saa meget, at du kan koste lidt paa dit Bibliotek. Bestil dig da først og

fremmest *Øhlenschlägers* Værker i Godtkøbsudgaven (omtrent 120 Rdl.), dernæst, naar du ikke har nok i dem: *Blichers* Noveller, *Ingemanns* historiske Digte og Romaner (5 Rdl.) og *Carl Bernhards* Noveller. Naar du efterhaanden anskaffer dig dem, da har du god, underholdende Læsning for en lang Tid, og naar du er til Ende med dem, da begynd forfra! For en stor Del smager de 2., 3., ja 4. o.s.v. Gang bedre end første. Frem for alt maa du ikke forsømme at anskaffe dig, om du ikke allerede har den, *Allens* Fædrenelandshistorie i den store Udgave³ og læse den flittigt. Endelig syntes jeg ogsaa, det var ganske godt, du fik en eller anden god dansk Prædikensamling; maaske du bedst kunde være tjent med *Mynsters* Prædikener⁴. Se! der har du en Katalog over dit tilkommende Bibliotek; jeg skal uden Omkostninger for dig her i Rødding paatage mig at være din Bibliotekar. Det er virkelig nødvendigt, at du anskaffer dig nogle af fornævnte Bøger straks (*Øhlenschlägers* Digtværker – senere Tragødierne – Allen og maaske Mynster), for at du ikke blot bliver i Øvelsen med Dansken, men gør Fremskridt deri og i det hele tilegner dig dansk Dannelse. Du kan tro, de danske Bøger vil i Sachsen smage dobbelt godt; jeg blev i Erlangen⁵ grumme glad, (naar) jeg dér overkom en meget daarlig og derhos oversat dansk Roman.

Om mig har jeg nu kun at formelde, at jeg i min ny Stilling befinder mig overmaade vel. Jeg har her en Virksomhed, som ganske er efter min Lyst; jeg tænker, du en Gang gæster os i Rødding, saa kan du med egne Øjne se, hvordan det er her. I hele det store Germanien, hvor saa meget mærkeligt er at se, vil du ikke træffe nogen Anstalt som vor Højskole, selv den Omstændighed fraregnet, at vi arbejder paa at modvirke Tyskheden. Vi har i Vinter 23 Elever; foruden mig er her to andre Lærere⁶, og dertil er Professor *Flor* her den største Del af Vinteren. Min Beboelseslejlighed er upaaklagelig; naar den først bliver sat i Stand, faar jeg fem Beboelsesværelser, hvoraf fire kan varmes. Desforuden har jeg en lille Have, og Boligen ligger yderst venligt. Til Slesvigholstenerne mærker man for Tiden ikke stort. Dog arbejder de sagtens af alle Kræfter paa at faa deres Kandidater frem paa Valgene, medens vi fra dansk Side som sædvanligt er temmelig ørkesløse . . . De politiske Spørgsmaal rykker kendetligt alle deres Løsning nærmere – ikkun det skandinaviske danner endnu efter Sagens Natur en dyb Baggrund, som oplader en velsignelsesrig Udsigt. I det hele har jeg god Tro til vort Land og vort Folk, og endnu bedre til Vorherre, som vil bo hos de smaa. Saa kan det da ogsaa times Danmark, at det, som er smaatt, bliver ophøjet . . .

Frederik Helweg i 1850'erne

Trykt ved Ludvig Schrøder i Højskolebladet 1907 sp. 486 ff. (Originalen mgl.).

¹ Hans Helweg, broder til Frederik Helweg, boede i Buchholz i kongeriget Sachsen. ² Ove Thomsens „Fyns Avis“. ³ Haandbog i Fædrelandets Historie, Kbh. 1840. ⁴ J. P. Mynster: Prædikener paa alle Søn- og Hellig-Dage i Aaret I-II. 4. Opl., Kbh. 1845. ⁵ Frederik Helweg opholdt sig i Erlangen 1836–1838. ⁶ cand. phil. Edv. Thomsen og cand. pharm. G. Jensen.

66. *Forstander Frederik Helweg: Hvad der ved Rødding Høiskole har været foredraget fra 16de November indtil den 27de Febr. 1847:*

1. Nordisk Historie (fra Valdemar II's Død, Lagabøter og Folkungeætten indtil Frederik II og Erik XIV). 3 Timer ugentlig.
2. Verdens Historie (fra Alexander d. St.s Død indtil Constantin d. St.). 2 Timer.
3. Kirkehistorie (Guds Rige gennem den gl. Pagt og Hebræer-menigheden). 1 Time.
4. Dansk (først i tre, senere i to Timer har Haandbogen¹ været læst fra Holberg indtil Vessel; med de ældre har i een Time om Ugen været læst Krønikeriim², med de yngre Sagabrudstykker; med alle, dog skilt i to Partier, holdt to Timer Skriveøvelse). Ialt først 6, senere 5 Timer for hvert Partie.
5. Nordisk Mythologie. Den ene danske Time har i den første Tid været benyttet til at fortælle Mytherne i Sammenhæng fra Ymermythen til Odin og Valhaldsmythe.
6. Tydsk har været læst snart med alle samlet snart med to skilte Partier tre forskellige Steder i Bogen. For hvert Sæt 3 Timer om Ugen.
7. I Extratimer har der været læst og forklaret Br. til Galaterne (dog maa denne Time nu benyttes til Dictat i Kirkehistorien) og Svensk som oftest Oplæsning med Oversættelse af hvert Punctum efter Hu-kommelse, senere blot af enkelte Ord. I alt to Extratimer.

I Aftentimer har der foruden forskellige Ting af vor Skjønlitteratur været læst i Grundtvigs *Mundsmag af Krøniken*³, *Roskilderimene*⁴ og hans *Ordsprogssamling*⁵.

De Bøger, der i fornævnte Fag afbenyttes som Skolebøger ere foruden Dansk Haandbog¹ og tydske Læsebog Allen Fædrelandshistorie i Udtog⁶, Kofod (Thriges) Verdenshistoriens vigtigste Begivenheder⁷, Grundtvigs Krønikeriim² og Mundsmag af D's Kr.³

Naturvidenskaber.

1. De enkelte Radicalier⁸ almindelige Chemi med særligt Hensyn til Agerdyrkning og Industrie. 3 Timer.
2. Den mechaniske Physik og Varmelæren 3 Timer.
3. Den mathematiske physiske og politiske Geographi 2 Timer.

Landøkonomi.

1. Almindelig Plantedyrkningslære 3 Timer.
2. Om Huusdyrene 3 Timer.
3. I en Extratime har der været anstillet Øvelser i Bogholderi.

Fr. Helweg.

R.A. (Sof. Høgsbros arkiv, Till. II C 1.)

¹ Chr. Flor: Dansk Læsebog, 2. opl. Kiel 1835. ² N. F. S. Grundtvig: Krønike-Riim til levende Skolebrug, Kbh. 1842. ³ Mundsmag af Danmarks Krønike, Kbh. 1842. ⁴ Roskilde-Riim, Kbh. 1814. ⁵ Danske Ordsprog og Mundheld, Kbh. 1845. ⁶ Lærebog i Danmarks Historie til Skolebrug, Kbh. 1843. ⁷ H. A. Kofod: Historiens vigtigste Begivenheder, v. S. B. Thrige, Kbh. 1843. ⁸ Grundstoffer.

67. Forstander Frederik Helweg til possementmager Hans Helweg.

Rødding Højskole, den 25. Juli 1847.

Kære Hans!

... For at komme til vort eget Hjem, da staar det her vel til. Men fuldstændigt indrettede er vi ikke blevne; det gaar altid langsomt paa Landet, og her har vi særdeles mange Vanskeligheder, langt fra Byer og ikke mange flinke Haandværkere i Nærheden. Vi er nærved at ærgre os sorte over noget Snedkerarbejde fra Ribe, som var lovet os, til vi kom her over efter Brylluppet¹, og som vi endnu ikke har faaet. Vi lever her for Resten stille; Omgang kan der ikke være meget Tale om, eftersom vi ikke har Heste og Vogn, og vi er da væsentlig indskrænkede til det, Skolen selv har at tilbyde. Jeg tror at kunne sige, vi hjælper os ganske godt dermed. Halvvejs havde vi tænkt paa at faa Kongens Besøg her; men jeg tror dog næppe, at det bliver af; han er lige reist til Føhr. Hvad Politikken angaar, saa er her ikke meget nyt, men for Folk langt fra Hjemmet altid noget. Skamlingsbankefesten har været², og den gik atter i Aar; jeg holdt der et Par Taler. Af vigtige Foranstaltninger er at fremhæve, at der nu gøres Alvor af at indrette et dansk Seminar for Slesvig; det skal nok være i Vonsbæk, som ligger ved Haderslev Fjord, nordost for Byen³. Ogsaa haaber vi, det skal blive Alvor med at gøre Haderslev Latinskole til en dansk Skole⁴. Det vilde være en meget vigtig Foranstalt-

ning; thi da maa Regeringen ogsaa sørge for, at navnlig Juristerne her fra kunde studere ved det danske Universitet, og derved vilde der blive skudt svær Bresche i Embedsmændenes slesvig-holstenske Rækker. Der er imidlertid allerede gaaet nogen Tid, siden man begyndte at tale navnlig om den sidste Foranstaltning . . . Som en dyb Hemmelighed, hvilken jeg dog nok mener at kunne fortælle til Folk i Buchholz, mumler man om en Konstitution for hele Riget; men hvad det bliver til, kan jeg ikke vide; jeg har ingen god Tro. Med større Glæde har jeg fornummet, at Kongen har lovet at oprette *en dansk Højskole i Sorø*⁶ i Lighed med den, som vi i mindre Stil allerede har her i Rødding; men ogsaa inden den Sag er klaret, vil der løbe meget Vand til Mølle. Med *vor Skole* gaar det dog altid ret godt. Vel er Besøget ikke noget talrigt, i Sommer er her en 11; men Sagen er jo ny, og Sommeren er for os altid den værste Tid. Der har da i disse Dage været en stor Naturforskersammenkomst i København; vor Lærer i Naturvidenskaber har ogsaa været der og er endnu ikke kommen tilbage. Det er gaaet meget stærkt *skandinavisk* til, medens paa samme Tid først vor Kronprins er i Stockholm og derpaa Øhlenschläger efter Kong Oskars Indbydelse. Saaledes trives de skandinaviske Sympatier frodigt; i København kunde man ogsaa mærke, at Nordmændene nu er modtagelige for dem – om maaske Russeren synes, det gaar alt for hedt til, og han nok vil være „der vierte im Bunde“ – der flankerer en betænkelig Mængde russiske Krigsskibe omkring i Østersøen. Det har forandret sig svært, siden man i Østersøen ikke turde løsne Skud, uden at spørge vor Konge om Forlov. Det har forandret sig svært; men dog var det endnu ikke helt for silde; holdt de tre skandinaviske Magter virkelig sammen, saa vilde det være Rusland en slem Blok i Vejen. – *Jærnbanen* fik vi da endelig aabnet⁶, og, som man siger, skal den betale sig udmærket, selv nu, hvor Varetransporten ikke har begyndt; jeg vil haabe, det gaar raskere med Resten til Korsør, end med den første Stump. Endnu arbejder man dog ikke paa Fortsættelsen. Der er nu ogsaa Tale om Nordsøhavne; de to i Glückstadt og Husum er allerede under Arbejde; nu snakker man om et Havneanlæg i Ribe. Fra Hamborg hører vi med et vist Velbehag jævnlig Frygt ytret for, at Elben helt skal lukke sig for dem⁷. Om ikke Landet gør det, saa vil Engelskmanden have Magt til at kunne det, naar han vil, og befæster derfor Helgoland. Kan du nok finde dig i at være saa langt borte fra *Havet*? Her har vi det vel heller ikke for Øje, og den Maade, hvorpaa det giver sig til Kende med Taage . . ., er ikke altid den behageligste; men dog er det mig saa kvægende et Syn, naar man en Gang imellem

efter en kort Kørsel faar det at se, og den Glæde vilde jeg ikke gerne savne. I Ferien agter vi at gøre en lille Tur, og da vil vi nok atter kunne vandre langs den skummende Strand.

...

Trykt ved L. Schrøder i Højskolebladet 1902, sp. 489 ff. (Originalen mangler).

¹ 4/5 1847. ² 28/6 1847. ³ Chr. VIII havde i juni 1847 reskriberet, at der skulle oprettes et særligt dansk seminarium i Vonsbæk. ⁴ Chr. VIII havde i maj 1847 reskriberet, at Haderslev Latinskole skulle omdannes, således at hele undervisningen kom til at foregå på dansk. ⁵ Der sigtes til den kgl. resolution 27/3 1847 om oprettelsen af Sorø realhøjskole. ⁶ Jernbanen fra København til Roskilde blev åbnet 20/5. ⁷ Fra dansk side ønskede man at frigøre sig for Hamborgs trafikale og økonomiske indflydelse.

68. Fru Agnes Helweg til possementmager Hans Helweg.

...

Rødding Højskole, den 25. Juli 1847.

Vor Dagligstue er nydelig, skønt ikke luksuriøs. Imidlertid er Magister Hammerich¹ fra København, som er her paa Besøg i disse Dage, og som i dette Øjeblik er i en meget ivrig Samtale med Frits, ganske indtagen i den. – Den 12. Juni var der en betydelig Mængde Mennesker samlede paa Højskolen. Dennes Direktion og den slesvigske Forening holdt Generalforsamling. Samme Dags Morgen ved Solopgang, altsaa omtrent Kl. 3, var alle Elever, Lærerne og Forstanderen med Familie samlede paa en nybygget Altan for at hilse det ligeledes ny store Dannebrogsgflag, som blev hejset under Sang og ni Salutskud.

Den fjerde August vil vi rejse til Starup, hvor Frits har været Kapellan², for at opholde os der i nogle Uger og med det samme se os om i Eggen ved Kolding, Vejle og Fredericia.

...

Trykt ved L. Schrøder i Højskolebladet 1902, sp. 491 f. (Originalen mangler).

¹ Fr. Hammerich. ² Fr. Helweg var kapellan hos Fr. Hammerich i Starup 1842–1843.

69. Forstander Frederik Helweg til possementmager Hans Helweg.

Rødding, d. 12. Oktober 1847.

... Med vor Skole gaar det ret godt. Denne Sommer har Elevantallet kun været ringe; men til Vinter har mange meldt sig. De *slesvigholstenske Højskoler* her i Hertugdømmet synes kun at have en daarlig Tilværelse. Den rendsborgske er nok saa godt som gaaet ind¹. Hvorledes det egentlig staar med Slesvigholstenismen, er vanskeligt at sige; en Glansperiode har den unægtelig ikke. Noget ret grundigt for at overvinde den er ikke fra

dansk Side endnu foretaget; dog Seminariet i Vonsbæk², den danske lærde Skole i Haderslev³ og den Flensborger-Husumer Jærnbane⁴ er allerede en lovende Begyndelse. Den slesvigholstenske Presse i Slesvig er ogsaa kun i en højst maadelig Forfatning, og snart er der aldeles ingen. Den sidste Levning er den danske Lyna⁵ i Haderslev med sine 150 Abonnenter.

Trykt ved L. Schrøder i Højskolebladet 1902, sp. 548 f. (Originalen mangler).

¹ „Den højere folkeskole i Rendsborg“ var stiftet allerede i 1842, „den højere bondeskole“ i Ørsberg i Angel 1845. ² Se brev 67, note 3. ³ Se brev 67, note 4. ⁴ Jærnbanen Flensborg-Husum blev først åbnet 1854. ⁵ „Lyna“ var oprettet allerede i 1797.

70. Forstander Frederik Helweg til possementmager Hans Helweg.

Rødding, d. 25 Sept. 1849¹.

Kære Hans!

... Lad mig nu se, at du kan lære din udkaarne noget Dansk, saa hun i det mindste forstaar Sproget. Det vil betydelig fremme Forstaaelsen mellem hende og adskillige af Svigerinderne, naar de, som jeg vil haabe, en Gang bliver førte sammen. Du kan fortælle din Augusta, hvorledes min Agnes ikke har kunnet et Ord Dansk, snart til sit 18. Aar, men siden den Tid har lært at tale Sproget saaledes, at næppe nogen dansk Pige skal stikke hende, og hun har ikke blot vundet Sproget, men ogsaa Landet og Folket saa kært, at hun slet ikke længes tilbage til det Tyske. Men rigtig nok beholder vi her i Slesvig Tysken til vor stadige, ikke just fred-sommeligste og behageligste Nabo. Og nu er Tanken atter ledt tilbage til mig selv og vore hjemlige Forhold. Fra Armeen har jeg været siden Begyndelsen af denne Maaned. Da kom Agnes fra Fredensborg over til Jylland, og vi fulgtes da begge tilbage til det kære Slesvigs Land og vort venlige Rødding. Fjenden har jo været her; længst laa Bajrerne her; men de har hos os ingen videre Skade anrettet, og da vi den hele Sommer havde haft vor Husjomfru her paa Stedet, saa forefandt vi alt i ønskelig Orden. Vi har indrettet os paa at blive; men jeg ved ikke med Bestemthed, om jeg ikke endnu bliver kommanderet over til Als, hvor der nok kunde være Brug for en Feltpræst. Baade min Kone og jeg er yderst fornøjede ved efter saa megen Omflakken, ja saa lang Land-flygtighed, atter at være hjemme. Af ganske Hjerter istemmer vi det almindelige Ønske: Gid Freden maatte blive af Varighed! Men kan Danmark ikke uden Krig hævde sin Ret, da skal ogsaa Krig være os det kæreste. Dit *Delingsforslag* duer ikke; den Plan har været drøftet

og atter drøftet, men er forkastet; den er hele Folket, navnlig Slesvigerne, imod. Mister Danmark det halve Slesvig, saa har det om faa Aar mistet det hele. Vort Ønske og vor Ret er, som det i disse Dage bliver udtalt, en Erklæring fra den vistnok overvejende Del af den slesvigske Befolkning, at hele Slesvig paany og grundlovmæssigen bliver sammenknyttet med Danmarks Rige, ikke blot hvad Forholdet til Udlandet, men ogsaa hvad de indre Forhold angaar. Men hvad end Fremtiden skal bringe, saa er jeg dog glad ved, at vi for Øjeblikket kan leve i Ro og Fred, nu da Landet er befriet fra de Plageaander, som senest huserede her: de slesvigholstenske Gendarmer. I den danske Del af Landet gaar det fremdeles roligt til; men i den tyske er navnlig Byerne, æggede af de forræderske Embedsmænd – desto værre er i det mindste hver anden Embedsmand en Oprører – temmelig obsternasige og maa holdes i Ave ved Eksekutionstropper. Det er Preusserne, som faar den Bestilling at springe om med Slesvigholstenerne. De danske Slesvigerne glæder sig over, at Vorherre tilligemed Vaabenhvilen har skænket dem et dejligt Efteraarsvejr til at tilendebringe den rige Høst. Hvad min Beskæftigelse i den henrundne Sommer angaar, saa kan jeg skildre den med faa Ord, naar jeg siger, at jeg fra først til sidst fulgte med General Ryes Korps, men netop derfor ikke var med ved Frederits, da Rye blot gik derned med 3–4 Batalioner, mens Resten af Korpset forblev ved Aarhus. Jeg har haft en ret interessant og just ikke altfor anstrengende Stilling. Men godt var det, om jeg derved skulde faa Ende paa Feltpræstelivet.

...

Trykt ved L. Schrøder i Højskolebladet 1902, sp. 550 ff. (Originalen mangler).

¹ Helweg, der siden juli 1848 havde virket som feltpræst, var i sommeren 1849 vendt tilbage til Rødding.

71. Forstander Fr. Helweg til tingmand J. A. Schmidt¹, Haderslev.

...

Rødding d. 4de Dec. 1849.

Kiære Hr. Smidt!

Opsigelsen fra Assessoren² var da en fatal Omstændighed; jeg skriver med denne Post til Etatsraaden³ derom. Jeg haaber, at Directionen ikke vil lade det fattes paa Virksomhed og at det staaer klart for den at Skolen maa holdes. Gaaer den tilgrunde, saa vil jeg altid sige, at det var, fordi man ikke alvorlig vilde frelse den. Men gaaer den tilgrunde, saa gaaer dermed mere tabt; thi kunne vi ikke holde paa det *vi have*, maae vi nok skyde en hvid Pind efter det, *vi have ivente*.

Deres

Fr. Helweg.

...

R.A. (Sofus Høgsbros arkiv till. II A 3).

¹ Schmidt var medlem af skolens direktion. ² Assessor C. Kiær, gårdens tidligere ejer. ³ Chr. Flor.

72. Forstander Fr. Helweg til possementmager Hans Helweg.

Haderslev, 3. Marts 50.

... Vinteren har jeg tilbragt paa Rødding, men kom dog først i Februar i Anledning af Præsteoprøret¹ herud og har siden den Tid været her. Nu tager jeg paa en 14 Dage til Vonsbæk, en god Mil herfra, for at besøge Præsteembedet der for Boisen² (Feltpræsten), som hører til de fordrevne Præster, men som nu vil blive genindsat; han maa imidlertid blive endnu en 14 Dage paa Als og har bedt mig om i den Tid at overtage hans Forretninger. Hvad det saa derefter bliver, ved jeg ikke³. Agnes har været i Haderslev med mig, men tager nu hjem.

Trykt ved L. Schrøder i Højskolebladet 1902, sp. 552. (Originalen mangler.)

¹ Henvend 200 slesvigske præster havde i efteråret 1849 nægtet at adlyde regeringskommissionens påbud, bl. a. om at indflette kong Frederik VII i kirkebønnen; hvor menigheden ønskede det, blev „de oprørske præster“ afløst af danske, oftest af de kongetro præster, der havde måttet forlade Sønderjylland under krigen. ² C. C. Boisen. ³ Helweg blev kort efter diakon ved Vor Frue Kirke i Haderslev, hvor han 1856 blev sognepræst (indtil 1864).

IV.
SOFUS HØGSBROS FORSTANDERTID
1850–1862

73. *Cand. theol. Johan Grundtvig til cand. theol. Sofus Høgsbro.*

Kjære Ven!

Hummelfeldt d. 19de Aug. 1850.

... Men for nu at komme paa noget Andet ... saa kan jeg paa ingen Maade billige, at du synes at have lagt Videnskaben paa Hylden for at efterstræbe Populariteten; thi for en Mand, der først har havt Hensigten til Videnskaben forekommer det mig en Degradation, en „Nedsættelse i de Meniges øden Classe“ at gaae over til at være Almueskolelærer; og Andet er jo en Ansættelse ved Rødding Skole ikke, lad dem saa skriige højt nok paa, at det er en Højskole – *Navnet* er sku' ikke nok til at klare det ...

din hengivne Ven

*Johan Grundtvig*¹.

R.A.

¹ Johan Grundtvig, N. F. S. Grundtvigs ældste søn. I et senere brev (25/4 1851) tilbagekaldte han efter at have fået Høgsbros skildring af sit arbejde disse ytringer.

74. *Sognepræst L. C. Hagen til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjære Høgsbro! ...

Meolden d. 30. Nov. 1850.

Jeg seer, at „æ Dannevirke-Mand“ ikke har optaget Deres Tale, men blot revet et Stykke af den¹. Det er min Overbeviisning, at den burde trykkes heel og holden, og jeg opfordrer Dem herved til at lade dette skee, enten i „Danskeren“ eller andet passende Sted. Jeg vil dog sige Dem, at Niels Andersen², ganske uopfordret, talte om Deres Tale, og kaldte den „udmærket“, og bemærkede, at den maatte være værd at læse bagefter. Lad Grundtvig faae den, han wantes³ dog imellem noget at putte i „Danskeren“⁴.

Lev vel, god Lykke og Fornøielse med Deres Gierning. –

Jeg har indgivet Ansøgning om Skodborg⁵.

Med hilsen fra os

Deres

Hagen.

Herr Cand. Høgsbro.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ I Fr. Helwegs referat i Dvke af Højskolens genåbning den 19. november 1850. I et brev af 27/11 havde Helweg nærmest frarådet Høgsbro at lade talen trykke, — der var eet og andet i den, „som let kan mistydes“, understregede Helweg. ² Niels Andersen Hansen, gårdejer og møller i Forballum, var fra 1853–1858 folketingsmand for enklaverne. ³ Sønderjysk dialekt: mangler. ⁴ Høgsbros tale blev trykt i Grundtvigs tidsskrift „Danskeren“ 14/12 1850. ⁵ Hagen fik ikke embedet.

75. Forstander Sofus Høgsbro til student Gabriel Sibbern¹.

Rødding d: 5te dsbr 1850.

...

... Jeg kan ikke beskrive dig den åndelige glæde, jeg føler, når jeg for opvakte ufordærvede, livlige og taknemlige unge² har udviklet enten stjernehimlens uendelighed, eller Danmarks gradvise opdukken af havets dyb, eller de jordfundne oldsagers bidrag til kundskab om landets første indbyggere, eller de forskellige danske dialekters forhold til fællessproget, eller det sande og usande i de forskellige slags aristokratier, eller har skildret en literær karakter som Sten Blicher, Molbech, Rask eller såmeget andet lignende. Jeg skrev: *har* udviklet; thi under selve udviklingen er jeg altfor optaget af gjenstanden til at kunne føle andet end varme for dens bedst mulige behandling. Jeg forbereder mig således, at jeg kan foredrage aldeles frit uden nogetsomhelst slags hjælpemiddel. Det har hidtil været mig forholdsvis let, da jeg tidligere havde behandlet sågodtsom de samme ting, og den tid, det alligevel har måttet tage, er jo anvendt på det, jeg ville anvende den på, selv om jeg havde frit valg. — Flor, der er min nærmeste foresatte, har været her³, omhyggelig gjort mig bekendt med alt, været fuldkommen tilfreds og ladt mig aldeles fri hænder ... Og kan du nævne mig en eneste post til i det ganske land, hvor jeg kunde have alle de herligheder, jeg her har? ...

Din ven

*Sofus Høgsbro*⁴.

R.A. (Høgsbros arkiv A 2).

¹ Gabriel Sibbern var en søn af F. C. Sibbern, i hvis hjem Høgsbro var kommet meget i sine studenteraar. ² Skolen havde på dette tidspunkt endnu kun 6 elever, iflg. Høgsbros „Dagbog for Rødding folkehøjskole“ 1850–1852. ³ Iflg. dagbogen fandt Flors besøg sted 6–7/12. ⁴ Jfr. Erik Appel: Sofus Høgsbro som aktiv højskolemand. Dansk Udsyn 1959, s. 44 ff. med flere brevcitater. — Om Høgsbros retskrivning se P. Skautrup: De store bogstavers historie, Sprog og Kultur XVI, 1948, s. 6.

76. *Forstander Sofus Høgsbro til student Gabriel Sibbern.*Rødding, d: 21de apr. (2den påskedag) 1851.

Kæreste ven!

... Det forekommer mig, at historien må behandles ganske anderledes end tidligere. Disse ofte så fabelagtige og løgnagtige krøniker om enkelte mænd og begivenheder må træde ganske anderledes i baggrunden og istedet derfor må træde en anskuelig skildring af folkenes liv og virken i de vigtigste forhold. Kongerækkerne må ikke spille større rolle end f. e. paverækkerne i Hases kirkehistorie¹. Historien må fornemmelig være en beskrivelse af de forskellige tiders hele tilstand, en successiv statistik. Jeg har ved i vinter at foredrage Danmarks statistik og ældste historie fået langt mere klarhed herover og glæder mig til i de 3 kommende halvår at skulle efter denne anskuelse gennemgå resten af Danm's statistik og historie og den hele verdenshistorie med tilhør. fys. og pol. geografi ...

Din
S. H.

R.A. (Høgsbros arkiv A 2).

¹ Karl August v. Hases „Kirchengeschichte“ var blevet oversat til dansk 1843.77. *Cand. theol. Johan Grundtvig til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjære Ven!

Kbhvn 14. Juni¹ 1851.

...

...Knudsen² har jeg saagodt som ikke seet siden han fik Examen; jeg hører, at du vil have ham over til Rødding; troer du, han kunde due til det? Jeg troer det i Grunden ikke, han forekommer mig dertil alt for fattig paa Ideer, af en alt for lidet livlig Natur, m. m., som det vilde blive for vidtløftigt her at opregne, men jeg antager, at du forstaaer min Mening; du kjender ham jo ligesaagodt som jeg, og er du vis i din Sag, bøjer jeg mig villig for din Mening i den Retning. Det vilde unægtelig ikke være let at faae Nogen, der ikke var forskruet af Studeringer, og end vanskeligere Nogen, der saa samvittighedsfuldt som sikkert Knudsen, vilde røgte sit Kald. Men jeg troer ikke, han besidder den fornødne Oversigt og Overlegenhed, (ogsaa i Evner), som jeg antager nødvendig.

...

din gamle Ven
Joh. Grundtvig.

R.A.

¹ skal være juli. ² Stud. theol. Jens Lassen Knudsen, yngre broder til Knud L. Knudsen. Høgsbro og J. L. Knudsen var venner fra skoletiden i Ribe.

78. *Cand. theol. J. L. Knudsen til forstander Sofus Høgsbro.*Kjhbvn 17de Juli 51.

Kjære Sofus!

...

Siden idag for 8 Dage siden er jeg Kandidat i Theologien med Laud. Det skrevne stod i Haud, men jeg hævdede det med Lethed. Clausen¹ har (til en af sine Søstersønner – Gad² –) givet mig det Vidnesbyrd, at jeg „svarede med en sjelden Modenhed“. –

...

At overtage den omtalte Lærerpost nu til Efteraaret, kan jeg ikke; jeg maa først have lært en Deel – Musik, Engelsk og Islandsk, og dertil behøver jeg idetmindste et Aar. Men, om Gud vil, i Efteraaret 1852, saa skal jeg med Fornøielse møde i Rødding. Jeg beder dig, at hjælpe dig frem med en Anden i dette Aar; men holde mig Pladsen aaben til ovennævnte Tid...³

Din Ven

Grundtvigerne glæde sig til at du kommer her.

J. L. Knudsen.

R.A.

¹ Professor H. N. Clausen. ² Boghandler G. E. C. Gad. ³ Jfr. brev 100.

79. *Højskolelærer Edv. Thomsen til etatsråd Chr. Flor.*Rødding Høiskole d: 4' Septb¹.

Det er underligt nok, hvorledes Skjæbnen bestandigt har hindret mig i, at underrette Dem, Hr. Etatsraad, om hvorledes Sagerne stode hos os, siden Deres Afreise fra os... Jeg er nu omsider kommet tilbage og griber strax i de første Dage Pennen for at meddele Dem et og Andet om, hvad vi (Høgsbro var der ogsaa) have udrettet der, om vor Kjæledægge Rødding o.s.v. o.s.v.

Med Skolen gaar det godt, 14 Elever i Sommer, af hvilke i det mindste 8 blive i Vinter², saavidt jeg veed er nu allerede 7 anmeldte, uagtet intet Avertissement om Anmeldelsen endnu har været i Dannevirke; der er altsaa al Rimelighed for, at vi faae fuldt Huus til Vinter.

Efter meget Vrøvl med den ærede Direktion, hvis Hoved desværre sidder i Vevay³, have vi omsider drevet det til at faae Taget tæt over Hovederne, Murerne⁴ afpudsede og det Hele har nu faaet et anstændigt Udseende igjen; ja selv det meningsløse Navn over Forstanderboligens Dør, Vampdrupgaard, bliver i Dag smurt over og Rødding Folkehøiskole sat i det Sted, en ny Vimpel veier igjen fra vor Flagstang, kort sagt alt

er blevet restaureret og af Nyt anskaffet maae jeg nævne en ny Klattremaskine til de Touge Chr. VIII gav os; denne fik jeg vor nuværende Herredsfoged Heide⁵ til at skænke Skolen.

Men nu til vor Kjøbenhavns Reise og dens Resultater:

1. Høgsbro fik hos Comiteen udvirket en Skrivelse⁶ til Direktionen, at den sikrede Direktionen endnu i 2 Aar Lønning til 4 Lærere, 800 til 1ste Lærer, 600 til 2den og 400 til de 2 sidste⁷. 2 Lærere ere saagodtsom antagne. En Schiödzt⁷, Pharmaceut, ungt, dygtigt og beskedent Menneske og en Rhode⁸, cand: ph(il), til Musik, Dansk, Tydsk og Engelsk. Han er i høi Grad begejstret for de slesvigske Anliggender og dertil lidt Digter.

2. Høgsbro var hos Madvig⁹, og Madvig gav godt Haab om en 300 rbd. af de bekjendte af Rigsdagen bevilgede 2000 rbd.¹⁰

3. Jeg var hos gamle Collin og har godt Haab om, at han som Præsident i Landhuusholdningsselskabet vil interessere sig for os, jeg venter saaledes allerede i Aar 200 Rbd. derfra.

4. Jeg fik alle Kjøbenhavns Boghandlere til at skænke Skolens Bibliothek en Deel af deres Forlagsartikler, ligesom ogsaa Landhuusholdningsselskabet til at give os, hvad det havde, og 4 store Kasser med Bøger ere undervejs herover.

5. Fra Krigsministeren fik jeg tillaaens indtil videre 50 Geværer til Exercitsen og 5 Rifler til Skarpskydning.

6. Endelig søges det Carstensenske Legat, 500 Rbd. aarlig, jeg troer i 5 Aar, og der er nok ret godt Haab om det.

7. Skal udfærdiges en Ansøgning til Bardenfledt¹¹ om 1500 Rbd. til at opføre en Øconombygning med Voltigeersal eller Spisesal, og nogle Lærerværelser i, og det lod paa Madvig, som Sligt nok kunde ventes?

En ordentlig Øconombolig er i høieste Grad nødvendig, da vi saalænge vi har de nuværende Huller ikke kunne vente at faae nogen dygtig Øconom. Med Hansen¹² ere vi ikke fornøiede, Gjorts¹³ har tilbudt sig til Foraaret 1852 at overtage Øconomien og Forpagtningen, og er villig til at give Landvæsenlæreren en vis Myndighed med Hensyn til Gaardens Bestyrelse, hvilket var i høi Grad ønskeligt, men han fordrer en anden Bolig, og deri kan man ikke fortænke ham. Det vil være for vidtløftigt her at udvikle, hvorledes dette skal indrettes, men jeg anseer det for et godt Arrangement, og jeg veed at en Forandring i saa Henseende, at Landvæsenlæreren faaer lidt med Avlingen at gjøre, er en Betingelse for, at Landhuusholdningsselskabet vil hjælpe os, og derfor dobbelt vigtig. Jeg haaber nok det skal gaae igjennem.

Saavidt om Skolens Affairer. Selv leve vi meget godt, min Kone er glad og tilfreds her, Høgsbro og jeg komme godt ud af det sammen, men vi savne ikke saa sjældent den, der engang imellem kom rullende for Døren, forat høre paa os, hvorledes det gik her, og haabe paa, at De snart engang kommer.

De 50 Rigsbankdaler, De gav os, førend De reiste, have været os til megen Nytte; thi med dem i Ryggen have vi været frække nok til at gjøre adskilligt, vi ellers ikke havde vovet, indbinde Bøger m. v.; vi have naturligviis altid præsenteret Regningerne til Direktionen og hidtil faaet dem betalte, saaat vi endnu har de 50 næsten ubeskaarne.

Iøvrigt er den gode Direktion – da Formanden er i Schweitz tør jeg vel nok tale saa frit – sig selv Lig. Da Prof. Clausen i Ferien passerede Haderslev og der traf Hertel¹⁴, berørte denne sidste ikke med et Ord vore Affairer herude, uagtet han paa sidste Direktionsmøde talte om, at reise til Kbhvn for vore Affairers Skyld. Det er bedrøveligt, at han ikke er lige saa kraftig en Mand, som han er hjertelig og agtværdig. At Thingmand Smidt¹⁵, hvis vi ikke selv havde taget Murere herud, havde ladet Bygningerne urørte, viste noksom den Tid, der gik hen, førend vi fik det Bud fra ham, at han ikke for det Første kunde skaffe Murere.

...

Mange Hilsener fra min Kone, ligesom de venligste Hilsener til Fru Flor og Deres Søn

fra

Deres

hengivne *Edu. Thomsen.*

K.B.

¹ Dateringen er i originalen rettet fra 31. juli. Thomsen havde tilbragt tiden fra slutningen af juli til slutningen af august i hovedstaden. ² Af vintereleverne var 5 blevet om sommeren og 9 nye var kommen til. ³ Flor opholdt sig i Vevey i Schweiz. ⁴ Således i originalen! ⁵ P. A. C. Heide var efter krigen udnævnt til herredsfoged i Frøs og Kalvslund herreder. ⁶ „Syvstjernen“, i møde 26/8. Skrivelser, som sikrede lærerlønningerne i to år, afgik to dage senere. ⁷ cand. pharm. Theodor Schiøtz. ⁸ cand. phil. Gotfred Rode. ⁹ kultusminister fra novbr. 1848 til okt. 1851. ¹⁰ Rigsdagen havde i foråret 1851 bevilget 2000 rbd. til bondehøjskoler. ¹¹ C. E. Bardenfleth var fra juli 1851 minister for Slesvig. ¹² F. Hansen, skolens forpagter. ¹³ Fhv. gårdejer H. Giørtz. ¹⁴ Nu viceformand i Den slesvigske forening, jfr. brev 60. ¹⁵ J. A. Schmidt, jfr. brev 71.

80. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

Haderslev d: 7de septbr. 1851.

Uagtet jeg ser, at Thomsen har skrevet omtrent, hvad jeg kunde have at sige¹, og min tid er noget knap, vil jeg dog ikke lade brevet gå bort, uden at tilføje et par ord også fra mig. Efter opfordring fra dem, hr. etatsråd, lod jeg under mit ophold i Kbhvn, som om jeg var direktion og fik da og skolens tilværelse med fuld lærerbesætning sikret i 2 år, samt løfte eller dog sågodtsom løfte om understøttelse fra Madvig og Bardenfleth, foruden en del gaver i samlinger, bøger osv. Thomsen gjorde sit hos landhuusholdningsselskabet, boghandlen, Krigsministren og andre. Directionen vidste intet om det hele, men har i går med overraskelse måttet stadfæste, hvad vi havde gjort. Tillige antog den de 2 lærere, som Thomsen har nævnet. Knudsen, som vi før har talt om, vilde først have et år til fuldstændig forberedelse og kunde derfor ikke fås². –

Af Komiteen i Kbhvn vilde ikkun Krieger³, at skolen ogsaa efter de 2 års forløb skulde bestå ved frivillige bidrag af private, de andre vilde, at den skulde overtages af regeringen, eller i al fald underholdes af Slesvigerne, da det egentl. Danmark fik nok med sine egne højskoler; men derom er det jo tidsnok at tale om et årstid. Det lod ikke på folk, som om der var noget håb om, at det slesvigske undervisning skulde komme ind under den danske minister. – Madvig lovede understøttelse, fordi højskolen fik såmange elever fra kongeriget, og fordi han „ellers vilde komme i forlegenhed“ med de ham af rigsdagen til højere bondeskoler bevilgede 2000. Han lovede forresten uopfordret, efterat have udspurgt mig om præsterne i omegnen, at tage særlig hensyn til skolens tarv med besættelsen af fremtidige ledige kald deromkring. Han gik også, men kun lidt, ind på selve højskolens virksomhed. Bardenfleth var meget venlig og spurgte ud om højskolen samt opfordrede til indgivelsen af ansøgning, men det er vel egentlig Regenburg⁴, det kommer an på . . .

Med Dr. Poulsen⁵ fik jeg aftalt en plan til fra Rødding at sende flinke folk over til dygtige landmænd i Ængland eller Skotland, for at de, efterat have været der 3 år, kunne vende tilbage med den praktiske ængelske dannelse, som vi ikke kunde give dem. Til efteråret kommer nok allerede et par afsted. – Da vi til vinter vil drive ængelsk med al kraft (4 timer ugentlig) får vi ikke godt tid til tysk, og jeg har derfor den plan, at lade tysk udgå af den *egentlige* skoleplan, men således, at de, der måtte ønske det, kunde få undervisning deri (formod. hos fru Thomsen) imod en billig betaling. Det synes mig kan studehandlerne nok have råd til, og

Røddingskole burde dog ikke stemple tysk som nødvendig til dannelse, men også i gerningen henvise folk til Ængland. Den ny lærer i ængelsk og sang og dansk, Rode, vægrede sig bestemt ved at have det ringeste med tysk at gøre, skønt han ellers godt kunde påtage sig det. Så dansk er han. — ...

... Deres højagtelsesfuldt hengivne og forbundne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Brev 79. Høgsbro havde været i København 6—31/8. ² Jfr. brev 78. ³ Prof. A. F. Krieger. I „Dagbog for Rødding Højskole“ s. 9 skrev Høgsbro: „Ved drøftelsen af spørgsmålet, om højskolen skulde gå over til at blive en regerings-anstalt eller vedblive at være privat, ytrede Clausen, Larsen og H. P. Hansen sig bestemt til fordel for hint, Krieger derimod for dette, medens jeg for skolens vedkommende søgte at vise det farefulde ved at opgive dens hidtilværende frihed . . .“ ⁴ Siden septbr. 1850 bestyrede A. Regenburg de slesvigske kirke- og skolesager. ⁵ Tidligere lærer ved Rødding Højskole, dr. phil. C. M. Poulsen, nu kommitteret i generaltold- og kommercekollegiet, arbejdede på at knytte forbindelse mellem dansk erhvervsliv og England.

81. Cand. phil. Gotfred Rode til forstander Sofus Høgsbro.

Højstærede Hr. Høgsbro!

Vallø den 13 Sept. 1851.

To Timer efter at jeg havde faaet vor fælles Ven Hansens Skrivelser, hvor Læreren ved Rødding tilbød mig, var mit Brev færdigt, hvori jeg lod ham vide, at jeg havde *Lyst*, saa De seer, at jeg i den Henseende ikke havde mange Betæneligheder; og, naar De i Deres Brev¹ erklærer, at De vil tage til Takke med mig, saaledes som jeg er, eller rettere saaledes som jeg ved en engelsk Lærers, en Musiklærers og egne forenede Bestræbelser kan blive til første November, saa sender jeg Dem min Tak for Deres Tillid og kommer selv, om Gud vil, til den bestemte Tid. De har sagtens hørt, at det er min Agt at lægge mig efter Islandsk og overhovedet de ældre nordiske Sprog, og seer altsaa, at en Stilling, som den De har skaffet mig, aldeles ikke er nogen Omvej, men at jeg tvertimod vil have megen Nytte af et Aars Beskjæftigelse hovedsagelig med Dansk og Engelsk; dog selv om dette ikke var Tilfældet, saa har De sikkert igjennem mine Venner faaet at vide, at hvor der er Tale om at „rive Danmark ud af Tysklands Favntag“, som De skriver, der vil jeg være inderlig taknemlig, naar jeg kan faae Lov at give en Haandsrækning; og saaledes vil jeg da ogsaa med Liv og Sjæl tage Deel i Rødding Folkehøjskoles Bestræbelser i den Retning

Deres

...

Gotfred Rode.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Høgsbro havde 6/9 meddelt Schiøtz og Rode, at de var antagne til lærere.

82. Cand. phil. Gotfred Rode til forstander Sofus Høgsbro.

Kjære Hr. Høgsbro!

Vallø den 26 October 1851.

... jeg gaaer med Lyst til min Gjerning og haaber i Dansk og Engelsk at skulle nogenlunde tilfredsstillende de Fordringer, som ikke sættes altfor højt til mine ungdommelige Kræfter; Sangen er jeg mere bange for, dog da jeg nu kan faae et Fortepiano til eget Brug og medfører en Guitar som det eneste Instrument, jeg i en Fart kunde lære lidt af, til Skolens Brug, saa haaber jeg, naar man vil have Taalmodighed, efterhaands ogsaa at komme til lidt Duelighed i dette Fag ...

Efter at have talt meget med Magister Hammerich (Borgerdydskolens Forstander)¹ har jeg ogsaa faaet mere Klarhed i Henseende til, hvorledes Underviisningen i Dansk og navnlig dansk Literatur, skal drives.

...

Deres forbundne

Gotfred Rode.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Rektor Martin Hammerich havde i en afhandling „Om den rette Grundighed“ i 1847 givet anvisning på friere metoder end de hidtil anvendte i den højere skoles litteraturundervisning.

83. Højskolelærer Gotfred Rode til forstander Sofus Høgsbro.

Min Herre!

Rødding Folke-Højskole den 19 November 1851.

I Anledning af, at Solen idag med sine milde Straaler lyser over Aarsdagen efter Rødding Højskoles Gjenaabning, hvilken Dag jeg haaber, at De med mig anseer for en af Deres skønneste Højtidsdage, tillader jeg mig at udbede mig Deres ærede Nærværelse hos mig iaften, for i Forening med Højskolens Inspektør og Lærere at tømme et Bæger paa dens Velgaaende. Jeg tillader mig at bemærke, at man aldeles Intet vil faae at spise; men derimod saa megen Teneriffa- eller Rødviins-Toddy, som man ønsker. Ligesom jeg for mine ærede Medlærere har yttret og selv nærer det Haab, at De, min højtagede Foresatte, vil holde Talen, saaledes er det ogsaa min Hensigt at søge om muligt at formaae Hr. Inspektør, Landmaaler Thomsen om at paatage sig Toddyens Tilberedelse.

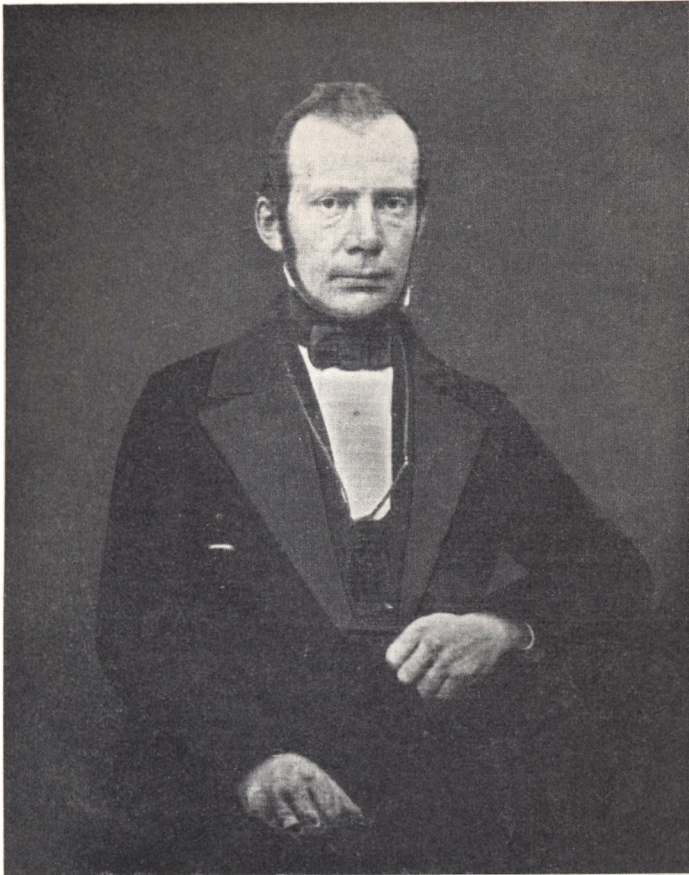
Hr. cand. theol. Høgsbro

Deres ærbødige

Forstander for Rødding Folke-Højskole.

Gotfred Rode.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

Sofus Høgsbro
Daguerreotypi fra 1850'erne

84. Højskolelærer Gotfred Rode til fru Vilhelmine Hage¹.

Rødding Højskole den 25 November 1851.

... Ja, tilvisse er jeg tilfreds i min Virksomhed. Selv at beskæftige mig idelig med mit Fødelands Literatur og bibringe Andre Kundskab om den og Kjerlighed til den, det maa vel sagtens kunne behage mig; er det ikke en væsentlig Hjælp til at styrke Fædrelandskjerligheden, og maa jeg ikke være stolt af eller i det mindste lykkelig ved saaledes at kunne bidrage mit til et heldigt Udfald af den store Kamp imellem Dansk og Tydsk, denne Kamp, som ingen Diplomater og ingen Stormagter skal gjøre Ende paa, men som skal vare ved, saalænge indtil der ingen Tydsker har sit Fædreland Norden for Ejderen, eller – indtil der ingen Dansk er i Danmark. Ja, vist er jeg tilfreds, og dog naar man kommer med altfor stor Begejstring og altfor ideale Drømme, saa faaer man slemt paa Hovedet engang imellem; mange af disse gode Mennesker komme jo hertil alene for at lære Ting, som kan være dem til ligefrem Nytte i deres Haandtering; hos dem maa Sandsen for det Højere, for det Aandelige, først vækkes, og inden dette sker, faaer man jo en og anden lille Sorg; men det forstaaer sig, mærker man saa først, at det lykkes, bliver Glæden jo ogsaa desto større. Et Slag har jeg allerede leveret Tydskheden her, og det et Slag i aaben Mark, thi ellers gaaer det jo kun ved Skjærmydsler og idelige Udfald (De forstaaer mig, her er ingen Tydske paa Skolen, men det er Tanken om Tydskernes Fortrinlighed og Nødvendighed, som skal udryddes), men det var dette Slag i aaben Mark, jeg vilde omtale, hvori jeg desværre neppe sejrede, i det mindste ikke fuldstændig. Paa Højskolen læres ikke Tydsk, men privat kan *de* faae Underviisning deri, som ønske det. Nu skete det, at Mange erklærede heller at ville lære Tydsk end Engelsk, hvorfor jeg efter Aftale med Forstanderen holdt en Tale til dem, hvori jeg udtalte, at det havde gjort mig ondt at høre dette, dels fordi jeg deraf kunde slutte, at Nogle af dem gik med mindre Lyst til den engelske Underviisning, og dette nødvendig maatte virke skadeligt paa det Hele, men isærdeleshed, fordi jeg troede, at navnlig for Slesvigerne maatte det være blevet indlysende, efterat en treaarig Krig med dens Ulykker havde hvilet over Landet, hvor liden Glæde Danmark havde havt af sit Samkvem med Tydskland, saa at man ikke skulde troe, at de vilde gjøre Noget for at vedligeholde det, og det gjorde de ved at lære Tydsk, og derved vise Tydskerne, at de nødige vilde undvære dem; naar Tydskerne vilde have Noget med dem at gjøre, saa kunde de lære Dansk o.s.v. Jeg omtalte desuden, at de kunde faae

mere Glæde af den nu aabnede engelske Handel², og talte virkelig varmt og indtrængende, det kunde jeg godt føle. Imidlertid 8 af de 33 havde meldt sig til Tydsk; og jeg nu har faaet En og Anden til at lade være, det veed jeg jo ikke; men paa den anden Side naar disse unge Menneskers Forældre have sagt dem, at de skulle lære Tydsk, hvad skal de saa gjøre? Da ingen af os Lærere vilde paatage sig Underviisningen i Tydsk, har Fru Thomsen (Inspektørens Kone) maattet overtage det. Forresten lægger jeg mig efter at synge tydske Sange. De studser, jo Thomsen og jeg indøve Duetter af Mendelsohn Bartholdy; for den smukke Musiks Skyld gjør jeg det; men jeg synger ogsaa Kæmpeviser, Thomsen spiller nogle, og til andre accompagnerer Fru Thomsen mig; vil De fortælle Elise³, at hun holder meest af at faae alle Versene. Med Elevernes Sangunderviisning gaaer det hidindtil kun smaat, da jeg endnu intet Instrument har, og det er besværligt at lære dem en ny Sang ved Stemmen alene; vi har derfor meest sunget fædrelandske Sange, som de Fleste kjendte efter Boisens Visebog. Een Kæmpevise har jeg dog lært dem, og det er „Hr. Villemand og hans Mø saa puur“, da de skal lære et Par vartouske Psalmer, og deriblandt „Guds Menighed“⁴. Jeg er nemlig ogsaa Præst her paa Gaarden⁵. . . – derfor holdes der hveranden Søndag, naar der er sidste Prædiken i Byen, en Slags Gudstjeneste, som bestaaer i Afsyngelsen af et Par Psalmer og Oplæsning af en Prædiken; jeg havde havt i Sinde at læse Grundtvigs Prædikener, men troer de er for svære for dem at forstaae, desuden følger han ikke Evangelierne, hvilket jeg antager at disse Tilhørere helst ønske. I Søndags 8 Dage læste jeg derfor en af Mynsters, en meget smuk Prædiken om den Bøn: „Forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere“. En Kæmpevise har jeg dog lært dem til, nemlig „jeg gik mig ud en Sommerdag at høre“, naturligviis med Grundtvigs Ord, saaledes som de findes i Boisens Bog⁶. Med Engelsken kniber det jo lidt at faae dem givet et Begreb om Udtalen . . .

Deres Dem inderlig hengivne

Gotfred Rode.

Trykt ved Elise Bockelund i Sønderjydske Aarbøger 1939, s. 258 ff.

² Vilhelmine Hage, f. Faber, gift med politikeren, købmand Alfred Hage. ³ I foråret 1851 var en dampskibsforbindelse åbnet mellem Lowestoft i England og Hjerting-Ballum. ⁴ Rode havde undervist Vilhelmine Hages 17-årige datter af første ægteskab; hun blev senere gift med Carl Ploug. ⁵ Grundtvigs salme var skrevet til denne kæmpevisemelodi. ⁶ Det udeladte indeholder kritiske bemærkninger om den stedlige præst. ⁷ P. O. Boisen: Nye og gamle Viser af og for Danske Folk, Kbh. 1849.

*85. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*Ribe d. 11te dsbr. 1851.

Også jeg må udtale min tak til hr. etatsråden for deres særdeles kjærkomne brev, der billigede alt, hvad vi havde gjort; men når de tror, at vi lærere ved egne kræfter kan opholde skolen i framtiden, tillægger de os vistnok altfor meget. I de 2 år, hvori vi har komiteens understøttelse, kan det sagtens gå; men når den tid er omme, véd jeg ingen anden udvej end kaste os i regeringens arme; og det har jo sine store betænkeligheder. Imidlertid er det min politik, om jeg så må sige, at sætte skolen i en så fuldstændig og anselig gang, som om der aldrig var nogen fare for den. Når denne da engang indtræder, vil enhver kunne sé, hvad det er, der står på spil, og, som jeg tror, ikke turde påtage sig at opgive en skole, der allerede har modtaget en sådan udvikling og fæstet så dybe rødder i det danske folk. Derfor lod jeg, såsnart skolen i år var åbnet med 34 elever, et stykke indrykke i Dannevirke¹, hvoraf man så, at de vare fra alle kanter af landet, ligefra Thisted til Tønder amt og fra Ribe til Maribo amt, at der var 4 sønner af prester (1 tillige provst), 2 af proprietærer, 2 af landsbyhåndverker, 1 af kjøbstadhåndverker og resten af gårdmænd. (Det gik alle landets aviser rundt, ja kom selv i Altonaer Mercur). Derfor søger jeg endvidere fra alle mulige kanter at skrabe så mange penge sammen som mulig og, uden at tænke på framtiden, sætte dem i brug strags. Thomsen står mig trolig bi, og der er allerede i det sidste halvår gjort betydelig for vore samlinger. Landmænd har beklaget, at gården ikke dreves som mønstergård. Også dette håber jeg vil kunne ské til foråret ved den ny forpagter Giörtz og ved 200 rbd. årlig fra landhusholdningsselskabet. I dag har jeg efter breve fra dr. Poulsen og konsul Westenholz² fået den første elev (Windfeld³, som de måske husker, – et sjældent dygtigt menneske) sendt afsted til Skotland, og flere vil forhåbenlig følge bag efter. Jeg blev optagen som medlem af directionen⁴, foreløbig til deres hjemkomst; ellers vedblev de gamle, men Hagen⁵ gik ud kort efter, vred over, at Hansen fik sin afsked og ingen lettelse for krigsårene⁶, og tillige misfornøjet med Hertel som formand⁷. Og i virkeligheden er han temmelig utålelig. Han havde nær været skyld i, at vi intet havde fået fra Madvig, da han ingen ansøgning havde indgivet, uagtet han havde forsikret mig derom. Da det trak så længe ud, fik jeg Skau til at forhøre om grunden, og han måtte da på egen hånd skrive en ansøgning, der også strags bevilgedes. Naturligvis påstår Skau nu, at det er ham, som egentlig har skaffet os disse penge og vil, at de

skal anvendes til at dække en gjæld hos major Simsen⁹, som han og Schmidt er gået i kaution for, men deraf bliver intet . . .

De ny lærere ere flinke og dygtige og vel lidte af eleverne. Det lader derfor til, at de fleste af disse vil blive til sommer. Livet i Rødding er derfor i alle henseender meget behageligt. Presterne afsondre vi os endnu mere fra end tidligere. Vi ere os selv nok. – Vi har nu igjen begyndt de offentl. foredrag. I løverdags d. 6te havde vi det første. Jeg talte efter deres anvisning om grundlovens indflydelse på statshusholdningen, og bønderne var vel tilfreds dermed. Thomsen talte om de skotske landboforhold, Schiøtz om kulstoffet og Rode om Thors rejse til Udgård. Ved bordet holdtes forskjellige taler, der ligesom foredragene (navnlig mit og Rodes) søgte at virke på bøndernes opfattelse af nutiden. Af andre stænder var sågodtsom ingen mødte; men jeg har nu givet en beretning om festen til Dannevirke, og næste gang skal vi nok få fuldt hus. Deres skål tillod jeg mig at udbringe med ønsket om, at de snart måtte komme tilbage. Det var måske under de nærværende politiske forhold rigtigere ikke at nævne dem; men det får nu ikke hjælpe. – Næste gang tænker jeg at tale om de forandringer i bondestandens stilling, grundloven har haft til følge⁹. „Alt. Mercur“¹⁰ har allerede gjort opmærksom på mine politiske agitationer. – Til fastelavn skal vi have komedie og bal. Til sommer er en stor vandring af samtlige lærere og elever til Sild (Sylt) påtænkt. – Jeg gennemgår i vinter grundloven for eleverne § for §, og det interesserer dem meget. – Jeg vilde nu blot ønske, at de snart kunde komme hjem og se, hvordan vi har det. Det vilde bestemt fornøje dem. De andre direktionsmedlemmer eller andre prester f. ex. Boisen'erne¹¹ sé vi naturligvis aldrig. Men kan de ikke komme, håber jeg dog paa, at de sender os et lille brev. Det vilde glæde os særdeles.

Med mange hilsner fra min moder og de bedste ønsker for dem og deres, forbliver jeg

deres

taknemlige

*Sofus Høgsbro*¹².

K.B.

¹ Dvke 13/11 1851. ² Den senere generalkonsul A. P. Westenholz, der boede i England, virkede sammen med dr. Poulsen for at knytte dansk-engelske forbindelser. ³ Knud Windfeld fra Tanderupgård ved Ribe, elev 1850–1851, senere ejer af Østergårds mølle i Hoptrup og formand for Haderslev Amts landboforening. (Jfr. brev 91). ⁴ På den slesvigske forenings generalforsamling i Haderslev 22/9 1851. ⁵ Pastor L. C. Hagen var allerede før krigen 1848 blevet medlem af skolens styrelse. ⁶ Skolens forpagter, F. Hansen, der sammen med sin svigerfader Posselt

havde ført bedriften videre i krigsårene. ⁷ I Flors sted. ⁸ Premiermajor Søren Simesen, Haderslev. ⁹ Angående de offentlige møder skriver Høgsbro til Gabriel Sibbern 21/12 1851: „Jeg vælger altid sådanne emner, der griber ind i nutiden og kan bidrage til at klare bøndernes forestillinger om dem og da især om deres særegne stilling i den. Derved bliver mine foredrag jo rigtignok mere politiske end historiske, men jeg troer på denne måde at gjøre den meste nytte“. ¹⁰ Alto-naer Mercur. ¹¹ Præsterne F. E. Boisen, Sdr. Vilstrup, og Harald Boisen, Mjolden. ¹² 17/12 fik Høgsbro brev fra Flor, der ganske billigede Høgsbros dispositioner, også udelukkelsen af Tysk som fri undervisningsgenstand.

86. Forstander Sofus Høgsbro til cand. theol. Johan Grundtvig.

Rødd. d. 22de dsbr 1851.

Kjære Ven! . . .

. . . Og hvad siger du så om mit offentlige foredrag, som der jo stod et magert og just ikke vellykket referat af i Dannevirke¹ . . . Mine bestræbelser går stadig ud på, at henlede Slesvigernes opmærksomhed på Danmarks frihed og vise dem, at her er noget, de skulde stræbe at tilegne sig . . . – Rode skilte sig meget godt ved sit foredrag. Det var efter min opfordring, at han påtog sig det, da jeg snart mærkede, at hvad dertil fordredes, kunde han præstere. Forresten er jeg meget vel fornøjet med ham, og eleverne er det ikke mindre, så du kan hilse Knudsen, at han må tage sig iagt, han ikke falder igjennem i sammenligning med sin formand . . . Jeg antager, at han engang vil kunne blive vel skikket til at forestå sådanne folkelige dannelsesanstalter, som denne, og den slags folk er der vel desværre ikke mange af. – Men han trænger til at studere noget mere, ti kundskaberne trykke ham just ikke . . . Vi har i disse dage fået en Friser fra Østerlandsfør, der endnu ikke kan tale dansk². Egentlig vil han lære landmåling, men tager så det øvrige med; og han skal nok blive fordansket, inden han kommer herfra. – Det lader til, at vi beholder de fleste af eleverne til sommer, og da får et antal, som ingensinde før, men jeg kan også nok, uden at træde enten sandheden eller beskedenheden for nær, sige at undervisningen, i det hele taget, ingensinde før har været så god. Vi har fåt en del oldsager fra Kjøbenhavn, endnu flere bøger, 300 rbd. fra Madvig, 200 rbd. fra landhusholdnings-selskabet, „Nord og Syd“ (uopfordret) fra Goldsmith o.s.v. . . . Alting synes at gå godt, og vi lade stå til for fulde sejl uden at ænse den afgrund, der om to år truer med at opluge os. Hvordan tror du, vore aktier står i Kbhvn? Mon man derfra kunde vente medlemmer til „en forening for Rødding-højskole“ med 1 rbd. årlig bidrag; ti jeg tænker så småt på at omdøbe og omdanne „den slesvigske forening“ til en sådan, og da at

udstede et opråb til det ganske land. Jeg har i dag oplagt endnu flere onde planer mod Hertel, Skau, Hans Nissen et comp., men véd ikke ret, om de vil gå. —³

R.A.

¹ Dvke 10/12 1851 om foredrag på skolen 6/12. Der var kun mødt lidt over 20 tilhørere udefra, iflg. skolens dagbog. ² Martin Hassold, rådmandssøn fra Midlum på Føhr. ³ Brevet er uden underskrift.

87. Højskolelærer Gotfred Rode til fru Vilhelmine Hage.

Rødding Høj-Skole den 1ste Januar 1852.

...

Jeg har nu fået et Claveer, ja, det er nu til Dem jeg gjør vedkommende Instrument den Ære at kalde det et Claveer. Min Fader har en stor Kasse, hvori han gjemmer Søm, *Staaltraad* og deslige; naar man støder til den eller rører lidt om i den frembringer den Lyd; noget lignende er dette Claveer, det vil sige under al Kritik, saa at jeg ikke gider spille paa det. Imidlertid bruger jeg det dog til to Gange om Ugen at lære et Udvalg af de bedste Stemmer blandt Eleverne tostemmige Sange, hvilket jeg haaber skal komme til at gaae. Jeg lærer dem da ogsaa nye Melodier eenstemmige; De forstaaer, at dette er udenfor den egentlige Skoletid paa mit eget Værelse; i de bestemte Sangtimer gjenneemgaaes da de nylærte Sange, som Resten af Eleverne saa stræbe at lære. Sangundervisningen gjør mig megen Glæde, der er adskillige flinke Stemmer og det gaaer med Lyst. Naar jeg da tænker paa, hvorledes Kæmpeviserne, af hvilke jeg især søger at lære dem rigtig mange, naar jeg da tænker paa, hvorledes de igjen skal bringes omkring paa mange Steder i Landet (her er Elever fra Tønder, fra Mors, fra Ribe, og fra Fyen), hvorledes Luften skal renses, hvor disse Toner klinge, og at dette skeer ved mig, saa synes jeg, at, om jeg end ikke virkede Andet, saa var dette allerede nok, saa er jeg inderlig taknemlig, at dette Hverv er blevet mit. Og Gud skee Lov, de har Sands for Kæmpeviserne, og holder af dem allesammen, De kan troe vort Chor er ikke saa ringe, og naar jeg da engang imellem selv tier og lader min Sjæl vugge af disse mine kjere Toner, som ere sammensmeltede med min hele Væren, og som frembringes af disse stærke ungdommelige friske Stemmer, og naar jeg veed, at det er Børn af Folkets egen Midte, som synger, saa er jeg glad, saa drømmer jeg om lykkelige Dage for Danmark. At jeg derimod ogsaa har følt og sørget over vore nuværende Forhold, tænker jeg, De vil kunne see af medfølgende Sang, af hvilken jeg sender et Exemplar til Dem og eet til mine

Rüims tro Veninde Elise. Den er forfattet ved en offentlig Forelæsning for Omegnens Beboere, som holdtes her paa Højskolen, og man har maaskee viist Dem den . . . Mit Foredrag var om Nordens Gudelære, af hvilken jeg fortalte et Par Sagn (om Ygdrasil og om Thor) og det lod til at interessere. Ved Bordet, som holdtes midtvejs paa Dagen, havde jeg den Glæde at kunne udbringe en Skaal for Grundtvig „som Danskhedens og Folke-Højskolernes store Forkæmper“ . . . Det bedrøvede mig at høre, at Elise var bleven „temmelig forstemt“ ved at høre, at jeg sang Tydsk . . . jeg griber enhver Lejlighed, jeg kan, til at indprente Eleverne, at al vor Fordærv er fornemmelig Tydsk . . . jeg vil nu heller ikke tale om, at med Musik er det noget Andet, Musikken er, trods at der ogsaa gives national Musik, mere et Verdens-Sprog, og jeg lader ikke være at lære Eleverne: „Unge Gjenbyrdsliv i Norden“, skjøndt den har en tydsk Melodi. . . Jeg holder en Gang om Ugen (Søndag Aften) Oplæsning for Eleverne, hvortil de møder efter Lyst. Jeg vælger Ting, som jeg kan være nogenlunde sikker paa, maa interessere. Begyndelsen gjordes med – Gunlaug Ormstunges Saga, som de hørte med Glæde. Mon Elise veed, at Grundtvig i en Bog, som hedder Saga¹, har oversat denne Fortælling. Efter Juul tænker jeg at ville læse Saxo for dem, i det mindste den første Deel (Sagnhistorien) . . .

...

Deres

Gotfred Rode.

Trykt ved Elise Bockelund i Sønderjydske Aarbøger 1939, s. 262 ff.

¹ Udk. som „Nytaarsgave for 1812“.

88. Forstander Sofus Høgsbro til cand. theol. Johan Grundtvig.

Rødning d: 9 febr. 1852.

. . . Jeg har . . . formelig brudt med Karl Moltke¹ ved sidst her var offentlige foredrag at holde en tale imod ham (og „for folkelivets udvikling“), der efter alles sigende skal have været skarp og gjort et stærkt indtryk på folk her². Herredsfoged Heide mente, det var uklogt, ti bønderne burde helst tro, at vi danske endnu havde regeringen i hænde. Pastor Hertel mente, at den i alt fald ikke burde offentliggjøres for skolens skyld, og deri kan han måske have ret. Af referatet i Dannevirke, givet af en brav nabopræst³, hvis søn går her, skal du forresten ikke heller kunne sé noget . . . – Jeg har imidlertid nu nået, hvad jeg har stræbt efter, at blive den egentlige herre i bestyrelsen, og Hertel har i al gemytlighed fundet sig i efter mit ønske at beholde formandsnavnet, mod

at lade mig besøge hans forretninger. (Dog dette mellem os, navnlig må ikke Laur. Skau få det at vide. Knud Knudsen har trolig hjulpet mig) . . .⁴

Din hengivne ven
Sofus Høgsbro.

R.A.

¹ Carl Moltke var i jan. 1852 bleven minister for Slesvig i Bluhmes ministerium og beholdt denne post til ministeriets fald dec. 1854. ² Iflg. „Dagbog for Rødding folkehøjskole“ (ved Sofus Høgsbro) havde Høgsbro 31/1 1852 udbragt „en skål for et kraftigt folkeliiv, som jeg begrundede ved den fare, der truede os fra Karl Moltke, som havde været med at give forfatn. af 28 jan. 1848, som af Reventlow Preetz var erklæret for en god Slesvigholstener, som havde taget del i underhandlinger, der havde bragt os i afhængighed af vore fjender, og som i hvert fald var en Holstener, en Tysker. Vor lid måtte vi sætte til kongen, der vilde søge sin styrke i folkets kjærlighed. Derfor måtte vi vække et kraftigt folkeliiv . . .“ Mødet var stærkt besøgt, og en del måtte stå på gangen. ³ Dvke 5/2. Referenten var Høgsbros senere svigerfader, pastor Peter Jürgensen i Oksenvad. Sønnen hed Gerhard. ⁴ Jfr. Høgsbros dagbog 3/2: „Bestyrelsesmøde her (Hertel, Sk(au), Nissen, Knudsen og jeg). Jeg blev den regjerende, men Hertel beholdt efter mit ønske formandsnavnet.“

89. Kommitteret, dr. phil. C. M. Poulsen til forstander Sofus Høgsbro.

Kiøbenhavn den 12te Februar (1852).

Højstærede Herr Høgsbro.

Til Gjensvar paa Deres ærede Tilskrift af 5te dennes undlader jeg ikke at svare, at jeg allerede personlig har bragt, i Forhold til min Evne, saa betydelige Pengeoffre i den omskrevne Retning, at jeg foreløbig ikke ret vel seer mig i Stand til at understøtte et større Antal unge Bøndersønner, end dem jeg allerede i Forbindelse med mine Venner i England har bestemt at anbringe under heldige Forhold der til Foraaret. Imidlertid skal jeg ikke være utilbøielig til at søge en Reiseunderstøttelse tilveiebragt for den i Deres Skrivelse nævnte unge Mand, og at forskaaffe ham fri Dampskibsrejse fra Hierting, Ballum eller Tønning, naar han herom directe henvender sig til mig i en udførligere Skrivelse, hvori han udvikler sin Hensigt med Opholdet i England og angiver Størrelsen af den Understøttelse han maatte behøve.

Det gjør mig ondt at jeg ikke fik Leilighed til at tale med Dem under Deres sidste Ophold her, da et Arrangement derved muligen kunde være bleven indledet til en mere omfattende og stadig Anbringelse af Elever fra Rødding Højskole i England, idet vi nærmere kunde have forhandlet, om de Forkundskaber som jeg maa ansee tjenlige for de unge Mænd,

der skulle anbringes der, saavel som om Reglerne for Valget af dem. Jeg kan nemlig slet ikke billige at der vælges andre end unge Mænd af den arbejdende Bondestand, da det Øiemed, som mine Venner og jeg have stillet os, uden dette ikke vil naaes¹.

Med megen Agtelse

Deres ærbødigste

Poulsen.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Jfr. brev 85 og 91.

90. *Højskolelærer Gottfred Rode til fru Vilhelmine Hage.*

Rødding Højskole, den 14. Febr. 1852.

Kjere Fru Hage!

... Jeg havde egentlig tiltænkt Dem en lille Digtning til den 18de¹, men det har desværre ikke været mig muligt at faae nogen Ro dertil, da alle mine Kræfter have været tagne i Beslag til en Comedie, som nogle af Eleverne skal give Fastelavns Søndag, og hvor jeg deels er Instructeur, og har nu snart i en Maaned holdt Prøve hver Aften, og desuden har jeg maattet skrive baade For- og Efterspil. De veed nok, at et lystigt Lag er mig ikke imod, og at Deeltagelse i Løjer, hvor man kan faae en hjertelig Latter, er mig kjer, men De veed ogsaa, at til at være Formand for saadanne Løjer duer jeg egentlig ikke; alligevel har Comedie-Instructionen moret mig ret godt, hvorimod For- og Efterspils-Forarbejdelsen har været mig temmelig dræbende, thi til at gjøre det rigtig godt har jeg ikke Vid og Lune nok, og det har kedet mig grueligt, at skulle skrive saadan noget Hverdagsvaas og tom Fjas, som jeg har maattet; imidlertid kan det jo nok være, at det vil more Folk, som høre det saa overfladisk, og saa er jo da Hensigten opnaaet ... Comedien, som vi skal have, er Holbergs arabiske Pulver. ...²

Her paa Skolen gaaer iøvrigt Alt sin jevne Gang; jeg arbejder med Lyst og jeg haaber ogsaa ikke ganske uden Held; jeg finder mig bedre og bedre i det noget eensomme Liv, og er glad for de Mennesker, jeg lever med. Nylig har vi havt offentligt Foredrag igjen³ – jeg fortalte Dem jo om de forrige – jeg talte om Baldursmythen, og det er en sand Fornøjelse at see, hvorledes Størstedelen af dem med Begjærlighed sluger hvert Ord, der bliver sagt. – Forstanderen, Høgsbro, søgte ligesom sidst at gjøre dem bekendt med *Goderne* ved den frie danske Statsforfatning, for at vende deres Hjerter mod Danmark, thi selv heroppe har vi mange „Slesvig-Holstenerere“ og mange lunkne⁴. Forresten haaber jeg at de 35

Elever, som herfra spredes over Landet, i sin Tid dog skal gjøre nogen Nytte, og at Højskolen, om den kun kan bestaae, ikke skal virke uden Velsignelse, naar den kun vedbliver at være godt besøgt. Men Gud veed, hvorledes det skal gaae den, naar om et halvandet Aars Tid, Penge-midlerne er sluppet op, mon Regjeringen da, eller mon private Folk da vil hjælpe den, thi det var dog virkelig Synd og Skam, om den skulde gaae ind?

Hvad jeg maa savne herovre, det er en ordentlig Gudstjeneste; jeg har kun været een Gang i Kirke, siden jeg forlod Sjælland, det var første Juledag, da tog Thomsens (Inspectøren og hans Kone) og jeg op til en Nabo-Kirke. . . . Hvor længes jeg efter engang igjen at træde ind i Vartou Kirke. . . .

Deres

Gotfred Rode.

Trykt ved Elise Bockelund i Sønderjydske Aarbøger 1939, s. 265 ff.

¹ Fru Hages fødselsdag. ² I det udeladte fortæller Rode, at han har sendt Ploug et takkedigt til Grundtvig for tidsskriftet „Danskeren“ ved dets ophør, og han udtrykker bekymring over helstatspolitiken. ³ Mødet 31/1 1852, jfr. foregående brev. ⁴ Her sigtes til Høgsbros foredrag om „bondestandens statsborgerlige stilling især under og efter Fr. 7's forandringer“ (således betegnes foredraget i Høgsbros dagbog) og den efterfølgende skåltale med udfald mod Carl Moltke.

91. Landmand Knud Windfeld til forstander Sofus Høgsbro.

Høistærede Hr. Høgsbro!

Carfin d 22 Febr 1852.

...

Thenseende til Opholdet her, da er det ei som jeg havde ventet det; jeg maae nemlig opholde mig iblant Tjenestefolkene og spise med dem, samt dele Værelse med en anden Karl der er den eneste der bliver om Natten; alle de andre ere Dagleiere, hvoraf kun een faaer Kosten, der er meget forskjellig fra den Danske.

De vil selv kunne indsee at jeg under disse Forhold ei kan blive her i 3 Aar, men at jeg, hvis jeg ei kan blive paa andre Betingelser eller faae en anden Plads, maae tage hjem til Efteraaret.

Jeg maae deeltage i alle de Arbeider der forefalder, som dog ikke er strengere end man nok kan overkomme det, ogsaa har jeg en Hest at passe og vil maaskee faae een mere, hvad der dog er meget nemt her, da man ingen Hakkelse bruger og kun foddrer fire Gange om Dagen.

Dog har jeg ei fortrudt at jeg er kommen herover og at jeg er den første; thi hvis jeg ei var kommen bort den Gang havde jeg vist ikke kommen herover, da som De veed Moder var noget imod det, hvorfor

jeg eiheller har skrevet hende til at jeg har det paa denne Fod og ønsker ikke at hun skulde faae det at vide, da det jo kun vil volde hende Sorg.

Deres hengivne

*K. Windfeld*¹.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Jfr. om Knud Windfeld brev 85, note 3. Windfeld blev i Skotland til august 1853. Gården, hvor han opholdt sig, Carfin House, Lanark, var en stor gård i nærheden af Glasgow.

92. *Forstander Sofus Høgsbro til cand. theol. Johan Grundtvig.*

Rødding d. 21. april 1852.

Kjære ven! ... Du har vel af Dannevirke sét, at der var generalforsamling her d. 26de marts¹.

... Således håber jeg at bevare højskolen i dens nuværende skikkelse, men jeg vil ikke nægte, at det vilde være mig kjært, om jeg efterhånden kunde gjøre den til noget endnu mere, til et sandt folkeligt universitet, hvorhen de bedre hoveder kunde gå fra de små folkeskoler, der nu rundt omkring danne sig snart hos en præst, og snart hos en skolelærer; medmindre den forinden skulde blive overflødig ved oprettelsen af en sådan folkehøjskole i Sorø².

Din ven

Sofus Høgsbro.

...

R.A.

¹ Dvke 27/3 1852. På denne generalforsamling, hvor det vedtoges at omdøbe „Den slesvigske Forening“ til „Foreningen for Rødding Folke-Højskole“, forlangte og fik Høgsbro formandsposten i skolens bestyrelse. Den 20. marts havde der ifølge Høgsbros dagbog fundet et ivrigt ordskifte sted mellem Thomsen og Høgsbro. Thomsen ønskede at være medlem af bestyrelsen, hvad Høgsbro afviste. I „Dagbog for Rødding folkehøjskole“ har Høgsbro senere tilføjet: „Her blev den grunduenighed mellem os, som jeg længe havde anet, først klar og den tog med enkelte afbrydelser stedse til.“ ² Jfr. Høgsbros dagbog 26/4 (og flg. dage): „tænkte og arbejdede jeg på beretningen, navnlig læste jeg Grundtvigs skrifter om højskoler“.

93. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding d. 8. maj 1852.

... De gav mig ved afrejsen det råd, såvidt det lod sig gjøre, at handle uden hensyn til directionen; men jeg har siden været så heldig ikke blot i deres plads at blive medlem af den, men også formand for den, så jeg, hvad der jo var bedre, har kunnet handle i overensstemmelse med den. Schmidt havde aflagt et regnskab, som det af den øvrige bestyrelse d:

3 febr. blev mig overdraget at revidere . . . På samme tid blev det af bestyrelsen overdraget Thomsen at kræve bidragene ind i Østeramtet, ligesom tidligere i Vesteramtet (mens Thomsen havde fået 70 rdl. cour, havde Schmidt – midt i Haderslev – fra hele sit distrikt kun fået 3 til 4 rdl.) . . . Hertil kom, at den slesvigske forenings navn og politiske fortid virkede hæmmende på understøttelserne, og, i Skaus fraværelse, sammenkaldte Hertel derfor en generalforsamling d. 26de marts her på skolen, hvor der da og ved Thomsens anstrengelser samledes en stor mængde embedsmænd, bønder og gamle elever¹. De havde en ubetinget tillid til os lærere og, hvad vi ønskede, blev antaget. Foreningen opgav sit politiske formål og fik navn af „foren. for Rødd. folkehøjsk.“ med ny af mig forfattede love. Den gamle bestyrelse vedblev til næste 12 juni-general-forsamling; men det blev bestemt, at foreningen skulde deles i afdelinger (nørre-, øst- vest-, sønder-jysk, sællandsk, fynsk eller deslige) hver med sin formand, der skulde udnævnes af bestyrelsens formand. Nu overdrog de tilstedeværende Hertel og Knudsen mig formandsposten, og jeg udnævnte da igjen Thomsen til formand for den sønderjyske afdeling, hvorved han har fået magten til at indkræve penge, udnævne kredsforstandere o.s.v. (*sønderjysk* har jeg kaldt afdelingen, fordi den ikke blot omfatter Slesvig, men og alle enclaverne). Derved fik vi da i grunden hele den udøvende magt; bestyrelsen og generalforsamlingen beholdt den kontrollerende, som efter min anskuelse også er alt, hvad der tilkommer den. Men det var at forudsé, at de fraværende bestyrere ikke vilde være tilfredse dermed. Det fik jeg da og at mærke, da jeg kom til dem for at få deres underskrifter på en opfordring til Slesvigerne om at komme os til hjælp med deres penge. Schmidt gjorde ikke længere modstand . . . efter flere timers af og til meget hæftige Strid med Skau fandt han sig også deri som i en hård nødvendighed, – indtil bedre tider. – . . . Opfordringen blev da trykt og Thomsen sørgede dels ved breve dels ved personlig nærværelse i Ribe, Tønder, Flensborg, Sønderborg, Åbenrå og Haderslev for dens udbredelse. – Når Slesvigerne har vist, at de ere rede til opofrelser for højskolen, er det min hensigt at rejse til Kjøbenhavn, der efter nærmere rådførelse med mine og højskolens venner at lade trykke en beretning om vor virksomhed omtrent i samme omfang som den af dem offentliggjorte og derpå henvende mig til Carl Moltke og Bang om understøttelse, men tillige søge ved Clausen eller i alt fald ved Krieger og Grundtvig at få højskoleforeningen udbredt over det hele land. Således håber vi i sommerens løb at få højskolen sikret, idetmindste for flere år . . . Højskolens anseelse synes virkelig at være i tiltagen. Selv

i Norge samler man bøger ind til os ; et så unationalt menneske som Goldsmith sender os ikke blot sit tidsskrift², men ønsker endog en beretning fra os optaget deri . . . Ifjor sommer havde vi 14 elever . . . I denne har vi det dobbelte og halvåret er dog endnu ikke begyndt. Til vinter er for en månedstid siden meldt 2, og det uagtet prisen er forhøjet med 5 specier halvårlig . . .

. . . den daglige gang er som, da jeg sidst skrev ; lærere og elever udvikle sig med og ved hinanden i venskabelig omgang³ . . .

. . . Ved altanen er rejst en meget stor stenhøj til alpeplanter. Ved den modsatte ende af forsøgsmarken er lavet et lysthus. Humlehaven har fået mægtige grantræer til stænger og gjør et imponerende indtryk. Ny faskiner ere lagte på langs og tværs. En brønd er gravet midt i haven. Et nyt stykke er indtaget fra morads til humlehave (ti for fremtiden skal den avlede humle tilfalde skolen og ikke forpagteren). En slags botanisk have vil blive dannet ved ordning af planter dels efter Linnés klasser dels efter naturlig orden. I planteskolen er sået forskellige træfrøsorter, sat stiklinger, og forberedt en planmæssig drift. Bækken er oprenset ; lysthaven sat i stand ; istedetfor den faldefærdige trætrappe er lagt en ny, noget mindre, af sten. En mængde træer er udplantet på forskellige steder. Adskillige vigtige reparationer ved bygningerne ere påtænkte . . .

Det er Thomsen og Schiötz, hvem hine forbedringer i mark og have skyldes. Rode har store fortjenester af samlivet her. Han digter sange for os, arrangerer komedie og bal osv. Fastelavnssøndag gaves „det arabiske pulver“ efter alles dom langt over forventning godt. Vi havde fået kulisser og dragter fra Ribe. Rode havde skrevet et meget morsomt forspil og efterspil og en smule sang „til kvinderne“⁴. Tiden har kun tilladt os at holde 2 offentlige foredrag i vinter, da Thomsen og jeg har været så optagne af bestyrelsesforretninger. Ved den sidste var folk kommen både fra Fyn og Jylland, og stuen kunde ikke rumme dem . . . Presterne ere som sædvanlig – det vil da sige dem her i omegnen. Længere borte er de flinke nok. Vi har i den sidste tid sluttet os en del sammen med Jürgensen i Oksenvad, der har en søn her, viser megen interesse for skolen og har en vakker familie⁵.

. . . Thomsen og Rode (og engang imellem jeg) har i den sidste tid ordnet biblioteket og forfattet en katalog over det. Også over vore øvrige ejendele forfattes lister⁶.

Med dyb højagtelse

deres hengivne *Sofus Høgsbro*.

K.B.

¹ Iflg. Høgsbros dagbog omtr. 100 deltagere, deraf 11 præster. ² Meir Gold-

schmidts ugeskrift „Nord og Syd“. ³ Iflg. Dagbog for Rødding folkehøjskole (ved Høgsbro) blev der 7/3 klaget til madam Hansen over maden, som efter Høgsbros opfattelse vistnok oftere havde været „mindre sund og ren“. Den 16/3 og 17/3 udgravede Høgsbro to kæmpehøje sammen med eleverne efter disses opfordring. Udgravningen var systematisk og efter tidens forhold forsvarlig. ⁴ Festen holdtes 22/3, jfr. brev 90. ⁵ Samme efterår blev Høgsbro gift med Peter Jürgensens datter Amalie, jfr. brev 88, note 3. ⁶ Jfr. dagbogen 9/5: „Ordrede og mærkede de oldnord. sager.“

94. *Forstander Sofus Høgsbro til professor H. N. Clausen.*

Højærværdige hr. professor !

10-5-52¹.

...

Måské tør jeg forudsætte, at deres højærværdighed af „Dannevirke“ har sét, at jeg siden forrige efterår har været medlem af højskolens bestyrelse, at den slesvigske forening d. 26. marts antog navn af forening f. Rødd. folkehøjsk. og fik nye love . . . samt at bestyrelsen, hvis formand jeg var bleven, derpå udstedte en opfordring til Slesvigerne om i gjerning at vise deres iver for skolens opretholdelse. Af de udsendte lister er kun en ringe del kommet tilbage ; men alt synes dog at love et heldigt resultat og at skulle fyldestgøre den betingelse, hvorunder de i den første samtale, jeg forrige sommer havde med dem, lovede højskolen deres fortsatte bistand. Vel udtalte de dem senere for at højskolen burde gå over til at blive en regjeringsanstalt², men det forekommer mig dog muligt, at de senere indtrufne politiske forandringer kunde have givet dem nogen betænkelighed derved. Her idetmindste er stemningen blandt højskolens venner afgjort for at vedligeholde dens uafhængighed, skjønt man tillige tror det dermed foreneligt at ansøge om og at erholde en endog temmelig betydelig understøttelse fra ministeriet. Man håber nemlig at kunne sikre højskolens fremtid dels ved bidrag fra Slesvig, og fra det øvrige Danmark, dels ved understøttelse fra det slesvigske ministerium og det danske undervisningsministerium.

R.A. (Koncept i Høgsbros arkiv B).

¹ Dateringen med blyant. ² Jfr. brev 80, note 3.

95. *Professor H. N. Clausen til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjøbenhavn, 16 Mai 1852.

... Det har været min Overbeviisning, at det hidtil vilde have været baade frugtesløst og ubilligt, at opfordre Kongerigets Indbyggere til yderligere Bidrag til den Slesvigske Folkeskole, saalænge det ikke viste

sig, at Slesvigerne selv vare villige til at offere Noget, hvor de tidligere bestandig have trukket Vexler paa Andre. Nu er imidlertid en anstændig Begyndelse gjort; og dersom det gaaer fremad hermed, troer jeg vel, at der med Haab vil kunne arbeides baade ad den ene og den anden Vei paa at bringe Understøttelse tilveie. Paa min ufortrødne Medvirken skal det i alt Fald ikke mangle . . .

Deres hengivneste

Hr. Cand. theol. Høgsbro,
Forstander for Rødding-Skole.

H. N. Clausen.

R.A.

96. *Forstander Sofus Høgsbros almanak-dagbog 29/5 1852.*

Strid med Thomsen om gennemsynet af elevfor(eningen)s love¹, med Rode om mit tilsyn med elevbygningen², med Schiøtz om dette og allehånde andre ting. Gjennem forskellige sådanne stridigheder er jeg kommen til den overbevisning, at sålænge Schiøtz og Thomsen ikke har en lignende anskuelse angående højskolens hele væsen og virksomhed som jeg, bliver samlivet ikke bedre, men slettere ved at tage dem på råd med. Jeg vil derfor for fremtiden, hvor der skal handles, handle på egen hånd.

R.A. (Høgsbros arkiv C 1).

¹ Høgsbro ønskede, at eleverne skulle have større indflydelse herpå end Thomsen var rede til at give dem. ² Rode skrev 17/6 1852 til Vilhelmine Hage: „Af og til vil jeg savne Rødding, især hvis jeg skal have Timer i Kjøbenhavns Trælleskoler, efter at have været i dette Frihedens Hjem.“ (Sønderjy. Aarbøger 1939, s. 270.)

97. *Forstander Sofus Høgsbros almanak-dagbog 3/6 1852.*

Brev fra Mohr om skolen i Ørsberg¹, der bragte mig på den tanke, at drage til Gråsten².

R.A. (Høgsbros arkiv C 1).

¹ Høgsbro havde 17/5 skrevet til sognepræst C. L. Mohr i Ulsby om „den Angler højskole“; i sit svar gav Mohr besked om denne skole, der var oprettet 1845, det var en landvæsensskole med tysk præg og med 30–40 elever. ² Det er første gang, Høgsbro omtaler tanken om en højskole i Gråsten.

98. *Forstander Sofus Høgsbro i Dagbog for Rødding folkehøjskole 1850–1852, s. 33–34, 37–39.*

d: 23de (juni 1852) rejste jeg over Kolding til *Kjøbenhavn*, hvor jeg kom den følgende aften.

d. 25de talte jeg med *Clausen*, som lovede at sætte sig i spidsen for en indsamling i kongeriget, hvad dog efter hans formening ikke burde ske før til efteråret. Han vilde i næste måned selv komme til Rødding. Han gik ind på det af mig udviklede ønske om, at højskolen kunde flyttes til Sundeved, såfræmt det ikke var muligt at erholde det fornødne til at oprette en foruden den, som han ikke troede lod sig gjøre. —

d. 26de talte jeg med *Grundtvig*, som var bange for at flytte højskolen og kun udtalte sig for 2 højskoler. Ligesåvel han som *Clausen* mente, at det med hensyn til den af mig påtænkte beretning var bedre i meget blot at handle uden at tale derom; ja *Gr.* vilde endog, at der slet ingen beretning skulde komme.

d. 27de talte jeg med *Regenburg*¹, som erklærede, at højskolen mest måtte betragtes som en nationalanstalt og som sådan vedligeholdes ved private midler. Han vilde gjerne give sit bidrag til en indsamling af *Clausen*, men fra regjeringen kunde man ikke vente noget. Han anså det også for ønskeligt, at skolen blev flyttet til Sundeved eller Bau, men mit forslag at overlade en af de augustenburgske gårde til den henviste han til administratoren, amtmand *Heltzen*⁷. På mit forslag at sætte den i forbindelse med et seminarium indlod han sig ikke, formodentlig af samme grund som i julen². Iøvrigt kunde jeg jo gå til *Moltke* og så komme igjen. Han havde kjendelig interesse for skolen, men var bunden af andre hensyn. Han lånte mig 2 Rapporter fra premierløjtnanterne *Edv. Nielsen* og *Thurah* om højskolen i Ørsberg. — . . .³

d. 28de meddelte jeg *Clausen* ovenstående rapporter og talte foreløbig med *Collin* og *Simony*⁴. *Cl.* anså en udførlig beretning for mindre nødvendig og måske for skadelig.

d. 29de. *Karl Moltke* vilde ikke understøtte private instituter, da man ingen sikkerhed havde for pengenes anvendelse. Erklærede bestyrelsen sig ude af stand til at holde skolen, kunde den overgive den til regjeringen, og det vilde da komme under overvejelse, om den burde understøttes, men han så ingen grund dertil. Jeg mente, at den både som oplysningsanstalt for bondestanden og som landvæsensinstitut var den eneste i Slesvig og altsaa nok kunde fortjene at vedligeholdes. Paa det første svarede han ikke, ang. det sidste mente han, at det ikke behøvedes i Slesvig hvor agerdyrkingen stod højt. Jeg benægtede dette, hvad egnen ved Rødding angik. Så, mente han, burde vi blive der og ikke flytte til Sundeved, hvor agerdyrkingen var god nok (Jeg havde talt med ham om at få en af de hertugelige gårde, men det mente han lod sig ikke gjøre . . .)⁵

d. 3 juli rejste jeg med dampskib til *Abenrå*, hvor jeg kom den 4de⁶. Jeg talte med *Heltzen*⁷, der imidlertid syntes at frygte højskolen som demokratisk anstalt, skjønt han lod, som han havde megen interesse for den. Den eneste bygning, der var skikket til højskolen var „Gravensten“, men vi kunde jo måske indlade os med en af forpagterne og da af regjeringen få anvist jord til at opføre bygningerne på. Han vilde gjøre, hvad han kunde, til at få de augustenburgske godser lagte ind under den slesvigske minister og ikke under finansmin. Han undrede sig iøvrigt over den megen frihed, vi havde. —⁸ . . .

d : 5 juli talte jeg i Haderslev med J. A. Schmidt, Koch, Helweg, Selig⁹, Stockfleth¹⁰ og Hertel om højskolen. Stockfleth rådede til at opsætte ansøgningen om at anerkjendes for juridisk person . . . Han viste megen og vistnok oprigtig interesse for højskolen, og lovede at besøge den . . .

Da jeg om aftenen vilde gå til Rødding (jeg var kommen til Hammelev) traf jeg *P. Rørdam*¹¹ og *F. Boisen*¹², som havde været der, og da vi havde meget at tale om, fulgte jeg tilbage med. P. Rørdam havde om formiddagen hørt de 3 lærere og haft en af de fornøjeligste dage i lang tid. Han vilde nu fortælle om Rødding på Nestved-banker d. 25 juli og i det hele se at gjøre, hvad han kunde. Jeg fulgte med Boisen til Vilstrup, hvor jeg traf *L. Skau*, der vilde ud af al forbindelse med højskolen . . . Navnlig mente han, at han, hvis han blev amtsforvalter, som han søgte om, kom i såmange forhold, at han måtte ud af dette . . .¹³ kom først om formiddagen d : 7 juli til skolen.

R.A. (Høgsbros arkiv, tillæg II, C 2).

¹ Regenburg varetog nu som departementschef i det slesvigske ministerium kirke- og undervisningssager. ² Da Høgsbro talte med Regenburg 30/12 1851 om skolens forhold og herunder om et evt. seminarium fik han det indtryk, at Regenburg foretrak at understøtte slesvigere til at gå på kongerigske seminarier fremfor at anlægge et nyt. ³ Derefter gengives disse rapporter udførligt. Det fremgår af dem, at skolen er blevet indskrænket efter krigen og sidste år kun har haft 13 elever, deraf 1 fra Nordslesvig og 2 fra Angel. De andre kom vest- og sydfra. ⁴ Carl Simony var lige blevet kultusminister i ministeriet Bluhme. ⁵ Derefter talte Høgsbro med Simony, der lovede 300 rbd som forrige år. De følgende dage talte Høgsbro med Collin, der viste „særdeles megen velvillie“, med Tillisch, der lovede støtte fra Det Classenske Fideikommiss, med dr. Poulsen, der lovede pladser i England, roste Windfeld (brev 91) og interesserede sig for Sundevedplanen. Det samme gjaldt Ploug, der ligesom Clausen og Regenburg gav anvisning på Heltzen. Endvidere besøgte Høgsbro Barfod, P. og L. N. Boisen og Grundtvigerne og traf Holger Rørdam, som måske kunne blive skikket til at være lærer i Rødding, hvis det glippede med J. L. Knudsen. ⁶ I sin almanak-dagbog bemærker Høgsbro, at han ombord på båden traf maleren F. Richardt, der efter aftale med cand. theol.

P. Chr. Zahle var på vej til Rødding for at tage et billede af højskolen til „Danmark i billeder“. ⁷ E. Heltzen var i 1850 blevet amtmand for Åbenrå, Nordborg og Sønderborg amter. ⁸ Her har Høgsbro senere tilføjet: „Men jeg frygtede at komme i afhængighed af Heltzen eller endog blot under hans tilsyn, og hermed standsede da denne plan.“ ⁹ C. A. Selig, underrettsadvokat. ¹⁰ W. W. Stockfleth var i 1850 blevet amtmand for Haderslev amt. ¹¹ Grundtvigsk præst i Mern, jfr. H. F. Rørdam: P. R., II, s. 222. ¹² Jfr. brev 85, slutningen. ¹³ Skau blev amtsforvalter.

99. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjære Høgsbro¹.

München 12 Juli 1852.

...

Da Slesvigerne selv, med meget faa og derfor desto priseligere Undertagelser, hidtil kun have viist Lyst til at ville have Æren af at holde og styre den „Slesvigske Forening“ og „Rødding Høiskole“ uden at ville have Udgiften eller Arbejdet dermed, saa er det aldeles rigtigt, at De, med Thomsen og de øvrige Lærere ved Deres Side, har taget hele Magten til Dem, og jeg beder Dem indstændigen, foreløbig at beholde den og ikke dele den med Nogensomhelst, førend jeg kommer hjem og vi alvorligere kunne discutere dette Æmne. Jeg lægger Dem dette paa Hjertet, ikke allene med Hensyn til de Herrer i Slesvig, som kunde have stor Lyst til at dele Regjeringsmagten med Dem (thi imod disse vil De og Thomsen sagtens være ubøjelige nok), men især med H. t. Regjerin-gen, enten denne nu repræsenteres af C. Moltke eller Regenburg eller Sponneck². Hvor glædeligt det end vilde være, fra denne Side at faae Hjælp og Understøttelse, hvorved Skolens ydre Existens kunde sikkert, saa maa dog en saadan ikke betaales med det allermindste af Skolens Frihed og Selvstændighed og af vor fulde Raadighed til at styre denne efter vort eget Hoved og efter den Aands Tilskyndelse, i hvis Tjeneste vi arbejde. Der er heller Intet at frygte for. Rødding Høiskoles ydre Existens beroer, som alt Levendes, i Grunden paa dens indre Liv, og hvori dette egentlig bestaaer, har næppe nogen af Regjeringsmændene Idee om, og, hvis de havde det, vilde de næppe ynde eller befordre det . . .

Deres og Høiskolens oprigtige Ven

C. Flor.

R.A.

¹ I begyndelsen af brevet skriver Flor, at den „Slesvigske forenings“ omdannelse til en højskoleforening er et overmåde gavnligt arbejde. Denne forening „var ikke, som Mange, især i Kongeriget, have troet, *mit Værk*“, men P. H. Lorenzens, og det var behæftet med alvorlige fejl. ² Grev W. Sponneck var finansminister.

100. *Forstander Sofus Høgsbro til cand. theol. J. L. Knudsen.*

Rødning d: 13 oktbr. 52.

... Du tror måske, at det ikke har været saa alvorlig ment, når jeg sagde dig, at højskolen var i fare, men jeg er ikke vant til at spøge og spøger heller ikke i dette øjeblik, når jeg siger dig, at det er så. Det er mig altfor kjedeligt, og lader sig heller ikke gjøre med få ord, at fortælle dig det nærmere herom. Men jeg skulde vel heller ikke behøve det, når du vilde betænke, hvad det er at skulle forsvare noget så nyt og på åndelig frihed så beregnet, som højskolen er, mod så åndløse lærere som Thomsen og Schiøtz, og, hvad der er endnu værre, mod så åndløse bestyrere som Hertel, H. Nissen, Schmidt og Skau (Krüger og Kn. Knudsen møder aldrig). Flor er i Schweiz og har i sommer fåt en aldeles falsk anskuelse af det hele ved samtale med Thomsen, som pludselig uden mit vidende rejste til ham for at klage over mig¹. Han, der skulde støtte mig, såvint som jeg kæmper for, at holde skolen i den ånd, han har nedlagt i den, hjælper snarere mine fjender, i al fald hjælper han ikke mig – og således står jeg alene ligeoverfor rå menneskers plumpe anfald. (Jeg bruger hårde ord; men jeg kan bevise, at de ikke ere hårdere end tingen). Ret længe kan jeg ikke holde det ud, skjønt jeg skal holde ud så længe muligt. Men med mig falder højskolen, den ting er afgjort. –

Det jeg nu vil af dig, er at du skal komme hertil og med egne øjne overbevise dig om sagens stilling og sammenhæng) ... og dernæst at du skal give mig fuldstændig besked om dine fremtidsudsigter, ti, er det sandt, at Ladelund snart skal besættes, og at du enten der eller kort efter et andetsteds har udsigt til at ansættes, vilde det under de nuværende forhold være uforsvarligt ikke på alle måder at søge at få Rode til at blive². – Han har dog syn for, hvad der her kæmpes om. –

...

R.A. (Koncept i Høgsbros arkiv, B).

¹ Iflg. notat af Høgsbro i Dagbog for Rødning folkehøjskole rejste Thomsen 2/8 til Haderslev og derfra til Flor i Dresden. ² Jfr. brev 78. 11/10 havde Knudsen skrevet til Høgsbro, at han agtede en af de første dage at indgive ansøgning om Ladelund sognekald sydfør Tønder. Dette brev var ikke nået frem, da Høgsbro skrev sit.

101. *Højskolelærer Edv. Thomsen til etatsråd Chr. Flor.*

Kjære Hr Etatsraad!

Rødning Høiskole d. 22. Octbr 1852.

Der er saameget passeret siden jeg sidst talte med Dem, at jeg ret længes efter at fortælle Dem lidt om Begivenhedernes Gang herhjemme

paa Rødding. Efterat have aabnet mit Hjerte for Hertel med Hensyn til det Uvæsen, som gik i Svang paa Højskolen i forskellige Retninger, tildeels paa Grund af, at jeg var berøvet min Magt over Eleverne paa Elevhuset, indgav jeg efter hans Opfordring en Klage til Bestyrelsen over Forstanderens Indgreb i min Myndighed og fordrede af¹ Bestyrelsen skulde ordne dette Forhold imellem os². Hertel, Thingm. Smidt, H. Nissen og L. Skau mødte til Bestyrelsesmødet paa Rødding³, hvor denne Sag, foruden Sager om Tjenerhold istedetfor Pige paa Elevbygningen ogsaa blev bragt paa Bane. De 4 Bestyrere gav mig ved deres Ankomst Ret i alle mine opstillede Fordringer, men mødte hos Høgsbro en Modstand, som grændsede til Halstarrighed. Hele Formiddagen gik hen uden Resultat, om Eftermiddagen fortsattes, og et Slags Forlig bragtes i Stand, som hverken er det ene eller andet. Udsigterne ere derfor ikke glædelige for Fremtiden, hverken i denne eller i saamange andre Henseender, det er forfærdeligt, intet Overhoved at have, thi Diktatoren Høgsbro anerkjender jeg ikke som lovligt Overhoved; og Bestyrelsen er saa svag og ussel, at man nu er aldeles givet til Priis for Vilkaarlighed og tillige er udsat for at sjofles af Øconomen, som aldeles har svigtet de Forhaabninger vi gjorde os om ham . . .⁴

d. 28de Octbr 1852.

Begyndelsen af dette Brev har saalænge ventet paa en Ende, at jeg ikke længere vil opsætte at faae denne tilføiet. I disse Dage afgaae de gamle Elever herfra; 5 af dem forsynede med chemiske Apparater til at gjøre oplysende Forsøg, saafremt det skulde lykkes dem hver i Deres Egn at samle et lille Auditorie omkring dem til Forklaring af Johnstons lille Katechismus⁵. I hvert Tilfælde tænke vi at bekjendtgjøre i Dannevirke, at paa de og de Steder kan Folk hos forhenværende Elever fra Rødding, som fra Skolen ere forsynede med de nødvendige Apparater dertil, faae analyseret Mergel, Jord, Gjødning m. v. Denne Foranstaltning vil troer jeg gjøre Gavn.

Til Foraaret faae vi en betydelig Samling Agerdyrkningsredskaber fra Landhuusholdningsselskabet, og i Vinter tænke vi paa at bygge Bygning til dem. Jeg er indtraadt som Bestyrer i den nordslesvigske Landboforening⁶, og vil der arbeide paa, at faa trukket Folks Opmærksomhed hen paa Skolen f. Ex. faae næste Aar afholdt Præmiepløjning og Dyrskue her; jo mere Skolen kan faae Udseende af en Landbrugsskole jo bedre.

...

Pastor Vegener, Exforstander, som har hørt adskilligt herovrefra fra

sine mange Kilder, som han udtrykte sig, bad mig sige Dem fra sig, naar jeg skrev, at hvis den nuværende Forstander ikke skaffedes bort eller bandtes, gik Skolen sin Undergang imøde, og han vilde hellere ønske at den gik overstyr end at see den udarte⁷.

...⁸

K.B. Delvis trykt i Ludvig Hertel: H. W. Hertel s. 343.

¹ Originalen har „af“ i stedet for „at“. ² Thomsens klage over Høgsbro er dateret 6/9 1852. Baggrunden for den synes at have været den såkaldte „spytte-historie“: Thomsen ønskede at elever, der spyttede på gangen i elevhuset udenfor de dertil beregnede spyttebakker, skulle betale bøde derfor. Da elevforeningen vedtog ikke at ville bøje sig herfor, fandt den støtte hos Høgsbro, der ønskede, at eleverne selv skulle have ansvaret. ³ 28/9 1852. ⁴ Jfr. Høgsbros fremstilling i Dagbog for Rødding folkehøjskole: „Den 28de gjorde bestyrelsen forholdet her ganske fortvivlet, idet den *både samlet og enkeltvis holdt med den* (forstander, inspektør, lærer, forpagter), *som den havde for sig*, og, uden at meddele en for alle afgjørende dom, rejste bort, efterladende alle med de bedste forhåbninger og foregede fordringer. Her skulde jeg nu stifte fred og som best.s formand tillige forsvare den !!!“ ⁵ J. F. W. Johnston: „Catechismus i Agerdyrkningschemi og Jordbundslære“, oversat af Edv. Thomsen, udg. af Landhuusholdningsselskabet 1850. ⁶ Den nordslesvigske Landboforening, der er landsdelens ældste, var stiftet 1846 og havde sit tyngdepunkt i Haderslev vesteramt. I 1861 skilte østeramtet sig ud og dannede en selvstændig forening. ⁷ Wegener opholdt sig som folketingsmand i København. ⁸ Brevet er uden afsluttende hilsen og underskrift.

102. *Cand. theol. J. L. Knudsen til forstander Sofus Høgsbro.*

Forballum d. 25 Octbr 52.

Kjære Høgsbro!

Efterat have vel overveiet den Sag, er jeg nu saa godtsom paa det Rene med mig selv om, at jeg vil spise med Eleverne.

Men Eet er der, som du maa see at faae i Orden forinden Semestret begynder, det er, at Svine-Kartoflerne fjernes og ordentlige Spise-Kartofler kommer i Steden. Hos Niels Andersen's i Forballum¹, hvor jeg netop har omtalt Sagen, er Alle, saavel Manden som Konen og adskillige tilstedeværende Bønderfolk enige om, at slig Fodermaade for „velanstændige Bøndersønner“ er uanstændig.

Du kan dristig paa egen Haand gaae til og lade Gjörtz² kjøbe (foreløbig nogle få Tønder) gode Spise-Kartofler; jeg skal ikke flygte, naar Directionen skal vedkjende sig den Ting. Den maa nemlig indrømme at Svine-Kartoflerne skal sælges til gangbar Priis og i Steden Menneske-do anskaffes³.

Din

J. L. Knudsen.

R.A.

¹ Niels Andersen (Hansen), i hvis hjem Kold havde været lærer, var 1853–1858 folketingsmand for enklaverne. ² H. Giørtz, Skolens nye forpagter og spisevært. ³ I skolens dagbog har Høgsbro noteret, at Giørtz erklærede sig villig til „indtil nærmere afgjørelse“ at levere hvide i stedet for blå kartofler!

103. *Sognepræst Immanuel Barfod til Forstander Sofus Høgsbro.*

Oversø, d. 2 Nov. 1852.

Kære Hr. Høgsbro!

Det er lidt sent, De får Svar på Deres Brev¹, men jeg² har ikke kunnet skrive før, ti Deres hædrende Hværv var mig ikke let at fyldestgøre. Samme Dag, jeg fik Deres Brev, sendte jeg Bud til min bedste Konfirmand i år, som var udmærket skikket til at modtage en videre Uddannelse, og som jeg allerhelst vilde have dertil, da han var fra en tysksindet By, der højlig behøver at kjende lidt til Danskens Lyssider, men – efter et Par Dages Betænknings-tid mældte han mig, at han måtte ikke for sin Fader, der ei godt kunde undvære ham. Foreløbig talte jeg med Hagerup³ om Sagen, og han håbede at skaffe En, hvis det ej skulde lykkes mig, men det lykkedes mig, og jeg sender Dem et ungt Menneske, der rigtignok til Foråret bliver 22 År gammel, men iøvrigt har de Egenskaber, jeg antager vil gøre ham til en udmærket Elev af Højskolen. Han er fra en By, hvor Gesinnungerne stå skarpt og hæftig mod hinanden, men selv fra et dansk Hjem. Broderen er min Sognefoged og en i ualmindelig Grad ved Læsning dannet Mand, om hvem Ven Knudsen kan bevidne, at han kan skrive et korrekt dansk Brev, ligesom der er Få, der have arbejdet så trolig for den danske Sag, som han. Broderen, som jeg sender Dem, Bernd Bruhn, har et opvakt Hoved, ragede i sin Tid fræm for de øvrige Skolebørn og Konfirmander, så min Formand var i Lav med hans Slægt om at lade ham komme til Bogen; men skønt han, saa vidt jeg véd, ikke efter den Tid har lagt sig efter boglige Ting, greb han dog straks denne Lejlighed til at lære Noget med Begærlighed, og satte det også igjennem, skønt Moderen (en Præstedatter fra Siversted) nødig vilde af med ham. Hans Fader var idag hos mig og ytrede Håbet om, at han også kunde blive til Sommeren⁴. –

...

Deres hengivne

Imm. Barfod.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ 17/10 var Thomsen kommet hjem fra København, hvor han havde erholdt 313 rbd. til fripladser for elever fra Syd- og Mellemslesvig. Dagen efter skrev Høgsbro til præsterne Feilberg i Ullerup og Barfod i Oversø samt Mohr i Ulsby om

at skaffe dygtige folk til disse fripladser. Samtidig opfordrede han J. L. Knudsen til at skrive til P. Marcussen i Braderup om det samme. ² Immanuel Barfod, der senere fik et kendt navn som personalhistoriker, var 1851 blevet præst i Oversø, syd for Flensborg. ³ Ejler Hagerup var præst i Store og Lille Solt, nabosogn til Oversø. ⁴ Bernd Bruhn var søn af vejbetjent, tidl. gårdmand Bruhn i Munkvolstrup, Oversø sogn. I Rødding højskoles protokol oplyses det, at han blev på skolen i et år og var „særdeles flink i alle Maader“; han blev underofficer og kom senere til Skotland. – Jfr. om elever fra Sydslesvig Sønderjyll. Hist. IV, s. 469 f.

104. *Inspektør G. Borries*¹ til *amtsforvalter L. Skau*.

Kjøbenhavn d. 8 Nov. 1852.

Høistærede!

Allerede i Sommer under mit Ophold i Mellem-Slesvig hørte jeg af en paalidelig Mand, at Rødding Høiskole ikke blot i økonomisk Henseende stod paa svage Fødder, men at den ogsaa leed af mangel paa anden Brøst . . .

Man siger nemlig: at Skolens Bestyrer er uenig med de 2de andre Lærere og med Directionen, at han skal bestræbe sig for at faae den nuværende Direction forandret og for iblandt andre at faae den sværmeriske Pastor Boiesen² ind i samme; at han ønsker ansat endnu en 4de Lærer skjøndt han selv kun underviser 10–12 Timer om Ugen og følgelig med Lethed maatte kunne overtage en endnu større Del af Undervisningen; endelig fortæller man, at der er overladt Eleverne en saadan Grad af Frihed at Disciplinen er i Fare for aldeles at tilintetgøres . . .

Med megen Agtelse

Deres hengivne

G. Borries.

Herr Amtsforsvalter L. Skau

K.B.

¹ Inspektør ved Polyteknisk Lærestanstalt, flittig indsamler til skolen, bl. a. af bøger. ² F. E. Bojsen, Vilstrup, jfr. brev 98.

105. *Cand. theol. Johan Grundtvig* til *forstander Sofus Høgsbro*.

Kjære Ven!

Kbhvn d. 17 Nov. 1852.

...

Jeg har nu taget Rode i Forhør om Forholdene derovre og dannet mig en Mening om dem, jeg mener nærmest de ubehagelige Forhold, og skal give dig mit Raad, som jeg troer mig vis paa, er rigtigt . . . Du maa af al Magt og ved ethvert Middel søge at holde dig paa din Post (som Forstander) . . .

PS . . .

Det falder mig endnu ind, at jeg af Folk, der har staaet i Forhold til dig, oftere har hørt, at de have følt sig stødte tilbage af dig ved den bestemte, selvtilidsfulde og maaskee ogsaa noget uskaansomme Maade, hvorpaa du er optraadt, naar der var Tale om Noget, som du antog at forstaae dig bedre paa . . . Jeg har blot villet fremstille dette til din Overvejelse, om ikke slige Grunde kunde have været medvirkende, og det maaskee ikke engang saa ubetydeligt, til det beklagelige Forhold, der er indtraadt ved Skolen. Sligt er ofte af mere Betydning og Virkning end man troer, og jeg troer navnlig, at du er tilbøjelig til at undervurdere Vigtigheden af slige formelle Sager, fordi de i og for sig maa kaldes ubetydelige . . .

Vale!¹

R.A.

¹ Farvel! (latin).

106. *Professor H. N. Clausen til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjøbenhavn, 18 November 1852.

. . . Andragendet¹ fremstiller, omstændeligt og uforbeholdent, Skolens indre Anliggender og Tilstand: men jeg forudseer, hvilken Opposition der vilde reise sig imod selve Grundlaget for Pengebegjæringen: Lærerkæfternes og Læregjenstandenes Omfang. Det er efter en ganske anden Nødtørftigheds-Maalestok og i en ganske anden, mere praktisk Retning, at man her i Almindelighed vil have Skoler for Landbostanden anlagte. Det var, saavidt jeg erindrer, et Andragende i lignende Form, der blev indgivet til Cultus-Ministeriet; og der vil jeg troe, at det har kunnet gjøre Regning paa velvillig Modtagelse; men det er ganske vist, at det her vilde blive afviist med den gamle Regel: at sætte Tæring efter Næring. Ogsaa Angivelsen af det ringe Discipel-Tal i 1850 og 51 vilde blive benyttet, og ikke mindre Forholdet imellem Antallet af Elever fra Kongeriget og fra Slesvig²; thi jo mindre Skolen retfærdiggjør sig som egenlig slesvigsk-dansk Læreanstalt, jo mere den, hvad Brug og Benyttelse angaaer, nærmer sig til de forskjellige høiere Bondeskoler i Kongeriget, des nærmere ligger ogsaa Sammenligningen, der vil ende med Forargelse over den her anvendte intellectuelle Luxus . . .

Jeg anseer det saaledes for nødvendigt i Skolens Interesse, at Andragendet ikke indgives. Derimod haaber jeg, at en Beretning, som De bebuder, vil kunne omdeles med Nytte, naar det kan lykkes Dem at gjøre Dem det vanskelige Publicum, paa hvilket den maa være beregnet,

nærværende. Enkeltheder som de ovenfor paapegede bør vist ogsaa her undgaaes; hvorimod Skolens nationale Betydning i Særdeleshed bør fremhæves. Jeg vil da have det fornødne Punkt at støtte mig til under Forhandlingerne paa Rigsdagen.

Imidlertid tør vi ikke gjøre os Illusioner angaaende Udfaldet. Jeg troer, at det allerede vil være meget, dersom det kan lykkes at erholde de 300 Rbdr. forhøiede til 500 Rbd.; og forholdsviis maa en saadan Understøttelse kaldes ganske betydelig. Det bliver, for at Skolens Fremtid skal være nogenlunde sikkert, uundgaaelig nødvendigt at indskrænke Lærernes Antal til 3. Hvad anden Indskrænkning i Budgettet der er mulig, formaaer jeg vistnok ikke at angive; men Elev-Bidraget vil forhaabentlig kunne ansættes endeel høiere end det er skeet; og hvad der endda kommer til at mangle, maa indtil Videre søges tilveiebragt ved private Tilskud. – Men hvorvidt man nu, med saa uvisse Udsigter, tør indlade sig paa betydelige Bygningsforetagender, er et Spørgsmaal, som Bestyrelsen vil vel overveie; i ethvert Tilfælde burde vel Planen undergaae en Indskrænkning for det Første. Thi det er klart, at man ikke der kan banke paa om Bidrag til Skolens Bestaaen, hvor man kort i forveien har faaet Bidrag til dens Bygningsarbeide.

...

Med Høiagtelse og Hengivenhed

Deres

H. N. Clausen ³.

Hr. Cand. th. Høgsbro
Forstander for Rødding-Skole.

R.A.

¹ Da Rode 7/11 forlod Rødding, sendte Høgsbro med ham til Clausen et andragende til rigsdagen om at den ville bevilge så stor en sum til højere bondeskoler, at Rødding kunne modtage 1000 rbd. udover de 300, der var „normal“ bevilling. ² Elevtallet i vinteren 1850/1851 og sommeren 1851 var henholdsvis 8 og 15; i de følgende to halvår 35 og 25. Af ialt 83 elever var 49 fra kongeriget, kun 34 fra Slesvig. ³ Efter dette brev fra Clausen sammenkaldte Høgsbro et tidligere påtænkt bestyrelsesmøde til 29/11 i Haderslev.

107. Lærer Gotfred Rode til forstander Sofus Høgsbro.

Kjære Høgsbro!

Vallø den 23 Nov. 1852.

Det var først ottende Dagen efter at jeg forlod Rødding, at det lykkedes mig at træffe Professor Clausen . . . det bliver mere og mere min Overbevisning, at Du faaer en haard Kamp at gennemgaae, og at der vil

voxe Modstandere op om Dig for hvert Skridt Du gaaer. – I Haderslev talte jeg med Schmidt, Helweg og Laurids Skau, som tydelig nok Alle vare imod Dig, og at baade Hertel og Hans Nissen ogsaa vare det, kunde klart mærkes af de to andre Bestyreres Udtalelser; Laurids Skau havde naturligviis store Bestyrersorger derved, at der hvert Øjeblik kom Klager til ham, deels fra Bønderne deels fra Andre over den forfærdelige Uorden, der herskede paa Højskolen, over at Eleverne drak sig fulde osv. osv.; ja der er intrigueret forsvarlig eller rettere uforsvarlig; – Gud veed, hvad Enden skal blive.

Helweg var til det yderste bearbejdet af Thomsen, der, saavidt jeg af enkelte Yttringer kunde mærke, havde sat ham ind i Forholdene – paa sin Maade – indtil de ringeste Smaating . . . Jeg seer meget vel, at det kan være godt, at du i Smaating føjer dig en lille Smule efter Thomsen, for det vil maaskee ikke gjøre noget godt Indtryk paa Folk, om han gik bort, thi de virkelige Fortienester af Skolen, han har, sættes meget højt; men du bør see at blive ham overlegen i alle større, og navnlig *maa* han ikke vedblive som slesvigsk Casserer; den Skade han gjør Skolen *der*, overgaaer langt hvad han gavner den . . .¹ du bør *bestemt* holde paa, at Indskrænkningen kommer til at gjælde Fagdannelsen, og det vil du; . . . jeg troer det er temmelig alm., at Folk vil have, at Forst. skal baade have Historie og Dansk; staae imod, tapre Høgsbro, og vind Sejrr.

Forresten var Clausen ganske rar, skjøndt han syntes mig mere raad-vild og mindre ivrig, end jeg kunde ønske. Jeg var først hos ham om Søndagen . . . (han) bad mig komme igjen om Tirsdagen . . . den nævnte Dag fortalte han mig sin Mening om Tingene, og bad mig derefter at fortælle ham ligeud af Posen om hvordan det egentlig stod til imellem Dig og Thomsen – og det gjorde jeg . . . det . . . lod til at glæde ham at jeg holdt saa stærkt paa Dig. Den eneste Mand han raadede mig at tale med var Pastor Wegener, og ham havde jeg af mig selv været hos Dagen i forvejen . . . i Spørgeform fremsatte han adskillige Klager imod Dig (de sædvanlige om Herskesyge, Uregjelighed (!), Ringeagt for Autoritetshensyn, Galskaben i din Formandspost), som jeg imødegik saa godt jeg kunde; to var der, som jeg ikke kunde sige noget Bestemt til, og det var, at Du skulde have stødt Amtmand Heltzen, saa at han var meget gal paa Dig, og at Du skulde have været uklog nok til at tale til Carl Moltke om Nationalitet som Skolens Hovedidee, hvilket havde kyst ham fra at hjælpe den . . . Imidlertid beroligede mine Ytringer om Dig ham meget . . . Han lod forresten til at have en sand og varm Interesse for Skolen, var meget bekymret over Forholdene og bad mig

komme igjen en anden Gang . . . – Da jeg gik for at bringe Sibbern Dit Brev, mødte jeg den Gamle² i Gaarden – han skulde ud. Da han saae mig, spurgte han, om jeg vilde tale med ham; jeg svarede, at jeg egentlig havde Brev til hans Søn, men at jeg samtidig kunde bringe „Etsraaden en Hilsen fra Høgsbro paa Højskolen“. Hej, hvor der kom Liv i ham, da han hørte det; opad Trapperne med ham, og jeg bag efter; saa fik han mit Navn at vide og aabnede Døren ind til sin Familie: „her er Rode fra Højskolen i Rødding og bringer os mundtlige Hilsner fra Høgsbro“. Nu maatte jeg da fortælle om Dig og din Kone . . . Med Joh. Grundtvig var jeg oppe hos den Gamle, som var fortræffelig, og som bad mig spise til Middag hos sig med Sønnerne den næste Søndag. Her traf jeg „Clara Raphael“, som skriver paa en stor Bog, der skal ud til Julen³; om hende selv har jeg ingen Mening, men ret kjøn er hun; Fru Grundtvig synes jeg godt om. – Hos Barfod var jeg ogsaa med Joh. Grundtvig; han var som Alle meget opfyldt af Arvespørgsmaalet . . .⁴

Mikkel Brodersen⁵ fik jeg kaldt ud oppe i Rigsdagen, og gav ham der dit Brev; men jeg fik ikke videre snakket med ham . . . Fra Thomsen har jeg i disse Dage havt et Brev . . . det gaaer ud paa først at klare Grundene til Brudet imellem os (Thomsen og Rode) . . . Hans Klager imod mig ere 1) at jeg har misbrugt hans Fortrolighed (ved) . . . at meddele Dig Ytringer, faldne i hans Huus, skjøndt han ikke ønskede, at det skulde skee og 2) at jeg kunde være taktløs og skaanselløs nok til i hans Huus til Laurids Skau hiin Bestyrelsesmøde-Dag at sige: Hold paa Høgsbro : : lad Thomsen gaae . . . Nu Farvel; hils din Kone, Knudsen, Schjøtz og igjennem En af disse Thomsens, dersom Du ikke selv vil.

Din

Gotfred Rode.

R.A.

¹ Derefter skriver Rode, at lærernes antal nok må indskrænkes; det må i så fald blive naturfagslæreren, Schjøtz, som må gå. ² Gabriel Sibberns fader, filosofen F. C. Sibbern. ³ Mathilde Fibiger udsendte kort efter „En Skizze efter det virkelige Liv“. ⁴ Ministeriet Bluhme havde vakt stort røre ved at kræve kongelovens arveret ophævet. ⁵ M. Brodersen fra Ballum, tidligere Rødding-elev, folketingsmand for enklaverne 1852–1853.

*108. Forstander Sofus Høgsbro i Dagbog for Rødding folkehøjskole
1850–1852, s. 52.*

Den 29 novbr . . . Derpå afholdtes et bestyrelsesmøde fra 10 morgen til 10 aften, der i hæftighed, strid mellem de 4 haderslevske bestyrere¹ og Thomsen på den ene og mig på den anden side ikke gav det fra

28 septbr. noget synderlig efter. Imidlertid veg jeg dog heller ikke her mere end højst nødvendig og holdt spørgsmålet om elevforeningens beståen og magt åben. Jeg fik min myndighed som forstander anerkjendt i de vigtigste tilfælde. Tilsidst oplæste jeg min beretning om højskolen og fik den vedtaget og opnåede derpå, at det blev overdraget til mig at rejse til Kbhvn for at få 1000 rbd til højskolen hos rigsdagen. Man bevilgede mig endog med beredvillighed 25 rbd. til rejsens omkostninger².

R.A. (Høgsbros arkiv, tillæg II, C 2).

¹ Hertel, Hans Nissen, J. A. Schmidt og Laurids Skau. ² Jfr. brev 112.

109. *Højskolelærer, cand. theol. J. L. Knudsen til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjære Høgsbro!

Rødding d. 2. Dcbr 52.

...¹

Om Udbyttet af min Samtale med L. Skau meddeelte jeg dig Intet. Den „danske“, eller som han udtrykte sig, den „aandelige“ Side af Skolen skulde han være Mand for at holde, saalænge han var i Bestyrelsen. Selv Schmidt, sagde han, havde udtalt sig derhen, at naar nogen af Lærerpøsterne skulde inddrages, maatte det være den chemiske etc. Forresten yttrede han, at han meget godt vidste hvad Thomsens stiledede paa, nemlig en Landvæsensanstalt med sig selv til Bestyrer . . .²

din hengivne

J. L. Knudsen.

R.A.

¹ Brevets indledning handler bl. a. om fordelingen af Høgsbros timer under hans Københavnsrejse. ² I det følgende omtales Skaus store forfængelighed og Flors håb om at kunne bilægge striden.

110. *Forstander Sofus Høgsbro i Dagbog for Rødding folkehøjskole 1850-1852, s. 52 ff.*

Den 3die¹ (december 1852) talte jeg navnlig med *Barfod*, for at lære partiernes mandtal, førere og stilling nøjere at kjende. Om eftermiddagen talte jeg med *Clausen*, der sagde, at det var godt, jeg var kommen herover for at jeg selv kunde overbevise mig om, at der intet var at udrette. Han forlangte, at den danske lærer skulde gå ind og jeg overtage den største del af hans fag, resten skulde den naturhistoriske lærer tage, der helst måtte være en polytekniker. På mine indvendinger, at den materielle side vilde blive den overvejende, og at de historiske, statistiske og danske fag umulig kunde røgtes tilbørlig af én lærer, svarede han, at det første

var nødvendig for at få elever, og at det sidste ikke vilde blive tilfældet, da man heller ikke måtte stille fordringerne for højt. Vilde bønderne have en ordentlig dannelse for deres sønner, skulde de sende dem til real-skolerne. De voksne måtte se at hjælpe sig med litteraturen. (Det var altså igrun den en landboskole og ikke en folkehøjskole, han vilde have). Jeg spurgte ham, om han vilde modarbejde mig, hvis jeg kunde skaffe de 1000 rbd. tilveje; men det vilde han på ingen måde . . .

Fra ham gik jeg til *N. F. S. Grundtvig* og fortalte ham samtalen med Clausen. Han mente, at gik dennes anskuelse igjennem, var det ude med højskolen og talte om oprettelsen af en i Sjælland, Danmarks hjerte.

d. 4 dsbr. var jeg hos *Wegener* den hele formiddag. Hans anskuelser vare de samme som *Clausens* og han beråbte sig på dr. *Poulsens* erklæring om nødvendigheden af at beholde en særegen naturhistorisk lærer . . .

d. 5 dsbr anvendte jeg formiddagen til at tænke mig ind i felttogsplanen og navnlig den måde, hvorpå jeg skulde tale højskolens sag ligeoverfor bondevennerne. Både middag og aften søgte jeg atter forgjæves *Spandet*. Middagen tilbragte jeg hos *N. F. S. Grundtvig*, aftenen hos *Barfod* sammen med fl. rigsdagsmændene, *H. Olesen, Wad* og *Kr. Larsen*, for hvem jeg fremstillede skolens anliggender. –

d. 6 dsbr kl. 9 traf jeg endelig *Spandet* og talte næsten udelukkende i en hel time. Han interesserede sig meget for sagen og bad mig intet at foretage med den, før om nogle dage. Om eftermiddagen kom han hen til mig på rigsdagens tilhørerplads og bad mig den næste aften komme i bondevennernes klub, da de fra Flors tid frygtede for højskolens byråkratiske tendens, hvilket han troede efter mine ytringer nu var uden grund.

D. 7 dsbr . . . Om aftenen kl. 7 mødte jeg i bondevennernes klub, hvor *Spandet* havde forsædet. Efterat nogle indre anliggender vare afgjorte, opfordrede han mig til at ytre mig om højskolens virksomhed og trang. Jeg udviklede derpå i et foredrag (vel i $\frac{1}{2}$ time) den nuværende undervisnings beskaffenhed og det tab, der vilde ske, hvis den ordnedes på den måde, som skolens tidligere venner nu vilde. Jeg påviste vigtigheden af en sådan skole for bondestanden i særdeleshed og for det hele land og gjorde navnlig opmærksom på dens dannelses forskjellighed fra de øvrige højere undervisningsanstalter (lærde skoler, universitet osv.). (Jeg viste endvidere, hvorledes højskolen med billighed kunde vente understøttelse af *Kongeriget's* rigsdag.) Jeg erklærede, at man måske havde mistanke til den fordi såmange af dens oprindelige stiftere, dens tidligere lærere, elever og nuværende bestyrere hørte til et andet politisk parti (*B. Chris-*

tensen: hør! hør!); men jeg måtte gjøre opmærksom på, at jeg var en anden end nogen af dem og kunde beråbe mig på de 2 år, hvori jeg allerede havde virket. Jeg henviste til åbningstalen, til de offentlige foredrag, til elevernes og omegnens vidnesbyrd, men erklærede tillige, at jeg ifølge min stilling ved skolen *ikke kunde og ikke burde slutte mig til noget parti*. Højskolen måtte søge hjælp hos alle partier, hos alle venner af almindel. oplysning. Jeg endte med, at der nu snart var sørget for bondestandens lige berettigelse i borgerlig henseende med de andre stænder, men at den åndelige lighed stod tilbage. Dertil stræbte Rødding hsk. og derf. håbede jeg at man ikke vilde lade den falde. – *B. Christensen* tog ordet, roste mig for min politiske og nationale karakter (der ikke var så fanatisk, såkaldet dansk, som de tidligere forstanderes), mente, at jeg heller ikke dannede sådanne elever som *M. Brodersen* og *H. Nielsen*, og sagde, at han havde megen interesse for skolen, men noget andet var det, når han på rigsdagen skulde bevilge penge til den. Imidlertid anviste han mig den vej, jeg burde gå, hvilket sidste jeg takkede ham for og lovede at følge. – Skolelærer *Rugaard* gjorde opmærksom på, at skolen måske tilligemed de jyske bondehøjskoler kunde få hjælp af fondet, der var indsamlet til de betrængte jyder. *Jens Jørgensen*, der var medlem af det i den anledning nedsatte udvalg, mente, at det var for sildig, da dette alt havde sit forslag færdig. Pastor *Sørensen* påstod, at eleverne selv burde betale såmeget, at udgifterne kunde bestrides dermed. *Skolelærer Andresen* erklærede det uret at forlange, at bondestanden selv skulde betale, mens staten gav såmeget til de lærde skoler, og beklagede at Rødding havde sådanne 2 elever på rigsdagen, der vare talsmænd for enhver anden stand end deres egen, men vilde iøvrigt, at man skulde understøtte sådanne højskoler langt mere, end hidtil var sket. *Tscherning* var imod al understøttelse til bondehøjskoler. Det var et bedrag, bonden gjorde sig selv, ved at holde skoler på statens bekostning; ti skatterne kom jo af bondens lomme, og så måtte han langt hellere give direkte end gå den lange omvej. Ad den gav han ikke for sig selv, men for at rige mænds sønner kunde komme på sådanne skoler. Rødding højsk. var nu gået ud over at være en skole for bondestanden og blev heller ikke tilstrækkelig besøgt fra den egn, hvori den lå. Slesvigerne var rige folk og kunde godt holde en sådan skole selv, hvis de vilde².

R.A. (Høgsbros arkiv, till. II, C 2.)

¹ Høgsbro var kommet til København den 2. december. ² Her slutter dagbogen.

111. Forstander Sofus Høgsbro til sin hustru.

Fredag aften 10 dsbr. (1852).

Jeg stred i tirsdags aftes en hård strid i bondevennernes klub med Christensen, Tscherning, pastor Sørensen, pastor Mau, Frølund o. fl. Udfaldet syntes dog at være ret gunstigt (Jeg blev understøttet af skolelærerne Rugård og Andresen og pastor Hass). *Onsdag morgen* var jeg hos Wegener, for at fortælle ham herom, besøgte Rode . . . Kl. 4 gik jeg til Clausens til Middag . . . *Torsdag morgen* gik jeg til Spandet og fik af ham løfte om at han vilde stille et ændringsforslag til fordel for højskolen; derpå gik jeg til minister Simony, som lovede at stå os bi, så til Wegener og Clausen, og så til Refslund¹ og en slesvigsk jurist Juhl², for at få oplysninger om, hvordan man skulde få højskolen anerkjendt for en juridisk person, så op på rigsdagen, for på ny at tale med Spandet og B. Christensen og nogle andre . . . gik derpå hjem, kjed af den megen strid og tvivlende om udfaldet. Da modtog jeg et brev fra dig, som jeg 2 dage havde ventet forgjæves, og tillige et stort brev fra Kongens generalkasserer-Bureau (Berling), som i meget smigrende udtryk stillede 1000 rbd. til min rådighed til højskolens bedste i det kommende år³. Det var to gode ting . . . *Idag* gik jeg til Clausen, Christensen, Spandet, Wegener (naturl. præsten); men ingen kunde rigtig give mig besked om den kongel. gaves natur. Jeg søgte Berling, men traf ham ikke . . . Derpå gik jeg omtrent kl. 1/26 påny til Berling, og blev modtaget af ham med en udsøgt artighed; men heller ikke han gav mig klar oplysning om, hvordan det hele gik til. Jeg bad om audiens hos kongen . . . Jeg gik hjem . . . Da kom kammerherre Berling selv ind ad døren til mig og sagde, at jeg kunde få audiens kl. 2 imorgen, og at kongen ønskede, at jeg vilde tale med hans kone forinden. —

Se, dette er jo en mærkelig historie. Jeg går her omkring som et stakkels landsbybarn mellem lutter partier og intriger, som jeg idetmindste ikke formår at hitte rede i. Højskolen og jeg kommer til hove. Bare vi kommer godt herfra. Idetmindste får højskolen da de 1000 rbd . . .

Dette må
ingen
vide,
undtagen
din fader.

R.A. (Høgsbros arkiv, till. II, C 2.)

¹ Hvilken Refslund, der her hentydes til, er usikkert. ² Kancellist Chr. Juel i det slesvigske ministerium. ³ Trykt H. Rosendal s. 73 f.

112. Højskolelærer Edu. Thomsen til etatsråd Chr. Flor.

Kjære Hr. Etatsraad!

Rødding Højskole d: 30te Decbr. 1852.

...Der var altsaa et Direktionsmøde den Dag, baade Høgsb. og jeg vare i Haderslev¹. Pastor Hertel havde udarbejdet en fuldstændigere Instrux for os, som med nogle Forandringer af L. Skau blev læst op for os og meddeelt os begge, saaat nu omsider den billige Fordring fra min Side at faae en Instrux omsider er bleven hørt og efterkommet. Høgsbro har naturligviis ikke læst Deres Brev fra Strasburg hverken for mig eller Bestyrelsen; H: er endnu Formand i Bestyrelsen, skjøndt jeg rigtignok veed, at han og Bestyrelsen nu ere enige i, at han bør træde af paa første Generalforsamling; men denne trækkes nu klogeligt ud indtil videre. Paa sidste Bestyrelsesmøde forsøgte Bestyrerne, opfordrede i Breve fra Clausen og Vegener, paa at gjøre ham Nødvendigheden af en Indskrænkning i Lærpersonalet indlysende. Han ansaae det for absolut fraraadeligt og ugjærligt, fik af Bestyrelsen Tilladelse til at reise til Kjøbhvn for om muligt at faae Rigsdagen til at bevilge en større Pengesum til Højskolen; han reiste, fik ikke synderligt glædelige Tilsagn der, da pludselig et Brev fra Berling underrettede ham om, at Kongen vilde give Skolen 1000 rbd. i Aar, da han havde hørt, at Skolen truedes med Indskrænkning, og bestemte ham til, at lade Forsøget med Rigsdagen fare, da nu Skolens Fremtid igjen var sikkert i Aar fra Novbr. 1853 til Novbr. 1854. Saaledes staae altsaa Sagerne. Den Samling, jeg satte i Gang i Kbhvn til Bygninger, gaaer stadig for sig og vi haabe til Foraaret at kunne skaffe os det nødvendige Locale til Gymnastiksal o.s.v. Vi haabe alle for vist, at De kommer hertil inden 12te Juni 1853, da her skal være Generalforsamling, og maaskee ingen bliver førend denne Tid; det vil være af største Vigtighed for Skolen, at der paa denne er en Mand, som kan lede os ind paa den rette Vei, og den rette Vei, mener jeg er, uden at indskrænke Skolens Underviisningsgjenstande og derved forandre dens Princip, paa en fornuftig Maade at forringe de aarlige Udgifter, navnlig ved en Indskrænkning i Lærpersonalet, og derved sikre Skolens Bestaaen ikke paa i Aar ad Gangen. Min Mening, at indskrænke Lærpersonalet bliver nu udlagt, som en Bestræbelse fra min Side, at gjøre Skolen mere til en Landvæsensskole, en Beskyldning, som aldrig med Rette kan gjælde paa mig, da jeg nok troer at forstaae, Deres Idee med Skolen, og derfor ogsaa veed, at det er Deres Ønske, at Eleverne skal have al den Nytte af Landvæsenfaget, som de, uden Skade for de øvrige Fag, kunne faae. Høgsbro vil blot benytte Landvæsenfaget og selv

Naturvidenskaberne, som et Løkkemiddel, kun betragte disse Fag som et nødvendigt Onde, var det virkelig Meningen med disse Fag, saa skulde jeg nok betakke mig for min Part at virke ved Skolen . . . Min Kone har det godt, har som sædvanligt nogle af Eleverne til Elever, en i Musik, en i Dansk, een i Tydsk, hun beder sig venlig erindret af Dem og Deres Frue ved

Deres hengivne
Edv. Thomsen.

K.B.

¹ 29/11 1852, jfr. brev 108.

113. Højskolelærer *Edv. Thomsen* til *etatsråd Chr. Flor.*

Torsdag d: 6 Januar 1852¹.

Kjære Hr. Etatsraad!

...

Den meddeelte Instrux² er for vidtløftig til at jeg her skal meddele den, den er i alle sine Punkter, undtagen i Et overensstemmende med Deres Anskuelse om Forholdet mellem H: og mig, Forstander og Inspector. Jeg siger undtagen i Et; og det er følgende: Der paalægges mig i Instruxens § 2 at udarbejde et Udkast til en Instrux for Elevernes Forhold paa Elevbygningen, og forelægge denne for Forstanderen. At jeg skal udarbejde en Instrux er i sin Orden, men at denne førend den kan udgaae skal udsættes for Forstanderens smaalige Rettelser er urigtigt . . . En saadan Bestemmelse af Bestyrelsen kan ikke andet end give Anledning til idelig Vrøvl mellem ham og mig . . . Imidlertid jeg maatte jo lystre Bestyrelsen, udarbejdede et Forslag, som jeg ogsaa viste H:; han gjorde, som en anden Skolemester, en deel Rettelser aldeles uvæsentlige deri, hvilket De skal indrømme mig, naar jeg engang viser Dem disse; da de vare uvæsentlige, tænkte jeg det var bedst at give efter. Derimod: Et Punkt kunde vi ikke blive enige om, og det var Begyndelsen, hvori jeg siger:

Da det er ønskeligt, at Eleverne saameget som muligt selv vaage over Ordenens Vedligeholdelse, bifaldes den nu saamange (Aar) bestaaende „Elevforening“.

Høgsbros Bemærkninger hertil:

Jeg kan paa ingen Maade lade dens Bestaaen eller Ikkebestaaen være afhængig af Inspectors Til-ladelse.

H.

Derfor Hr. Etatsraad, jeg beder Dem igjen, om De endog maaskee smiler af mig af min Paatrængenhed, at komme lidt tidligere hjem end De ellers havde tænkt; thi vi behøver Dem i dette Virvar; vidste jeg, at for Øieblikket en anden ligesaagodt kunde besørge min Plads her ved Skolen, som jeg, saa forlod jeg den gjerne til Foraaret; men jeg har en Følelse af, at det ikke var rigtigt af mig at gaae bort nu, jeg bliver til De kommer, og haaber at De kommer snart. – Med de venligste Hilsner fra min Kone til Fru Flor forbliver jeg hendes og Deres

hengivne

Edu. Thomsen.

K.B.

¹ Skal være: 1853. ² På bestyrelsesmødet i Haderslev 29/11 1852, jfr. foregående brev.

114. Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.

d. 24 jan. 53.

Kjære hr. pastor!

Det er mig en glæde at kunne underrette dem om, at de enstemmig er valgt til „formand for uenighedstilfælde mellem forstanderen og skolens øvrige personale“¹ . . .

Jeg sender dem da hermed Thomsens afskrift af det sted i hans opslag, som jeg modsatte mig . . .

Det var mit ønske, at Th. vilde begynde sit opslag med indledningen til instruxen, hvori der dog var udtalt en anerkjendelse af at eleverne „i det væsentlige skulde lede sig selv“, fremfor med den på hosfølgende stykke afskrevne sætning, hvori elevernes afhængighed af inspektøren syntes mig altfor stærkt udtalt. Dette bemærkede jeg for ham, men han vilde ikke gå ind derpå, heller ikke på mit næste forslag, at frafalde sin sætning, imod at jeg frafaldt mit ønske angående optagelsen af instruxens indledning.

Han vilde have det bestemt udtalt, at han bifaldt elevforeningen, ikke fordi han nogensinde vilde gjøre brug af sin formentlige ret til at hæve den, da han jo vidste, at jeg i så fald straks vilde sætte den i kraft igjen, men fordi det var ham om at gjøre, at det blev udtalt, at han havde denne ret. Jeg kunde ikke indrømme ham denne ret og derfor heller ikke lov til at udtale den for eleverne. Sagen måtte da gå til afgjørelse efter instruxens § 2. Sætningen blev strøget indtil videre og det er nu mit andragende for dem, at de vil kjende for ret, *at det hermed må have sit forblivende . . .*

... det forekommer mig inkonsekvent ved siden af § 4² ikke at se optaget et så vigtigt forbud som det mod spil, der til alle tider i praxis, skjønt aldrig i bestemmelserne, har gjældt for en hovedforbrydelse og også i vinteren 1850-1 vist sig meget vigtig. – Overhovedet vilde det vist være ønskeligt, om det blev directionen, der udstedte de nødvendige politibestemmelser, som ikke kunne optages i elevforeningens love.

...

Når de vilde give mig et udkast, hvortil jeg kunde knytte mine bemærkninger, vilde jeg med fornøjelse give dem alle de oplysninger, jeg er i stand til. Men det vil blive nødvendigt, at de, når de har gjort udkastet selv kommer hertil, for at tale med alle parter og høre deres mening, men om mulig helst efterat jeg har haft deres udkast i nogen tid. –

...

Deres meget hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Jfr. brev 118 (6/3 1853). ² I instruxens § 4 stod, at anretning af punch ell. lign. på elevernes værelser om aftenen ikke måtte finde sted uden inspektørens tilfaldelse og i reglen burde begrænses til aftener før eller på fridage.

115. *Professor H. N. Clausen til forstander Sofus Høgsbro.*

(Kiøbenhavn, 28. Jan. 1853)¹.

Høistærede Hr. Høgsbro!

Jeg har – efter forinden at have talt med Bing² og af ham erfaret, at Sagen endnu staaer aaben, og næppe er rykket synderlig længere frem siden Deres Nærværelse her – idag indsendt Deres Andragende³, og ledsaget det med en udførlig og bestemt Udtalelse. Jeg har i alle Hovedpunkter kunnet slutte mig til Dem, ogsaa i den Opfattelse, hvorefter Hensynet til Jyderne ikkun bør indtage en underordnet Plads, saaledes som Tingene staae, og at deres Krav maa ansees tilbørligt varetaget, naar der sikkres den jyske Ungdom et vist Antal Fripladser. Derimod har jeg ikke vovet at tilraade Deres Forslag om Grundlæggelse af en ny Anstalt, der endnu vilde kræve betydelige Midler til Erhvervelse af Eiendom og Opførelse af Bygninger. Men jeg har foreslaaet, at det med Gaven, saafremt den kommer i Stand, maatte udtrykkeligt bestemmes, at den ikke skulde være bunden til Stedet, hvor Skolen nu er beliggende. Jeg mener nemlig, at der, dersom Skolen skulde være saa lykkelig at komme i Besiddelse af den betydelige Capital, bør tænkes alvorligt paa en Flytning, der ved nogenlunde heldigt Salg af den nuværende Eiendom

vistnok maatte kunne udføres. Med denne Tanke for Øie bør vel ethvert Bygningsforetagende udsættes, indtil man seer Sagens Udfald. –

De begriber, at vi leve disse Uger hen i endeel Uro og Spænding. Det vilde være en Selvfornedrelse for Folket og en Ødelæggelse for Forfatningen, om Bondepartiet skulde gaae af med Seiren; og dog er dette ikke usandsynligt, da dets Førere og Ministeriet gaae Haand i Haand. – Om nogle Dage tager jeg til Helsingør, hvor formodentlig Bluhme⁴ vil stille sig, dersom han finder noget betydeligt Fodfæste. –

Mange Hilsener til Deres Kone, og alle gode Ønsker for Dem i Huus og i Skole!

Deres hengivneste
H. N. Clausen.

Hr. Cand. Høgsbro,
Forstander for Skolen i Rødding.

R.A.

¹ Dateret efter poststempel. ² Bing er formodentlig fabrikant Meyer Herman Bing. ³ Høgsbro havde 17/1 1853 sendt Clausen til påtegning et andragende til Komiteen for indsamlingen til de betrængte jyder (fra krigens tid). Heri androg Høgsbro om, at de tiloversblevne 53000 rbd. måtte bruges til grundlæggelse af „en højere oplysningsanstalt for borger- og bondestanden i Mellemlesvig i lighed med den i Rødding for 8 år siden oprettede“. Han anførte, at den ville virke som et påkrævet modtræk mod den fortyskningsanstalt, der var oprettet ved private midler i 1845 i Ørsberg. Den nye skole kunne lægges i nærheden af Flensborg, og det ville vistnok være det mest hensigtsmæssige at nedlægge Rødding til fordel for den. Subsidiært foreslog Høgsbro, at pengene kunne anvendes til Rødding højskole, „der vistnok kan betragtes som liggende på jysk grund“. (Koncept i Høgsbros arkiv B.) ⁴ C. A. Bluhme (konsejlspræsident siden 27/1 1852). Baggrunden for uroen og spændingen var ministeriet Bluhmes helstatspolitik, der støttedes af bondevennerne som „den europæiske nødvendighed“ forud for valget 26/2 1853.

116. Forstander Sofus Høgsbro til professor H. N. Clausen.

Rødding over Haderslev d. 10 febr. 1853.

Jeg takker dem, højærværdige hr. professor! særdeles meget for deres brev . . . Det var mig en stor glæde, at de i det væsentlige havde bifaldet andragendet. Når gaven blot ikke bindes til stedet, er det nået, som jeg især vilde . . . Jeg skal af al magt bestræbe mig for at forebygge ethvert bygningsforetagende, indtil vi ser sagens udfald; men jeg véd ikke, hvorvidt de andre bestyrere ere gunstig stemte for en flytning, der jo ikke alene vilde føre højskolen bort fra deres egn, men også fra dens bestyrelse. – . . .

Den 24 febr. agtes her offentlige foredrag afholdt. Der er valgt en torsdag, for at også præster kunne komme dertil. Uagtet foredragenes gjenstande ere meget neutrale (jeg har således valgt at tale om stenalderen), vil der ved bordet blive lejlighed for mangt et alvorligt ord; men udeblivelsen af „fædrelandet“ med posten i dag har vist os, at ikke-ministerielle ytringer forbydes os Slesvigere. Da det vistnok er rigtigere at holde et sådant forbud borte fra højskolen, end til liden eller ingen nytte give vor stemning luft, antager jeg imidlertid, at vi også udenfor de egentlige foredrag bør være forsigtige og oppebie gunstigere tider. Vi må vistnok for det første mere virke for fremtiden end for nutiden¹.

Af den grund har jeg også opgivet, hvad jeg en tid lang tænkte på, at tage del i valgkampen mod Sponneck. Man er i Ribe temmelig virksom, men jeg frygter landdistrikterne. Der er både i Riegels's og Sponnecks valgkredse² en mængde præster, som ønske grundlovens ophævelse, og som iblandt den meget lidt vakte befolkning have stor indflydelse. Ved at en virkelig frisindet mand rejste om fra sogn til sogn, vilde denne vistnok kunne vækkes; men, da dette, såvidt jeg véd, ikke skér, er det vanskelig at have nogen mening om valgenes udfald.

Vi følge naturligvis begivenhederne i Kongeriget med megen deltagelse. Moltke vil jo, at vi for fremtiden kun skulle se dem med ministeriets øjne; men da hans magt dog neppe strækker sig til de riberhusiske grunde iblandt os, vil det vel blive os Nordslesvigere temmelig let alligevel at få „fædrelandet“³.

...

Iøvrigt er den⁴ ved cand. theol. J. L. Knudsen kommen i besiddelse af en mand, som forstår at omgås bønderne og bringe dem til at interessere sig for den danske sag og grundloven på en sådan måde, at de også vil vise det i gjerning. Hvor stærkt han end er påvirket af Grundtvig, er han dog enig med mig i, at der for det første må fares med læmpe og har derfor indskrænket sig til i de nærmeste sogne så småt at arbejde mod Sponnecks gjenvalg. —

...

Grundtvigske præster her i enen have oftere opfordret os til at lade vor neutralitet fare, men hidtil have vi ikke troet at burde efterkomme denne opfordring⁵. Når det viser sig, at det er pligt at tale, trods den fare, højskolen derved udsættes for, skulle vi visselig ikke holde os tilbage.

Med dyb højagtelse og taknemlighed

Sofus Høgsbro.

R.A. (Koncept i Høgsbros arkiv B).

¹ Carl Moltke slog som minister for Slesvig ind på en strengere kurs overfor alle udslag af nationaldanske bestræbelser. Om mødet iøvrigt se brev 118. ² General-krigskommissær H. C. Riegels var folketingsmand i Bække-kredsen, finansminister, grev W. C. E. Sponneck i Ribe-kredsen. ³ „Fædrelandet“ var blevet forbudt i hertugdømmet Slesvig. Da den ene halvdel af højskolegården hørte under enklaverne, hvor Kongerigets junigrundlov havde gyldighed, kunne bladet holdes her. ⁴ Højskolen. ⁵ Der tænkes formodentlig især på F. E. Boisen i Vilstrup.

117. *Sognepræst L. C. Hagen til forstander Sofus Høgsbro.*

Steppinge-Frørup Prstg. pr. Kristfld. 4/3 53.

Kjære Høgsbro! . . .

Hvis jeg bliver i min Bestilling som Forligelses-Kommissær osv., saa agter jeg jævnlig at besøge Dem og Anstalten. Jeg talte med Knudsen og Schødtz om at holde Møder med samtlige Lærere; det anseer jeg for en meget vigtig Ting, at vi saaledes jævnlig samles og tales ved om alt, hvad der vedkommer Højskolen. De forskjellige Meninger maa for en Dag og gennemgaae en alvorlig Drøftelse, først da kan man vente at komme til Klarhed og ordentlig Samvirken. Mener ikke ogsaa De, at saadanne Møder ville være meget gavnlige, deels til at udjævne mange Smaa-Uoverensstemmelser, deels for end mere at skærpe Modsætningerne, forsaavidt de maatte angaae Skolens Grundtanke . . . Et Par Ord med Overbringeren ønskes tilbage . . .

Venskabeligst
Hagen.

s.t.

Herr Forstander Høgsbro.

R.A.

118. *Højskolelærer Edv. Thomsen til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding Højskole d: 6te Marts 1853.

Kjære Hr. Etatsraad!

. . .

Omsider er det da lykkedes at faae en Forandring gjort med Hensyn til Høgsbros høitstaaende Plads og souveraine Myndighed, en Forandring, som blot burde være gjort for 1 Aar siden, saa var meget af det Vrøvl og den Strid sparet, som i den mellemliggende Tid har idetmindste forbittret mig Livet her. De vil erindre, at Bestyrelsen ifølge mit Forlangende, meddeelte os en Instrux, som snart igjen afløstes af en anden,

der ligesom den første i Praxis viste sig at være om muligt ligesaa ubrugbar, som den første, H. og jeg ragede strax uklar, og Direktionen maatte da for at afgjøre Stridspunktet udvælge en af deres Midte, som i det som i alle muligt følgende Tilfælde kunne dømme, da Gangen igjennem hele Bestyrelsen, eller Afgjørelsen paa Bestyrelsesmøderne erkjendtes uhensigtsmæssige. Efter Høgsbros og mit Ønske blev Pastor Hagen, som atter er indtraadt i Bestyrelsen, denne¹. Han begyndte med at tilintetgjøre de tidligere givne Instruxer, som ubrugelige, og at udstede en ny, som nu er traadt i Kraft, den 3die i Løbet af 1/2 Aar . . .²

...

Nu haaber jeg, at det skal gaae nogenlunde indtil De kommer.

Iøvrigt gaaer det godt; iblandt Eleverne ere mange dygtige Mennesker i Vinter, med flere af dem leevende (!) vi eet hyggeligt Liv her paa Elevbygningen, vi see dem jævnlige hos os, og jeg troer de føle sig vel her.

Den 24' Febr. havde vi den første offentlige Forelæsning og skal have een til d: 21' Marts. Høgsbro talte om Oldsager (al Politik er jo bandlyst, under C. M.s Regimente, endog „Fædre.“ forbudt i Slesvig), jeg om „Draining“, Schiøtz om Koraldannelser og Knudsen om Ragnaroksmithen; her var vist 50–60 Fremmede, fælleds Middag paa Elevbygningen³.

...

Deres hengivne

Edu. Thomsen.

...

K.B.

Trykt i Ludvig Hertel: Hans Wilhelm Hertel. 1897, s. 343 f.

¹ Tingmand Schmidt var gået ud af bestyrelsen. ² Jfr. brev 114. ³ Jfr. brev 116, især note 1 om Carl Moltkes politik.

119. *Sognepræst Hans Wilhelm Hertel til professor H. N. Clausen.*

[Moltrup 2/4 53].

...

Med Røddingvæsenet gaar det mig som med meget andet: det behager mig ikke, og jeg véd ikke at raade Bod derpaa. Da jeg vel nu omtrent for et Aar siden, med Direktionens Samtykke, overdrog Høgsbro min Formandspost, for at han paa sine Rejser til Skolens Fremme kunde handle med friere Hænder, var Aftalen, at dette kun skete foreløbig, indtil en Generalforsamling om et Par Maaneder sammenkaldtes, hvor Forholdene da nærmere skulde ordnes. Denne Forsamling har endnu

ikke kunnet finde Sted. En Beretning om Skolen skulde gaa forud, og denne Beretning kan aldrig blive færdig fra Forstanderens Haand. Formandsposten er derved forbleven længere forenet med Forstanderens, end godt er. Det er nødvendigt, at væsentlige Forandringer nu foregaa, naar den saa længe udsatte Generalforsamling vel nu omsider om ikke altfor lang Tid finder Sted, hvis Skolen ikke skal blive noget ganske andet, end dens Bestemmelse er, eller opløse sig. Det var dog blodig Synd! Jeg har al Agtelse for Høgsbro, men han er upraktisk og i sin formentlige Ufejlbarhed saa stiv i sine Meninger, at han ikke lader sig sige. Saaledes søgte jeg at formaa ham til at overtage et Fag mere (Dansk), thi han foredrager kun Historie (dermed forbunden Statistik), og forestillede ham, at hans Foredrag var for omfattende; hans Kursus var beregnet på 2 Aar, medens mange Elever kun forblive $\frac{1}{2}$ Aar! Men med en ustandselig Strøm af Ord vilde han godtgjøre, at han maatte og burde være saa vidtløftig, at han umulig kunde overtage det mindste Arbejde mere, hans Foredrag krævede lang Forberedelse o.s.v. Jeg mener alligevel, at en Lærerpost vil kunne spares uden at besvære ham eller de andre Lærere utilbørligt. Skolen benævnes *Folkehøjskole*, men den er nærvædet at blive ufolkelig. De vidtløftige Foredrag trætte og kjede i det mindste $\frac{5}{6}$ af Eleverne. Selvstændigheden hos disse plejes ogsaa paa en Maade, som strider imod, hvad Erfaringen, denne optimus Magister¹ lærer at være godt. Der er en smuk Selvstændighed, som anbefaler, men der er ogsaa en styg Selvraadighed, som klæder saare ilde. Til den ulykkelige Strid eller Disharmoni imellem Forstander og Inspektør, to i og for sig højst agtværdige Mænd, kan der være nogen Skyld paa begge Sider; men vist er det, at det er en vanskelig Opgave at inspicere en saadan Anstalt uden anden Myndighed end den, de unge selv ville indrømme! Dog disse Hentydninger kunne ikke oplære Stillingen saaledes, som De maatte ønske det. Jeg skal derfor kun tilføje, at jeg med det første agter mig derud, naar jeg kan vinde et Par Dage, og da skal jeg enten skrive noget mere og, som jeg haaber, glædeligere, eller selv overbringe Budskab, thi Rejsen er ingenlunde opgivet . . .

Ludvig Hertel: Hans Wilhelm Hertel s. 344 f. (Originalen mangler).

¹ Bedste læremester.

120.

*Timetaule f. Rødding Folkehøjskole
i Sommerhalvaaret 1853*

M.   T.   O.   T.   F.   L.

8-9	Land-	Historie	Hist.	Hist.	Hist.	Hist.	} Høgsbro
9-10	må-	H.	„	Fædrel's Beskr.	Fæ. B.	Fæ. B.	
10-11	ling	Teg-	Gymna- stik	G.	G.	G.	} Thomsen
11-12	„	ning	Land- væsen	L.	L.	L.	
2-3	Bota-	Plante- lære	Plante- lære	Pl.	Natur- besk.	Natur- besk.	Schiødtz
3-4	nisk	Dansk	Dansk	Historie	Verdens- Besk.	Dansk	} Knudsen
4-5	Ud-	„	Engelsk	Dansk	Dansk	Tysk	
5-6	flugt	Sang	Tysk	Sang	Engelsk	Sang	
6-7		Engelsk			Tysk		

Når Plantevæksten bliver mindre frodig – i Løbet af Sommeren ønsker Schiødtz at tage Onsdag 2-3 til Verdens Beskrivelse.

Således vedtaget af samtlige Lærere 20. April 1853.

Rødding Højskole

Sofus Høgsbro.

121. Forpagter H. Giørtz til sognepræst L. C. Hagen.

Rødding d. 9de Mai 1853.

Velærværdige Hr. Pastor Hagen!

Deres ærede Skrivelse af 24de f: M: har jeg rigtig modtaget, og seer deraf at Eleverne har klaget over den Kost jeg giver dem, hvilket rigtig-nok gjør baade min Kone og mig ondt, da vi sandelig ikke begriber hvad vi maae byde dem, naar de ikke kan være tilfredse med det de faaer¹. – Om Morgenen erholder hver 1 Contoir-Kop Kaffe sødet med Puddersukker og dertil 5 halve Stykker-Smørrebrød; og i Almindelighed faaer de naar det er muligt her paa Landet at skaffe tilveie en Gang om Ugen

fersk Oxen eller Kalvekjød-Suppe med Meelboller i og til Eftermad naar det er Oxekjød da dette med Peberød eller Kalvekjød da brunet med Saus og Kartoffler til. Dette er jo gjerne om Søndagen, imodsadt fald da Sødsuppe tillavet med Sukker og Saft. En Dag Ærter eller Kaal, kogt paa salt Kjød og Fledsk, hvilket de erholder til efter Mad ikke Portion viis, men ituskaaren og opsadt paa 3 Fade hvoraf en hver tager efter Behag, dertil Sennop og gjerne pillede Kartoffler. De øvrige Dage sød Vælling enten af Boghvede eller Byggryn, faaer de det kogt i Kjernemælk, da er det tillavet med Sirup, 1 Dag Bygsuppe tillavet med Sirup og Ædige² og 3 Svedsker til hver Mand, til Eftermad gives disse Dage stegt eller speie Fledsk med enten pillede Kartoffler eller opstugede undertiden ogsaa opstugede Kaalrabi, en Gang de saakaldte tydske Klumper med stegte Flæske Stumper med Sirup og Ædige i. Pandekager eller Æbleskiver med Sukker paa, af første 2 Stk af sidste 8 Stk. I Førstningen fik de dertil Sirup, men da det gik til Øselhed med dette, da de forbrugte hver Gang 4 Contoir-Kop fulde af dette, og det enda neppe kunde strække til blev vi kjed af dette. Om Løverdagen gjerne Øllebrød tillavet med Sirup og til Eftermad Klipfidsk med Sennops Sause. Dette er hvore³ sædvanlige Middagsspis; Om Vinteren Melmad om Eftermidagen og om Sommeren 2 Gange daglig 3 halve Stykker til Mands to med Ost eller Kjød og 1 Bar, Om Aftenen naar vi har Melk da sød Grød enten med sød Øl eller Melk at dyppe i, og i Mangel af dette da Thevand med 5 halve Stykker Smørrebrød til. Hver Søndag Eftermidag Kaffe. Denne Fortegnelse er hvad vi erholder i hele Ugen hvad Flauheden andgaaer da veed jeg ikke hvad jeg skal svare til dette, hver Gang forbruges der fra 28 til 32 Ø fersk Kjød, aldrig er Melken endnu Engang fortyndet med Vand, og Portion viis erholder de det jo ikke men en hver tager hvad han vil have. Hvad Ureenligheden andgaaer, da troer jeg neppe at nogen skal sige min Kone dette paa, men om der ellers er skeet noget som ikke burde være, da kan det vel overgaae en hver Huusmoder imod hendes Villie, som da vel ikke burde regnes saa nøie. Hvad Brønselet andgaaer da kan jeg ikke begribe at der kan klages over dette, for da Klynene gik op, har jeg kjøbt tør Favne Træ og ladt save og kløve, hvoraf en hver har erholdt saa meget som han vilde forbruge.

Ærbødigst

H: Giørtz.

R.A. (Høgsbros arkiv, till. II, A 2.)

¹ Eleverne havde indgivet en klage over kosten til direktionen. Høgsbro oplyste i et (utrykt) brev til Hagen (20/4 53), at Edv. Thomsen både nu i foråret og sidste

efterår har afæsket hver enkelt af eleverne en dom over forpagterens udførelse af de ham påhvilende forpligtelser. ² Eddike. ³ vores.

122. *Forstander Sofus Høgsbro til cand. theol. Johan Grundtvig.*

Rødd. d: 13 maj 53.

Kjære ven! . . . Men sagen er den, at jeg som sagt for nærværende tid må betragte højskolen og mig som så temmelig ét. Lykkes det Skau eller Thomsen at få mig ud af bestyrelsen, især nu, da jeg efter det sidste års begivenheder skulde stå så fast, som jeg vel neppe så snart igjen kommer til det, så vilde min indflydelse for den følgende tid være meget ringe, og deres derimod tiltage; men Thomsens er ligefrem fjendtlig mod højskolens ånd og plan, og Skaus er i den grad ledet af forfængelighed, at man umuligt kan beregne i hvilket kjølvand han vilde styre den ind, f. eks. om han ikke, regjeringen til behag, vilde meget væsentlig forandre hele dens indretning og virksomhed. (Jeg véd ikke om jeg har tilskrevet dig, at han f. e. i vinter meget indtrængende forlangte af mig, at jeg af højere hensyn skulde søge tilladelse hos herredsfogden til at holde de offentlige foredrag og hver gang for ham angive indholdet, ja endog foreskrev mig fra først til sidst, hvorledes jeg skulde affatte brevet. Han gav sig mine af, at han vidste, der vilde i modsat fald komme forbud imod dem¹. Men da Hagen talte med amtmanden derom, vidste han ikke et ord om nogen sådan fare og han var fuldkommen enig med os i, at der aldrig burde være tale om at spørge herredsfogden om tilladelse². Skau kom nu i klemme og tog da med sædvanlig fripostighed sin tilflugt til at sige, at Regenburg havde tilskrevet ham derom og endogså gennem Krieger mindet ham om at svare derpå. Dette foregivende står i den grad i strid med hans hele oprindelige fremgangsmåde, at jeg ikke er i tvivl om, hvad det er; men det kunde jo iøvrigt være ganske morsomt, hvis du engang skulde få lejlighed til at tale med Krieger, da at høre noget nærmere derom). Dette er også grunden, hvorfor jeg ikke vil unde Skau det mindste gran af æren for højskolen, som ikke tilkommer ham. Han har allerede så meget navn, at han er i høj grad farlig for den danske sag, og fik han noget mere ære blandt folk vilde han i hans nuværende stilling og stemning kun gjøre skade dermed og navnlig for højskolen. Endnu kan jeg bekæmpe og formodentlig overvinde ham, men vedblev jeg at bringe højskolen frem, mens han fik æren deraf, vilde jeg ikke kunne det. Jeg kunde trække mig tilbage, men højskolen vilde gå under. Sé derfor var det, jeg mente, at jeg hellere end at træde

ud af bestyrelsen og arbejde for Skau, måtte forlade skolen, så det kunde blive vitterlig for alle, at jeg ingen del havde i hvad der skéte, og tillige at Skau og dem, der nu gjorde sig så vigtige, intet formåede, når arbejdet egentlig kom til at hvile på dem. Så vilde det være rimelig, at jeg kunde opbevare mig uskadt i folks omdømme til kommende tider og måske engang få held til at råde bod på, hvad der imidlertid var gjort galt.

...

Din hengivne ven
Sofus Høgsbro.

R.A.

¹ Utrykt brev fra Skau til Høgsbro 27/2 1853. ² Dette havde Hagen meddelt Høgsbro 9/3 1853 efter besøg hos amtmand Stockfleth i Haderslev.

123. *Forstander Sofus Høgsbro til magister Gabr. Sibbern.*

Rødding d. 27 juni 1853.

Kjære Gabriel! . . .

Skau og de 3 andre vilde have mig ud af bestyrelsen. Jeg vilde sætte mig imod til det yderste, vis på, at min udtræden var højskolens undergang. Da kom Flor hjem¹ og bearbejdedes grundig af Skau og Thomsen i Haderslev, inden han kom herud. Han, som desuden gjerne vilde have den hele myndighed, erklærede sig også for, at jeg gik ud. Jeg troede, at højskolens ånd vilde blive holdt i live under Flor, og at han, i detmindste i nogen tid, også vilde kunne skaffe de fornødne pengemidler, og at jeg derfor, når han, som han lovede, vilde tage sig af skolen, kunde uden væsentlig skade, efterkomme hans ønske, såmeget mere som jeg indså, at højskolen egentlig var hans, og at jeg derfor kun burde vælge imellem at gøre som han vilde eller gå bort. Til det sidste fandt jeg i det af ham fremsatte ønske ingen grund; men derimod erklærede jeg bestemt, at jeg ikke kunde blive ved skolen, når Skau, Schmidt, Hertel og H. Nissen vedblev at være bestyrere; dertil havde jeg nu i halvtredie år lært dem for nøje at kjende – de er dels æsler dels dosmere (at jeg skal tale kurz und fündig). – Han og den samlede bestyrelse gik ind på, at både de og jeg skulde træde ud og et dertil svarende forslag gjøres for generalforsamlingen. Men et sådant fik Flor, til hvem jeg strags havde overgivet formandsposten uden vægring, ja med glæde, ikke bragt istand. Hertel søgte at fremsætte et mundtligt dertil svarende, men kom galt derfra, og nu greb Skau lejligheden til at fremkomme med det gamle af ham og de andre gjorde forslag, som ifølge den skete aftale skulde lægges tilside og ifølge den skete bekendtgjørelse egentlig slet ikke kunde

komme for. Han motiverede det med nærgående beskyldninger imod mig og tillagde mig navnlig den hele skyld for uenigheden med Thomsen (skjønt jeg til enhver tid kan bevise, at det vilde have tilintetgjort hele højskolens plan og ånd, hvis jeg ikke havde modsat mig Th.s ønsker) og havde ikke et anerkjendende ord for hvad jeg havde gjort, som om den øvrige bestyrelse var den højskolen egentlig havde at takke. Flor tog ikke til gjenmæle og førte ikke sagen tilbage til sit tidligere og rette standpunkt. Skaus forslag kom altså under forhandling. Jeg kunde jo nu have fremkommet med urokkelige kjendsgjæringer ikke blot for at rense mig for Skaus beskyldninger, men også for at bevise, at han og hans kolleger aldeles intet kunde tillægge sig af fortjenesten for at højskolen nu blomstrede; men, efterat de havde erklæret at de vilde træde ud af bestyrelsen, var det jo ikke fornøden for højskolens skyld, og for min egen skyld vilde jeg ikke, da fremlæggelsen af den indre historie måtte svække manges velvillie mod højskolen. Jeg tav derfor – når undtages enkelte mindre vigtige faktiske oplysninger jeg gav – og ventede Flor eller Hagen, som kjendte forholdene, skulde tage til gjenmæle og blot med en bestemt erklæring – uden at blotte noget – sætte deres autoritet mod Skaus; men det skete ikke. Præsterne fra omegnen søgte at tale min sag, men var ikke nok inde i forholdene til at finde den rette måde, og generalforsamlingen måtte skilles ad med den forestilling, at jeg vel var en i mange retninger meget dygtig mand (ti sådanne komplimenter havde jeg fået adskillige af både af Flor og Helweg – hvilken sidste iøvrigt næsten gjorde fælles sag med Skau –) men at jeg forresten var i besiddelse af egenskaber, der gjorde, at „min nærværelse i bestyrelsen i længden vilde være højskolens grav“. Imidlertid blev resultatet, som det kunde være blevet uden denne forsætlige, personlige krænkelse af mig, at der kom en ny, i det hele agtværdig og ønskværdig bestyrelse. Men min stilling ved skolen er naturligvis pinlig. På generalforsaml. og siden ved bordet viste det sig klart, at jeg har fjender blandt Slesvigernes gamle ordførere, som hellere end gjerne ser mig borte fra deres nærhed (igrunden ingen under, ti vi har en aldeles forskjellig ånd, og min sejr bliver vistnok efterhånden deres undergang) og ved flere lejligheder har jeg sét bestemte tegn på, at Flor idetmindste i mange punkter følger deres spor og tillægger min mening – jeg taler blot om den i højskolens anliggender – så ringe vægt, at min forstanderpost ligeoverfor ham får intet at sige. Når nu dertil kommer, at Flor sætter Thomsen, vel ikke i ord, men i gjærning, lige med mig, uagtet Th. åbent og hemmelig arbejder på at give højskolen en retning, der er stik imod den, den egentlig skulde

have, er det let forklarlig, at, hvor behagelig det end kan være for mig at være lærer her, er det mig meget ubehagelig at hedde forstander og at bære ansvaret for personer og gjerninger, som jeg aldeles ingen magt har over. Derfor er det bånd, som hidtil bandt mig hertil, nu væsentlig løst . . .

Din oprigtig hengivne
Sofus Høgsbro.

R.A. (Høgsbros arkiv A 2.)

¹ Flor var i foråret 1853 vendt hjem fra udenlandsrejse og havde opholdt sig på skolen tre dage omkring 1. juni. Ved den lejlighed blev der holdt et bestyrelsesmøde, hvor generalforsamlingen d. 14. juni forberedtes. (Høgsbro til Johan Grundtvig 3/6 1853). – Referat af generalforsamlingen findes hos Hertel s. 345 f. og hos Rosendal s. 75 f. – Til den ny bestyrelse genvalgte Flor og Hagen og nyvalgte Knud L. Knudsen, Trøjborg, gdr. H. D. Kloppenborg, Københoved og gdr. Bunde Refslund, Bovlund. – Hertel opfatter resultatet således, at Flor nu forlod sine gamle kampfæller og østeramtet, og at vesteramtet erobrede højskolen fra østeramtet.

124. *Cand. phil. Gotfred Rode til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjøbenhavn den 16 Sept. 1853.

Kjære Høgsbro!

. . . Jeg er ganske enig med dig i, at det vilde være ønskeligt, om Thomsens flyttede over i Degneboligen og Knudsen blev Inspektør . . . Men troer du virkelig, at Thomsen vil gaae ind herpaa, – jeg troer det aldrig. Hans Liv er det jo netop at kunne tumle med Eleverne, styre deres Pengeaffairer, holde en lille Handel for dem, give Forældrene Caffé, klage over Maden osv. osv . . . hvad skulde han bestille, dersom han blev sat hen i det lille Huus; thi Bygnings-Inspektoratet giver ham vel neppe meget at tage vare. Naar jeg husker hans Travlhed og idelige Væren i Bevægelse – saa staaer det klart for mig, at en Forvisning til Degneboligen vilde for ham blive en Forvisning fra Højskolen . . . Jeg troer derfor at du glæder dig ved et falsk Haab, naar du troer at Thomsen og Flor vilde gaae ind herpaa, og jeg kan endogsaa godt forstaae, at Thomsen, der ganske vist *har* gode Egenskaber som Inspektør, og ganske vist *troer* sig udmærket, med Hænder og Fødder vil sætte sig imod en Forandring i den Livsstilling, hvori han nu igjennem flere Aar har levet sig ind. – Men dersom det nu ved gjentagne Forsøg ikke kan lykkes enten at faae Thomsen til at søge en fra Højskolen aldeles forskjellig Virken eller ialtfald til at forlade Inspektørposten; – saa troer jeg, kjære Ven, at jeg ikke kan Andet end raade dig til at være den Eftergivende,

ikke i det Smaa ved at blive og tie, men i det Store ved at sige Farvel, saasnart en anden Lejlighed til Virksomhed skulde aabne sig for dig. Det falder mig haardt at skulle give dette Raad, men jeg kan ikke Andet. Jeg hører nu Tale om Seminariet i Tønder – blev det dig tilbudt, saa tag det – du vil kunne trække dig tilbage fra Rødding med en god Bevidsthed, og hvad du har virket for den, skal ikke blive glemmt. Lad Knudsen saa see at redde Stumperne, han vil maaskee kunne gjøre det. – Gud veed forresten, hvor langt Rødding Højskoles Liv bliver, naar nu den Grundtvigske kommer istand; – jeg frygter! – Paa at komme til den sidste troer jeg ikke du skal tænke. – Grundtvig vil vist selv overtage den øverste Ledelse, dog har jeg ikke dette fra aldeles paalidelig Kilde¹ . . .

...

Din
Gotfred Rode.

R.A.

¹ Jfr. *Grundtvigs Højskole på Marielyst*, brev 1–3.

125. *Højskolelærer, cand. theol. J. L. Knudsen til etatsråd Chr. Flor.*

Vesterborg d. 31te Oktbr 1853.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Det er Maaneder siden jeg skrev Dem til, og jeg har ladet det være, fordi jeg ikke havde Noget at skrive om; Alting gik sin jævne Gang, og først nogle Dage før jeg forlod Rødding for at reise herover at holde Bryllup¹, opkom i mig den Tanke at jeg dog maaskee kunde gjøre noget til at vende Forholdet mellem Høgsbro og Thomsen til det Bedre. Aftenen før min Afreise, da H. var ovre hos mig på mit Værelse, tog jeg mig den Frihed, uden foregaende Varsel at kalde Th. derind og foreholdt dem nu baade Loven og Evangeliet. Jeg sagde dem, at det kunde ikke gaae som det gik, at Folks Tale om Splidagtigheden mellem dem gjorde Skolen Skade i alle Maader; at endelig Een af dem maatte fortrække, hvis ikke, hvad jeg inderlig ønskede og med dette Møde tilsigtede, de kunde og vilde erklære, at de herefter havde Sind til at blive med hinanden ved Skolen og i Forening virke i aaben og ærlig Færd til dens Bedste. Her at opdiske alt det Meget, der baade af Mørkt og Skimlet maatte frem for Lyset, al den Mistanke og Misundelse, ja Alt hvad der kan sættes „Mis-“ foran, som her blev aabenbaret – det gjør jo ingen Nytte. Kun det vil jeg melde, at jeg har et godt Haab om Fremtiden, og at de nærmeste Dage skulle bekræfte den gamle Erfaring, at medens Splid fordærver og adsplitter, saa samler og opbygger Freden. Det viste sig, at de begge

har lidt grueligt under det Helvedes Mørke, hvori de nu har henslæbt Livet i meer end eet Aar ; ja, det er forfærdeligt, hvilken Fortroldelse at Hadet nedstyrter Menneskene i, man faaer at fornemme, at for onde Øine, da vende sig alle smaae Billeder omkring. Paa H.s Opfordring taled jeg den næste Morgen med Fru Th., og Gud i Himlen give dog, at hendes Hjerter maatte blive fast i den oprigtige Bedrøvelse og Lyst til (at) pleje Roser hvor længe de giftigste Planter har ødelagt Alt.

...

Deres ærbødig hengivne

J. L. Knudsen.

K.B. (Ny kgl. Saml. 1766, fol. IV, 6, c, nr. 34 under breve fra Høgsbro.)

¹ J. L. Knudsen blev 2/11 gift med Nanna Boisen, datter af Anton Boisen, der drev landbruget ved det til Vesterborg præstegård på Lolland hørende enkesæde.

126. Sognepræst Johan Wegener til forstander Sofus Høgsbro.

Kjære Ven!

Halsted d: 7' Nbr. 1853.

...

... Højskolen har tre Klipper hvorpaa den kan let strande, hvoraf dog den første er langt den farligste og betydeligste: 1. *Pengemangel*. Jeg veed virkelig ikke, hvorledes nu Penge blive at skaffe tilveie, naar Slesvigerne ei selv ville skyde til. Her i Kongeriget vil man ikke kunne opdrive ret Meget mere ... jeg kjender – imellem os sagt – det usle slesvigske Folk for godt, til jeg skulde stole paa det i denne Henseende ; det kan ei hjælpe sig selv, dertil er det for ødelagt i national Henseende og for fortabt i det raa Materielle. 2. *De ultragrundtvigske Ideer*, som ville gjøre den latterlig og ødelægge den i alle Fornuftiges Omdømme ... Det glædede mig, at baade De og Thomsen – saa forskjellige de end ere – vare enige med mig heri. Deres mange udmærkede Egenskaber, navnlig hele den nationale Retning, bør bruges, men Unoder holdes borte. 3. *den usalige Uforligelighed mellem Dem og Thomsen* ... I forbittrer Eders egen Stilling, og Skolen som Eleverne kunne slet ikke taale det Uvæsen ...

Det er idag netop ni Aar siden jeg aabnede Skolen i Rødding, og Dagen har stedse siden været mig kjær og betydningsfuld. Det er ikke nogen meget lang Tid, og dog er saa meget gennemlevet, lidt og stridt i denne Tid, men desværre – som det synes, Alt forgjæves, „Intet lært og Intet glemt“. Tilstanden i Slesvig er snart ei bedre om ei værre, end da jeg i Efteraaret 1844 drog til Rødding ... Luften var svanger med

Uveiret, der var Mod og Aandskraft overalt i Danmark, samt Enighed i alt Væsentligt. Hvor ganske anderledes nu! ...

Deres hengivne
Joh. Wegener.

Hr. Cand. Høgsbro
Forstander for Rødding Folkehøiskole.

R.A.

127. Forstander Sofus Høgsbro til magister Gabr. Sibbern.

Haderslev 5/12 1853¹.

Kjære Gabriel!

...

Jeg vender i denne tid op og ned på historien o : jeg korter den gamle tid af og bereder mig til at tage den nyeste tid meget udførlig. Det er jo dog meningsløst at kjende hver en stump i Rom eller Sparta, mens man farer London og Paris over med en harefod, endsigse Kjøbenhavn. Først og fremmest må man dog kjende nutiden, så kan man bagefter tænke på at forklare den ved fortiden. Lad de lærde forske i oldtiden og bringe ud af den, hvad de kan; men et kraftigt folkeliv kan kun udspringe af fortrolighed med nutidens opgaver og kampe.

...

Din hengivne ven
Sofus Høgsbro.

R.A. (Høgsbros arkiv, A 2).

¹ Poststempel.

128. Professor H. N. Clausen til forstander Sofus Høgsbro.

(31/12 53)¹.

Høistærede Hr. Høgsbro!

... Uagtet Deres Brev vistnok var langt fra at røbe en tilfreds og tillidsfuld Stemning overfor Forholdene, syntes det mig dog at vidne om en glædelig Fremskriden hen imod en Stilling, hvor de collegiale Forhold ikke vilde gribe forstyrrende ind i den fælleds Virksomhed. Senere er jeg bleven bestyrket heri, efterat jeg har talt med Etatsr. Flor, og jeg hengiver mig til det Haab, at Rødding-Skole er paa Vei til at blive et Fredens Hjem midt iblandt de Strids- og Modsætnings-Forhold, der atter bryde frem i Slesvig. –

En Jernhaand tynger paa Slesvigs Land, – og alligevel kommer den

despotiske Villie os nu og da ret vel tilpas, naar det gjælder om at kue det tydske Overmod, der ikke kan komme ud af den Drøm, at det samme Spil kan spilles nu som under Chr. 8. Sprogsagen seer jeg derfor ganske trøstigt gaee sin Udvikling imøde; og naar den nøjere Grændse bliver slaaet fast, vil der dog være eet Punkt, hvorhen vi kunne vende Blikket med Bevidsthed om, at noget Virkeligt og Væsenligt er vundet, medens vi ellers see os trænges tilbage Skridt for Skridt.

Jeg har idag indsendt til Cultusministeriet et Gavebrev med Ansøgning om kgl. Confirmation. Det angaaer en Sum af 1000 Rbdr., som i A. 1846 blev sammenskudt for at erhverve en Eiendoms-Prioritet, der gjorde mig valgbar til Provinsialstænderne, og senere blev indbetalt til mig. Det har stedse været min Agt at søge en Anvendelse for Pengene, beregnet paa Slesvig . . . Renten skulde anvendes til at anskaffe danske Bøger, der ved at fordeles iblandt den danske Befolkning i Slesvig skulde bidrage til at udvikle og styrke dansk Folkeaand og Folkeliv. Saalænge Skolen i Rødding bestaaer i Virksomhed eller overhovedet nogen dansk Folkeskole i Slesvig, skal Anvendelsen være overdraget til den, saa at Bøgerne uddeles iblandt slesvigske Elever ved eller efter Bortgangen fra Skolen²

...

Med Høiagtelse og Hengivenhed

Deres *H. N. Clausen.*

R.A.

¹ Brevet er ikke dateret, men det fremgår af indledningen, at det er skrevet i „en af de sidste Timer“ i året. ² Godkendelsen af legatet trak i langdrag. H. N. Clausen meddelte 30/10 1854 Høgsbro, at kultusministeriet ikke ville indvilge i, at overopsynet med legatet blev overdraget biskoppen i Ribe, „og da jeg fra min Side ikke agter at knytte det til den slesvigske Bispestol, for hvis Danskhed i Fremtiden der ingen Betyggelse kan have, saa vil jeg med Hensyn til den kongelige Confirmation forsøge paa at oppebie bedre Tider“. Pengene kan foreløbig betragtes som gave, og renterne udbetales og anvendes. — Efter minister-skiftet i dec. 1854 gik sagen dog hurtigt i orden. — Om legatets historie se: H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie s. 426 ff. og Hans Lund: H. N. Clausens Legat (i Rødding Højskoles Aarsskrift 1943 s. 46–51).

129. *Inspektør Edv. Thomsen til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding Højskole 30/1 54.

Kjære Hr. Etatsraad!

...

Forstaaelsen imellem H. K. S.¹ og mig er god, saa god, som den kan være efter at to af disse ærede Herrer, aareviis har ligget i Haarene paa

hinanden ; inderligt venskabeligt Forhold kan jo ifølge Sagens Natur ikke opstaae imellem H : og mig, dertil ere vi for forskjellige og have rakket for meget ned paa hinanden ; men et anstændigt Forhold er der, og vil vedblive at være, det er jeg overbevist om, saalænge der er en lovlig Overmyndighed over os, som kan sige, hvor Skabet skal staae ; denne skal jeg altid bøie mig under, om der end skulde indtræde Tilfælde, hvor dennes Mening ikke skulde falde sammen med min.

Rødding Høiskoleforening er i jævn Tilgang, tæller nu 652 Medl. bidragende aarlig 909 rbd. ; saa De seer vi ere paa Veien til de 1000 rbd. Frugterne af min Reise til Fyen ere endnu ubekjendte, dog veed jeg indtil Dato, at 270 rbd. fra nogle faae Mænd i Fyen ville tilflyde Skolen i Aar, og er overbeviist om, at mere vil følge efter.

...

Nu kommer Foraaret og dermed vel ogsaa, som jeg haaber, Etatsraaden herover og seer til os ; de sidste Gange De har været, har det ikke været under saa behagelige Forhold, som i gamle Dage, naar De kom kjørende i den Haderslever Kaleshevogn, og som jeg haaber de i Fremtiden ville blive.

Vi forberede os stærkt til Bal og Comoedie i Fastelavn, Fastelavns-søndag. Den foreløbige bestemte Placat lyder som følger.

„En Nat i Roeskilde.“
af
H. C. Andersen.

Scener af Blichers „Æ Bindstou“ udføres af Hr. Knudsen og nogle af Elever(ne) i Costume.

2 stemmige Sange.

„Bonden i det russiske Dampbad“ udf. af Hr. Schiötz i sjællandsk Dialekt og Dragt.

Nogle høiskotske Sange udføres af forhenv. Elev Smith, der er kommet hjem fra Skotland, i høiskotsk Dragt.

Til Foraaret afgaaer igjen en dygtig Elev til Skotland, og jeg har Haab om fremdeles at kunne skaffe Pladser derovre ; der er nu 3 derovre, 3 ere kommet hjem og den ene af dem, har jeg faaet en god Plads til paa Ourupgaard hos Tesdorpf².

...

Deres hengivne
Edv. Thomsen.

K.B.

¹ Høgsbro, Knudsen, Schiøtz. ² Under en sommerudflugt til Møn og Falster 1853 havde lærere og elever fra Rødding bl. a. besøgt Edv. Tesdorpf på Ourupgaard; Tesdorpf's interesse for bondehøjskoler var iøvrigt af ældre dato, jfr. Hindholm, brev 1-2.

130. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding d. 12te maj 1854.

Kjære hr. etatsråd!

...¹

Elevernes antal er 25. En måtte jeg bortvise for spil og drukkenskab i og udenfor højskolen. Heldigvis var han fra en egn, hvor højskolens anseelse allerede er grundfæstet . . .

I anledning af denne vinters begivenheder er det imidlertid kommet på tale, efter forslag af J. L. Knudsen, at anlægge en keglebane her på stedet, for at eleverne ikke skulde søge til de altfor driftige kromænd . . .

...²

Som et kuriosum vil jeg anføre, at der siden denne måneds begyndelse gennem postkontoret (mon fra ministeriet?) tilsendes os et friexemplar af – Kjøbenhavnsposten . . . Koch har, af vrede over, at vi, og navnlig Knudsen og jeg, ikke vil prise Dannevirkes nuværende retning, ladet os vide, at han for fræmtiden ikke vil modtage højskolens bekendtgjørelser uden for betaling³.

I politisk henseende ser det jo meget sørgelig ud . . . men det kan dog måske snart vende sig til det bedre, skjønt en virkelig frelse vel ikke kan ventes før opdragelses- og oplysnings-væsenet aldeles forandres og en ny slægt vokser til.

...

Deres

ærbødigst hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Indledningsvis er omtalt, at skolen har fået ny forpagter (efter Giørtz' pludselige død i januar). ² Her er omtalt Høgsbros bestræbelser for at udvide biblioteket. ³ Allerede i august 1852 havde P. C. Koch skrevet til L. C. Hagen, at det var trist, at der ikke længere var „livlige Sympathier mellem Skolen og Nordslesvigernes Organ“ som i Wegeners og Helwegs tid, da han ofte fik ugentlige artikler tilsendt. – Koch måtte i politisk henseende holde sig på måtten for ikke at blive forfulgt af den danske regering, jfr. P. Lauridsen i Hist. Tidsskr. 9. Rk. II, s. 234.

131. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Fredensborg 20/5 54.

Kjære Høgsbro.

...

Enhver Elev, som kan smitte Kameraterne til Spil og Drik, maa uden Barmhjertighed fjernes fra vor Højskole. De veed, jeg har mere Angst for hvad der kan gjøre Sjælen end hvad der kan gjøre Kroppen syg.

Angaaende en Keglebane er jeg af samme Mening som De og Deres Colleger. Men vi ville, under vore nærværende Penge-Omstændigheder, næppe kunne forsvare at anlægge den paa Højskolens Regning; den bør bekostes af Eleverne eller ved anden særskilt Gave.

... Angaaende Tilsendelsen af „Kjøbenhavns-Posten“ er vi gjennem „Fædrelandet“ af Kolding Avis bleven oplyste om, at de uddes gratis af Regjeringen, naturligvis for at virke paa Meninger og Stemninger i Slesvig. Den, der sender de saaledes skjænkede Exemplarer tilbage, erklærer derved Ministeriet aabenbar Krig, hvilket vi ikke kan indlade os paa. Thi hvad vilde vi gjøre, dersom det befalede, at Rødding Højskole skulde lukkes? De bør altsaa ganske rolig modtage „Kbh.P.“, saafremt det ingen Udgift volder, omdele den til Deres Colleger og ingenlunde skjule den for Eleverne. Jeg vilde ønske, at Ministeriet ogsaa vilde sende mig et Gratis-Exemplar; jeg vilde gjerne læse den. Men betale den vil jeg ikke ...

Det gjør mig meget (ondt), at Dvke taler og raisonerer, saaledes som det for Øjeblikket gjør, og ved Kochs fjendtlige Stemning imod Højskolen er jeg ingenlunde ligegyldig. Men alt dette forundrer mig ikke; thi Koch er *af Naturen* langt fra at være nogen Fjende af Rusland eller af Despoti. Om jeg for Tiden kan have nogensomhelst Indflydelse paa hans Anskuelse, er vist meget tvivlsomt; vi have ikke tilskrevet hinanden siden Nytaar.

Fremtiden seer meget sort ud, fordi hele Nationen er saa forfærdelig flau ... den veed ikke, hvad eller hvor det Danske er. Oplysnings- og Opdragelsesvæsenet maa rent forandres, og de Ideer komme til Roret, som vi søge at realisere i Rødding. Men derom taler ikke Een af dem, som forsøge at bringe Nationen i Harnisk imod det despotiske Ministerium, og som tro at kæmpe for Friheden.

Hils og lev vel til vi sees.

Deres oprigtigt heng.

Flor.

132. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding d. 31 juli 1854.

Kære hr. etatsråd!

...

Det vil formodentlig være dem bekendt, at en stor del Nordslesvigere, deriblandt også højskolens lærere og elever, efter opfordring af justitsråd Poulsen¹ har bekostet deres byste udført i marmor for at den kunde opstilles her². Den er nu i fuldkommen ubeskadiget stand ankommet hertil, og bestyrelsen har i det sidste møde besluttet at det burde ske med nogen højtidelighed og overdraget mig at besørge det fornødne. Jeg har tænkt mig, at det bedst og mest passende kunde ské den 7de novbr., da det netop er tiårs-dagen siden højskolen blev åbnet, og da de formodentlig omtrent på den tid (det ny halvårs begyndelse) ligesom forrige år vilde komme herover. Der burde da samles alle gamle lærere og elever, og jeg har allerede håb om, at f. eks. Wegener vilde komme - . . .

deres ærbødigst hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Dr. C. M. Poulsen, tidligere lærer på Rødding højskole. I sin almanak-dagbog har Høgsbro 11/4 noteret, at han har sendt brev til dr. Poulsen om en fest for Flor, så ideen er nok Høgsbros. ² Busten er modelleret under Flors Ophold i Rom af billedhugger C. Peters.

133. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Fredensborg 21 Aug. 1854.

Kjære Høgsbro.

Tak for Deres Brev af 31 f. M. samt de Materialier, som fulgte med. Jeg gjennemløb straks disse flygtigt, ligesom jeg tidligere havde gjort med Thomsens og Schiødts' og skal nu see, hvad jeg kan gjøre ud af dem¹. Hverken De eller de andre Herrer synes mig at have synderligt Mod paa to Klasser, og maaske kan hvad De bemærker i denne Anledning, have sin gode Grund. Jeg skal nu nøjere gjennemgaa det Alt, overveje og overtænke Sagen saa godt jeg formaaer, og see hvad jeg kan faae ud af det. Thi De kan vel vide, at jeg ikke saa let opgiver mine to Klasser, fordi det er vanskeligt at realisere dem². Men først nu har jeg begyndt at beskæftige mig med denne Tanke, efter at jeg er bleven færdig med min Læsebog, som hidtil uafbrudt og ganske har optaget min Tid

...³Venskabeligst
Flor.

R.A.

¹ Høgsbro havde indsendt materialierne til en ny beretning om højskolen. ² Flor havde planer om en videregående undervisning for en del af eleverne. ³ Flor håber at komme 7/11.

134. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding d. 23 sptbr. 1854.

Kære hr. etatsråd!

Jeg takker dem ret meget for deres venlige opmærksomhed med at sende mig deres læsebog, som jeg med stor glæde har set i sin ny skikkelse . . .¹

Der er allerede meldt 25 elever til november, deriblandt fra egnen af Thisted og, for første gang, fra Ærø. Det sidste er jeg især glad over. Har vi først fået indpas der, håber jeg, at vi nok skal holde os². Derimod er det desværre endnu ringe med de Slesvigske bønders sans for deres sønners oplysning. Men der er vel ikke andet for end at lade det gå sin egen gang, til de herfra udgæede elever engang kan virke mere i denne retning.

...

Nu samles snart rigsdagen, men, trods alle demonstrationer, synes den nærmeste fremtid mig meget mørk . . . Historiens gang skal fuldendes, og man bør vist ikke af sig selv søge martyriet, når man kan undgå det. Således opfatter jeg højskolens og min stilling i dette øjeblik.

...

deres ærbødigst
hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Flors „Haandbog i den Danske Literatur“, 4. udg. Kbh. 1854. ² Han meldte senere afbud.

135. *Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.*

Fredensborg 5 Octbr 1854.

Højærværdige Hr. Pastor Hagen.

Deres meget ærede og mig særdeles behagelige Skrivelse af 28. f. M. har jeg havt den Fornøjelse at modtage.

At Bestyrelsen i Forening med flere af Fædrelandets og mine Venner vil med Højtideligholdelsen af vor kjære Rødding Højskoles tiende Aarsdag forbinde en offentlig Anerkjendelse af mine Bestræbelser for, saa godt jeg i min ringe Stilling har formaaet, at komme den forsømte, mis-

kjendte og forfulgte Folkelighed i Slesvig til Hjælp, er mig et glædeligt Beviis for, at den svage Begyndelse til Danskhedens og Folkelighedens Gjenopvækkelse ej vil blive uden Fortsættelse, naar jeg engang ikke er mere, ligesom jeg hidtil Gudskelov ikke har savnet ærlige og trofaste Medkæmpere. Jeg modtager derfor med Taknemmelighed og Glæde Bestyrelsens Indbydelse til Festen førstk : 7 Novbr. og skal med Guds Hjælp være tilstede til rette Tid.

med oprigtig Højagtelse og venskab(eligst)
Flor.

R.A. (Høgsbros arkiv, till. II, A 2).

136. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Fredensborg 8 Octbr 1854.

Kjære Høgsbro.

...

... Med H. t. Rødding maa vi holde os saa lidet udæskende som muligt; uden nogensomhelst Anledning fra Højskolens Side lukker man dog næppe vor Dør, skjönt de burde gjøre det, naar de vare rigtig kloge¹.

...

Deres
oprigtigst hengivne
Flor.

R.A.

¹ Jfr. brev 116, note 1. Med „man“ og „de“ hentydes til Carl Moltkes embedsmænd eller til de lokale politimyndigheder.

137. *Inspektør Edv. Thomsen til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødding d. 20de November 1854.

Kjære Pastor Hagen!

...

Jeg vilde sætte megen Priis paa, om De engang oprigtigt vilde sige mig, om det er Dem imod, at jeg samler Penge til Skolen. Den Maade, hvorpaa Knudsen og Høgsbro flere Gange har behandlet mig, naar jeg hjemvendende fra en Reise, glædede mig ved at fortælle dem Resultatet af mine Bestræbelser, har været af den Natur, at jeg ikke skal fristes til oftere at meddele dem noget af den Art; og spørger jeg Flor og Knudsen fra Visby, om deres Mening, om de anseer det for hensigtsmæssigt at jeg skaffer Penge, saa siger de, ja naturligviis. Det vilde glæde mig at

høre, at De billigede mine Bestræbelser i den Retning, som, det kan De være overbeviist om, tidt kan være sure nok og som ikke lade sig betale med Procenter alene, men kræver en vis Anerkjendelse fra Ens Foresattes Side. —

Og endelig, kunde De gjøre noget til, at der blev en større Aabenhed imellem Skolens Personer, en hyppigere Leilighed for Lærerne til at samtale med Bestyrelsen og hinanden om Skolens Sager, ikke alene om Underviisningen, men om alt, Stort og Smaat, Skolen vedrørende, da vilde der være skeet et Fremskridt i Forholdene, vor Interesse vilde næres og styrkes, istedetfor at den ved at vi holdes udenfor alt sløves, Tilliden til hinanden styrkes og de sidste Spor af den ulykkelige Tvedragt, som har været og som har gnavet paa Skolen og de Paagjældende, selv udslettes.

...

Deres hengivne
Edu. Thomsen.

K.B.

138. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjøbenhavn 26 Nov. 1854.

Kjære Høgsbro.

...

Jeg havde igaar en temmelig vidtløftig Samtale med Grev C. Moltke, og derefter en lignende med Etatsraad Regenburg. De gode Udsigter, jeg troede at øjne i den første, forsvandt aldeles ved den sidste.

C. M. erklærede, at uagtet han fra Besøget i Rødding¹ ikke kunde have nogen begrundet Dom om Højskolens Virksomhed og Værd, havde den dog gjort et godt Indtryk paa ham; han „ønskede“ derfor at understøtte den, „da den laa i Hertugdømmet Slesvig og ganske hørte under hans Ministerium, saa at intet Ministerium i Kongeriget og ingen Bisp i Ribe kunde paa nogensomhelst Maade befatte sig med den, uden at gjøre et Overgreb, som han hverken kunde eller vilde taale“. Men vi kunde komme med vor Ansøgning om Understøttelse „igjennem Amtmanden“, saa vilde han (Moltke), naar denne og Provst M:² erklærede sig gunstigt for den, hvad ikke stod til at betvivle, med megen Glæde gjøre for os, hvad han kunde. Naturligvis maatte vi, ej alene mundlig, som jeg forsøgte, men ogsaa skriftlig, give ham et klart Indblik i Højskolens Gjerning og formentlige Fornødenheder. — Jeg gjorde ham opmærksom paa, at saa trængende vi end vare til en fast aarlig Hjælp og saa gjærne vi end modtogte den af det Slesvigske Ministerium, saa umu-

ligt var det for os til Gjengæld at afgive noget af vor Eneret til at bestemme og indrette Højskolens Virksomhed i alle Stykker, til at udnævne Lærerne o. s. v. – Han svarede derpaa, at det forlangte han heller ikke; kun maatte vi aarlig meddele Regjeringen Beretning, ligesom han ogsaa selv vilde indhente vedkommende Skoleinspections (Amtmand og Provsts) aarlige Erklæringer. Alene i det Tilfælde, som jo næppe vilde møde, at Anstalten gjorde Noget, som Regjeringen ikke kunde tilstede, vilde den blive draget til Ansvar eller ligefrem lukket. Men Magt hertil havde jo Ministeriet til enhver Tid, den behøvede den ej at erhverve ved at understøtte os. Iøvrigt bad han mig ogsaa at tale med Regenbug, som kjendte nøjere til den slesvigske Kasses Status og Anvendelse i alt Skolevæsenet.

Denne Samtale fortalte jeg Regenbug, som straks erklærede: „Vil De beholde Deres *Frihed*, saa forlang ikke en Skilling af os. Bryder De Dem derimod ikke om Friheden, saa søg og De vil formodentlig eller rettere sikkerlig faa Hjælp, skjønt jeg nødig tilstaaer Dem noget.“ – Det frappede ham, at Moltke ingen Indflydelse paa Skolens Styrelse forlangte; men det vilde i al Fald ikke hjælpe os stort. Hidtil havde Moltke ikke anseet sig *forpligtet* til at passe paa Rødding Højskole, saa længe Ingen anklagede den; men saasart den blev understøttet af Regjeringen, vilde Beskyldninger og Anklager fremkomme fra Misundere og Slesvig-Holstenere, som ikke vare saa langt fra C. M. Vore foredrag, navnlig de om Vinteren for Alverden, vidste han (R) noget om og de kunde ingenlunde taale at lægges paa Vedkommendes Vægtskaal. Desuden vi vilde i intet Tilfælde erholde en aarlig Understøttelse af tusinde Rd; *saa* meget kunde vi ikke faae, og vi vilde nødes til hvert Aar at give en ny Ansøgning om denne Hjælp. Han fraraadte bestemt enhver Begjæring om Understøttelse til det Slesvigske Ministerium. – „Aarsagen hvorfor han selv ikke villig gav os Penge“, var ikke Mangel paa Interesse for Rødding Højskole, „hvis Udvikling han tvertimod fulgte med Opmærksomhed, men fordi de Penge, Cultuskassen havde at raade over, kunde ikke forøges, og han trængte til enhver Skilling for at holde det begyndte danske Værk i Slesvig, navnlig i de blandede Districter, i Gang. – I al Fald burde vi nøje overveje, inden vi søgte; thi søgte vi, saa fik vi i det mindste Noget, og saa kunde Opmærksomhed og Forfølgelsen ikke blive ude.

Jeg beder Dem snarest muligt at meddele Pastor Hagen, og ved Lejlighed Kloppenborg, denne Skrivelse, ligesom ogsaa Deres tre Colleger, som formodentlig svulme af et desværre ugrundet Haab. Naar nu blot ikke Ørsted nægter os de 600, som Indgreb i hans Ven Moltkes

Rettigheder. Jeg talte for nogle Dage siden med Justitsraad Brun³ derom; det Slags Sager er endnu ikke kommet til Referat.

...

Venligst Hilsen til Alle fra
Deres opr. heng.
Flor.

R.A.

¹ Kong Frederik VII, grevinde Danner, Carl Moltke o. fl. havde den 13/11 besøgt Rødding højskole i forbindelse med en kirkeindvielse i Jels. ² H. H. Matzen, provst for Frøs og Kalvslund herreder i Ribe stift. ³ F. C. Bruun, kontorchef for det lavere undervisningsvæsen i kultusministeriet.

139. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

Rødding d. 30te novbr. 1854.

Højvelbårne hr. etatsråd Flor!

Jeg takker dem særdeles meget for deres udførlige brev om samtalen med Moltke og Regenburg, som jeg modtog igår og idag afsender til pastor Hagen, efterat lærerne har læst det. Regenburgs ytringer stemmede ganske med hvad han tidligere har ytret for mig, men Moltkes overraskede mig, forsåvidt han synes at ville have eneret til at understøtte højskolen. Jeg er så bange for dette hans venskab, at det forekommer mig mere og mere klart, at vi tilsidst må se at flygte for ham og bygge en ny skolebygning på riberhusisk grund, som vi jo har temmelig nær elevhuset, og bruge den gamle til bolig for forpagter, lærere og elever, hvis vi nemlig kan få penge dertil. Og mon dette skulde være så vanskelig? Mon ikke grevinde Danner, enkedronningen, selv kongen skulde være at formå dertil, foruden enkelte private? De mange vanskeligheder vi har haft for at få Clausens legat konfirmeret, for at få den juridiske anerkendelse af skolens selvstændighed, for at blive fri for nær berøring med Slesvigs embedsstand o. s. v. vil da falde bort. Vi vil blive delagtige i den danske frihed, som, hvormeget den end indskrænkes, dog vistnok altid vil blive større end den slesvigske. Vi vil altid beholde adgang til undervisnings- og indenrigsministeriets, landhusholdningsselskabets og det klassenske fideikommis's understøttelse; ti det ser jo næsten ud til, at vi nu skal miste en del heraf, om ikke det hele. (Indenrigsministeriet vilde engang bevilge os 200 rdl. til en dyrlæge, men den slesvigske minister forhindrede det, skønt indstillingen allerede var skrevet.) – Mon Grundtvig ikke skulde være at formå til at give os de 9000 rdl., der er samlet eller tegnet til hans højskole¹, såsnart vi således unddrog os enhver

berøring med det slesvigske land og ministerium, som han altid har frygtet? . . .

I beretningen om det kgl. besøg på højskolen savnede jeg omtale af, at kongen havde behaget at modtage et stykke af oldsagerne, som ved sin sjældenhed havde tildraget sig hans opmærksomhed², hvilket dog måske kunde have bevirket, at han ligesom følte sig mere knyttet til højskolen og forpligtet til at stå den bi. Hvis de ikke finder det utilrådeligt, kunde måske endnu en lille bemærkning derom optages i Dannevirke, ligesom også den smukke elevfest med bal bagefter . . .

Deres med sand højagtelse
ærbødigst hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Se *Grundtvigs Højskole på Marielyst*, brev 1. ² Kongen havde under sit besøg på skolen 13/11 1854 iflg. Dvkes referat 15/11 (ved Flor) særlig interesseret sig for „de oldnordiske sager“, hvoraf en del var udgravet af højskolens elever, men det stod ikke omtalt, at han medtog en sjælden stenøkse, jfr. næste brev.

140. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Fredensborg 8 Decbr. 1854.

Kjære Høgsbro.

. . .

Det var ikke Glemsomhed af mig at jeg i Beskrivelsen af Kongens Besøg paa Højskolen ej omtalte, at han bemærkede og fik en sjelden Steenhammer. Jeg undlod det af Delicatesse og af „højere“ (eller dog „finere“) „Politik“. Jeg anseer det ikke for rigtigt, for Øjeblikket at tale mere om Kongens Besøg paa Højskolen. Bladet „Dvke“ er for det meste ilde lidt og derfor nu næsten aldrig læst i Kbhvn. Dersom Kongen *kan* faa Lov til at give os Noget af sin Kasse, saa skal jeg nok passe Lejligheden; men jeg tvivler saare meget derpaa i denne Tid, da hun¹ upaatvivlelig har særdeles Brug for mange Penge. Om „den smukke Elevfest med Bal bagefter“, som De omtaler, gad jeg gjerne snarest muligt erfare noget igjennem Dem, Thomsen eller nogen Anden . . .

Deres Angst for C. Moltkes Efterstræbelser deler jeg ikke, lige saa lidt som Deres Haab til Understøttelse for at kunne flytte ind paa Ribe Amts Grund. Jeg vil ikke anføre, at C. M. for Øjeblikket er borte, thi hvor længe han bliver borte eller hvem der kommer i hans Sted, er jo ganske ubestemt². Men jeg gav Dem mine Samtaler med C. M. og med Regensburg *uden* Commentar og *uden* mine egne Betænkninger over disse to

Mænds virkelige Forestillinger om mig, mine Anskuelser og Gjerninger samt hvers Formening om den rette Maade at behandle mig paa og forhandle med mig. Disse Betænkninger har jeg ikke Lyst til at betro Papiret. Hvad Andres Understøttelse angaaer, saa staaer det fast for hele Kongerigets *Publikum*, at det er Rødding Højskole „i“ Slesvig, der skal hjælpes. Og om Kongen og Grevinden har jeg talt; Enkedronningen kan umuligt elske Rødding Højskole, da hun elsker sine Brødre; Grundtvigs 7000 r (eller 9000) komme efter P. Boiesens³ Formening til – skolen i det s. v. Sjælland. – Vi maa uden Frygt for det første blive ved paa vor gamle Maade. . . .

Nu Farvel og venligst Hilsen fra

Deres opr. heng.

Flor.

R.A.

¹ Grevinde Danner. ² Ministeriet Ørsted og dermed Carl Moltke trådte tilbage først i december 1854. Carl Moltke blev ikke senere minister under Frederik VII.

³ P. O. Boisen, Grundtvigs svigersøn og kapellan ved Vartov.

141. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

Rødding 12 dsbr. 1854.

Kære hr. etatsråd!

...

Angående elevfesten efter kongens besøg kan jeg ikke fortælle stort mere end hvad de selv så, at alle eleverne og dem, der havde hjulpet min svigermoder med anretningen (hendes døtre og svigerinder) tilligemed de 3 lærere, pastor Glahn, pastor Blædel o. fl. gæster efter indbydelse af mine svigerforældre og med visitatoriets bagefter givne samtykke satte sig tilbords ved det endnu smukke og *velforsynede* taffel¹. (Der var både vin (champ. rinskvin o. s. v.) dyresteg, gelée o. lign., som eleverne vel aldrig kommer til at smage før de måske blive rigsdagsmænd) og i den herligste stemning, som gav sig tilkjende i sang og tale både af de ældre og yngre (mange elever), glædede sig over dagens betydning for højskolen og den lykkelige fremtid, den syntes at spå . . . Da alt var indpakket igjen . . . gav jeg tilladelse til, at salen måtte oplyses på højskolens regning, hvorpå eleverne i en fart fik byens unge piger samlet og en spillemand lejet og så dansede så glade . . . til midnat, som var det ved et balplásér på Kristiansborg slot.

...

Deres ærbødigst hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Kongen og hans følge skulle 13/11 have spist frokost i Oksenvad præstegård hos Høgsbros svigerforældre, pastor Jürgensens, men anretningen blev i sidste øjeblik flyttet de to mil til Rødding. Frokosten var arrangeret af Haderslev amts kirke-visitatorium. Hans Egede Glahn var præst i Sommersted, Ludvig Blædel i Nustrup.

142. *Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.*

Fredensborg 23 Jan: 1855.

Kjære Pastor Hagen.

...

Den nye Kultusminister¹ kunde jeg ikke træffe før sidste Torsdag. Han var i meget høj Grad venskabelig imod mig og lovede at gjøre for vor Ansøgnings Bevilgelse Alt hvad der stod i hans Magt; at han derved kom til at forandre Ørstedes Bestemmelse, vilde være ubehageligt, men ingenlunde gjøre Tingen umulig, da han allerede i flere Tilfælde havde seet sig nødsaget hertil . . .

Hans Venskabelighed imod mig regner jeg for slet Intet; thi den vilde Enhver i hans øjeblikkelige Stilling have viist mig. Og af *Hjertet* kan ligesaa lidt han som Monrad, Madvig, Regenburg eller andre saadanne være mig eller vor Anstalt god. Men hvad man ikke kan gjøre af og i Kjærlighed, gjør man alligevel undertiden af andre Grunde, og om dette nu vil blive Tilfældet, vil Erfaringen jo vise os.

Kongen har jeg hidtil ikke været i Stand til at faae i Tale . . .

...

Deres opr. heng.

Flor.

K.B.

¹ C. C. Hall, i ministeriet Bang, der 12/12 1854 havde afløst Ørsted.

143. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

31. jan. 55.

Kære hr. pastor!

...

Jeg blev i går så glad, som ikke i lang tid, over *Kriegers* udnævnelse til departementschef for justitsvæsenet osv.¹ Han er ejderdansk, grundlovsmand, kundskabsrig, virkelysten og handlekraftig. Vel er han en professormand og ingen folkemand, men dette var også at forlange for meget. Nu vil der upåtvivlelig blive ryddet op i det slesvigske pulter-

kammer. – Krieger er en så bekendt og så udpræget personlighed, at hans valg er at betragte som ministerens program. – Han var i den sidste tid en af komiteen (de 7). Hans anskuelse i 1851 var, at Rødding burde holdes ved *private* kræfter (ikke ved statens understøttelse) og at han nok vilde sætte sig i spidsen for en ny almindelig indsamling. Det samme er jo, som bekendt, også Regenburgs. Når Flor og Thomsen engang spiller fallit, må der udgå en indbydelse med Råsløff² og hans departementschefer i spidsen. Skulde det ikke kunne hjælpe? Men før hverken kan eller bør det ské.

...

Deres hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ A. F. Krieger forlod i januar 1855 sin professorpost ved universitetet for at blive departementschef i ministeriet for Slesvig. ² Harald Raasløff var fra 12/12 1854 til 18/2 1855 minister for Slesvig.

144. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødding 8 febr. 55.

Velærværdige hr. pastor!

...

Jeg har idag skrevet til Peter Boisen¹ for at bede ham gå til Hall og lægge ham på hjærte, at der kommer en kristelig og folkelig præst til Hygum ...²

Monrad skal jo nu være direktør for almueskolevæsenet. Så får vi jo med ham at gøre. Vel er han ikke ganske af vore ... men han har dog givet os 6 rd 24 sk for et par år siden, så han dog vel har lidt tilovers for os. I det hele synes mig, ministeriet tegner ret godt; men den forfatningslov er jeg bange for³.

...

deres meget hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ P. O. Boisen, Grundtvigs svigersøn. ² Provst H. H. Matzen i nabobyen Hygum var død i decbr. 1854. Høgsbro fik senere Flor til at gå til Hall, der, „som de Magt-havende altid, naar de ikke kan undgaa mig“, var „yderst venlig og forekommende“ (Flor til Høgsbro 1/4 1855), men den ny præst blev sognepræsten i Alslev-Hostrup N. P. Jørgensen. ³ Det nye ministerium ville tage den ulovlige juliforfatning fra 1854 til udgangspunkt for en ny konstitutionel fællesforfatning.

145. *Sognepræst L. C. Hagen til etatsråd Chr. Flor.*

Stepp. Frør. Prstg. 8/2 55.

Kjære Herr Etatsraad! . . .

Aftenen før sidste Bestyrelsesmøde holdt jeg et Møde med samtlige Lærere. Jeg havde affordret dem en Plan for deres Underviisning, og den blev oplæst og drøftet. Skade, at Thomsen ikke kunde overvære hele Mødet, da hans Kone var meget syg. Jeg troer iøvrigt, at disse Forhandlinger gjorde godt; de bør derfor ved Leilighed fortsættes. Blandt flere andre Ting bad jeg ogsaa Lærerne tage under Overveielse, og gjøre Forslag til nye Bygninger: Gymnastikhuus, Forpagterbolig og Udvidelse af Elevboliger. Vi maae vel engang faae Mod og Raad til disse nødvendige Ting, og da gjelder det om at have en god Plan paa rede Haand, og d'Hrr. paa Stedet kan maaskee bedst ramme det Rette. Den Opfordring faldt i god Jord, og næste Dag havde allerede Knudsen og Schiøtz forenet dem, for at arbeide sammen. Efter et Brev fra Høgsbro, beskjæftiger denne Sag fremdeles Gemytterne, og bringer dem mere sammen.

Om muligt vil jeg Aftenen før Bestyrelsesmøderne holde en Sammenkomst med Lærerne, forelægge dem et og andet til Betænkning, og høre og drøfte deres Forslag. Det bliver en lille raadgivende Stænderforsamling. Ikke sandt, De finder det gavnligt, baade for Lærerne og Bestyrelsen? – og jeg beder Dem ved Leilighed give mig et og andet godt Vink, at jeg kan lede disse Møder paa en saadan Maade, at de bliver frugtbringende. –

. . .

Jeg forbliver Deres ærbødige og forbundne

Hagen.

Høivelbaarne

Herr Etatsraad Dr. Flor.

K.B.

146. *Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.*

Fredensborg 28 Febr. 1855.

Kjære Pastor Hagen.

. . .

Med Deres Lærersamling er jeg meget vel tilfreds . . . Vi maae dog engang faae Mod og Penge til at begynde paa de nødvendige Bygninger og det endnu i tilstundende Sommer.

At forhøje Lærernes Indkomster vilde være baade ønskeligt og billigt,

men er jo endnu for Øjeblikket desværre umuligt. Ikke desto mindre er jeg aldeles af Deres Mening, at vi fra dette Aars Begyndelse bør føje til Høgsbros Gage 100 rd i „Taffelpenge“. At Seminarieforstanderne har et saadant Tillæg, har jeg ikke vidst, men er meget glad ved at erfare det. Paa den Maade undgaae vi „at forhøje Gagen for Een uden at gjøre noget for de Andre“ . . .

Hos Kongen var jeg i Frederiksborg d. 24 Januar, og overrakte baade ham og Grevinden hver et Ex. af „Beretningen“, hvis Indhold desuden var samlet og opstillet ikke uden Hensigt at frembringe et passende Indtryk med dertil hørende Følger for Vedkommende. Jeg talte meget med begge, dog kun lidt om Rødding, og jeg blev der ogsaa til Taffels, hvor jeg fik Plads ved Siden af hende og (hvor hun) var, som sædvanlig, snaksom og oprømt. Men det var mig ganske tydeligt, at de følte sig i Forlegenhed med mig (skjønt Kongen klagede over Hovedpine og Grevinden med høj Grad af Elskværdighed og Livlighed søgte at skjule det), enten jeg nu betragtedes som en taus Maner fra Rødding Højskole eller som en taus Dommer af Ministerskiftet¹, hvorom man ikke var sikker paa mit Bifald. Siden har jeg ikke hørt fra H. M. eller fra hende . . .

Hos Minister Hall var jeg d: 17de d. M. – Han sagde mig, hvad De veed . . . at han *havde* indrømmet os de 300 rd, som Ørsted uden Ret havde berøvet os². Vi bør vel altsaa ansee de 600 rd aarlig fra Kultusministeriet for sikke, i det mindste for det første Aar. . . .³

...³

Deres opr. heng.

Flor.

K.B.

¹ Blandingsministeriet Bang-Scheel var blevet dannet i decbr. 1854. I et tidligere brev til Hagen har Flor kort omtalt samtalen på slottet og bemærket: „Scheel blev ikke nævnet af nogen af os.“ Om baggrunden se P. Lauridsen i Hist. Tidsskr. 9. Rk. II, s. 268 ff. ² Jfr. brev 142. ³ Flor sluttede brevet med at omtale et besøg hos den slesvigske minister Raasløff vedr. en ansøgning om at højskolen måtte overgå til „den døde hånd“, hvorved den unddroges fri dispositionsret; Raasløff virkede på Flor som en svag mand i ordets dobbelte betydning.

147. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

6 marts 1855.

Kjære hr. pastor!

...

Ligeså har jeg også tænkt meget over højskolens og foreningens fremtid og rådslået med Knudsen derom. Jeg har også her adskillige forslag af så gennemgribende natur, at de måske ikke kan finde deres bifald og

uden dem lader de sig dog ikke iværksætte . . . Imidlertid vil jeg dog bede dem at tænke dem ind i en tid, da Flor rejser f. e. til Sverrig, eller da han ved døden hindres i som nu ved sit blotte navn at holde alle de gærende partistridigheder, al den ulmende ild nede; da hovederne atter rejse sig til kamp og skaffe sig talsmænd og stemmer paa generalforsamlingerne; da disse blive endnu skarpere end den i 1853, og da det vil gælde en kamp paa liv og død. En af parterne maa ligge under, en halv forsoning vil ikke længere være mulig; men den, der bukker under, vil drage mange med sig; stor uro vil udbrede sig i alle egne; mistillid til skolen vil komme i tillidens sted, og det vil være et stort under, om ikke både forening og skole vil splittes ad ved det voldsomme bølgeslag. Jeg tror, de vil indrømme mig, at alt dette desværre er altfor sandsynligt. Også her gælder det at lægge en byggeplan. Knudsen og jeg er enig om en. Vil de nu ikke også tænke lidt herpå, så vil vi bedre kunne forstå hinanden, når vi komme til at tale derom. Kun tror jeg at burde sige, at vi ikke antager, at farerne ophøre ved enkelte personers afgang her fra skolen; i så fald vilde det måske ikke være så vanskelig; ti jeg tænker allerede i nogen tid meget alvorlig på selv at grundlægge en højskole (derom beder jeg dem dog ikke at tale før vi kommer sammen); men der må gås mere betænksom frem. De, og de alene, kan klare skærene¹.

...

Vi har endel bryderier med en elev, som ikke har betalt og nu er udlagt som barnefader (fra den tid, han var i Kolding). Nu bliver jeg sagtens nødt til at vise ham bort uden at skolen får en skilling.

...

deres meget hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Jfr. blyantsnotits i Høgsbros almanak-dagbog 24/2 1855: „Tanke om at oprette en højskole i Sundeved måske i Gråsten. —“ Dagbogen under 4/3: „Lagt plan til en hel omordning af højskolens bestyrelse.“ — Jfr. brev 97 (3/6 1852).

148. Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.

Rødding d 17 marts 1855.

Kære hr. pastor!

...

Thomsen var i onsdags og torsdags i Haderslev . . . og hørte der af Koch og Helweg, at Flor var ked af den utaknemlighed, fædrelandet viste mod ham, og derfor tænkte på at flytte til Sverrig. (Hans kone

ønsker vist også meget at være hos deres søn). Navnlig var han meget utilfreds med, at man havde oprettet den ny almueundervisnings-direktørpost og bestemt Monrad dertil uden i mindste måde at tænke på ham, ja, at man endog i Haderslev oprettede et Dansk Samfund¹, uden at han vidste det mindste derom. Han har engang tidligere ytret til mig, at når han rejste til Sverrick, vilde han dog alligevel vedblive at være „et slags æresmedlem af directionen eller sådan noget.“

Ligeså ytrede han i det fortvivlede bestyrelsesmøde maj 1853², da han kom hjem fra udlandet, at hvad jeg havde gjort, mens han var borte, love, generalforsamlingsmagt o.s.v. kunde være godt nok, mens han var borte, men at jeg ikke måtte tro, at han i den fjerneste grad vilde bryde sig om alt dette, nu da han var kommet tilbage og havde fået magten.

...

deres hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Danske Samfund i Haderslev blev oprettet i 1855 med forbillede i det københavnske Danske Samfund, oprettet af Grundtvigs venner i 1839. Formand var pastor F. E. Boisen, Vilstrup. — D. G. Monrad blev 1855 overskoledirektør i Kbh. og chef for Kultusministeriets 3' dpt. ² Jfr. brev 123.

149. Forstander Sofus Høgsbro til cand. theol. Johan Grundtvig.

...

Rødning d. 18 marts 55.

Løvrigt har jeg for nærværende tid fået en plan, som jeg gjerne kan skrive om til Svend og dig, men som jeg ellers ikke ønskede skulde omtales for det første.

Skolens bygninger her må udvides for at der kan blive plads til flere elever og 2 klasser m. m. Det vil koste en hel del penge, og de vil vel nok kunne komme ind, men derved kom jeg påny til at tænke på, om det dog også virkelig var værd at sætte så store summer fast *her ved Kongeåen, og i en afsidesliggende egn*, mens der ingen skole var på sprogrænsen. Og således kom jeg da til at optage min gamle plan *at flytte til Sundeved*. Wolfhagen er vistnok den amtmand, man kan vente hjælp af, men i Flensborg amt vil der ikke let findes noget passende sted. Man må da ty til Åbenrå amt; men her vil man få megen fortræd af Heltzen¹, når man ikke fra begyndelsen af ved regjeringens understøttelse kan blive gjort temmelig uafhængig af ham. *Mon ministrene skulde være tilbøjelige til at gøre noget i den retning? Mon man navnlig kunde få dem (vel Raasløf og Andræ²) til at give en ordentlig sum engang for alle til*

grundlæggelsen (ti den stadige understøttelse måtte man være meget forsigtig med at modtage)? Mon man kunde vente, at de vilde gøre deres til, at f. e. Gråstén slot med nogle tønder land blev givet til en sådan dansk folkehøjskole? Kunde det antages, vilde folks både pekuniære og åndelige understøttelse vindes i en langt større grad, end hvis man begyndte fra en simpel bondegård, ikke just fordi det var et slot, men fordi det var hertugen af Augustenborgs slot. Så småt har jeg allerede skrevet derom til Clausen, men jeg tænkte ellers på selv at tage til København, for personlig at overbevise mig om stemninger og tilstande, hvis dampskibsfarten kom i gang, måske allerede i påskeferien. Flor vil vistnok ikke ønske det, af frygt for, at glansen derved skulde gå bort fra „hans Rødding“, og bestyrelsen her vil neppe samtykke i at flytte skolen; men denne kunde jo også blive som en reserve, støttende sig til den nærmeste befolkning.

...

Jeg tror nu rigtignok ikke, at jeg personlig er meget skikket til at bo på et slot og mindst som slotsherre; men på den anden side har jeg dog erhvervet mig en del kundskab både til den slesvigske befolkning og til de forhold, hvori en sådan folkeskole vilde komme, så jeg antager, at, hvis jeg ikke tilbyder min bistand, vil måské ingen gøre det – og dog bør det gøres.

...

En ny virksomhed har vi (Knudsen og jeg) begyndt, nemlig at holde *danske-samfundsmøder foreløbig hver løverdag aften fra 7–9*, hvorved vi da især vil bringe folk til klarhed over tidens begivenheder. Vi har kun haft det engang, og da var der 83 foruden gårdens folk. Jeg talte om Krigen, Knudsen om angrebet på Mynster og (i Dannevirke) på provst Janssen³. Det lod til at vinde bifald.

...

din hengivne ven

Sofus Høgsbro.

R.A.

¹ F. Wolfhagen var 1851–56 amtmand over Flensborg amt, om Heltzen se brev 98, note 7. ² C. G. Andræ var finansminister i P. G. Bangs ministerium. ³ Krigen er Krimkrigen; angrebet på Mynster Søren Kierkegaards artikler i „Fædrelandet“, og angrebet på provst C. L. Janssen, der døde 1854 som præst i Gammel Haderslev, redaktør P. Chr. Kochs i „Dannevirke“ 30/1 1855: „Provst Janssen troede ikke og lærte ikke Christendommen; han anbefalede i dens Sted „Dyden“.

150. *Sognepræst L. C. Hagen til etatsråd Chr. Flor.*

Stepp. Frør. Prstg. 23/3 55.

Kjære Hrr. Etatsraad! . . .¹

Hvad mener De om følgende Plan . . . Paa næste Generalforsamling indbringes følgende Forslag. Generalforsamlingen udnævner 3 Danne-mænd, i hvis Hænder den nedlægger sin Magt, og disse tre maa være Dem, Clausen og Grundtvig. De vælges paa „evige Tider“ og vælger selv en Suppleant, der kan træde ind i Nødstilfælde. Disse tre „Tillids-mænd“ udnævner en Bestyrelse, og raader uindskrænket over denne; ligeledes udnævner de en Revisor. Bestyrelsen raader over hele Detailen, nml. indsætter og afsætter Lærere –, men NB. kan hvad Øieblik det skal være, afsættes af „Tillidsmændene“. Generalforsamlingen sammenkaldes hvert Aar, og Bestyrelsen aflægger Regnskab for den om alt, men dens Magt bestaaer nu kun deri, at den mundtlig eller skriftlig kan henvende sig til „Tillidsmændene“. – Saaledes stiller vi Skolen under det danske Folks Tilsyn og Beskyttelse. Saalænge De er ved Haanden, vil De jo blive det virksomme Medlem af „Høvdingene“ . . .

Deres ærbødige og hengivne

Hagen.

K.B.

¹ I indledningen har Hagen tilrådet at efterkomme en ansøgning fra Høgsbro om lønforhøjelse; derefter har han udtrykt sin bekymring over rygter (jfr. brev 148) om at Flor vil flytte til Sverige: „Har De tænkt paa de Farer, som vil true vor Anstalt i Rødding, naar De ikke længer er iblandt os, eller ikke længer er ved Haanden!“ – Om Flors køb af Hadebo jernværk i Närke i sommeren 1855, se Hist. Tidsskr. 9. Rk. II, s. 279.

151. *Højskolelærer, cand. theol. J. L. Knudsen til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding 27 Marts 1855.

Højstærede kjære Hr. Etatsraad!

Skjøndt jeg aldrig har glemt de flotte Ord jeg yttrede, om tit at skrive Dem til, har jeg dog først nu med Lyst kunnet gjøre det; ikke just fordi Vinteren endelig synes at være forbi – skjøndt den har været haard – men fordi det først i den sidste Tid har begyndt at lysne lidt for mig med Hensyn til de kirkehistoriske Timer. De var nemlig i Førstningen, som vel alt Nyt, ingenlunde lette for mig; det er ikke heller saa ligefrem at tale maneerligt til de unge Mennesker derom, efterat man i flere Aar har maattet proppe sig med ufordøjede og ufordøjelige Notitser om alle mulige virkelige og indbildte Kjætterier.

Nu gaaer det, Gud skee Lov, bedre, og dette har jeg Lyst til at meddele dem, og saa smaat takke Dem for, at De nødte mig ind paa denne Vej. Guds Førelser med mig kan jeg aldrig nok takke ham for.

Naar jeg siger, at vi endnu ikke have passeret Konstantin d. Store, saa har De, Hr. Etatsraad, maaskee Lyst til at smælde lidt over Hovederne paa os; men det hjælper sandelig ikke! Det er paa denne første Tour ikke sagt, at vi kan holde os Timeseddelen efterrettelige. Dog, det skal, haaber jeg, aldrig feile saameget. En Hovedsag agter jeg det for, at gjøre dem Sandheden og dens Børn og Kjæmpere indlysende og kjære; Vildfarelsen og Løggen skildrer jeg kun saameget, at Hine blive des synligere.

Mythologien har jeg ikke saa liden Glæde af nu, da jeg gennemgaaer den for 3^{die} Gang; men Ordsprogene, som dog ingenlunde burde være Stifbørn, – de faaer ikke rigtig hvad dem tilkommer. Nu, Alting kan jo ikke skee paa een Gang – især hos saa sene Arbejdere som min Ringhed.

Vi har ellers, som vist er kommen til Deres Kundskab, begyndt med at samle vore ærede Medbeboere heraf Byen til danske Aftenmøder, og det synes næsten som om det falder i deres Smag; idetmindste har vi hidtil havt „godt Huus“ – den 1ste Aften over 80 fra Byen og nu i Løverdags atter 120. Høgsbro har oplyst dem om den store Krig¹ o. dsl. Jeg søgte den første Aften at belyse Striden efter Biskop Mynster og den efter Provst Janssen²; i Løverdags fortalte jeg dem Hrunges-mythen³ og søgte at vise dem Forskjellen paa (Guds-) Livet og (Jætte-) Døden. Det er ingenlunde skjult for mig, at det gaaer med sligt et Ord i en saadan Forsamling som naar man paa langt Maal skyder med Hagl efter en Leddepæl: man maa være glad, naar blot en ganske enkelt Hagl rammer. Men, nu – det Lodd har jo de bedste Ord havt, og forøvrigt saa er jeg paa den sidste Tid nærved at tro, at Folkene her er slet ikke saa ilde. Rationalistiske Præster i over 60 Aar, det er heller ingen Spøg! Hempel⁴ gjør saa smaat Nar ad det Hele, og afholder vist ogsaa Mangen, især af Kvinderne, fra at komme; til os ytrer han sig ikke om Sligt. Det Menneske gjør ellers megen Skade her; vi ønske inderligt, at hans Tid maatte snart være omme.

...

Deres ærbødig hengivne

*J. L. Knudsen*⁵.

K.B. (Ny kgl. Saml. 1766 fol. IV, 6, d, breve fra Sofus Høgsbro).

¹ Krimkrigen. ² Jfr. brev 149, note 3. ³ Myten om Hrungner. ⁴ Johan Hempel, sognepræst i Rødding-Skrave siden 1829, da han afløste Høgsbros fader dr. phil.

Hans Høxbroc. ⁶ Dagen efter, 28/3, var der afskedsgilde på elevhuset. I sin almanak-dagbog har Høgsbro nævnt, at en af eleverne udbragte en skål for Rødding Højskoles fremtid, „så den i Ørsberg måtte gå under“, en anden skålede for Hindholm. Men her var Knudsen ikke tilstede.

152. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Fredensborg, Søndag 1 Apr. 1855.

Kjære Høgsbro.

...

Jeg indseer tilfulde Nødvendigheden i at bygge. Og Deres Begjæring (med dennes Begrundelse er jeg ikke ganske tilfreds) om Tillæg af 200 r. i Lønning kommer mig ikke uventet, saa lidet som den synes mig ubillig¹. Jeg tilskriver Hagen ... og stemmer for Ja, saalænge vor Kasse overhovedet kan bestride vore Udgifter. *Men*: Kongen og Grevinde Danner har ikke talt om at give os en Skilling; Rigsdagens og den danske Kultusministers Omsorg for os stoler jeg ikke det mindste paa; paa det slesvigske Ministeriums endnu mindre; og det Bifald, som mine Forsøg i Kbhvn: paa at faa Aristokraterne til at indsee, at deres Fordel var ikke at føre Krig med Bønderne, derimod ved Hjælp af Højskoler à la Rødding at humanisere disse og opdanske sig selv og saa slutte den *naturlige* Alliance mellem Herremænd og alle andre Landmænd *imod* deres fælles Fjende Bureaukratiet, synes atter ganske at være forsvundet, da jeg intet senere har hørt derom fra mine aristokratiske Venner. Kort vi er for Øjeblikket ... henviste til os selv alene. Borries erklærede, at det var plat umuligt for ham at rejse nogen Filialforening i Kbhvn ... Jeg veed derfor intet andet Middel til at skaffe Penge end mit gamle: at pudse Thomsen paa Herremændene. Jeg skal skrive ham til i den Anledning en af Dagene. Naar han kun ikke er bleven saa kjed ad den Uvillie, hans Indsamlingsmaade har mødt hos hans Colleger og Bestyrelsens fleste Medlemmer, at han har tabt det Mod og den Lyst, uden hvilken han ikke kan drive Sagen med Held.

...

Deres opr. heng.

Flor.

R.A.

¹ Jfr. brev 150, note 1.

153. *Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.*

Haderslev den 30. April 1855.

I den senere Tid er jeg oftere gjort opmærksom paa, at man paa Landet her i Slesvig begynder stærkt at føle Trangen til en Oplysnings- og Dannelses-Anstalt, der kunde være noget Lignende for den kvindelige Ungdom, hvad Rødding Højskole er for den mandlige, og fra flere Sider er jeg bleven opfordret til at arbejde paa at en saadan kunde komme i Stand. Jeg har altid indset, at, hvis Rødding Højskole lykkedes, vilde en kvindelig Læreanstalt af lignende (Karakter) blive ønskelig, ja endog nødvendig. Men til at stifte hiin kunde man haabe paa patriotiske Bidrag fra hele Landet; derom kan der ikke være Tale ved denne. Derfor har jeg ikke kunnet foreslaae Oprettelsen af en saadan, førend Savnet af den følte saa levende og almindeligt, at de fornødne Pengemidler kunde skaffes tilveje af dem, der ønskede at benytte den. Om dette for Øjeblikket er Tilfældet veed jeg ikke. Forholder det sig i Virkeligheden som man har sagt, saa tilbyder jeg min Hjælp til at indrette en saadan Læreanstalt, forsaavidt mine Forhold og mine Kræfter tillade det. –

Jeg skal ikke nærmere udvikle, hvorledes jeg troer at en saadan Skole kan og bør indrettes. Jeg vil kun bemærke, at ligesom Rødding Højskole ikke er stiftet for Drengbørn, saaledes skulde den her paatænkte heller ikke være bestemt for Pige**børn**. De fleste Elever i Rødding ere imellem 16 og 25 Aar. For den højere Pigeskole, antager jeg at Alderen fra 12 til 20 vilde være den mest passende. To Gange aarlig skulde Elever kunne optages, men Opholdet iøvrigt ikke bindes til nogen bestemt Tid, Betalingen for Halvaaret skulde i Alt være 100 rd. for Undervisning, Kost, Logis o.s.v., kun at Sengeklæder og Lagener maatte Eleven selv medbringe.

Hovedsagen er, at en Eiendom maatte erhverves, helst beliggende i eller i Nærheden af Haderslev, hvor den fornødne Huuslejlighed kunde findes eller indrettes og tilstrækkelig stor Haveplads. Det nødvendige Inventarium vilde næppe kunne anskaffes under 3–4000 rd.

Ansee nu flere vederhæftige og anseete Mænd eller Koner en Lære- og Opdragelsesanstalt som den paapegede for særdeles ønskelig og see de Udvei til at skaffe de fornødne Penge til dens Oprettelse, saa indbyder jeg Dem herved deels til særskilt Samtale, deels til et fælles Møde, hvorom Hr. Redacteur Koch eller hans Kone, naar jeg selv ikke er tilstede i Haderslev, paa mine Vegne nærmere kan træffe Aftale med Dem¹.

C. Flor.

K.B. Trykt H. Rosendal s. 46 f. (men fejldateret til 1845).

¹ I et tidligere brev til Hagen, af 3/4, skrev Flor: „Kjender De Kochs Plan fra ifjor om en Kvinde-Højskole til Supplement for Rødding Højskole?“ Her antydes, at man uden held har søgt at interessere grevinde Danner for sagen.

154. *Professor H. N. Clausen til forstander Sofus Høgsbro.*
(ref. til L. C. Hagen 8/5 1855)

⟨30/4 55⟩.

Kære hr. pastor!

...

Fra Clausen har jeg haft et brev¹, hvori det hedder: „Ved bestyrelsens forhandlinger i dette forår antager jeg, at spørgsmålet om de påtrængende bygningsforødh(eder) vil komme under forhandling; jeg omtvivler da ikke, at man vil overlægge på det alvorligste, om det vil være velgjort, ved udvidelse af bygningerne at slå anstalten fast i Rødding. Jeg indser meget vel de betænkeligheder, der kunne rejses ved tanken om en flytning; og dog tror jeg, at det er det ene rette, dersom man tager den modige beslutning at forberede et syvmileskridt mod sydøst. Skolen i Rødding står, ligesom skolen i Kolding, som mindesmærke over tidens pinagtighed før 1848. Sand betydning som seminarium for danskheden vil skolen først få ved at henplantes ved Flensborg fjord, og det kan ikke fejle, at en ganske anden og virksommere interesse vil knytte sig til den, fra det øjeblik af, at den træder op som national forpost. Endskjøndt skolen vistnok vil være bedst tjent med at holde sig en vis afstand fra regeringen, kunde der dog måske med hensyn til bygningslokalitet være meget at opnå fra denne side. Slottet i Gråsten ligger her nærmest for tanken, man skulde tro, at det ikke vilde være uvelkomment, om der kunde findes en anstændig anvendelse for samme, og hvo véd, om ikke kongen kunde personlig ønske, just under denne form at gøre noget for skolen? Dersom nu bestyrelsen skulle komme til det resultat, at der idetmindste bør gøres et forsøg på at indlede planen til en flytning, så tror jeg – også efter hvad jeg har erfaret hos andre om forholdenes stilling – at det vil være nødvendigt at sagen bliver på højeste sted sat i bevægelse ved en deputation, der kunde gælde som udgået af den dansk-slesvigske befolknings midte.

Med hvor stor tilfredsstillelse og deltagelse jeg iøvrigt har fulgt ikke blot skolens men lærerpersonalets videregående virksomhed, behøver jeg ikke at sige dem. Just fordi der her ikke skal skabes noget, men fordi kræfterne og energien her er tilstede, ligger det mig såmeget på hjærte,

at der kunde åbnes dem en mere lønnende mark – både til udsåning og udlugning“¹.

K.B. (Hagens arkiv).

¹ Brevet er citeret med Høgsbros, ikke Clausens retskrivning.

155. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

(ref. til L. C. Hagen i samme brev som foregående)

(ca. 5/5 55).

Fra Flor fik jeg igår et brev, hvori det hedder: „Ved det møde, som jeg her d. 30te f. m. holdt med Hagen og Kloppenborg, blev det besluttet, at Thomsen skulde opfordres til at foretage et forsøg på at rejse en kapital til at realisere vore byggeplaner ... Såsnart eleverne ere nogenlunde komne til orden og ro i elevhuset, må han upåtvivlelig begynde sin rejse, hvis udstrækning eller varighed han neppe i forvejen kan have nogen bestemt mening om. Jeg har sagt ham, at jeg ønskede ham tilbage igjen til den 12te juni. Mine gode ønsker følge ham“¹.

K.B. (Hagens arkiv).

¹ Brevet citeret med Høgsbros, ikke Flors retskrivning.

156. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

(8/5 55).

Disse modsatte breve henstilles nu til deres overvejelse ... Vil Flor med magt tvinge skolen til at blive i Rødding, er det derfor ikke umulig, at jeg ved Clausens hjælp søger at få en anden oprettet i Sundeved. Så får jeg des friere hænder. Mon Flor erindrer, at Skolen her skylder den slesvigske komité i Kbhvn et lån på 5000 rdl.? – (Grundtvig var for 2 år siden *imod* at flytte, men *for* at oprette en ny).

...

I hast

Deres hengivne

*Sofus Høgsbro*¹.

Jeg har tænkt at rejse på et par dage til Gråsten og i pinseferien på 4–5 dage til Kbhvn. Hvad siger de dertil?

K.B. (Hagens arkiv).

¹ Høgsbros brev til Hagen er udateret, men kladden dertil i Høgsbros arkiv er dateret 8/5 1855. Høgsbro var i Gråsten 17/5 og rejste derefter sidst i måneden til København for at virke for Gråsten-planen. Her indgav han en ansøgning til kongen om at få slottet overladt til højskole.

157. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødning d. 14 maj 1855.

Kære hr. etatsråd!

...

Bestyrelsens bestemmelse om elevernes besørgelse af rengøringen blev os meddelt af Kloppenborg og sat i kraft fra dette halvårs begyndelse, samtidig med at forpagteren påtog sig selv de øvrige tjenerforretninger¹. Det vakte en del misnøje navnlig hos eleverne, men går dog, skjønt jeg ikke endnu kan bedømme følgerne. – Såvel herved som ved den i det sidste halvår indkomne tone blandt eleverne finder jeg det rigtignok ikke uden betænkelighed at lade dem være i længere tid uden en særegen inspektørs tilsyn . . .

...

Halvåret er begyndt med 33 elever, og deriblandt endog – en student fra Nykøbing skole. Det er endnu ikke godt at sige noget om de ny, men der synes at være flinke folk deriblandt. Sigtens er der også mindre gode . . .

deres ærbødigst hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Bestyrelsen havde besluttet, at eleverne selv skulle feje deres værelser om morgenen og dertil selv holde sig med koste.

158. *Højskolelærer Edv. Thomsen til etatsråd Chr. Flor.*Rødning d: 16de Maj <55>.

Kjære Hr. Etatsraad!

Skjøndt jeg jo af Dem selv veed, at Prof. Clausen med Dem talte om Højskolens Flytning til Graasten, er det mig paafaldende, at der nu over Hals og Hoved kommer Breve til Høgsbro desangaaende, for ligesom at standse vore Byggeplaner. Mistroisk som jeg er bleven, troer jeg, at dette Brev fra Clausen er fremkaldt ved Høgsbro, der er imod en Pengeindsamling i Kjøbenhavn nu . . .

Jeg kan ikke tænke mig Røddings Flytning, og maatte jeg raade skulde Rødning blive; den ligger, som det har viist sig, paa et gunstigt Sted, som et Forbindelsesled mellem Nørre- og Sønderjylland, kan faae Elever saavel fra dette som fra hiint og dertil fra Fyen, kan under vanskelige politiske Forhold –, og saadanne kunne komme igjen, lettere bevares saalænge det har det ene Been paa Kongerigets Grund, det andet paa Slesvigs, og forandres Navnet „Rødning Høiskole“ til „Graa-

steen Høiskole¹; dette sidste er fremmed for Folk, imedens det første nu har en god Klang i Folks Øre. Derimod skulde jeg ikke have noget imod en Høiskole paa Graasteen, og denne *maatte kunne* sættes i Gang; Kongen giver Slottet og naar den ikke fra Begyndelsen af anlægges i for stor Stiil, komme Pengene ogsaa nok til Lærerne; men der maa da sørges for, at der ingen hverken virkelig eller tilsyneladende Ødslen med Lærerkrafter bliver, som man idelig og idelig lægge vor Skole til Last. En Skole dernede vilde jo just nu være i høj Grad ønskelig og lad Clausen etablere en saadan og Høgsbro og Knudsen sætte den i Gang; lad os her supplere os med 1 Lærer til som Forstander eller første Lærer, lad os ved det nye Arrangement mage det saa, at vi kunne vinde saamegen Plads, at saa store Bygninger, som de projecterede ikke behøves, en af de væsentligste Hindringer og Vanskeligheder ved Røddings Bestaaen er da ryddet af Veien, de betydelige Udgifter til Lærerlønninger.

Deres

Edu. Thomsen.

K.B.

¹ Trods tegnet må det følgende opfattes som eftersætning.

159. Sognepræst L. C. Hagen til forstander Sofus Høgsbro.

Stepp. Frør. 6/6 55.

Kjære Høgsbro! . . .

Et. Flor var, da jeg igaar var hos ham i Haderslev, aldeles vaklende med Hensyn til Høiskolens Flytning. Jeg talte længe med ham, og benyttede saa godt jeg kunde alt hvad De havde sagt mig og jeg kunde huske, og Enden blev den, at han gik fuldstændig ind derpaa, han billigede alt hvad De har gjort i den Sag¹. –

Forbindtligst

Hagen.

i Hast!

Herr Kand. Høgsbro
Rødding.

R.A.

¹ Flor meddelte samme dag Høgsbro, at han umiddelbart efter bestyrelsesmødet ville tage tilbage til København i anledning af Gråsten-sagen.

160. *Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.*

Fredensborg 22 Juni 1855.

Kjære Pastor Hagen.

...

*Tillidsmændene*¹. Jeg gik først til Grundtvig, som i Grunden var vel tilfreds ved dette Valg og ingen anden Indvending havde end at han kun kunde befatte sig saa lidt med vore Sager. (Baade han og Clausen havde, selv efter at have hørt min Forberedelsestale og derpaa langsomt læst de nye Love, meget ondt ved at begribe, at Tillidsmændene ikke skulde styre og bestyre Højskolen). Jeg sagde ham, at han slet ikke skulde befatte sig hermed; det var Bestyrelsens Sag; vi Tillidsmænd skulde kun see til at Højskolen, ved Bestyrelsens og Lærernes Virksomhed, forblev i den gamle Retning og ikke kom paa noget fejl Spor. Han forstod det endelig meget godt, og modtog uden videre Valget. Vi bleve nu enige om, at Tillidsmændene for det første kun skulde tage den Beslutning: „at udnævne de nu fungerende 4 Herrer til Bestyrelse med Pastor Hagen som Formand, med det Forbehold ved Lejlighed nærmere at overveje, om vi mulig senere troede at burde vælge et nyt femte Medlem eller indskrænke Medlemmernes Tal til tre“ . . .

Prof: Clausen troede at see sig nødsaget til at frasige sig det hæderlige Valg, da han ikke kunde arbejde sammen i Comite med Grundtvig. Denne vilde ikke give det allermindste efter i sine Anskuelser eller Paa-stande, og dette var dog uundgaaelig nødvendigt, naar afvigende Anskuelser skulde enes om en Beslutning, hvilkensomhelst. Publikum vilde ogsaa studse og forvirres ved at see de to Mænd ved Siden af hinanden i en saa liden Comite. osv. osv. Han kunde derfor ikke tage imod Valget, skjønt han indsaae, at den proklamerede eensidig-grundtvigske Retning, som Højskolen saaledes hengav sig til, vilde skade den hos mange af dem, der hidtil have interesseret sig for den. Efter at jeg en Time havde diplomatiseret saa godt jeg formaaede, blev Resultatet det, at han hverken modtog eller afslog Tilbudet, men fik Lov til at betænke sig saa længe han vilde, for at tage en bestemt Beslutning.

Jeg gik atter til Grundtvig og fortalte ham dette. Grundtvig mente, at Clausen burde skamme sig ved ej at ville gaee med ham i en god Sag. Vi to besluttede da, at det maatte forblive ved *min* foreløbige Bestemmelse i Rødding ang. Bestyrelsens fortsatte Virksomhed, siden han og jeg ikke godt kunde handle som Tillidsmandscollegium under disse Omstændigheder.

Om nu Grundtvig tilskriver Dem, veed jeg ikke; Clausen bad mig

undskyldte for Dem, at han, paa Grund af Forholdene, opsatte for det første at besvare Deres Skrivelse.

Graasten. Prof. Clausen vidste intet andet om Sagen end hvad Høgsbro havde fortalt²; han havde heller ikke selv forsøgt nogetsomhelst Skridt. Etr. Regenburg interesserede sig meget for den, men troede ikke, at den vilde gaae igjennem. For Øjeblikket skal Amtmanden i Aabenraa erklære sig; derpaa mange Andre, hvoriblandt Finantsministeren, der absolut vil modsætte sig³. Regenburg vil imidlertid passe paa, hjælpe til og navnlig underrette *mig* om, naar og hvor jeg skal tage fat. *Nu* er ikke mere den slesvigske Minister, men Finantsministeren Hovedmanden i denne Sag; den vil altsaa under alle Omstændigheder falde mager ud.

Med opr: Heng:

Flor.

R.A. (Høgsbros arkiv A, under breve fra Flor til Høgsbro).

¹ Ved generalforsamlingen, der holdtes på skolen d. 12. juni, vedtoges den ny forfatning, som er omtalt i brev 150 (jfr. Rosendal s. 78 f.). Som de tre tillidsmænd blev udpeget Grundtvig, H. N. Clausen og Flor. ² Høgsbro havde været i København omkring pinse, jfr. dagbog: 26/5: Samtale med Monrad, som ikke vilde have Rødding skole flyttet ... 27/5: til middag hos Grundtvig ... 29/5: Talte med Clausen ... 30/5: Talte med Regenburg og Krieger ... 31/5: Skrev andragende til kongen ... 1/6: Talte med grevinde Danner ... 2/6: Talte med kongen, kabinetssek. Liebenberg, Regenburg, Ploug, Bille („Dagbladet“), Grundtvig, Borries, L. Helweg, Rode o. fl. ³ C. G. Andræ.

161. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Fredensborg 30 Juni 1855.

Kjære Høgsbro.

... jeg kommer til at foretage min Rejse til Sverrig tidligere end jeg havde formodet ...

Igjennem Pastor Hagen har De formodentlig erfaret min Meddelelse til ham. Den siger kun meget lidet, hvoraf Hovedsagen er: at *jeg* slet Intet kan gjøre for *Øjeblikket*, men maaske *senere* ved at gaae til Kongen, Grevinden og Liebenberg¹. Dog bør dette, for at kunne virke, ikke skee før i det rette Øjeblik, d.v.s. naar Deres Ansøgning har igjennemgaaet alle Autoriteternes Erklæringer og derefter atter skal forelægges Kongen til endelig Afgjørelse. Da jeg d. 20. d. M. talte med Regenburg, var den hos Amtmanden i Aabenraa, og Regenburg, der vistnok gjør Alt, hvad han formaaer for at realisere Planen, da den saa godt passer for hans Bestræbelser, har lovet, straks at give mig Underretning om, *naar*

jeg bør komme og efter Aftale med ham gjøre de Skridt, som jeg kan gjøre . . .

Han troede, at Gaven, hvis vi virkelig naaede til en Gave, i al Fald vilde sikkert blive meget mager, da Finantsministeren *skal* erklære sig. Maaske dog Helzen kan hjælpe os.

...

Deres

opr : heng :

Flor.

R.A.

¹ Højesteretssagf. C. Liebenberg var fra 1854 kabinetssekretær hos Frederik VII.

162. *Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.*

Kbhvn 4 Juli 1855.

Kjære Pastor Hagen.

...

I Mandags Aftes var jeg hos Clausen . . . „han kunde og vilde ikke sidde i Comite sammen med Grundtvig“. . . . Han foreslog mig da at vælge Præsten Hammerich i sit Sted¹. Dette forkastede jeg dog, da intet Menneske vilde betragte ham som et (!) selvstændig Person eller Repræsentant for Noget, naar han sad sammen med Grundtvig og mig. Jeg havde derimod tænkt paa Justitsraad Poulsen i Flensborg; han var ikke, som Clausen, en Modsætning til Grundtvig som Videnskabsmand. Men han var, hvad der kunde være Publikum ligesaa vigtigt, en Garanti for, at de practiske og materielle Fag ikke forglemtes eller ganske forsømtes. Desuden er Poulsen fuldkommen selvstændig og meget fordelagtig bekendt fra sin Lærertid i Rødding. — Clausen gav mig Ret. Han sætter selv Poulsen meget højt.

Igaar var jeg hos Grundtvig og fortalte ham alt dette. Han stemte ogsaa for Poulsen. Til ham vil jeg altsaa skrive . . .

Med Inspektør Raunsøe og Consorter bliver vel sagtens De og Høgsbro, om fornødent gjøres, nok færdig² . . .

...

Deres opr. heng.

Flor.

K.B.

¹ Præsten Hammerich er den senere professor Fr. Hammerich. ² Godsinspektør Raunsøe, Gram, havde skrevet i Dannevirke om generalforsamlingen og hævdede, at der var sket en overrumpling ved vedtagelsen af den nye ordning.

163. *Professor H. N. Clausen til sognepræst L. C. Hagen.*

Kjøbenhavn, d. 11te Juli 1855.

...
 Vistnok er det, som De ogsaa formoder, et reen personligt Forhold, der ligger til Grund for denne Beslutning¹. Det er mig kjært, at der efterhaanden har aabnet sig et Spor, hvor Grundtvig og jeg kunne gaae sammen, eller i det mindste vor Virksomhed gaaer i samme Hovedretning. Men den Bund, der forsaavidt er fælles for os, danner ikke Grundlag til at bære en Samvirken i Underviisningsværkets saa lidt som i Kirkens Tjeneste. Vore Begreber navnlig om den Frihed, der er nødvendig og tjenlig for de aandelig virkende Samfund, ere saa forskjellige, at vore Veie her nødvendigviis maae gaae ud fra hinanden. Denne Forskjellighed vilde ogsaa i det foreliggende Forhold komme tilsyne: allerede ved Valget af Bestyrelsens Medlemmer, – endnu mere naar, hvad meget vel kunde indtræffe, et eller andet principielt Spørgsmaal, hvorom en Meningsforskjellighed opstod i Bestyrelsen, – skulde komme under Forhandling; og det kunde ikke feile, at jo Skolen vilde komme til at lide under denne Mangel paa Eenhed i Principer ovenfra. Og selv uden Hensyn til de letforudseelige Følger, skjønner jeg ikke rettere end at jeg allerede ved den blotte Modtagelse af Valget vilde bringe mig i en skjev Stilling; thi overfor den bekjendte Urokkelighed af Grundtvigs Theorier turde jeg ikke fortænke Nogen deri, om min Tiltrædelse blev betragtet som stiltiende Erklæring om Red(e)bonhed til, i paakommende Tilfælde at ville give efter for eller lempe mig efter de grundtvigske Anskuelser.

Hvormeget jeg derfor end paaskjønner den Tillid, der er viist mig ved det tiltænkte Valg, og hvormeget jeg end ønsker at lægge min Interesse for den slesvigske Høiskole for Dagen i Gjærning, har jeg dog – i Henhold til det her kortelig Antydede – meddeelt Etatsraad Flor, at jeg ikke seer mig i Stand til at modtage Valget ...

Med Høiagtelse ærbødigst

H. N. Clausen.

Velærværdige

Hr. Pastor Hagen.

K.B. Trykt H. Rosendal s. 79 f.

¹ At Clausen ikke vil modtage valg til bestyrelsen. Hagen har d. 26/6 meddelt Clausen, at han er valgt til Tillidsmand og anmodet ham indstændigt om at tage mod valget, da „de to Retninger, som De og Grundtvig er Førere for, den nationale og den folkelige, ligge hinanden saa nær, at de en Gang maa falde sammen, og at de indtil da maa læmpe sig efter hinanden, navnlig ved en saadan Skole som vor“.

164. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

København d. 3 aug. 1855.

Kære hr. etatsråd!

... Jeg vilde gjerne tale med dem såvel om udnævnelser af en tillidsmand som bestyrelsen, da stemningen blandt publikum gjør det meget ønskelig, at skolens bestyrelse kunde ordnes snarest mulig. Man er meget misfornøjet med den sidste generalforsamlings værk og dr. P.¹, som pastor Hagen har fortalt mig, at de tænkte på til den tredie tillidsmand, besidder ikke den tillid blandt folk i vor egn, at han vilde kunne bringe stormen til tavshed ...²

Ligeledes vilde det være mig kært, om jeg kunde komme til at tale med dem om Gråsten-sagen, da der nu er kommet betænkning fra Heltzen, som går ud på, at vi godt kan få bygningerne men ingen jord.

Deres ærbødigst
hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Dr. C. M. Poulsen. ² Fra den 27. juli var Høgsbro i København; Flor var bortrejst, men det forhindrede ikke Høgsbro i at arbejde med Gråsten-sagen, som han drøftede med Regensburg 29. juli. Høgsbros august-dagbog: D. 9de talt med Clausen. D. 10de to gange talt med Regensburg og fik afbilde af Gråsten. D. 11te tegnede jeg kopier af Gråstens grundtegn. D. 12te talt med Clausen og Fr. Hammerich. Spist til middag hos Grundtvig ... D. 13de rejste jeg til Flensburg ... D. 14. aften til 16de morgen hos Barfod i Sørup, tog over Satrup og Solt tilbage til Flensburg og derfra til Gråsten ... 17de besøgte slottet i Gråsten, om aftenen hos Schmidts ...

165. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Fredensborg 17 August 1855.

Kjære Høgsbro.

...

Om Graasten-Sagen har jeg slet Intet erfaret, uden hvad De beretter: at vi, efter Heltzen, kan faa Hus men ingen Jord. Regensburg har Intet tilmeldt mig: han lovede øjeblikkelig at tilskrive mig, naar han troede det muligt, at *jeg* kunde gjøre noget til Sagens heldige Fremgang. Nu lader De mig vel vide, hvad Deres Tanker er i dette Anliggende ...

...

Deres hengivne
Flor.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv.)

166. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kbhavn 16 Sept. 1855.

Kjære Høgsbro.

...

Jeg har talt med Grundtvig. Vi ere blevne enige om at vælge Knudsen til Hedegaard¹ til tredie Tillidsmand . . .

Med Regenburg har jeg forhandlet og for ham gjort Deres Erklæring ogsaa til min: at vi tage imod Graasten, om vi saa slet ikke kan faae andet end Bygningerne. Vi ville imidlertid begge gjøre hvad vi kan for at faae mere. Kongen kommer efter Bestemmelsen herind imorgen; saa skal jeg søge Audiens.

...

Deres

opr: hengivne

Flor.

R.A.

¹ Knud L. Knudsen, Visby Hedegaard.167. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kbhvn 12 Octbr 1855.

Kjære Høgsbro.

Efter et Par Dages Ophold i Odense . . . ankom jeg hertil igaar. Jeg talte samme Dag baade med Regenburg og Grundtvig. Finantsministeren har nu givet sin Erklæring: at han ej vil nægte den Sum, som aarlig kan medgaae til Vedligeholdelse af Tag og Fag. De vil formodenlig snart modtage en Skrivelse fra Slesvigske Ministerium ang: Deres Ansøgning. Men jeg beder Dem ikke at afgive noget Svar herpaa, før jeg har nærmere tilskrevet Dem. Regenburg har nok lovet mig en Afskrift af bemeldte Skrivelse, naar den er udfærdiget, og saa skal jeg, efter Aftale med Regenburg, sende Dem min og tillige hans Mening og Raad.

Grundtvig var slet tilmode, og erklærede i Anledning af Knudsens Vægning¹: at saa maatte en Generalforsamling gjøre hele Sagen om igjen . . .

Deres

opr. heng.

Flor.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv.)

¹ Knud L. Knudsen ønskede ikke at være tillidsmand på grundlag af den efter hans mening uholdbare generalforsamling.

168. *Amtmand, kammerherre E. Heltzen til forstander Sofus Høgsbro.*

Kongl. Amthuus for Apenrade m. fl. Amter,
den 16^e October 1855.

I Anledning af den af Dem indgivne Ansøgning om at Slottet *Graasten* maa overlades til Oprettelse af en Folkehøiskole i lignende Aand og Stil som den i *Rødding* bestaaende skulde jeg efter Ministeriets Ordre tjenstligen udbede Deres nærmere behagelige Erklæring om De ønsker Dem Hovedfløien af bemeldte Slot tilligemed den begge Fløie forbindende, ikke fuldførte Mellembbygning, uden Jord eller Have, overladt til ovennævnte Brug paa den Betingelse, at de Forandringer, der maatte ansees for nødvendige ved disse Bygningsdele, foretages uden nogensomhelst Udgivt for den kongelige Kasse, at deres indre Vedligeholdelse forbliver den nævnte Kasse uvedkommende, og at der af samme ikke ydes mere til den fremtidige ydre Vedligeholdelse, end der hidindtil har været nødvendigt, saalænge Slottet var ubeboet.

Dersom De nemlig under disse Vilkaar ønsker Dem overladt de nævnte Dele af *Graasten* Slot til det omhandlede Brug, uden at gjøre Krav paa Jord eller Have, er Ministeriet villig til allerunderdanigst at anbefale Deres Ansøgning til Hans Majestæt Kongen.

Heltzen.

Til

Hr. cand. theol. S. Høgsbro,
Forstander for Rødding Folkehøiskole.

R.A. (Høgsbros arkiv A, Breve fra Institutioner.)

169. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kbhvn 17 Octbr 1855.

Kjære Høgsbro.

Den Skrivelse De nu formodentlig har modtaget fra Kammerherre Heltzen, har jeg faaet en Afskrift af, og jeg har derpaa overvejet og forhandlet Sagen med Regenburg saa godt vi formaaede, hvoraf Resultatet blev: at vi skal antage Tilbudet som det er, kun med den Betingelse at vi maa have det paa 25 Aar. For Øjeblikket indrømmer Finantsministeren os dog ikke mere, og vi udrette intet Andet, end at Sagen op-sættes, Gud veed hvor længe. Ere vi derimod først i Besiddelse af Slottets Hoveddele, er det meget sandsynligt, at vi Tid efter anden kan erobre det Øvrige, baade Kirkefløjen og Haven. Ligeledes var Regenburg af

den Mening, at Regjeringen nu skulde gjøre Slutningsforhandlingerne med Bestyrelsen, som har faaet Ret til at gjælde som juridisk Person¹.

Jeg har nu opsat et Svar, saaledes som vi troe, det omtrent bør lyde fra Dem til Kammerherre Heltzen, og beder Dem lade mig vide, om De har benyttet dette, som det er, eller De gjør nogen Forandring deri.

„Uagtet jeg af Hr. Kammerherrens gunstige Skrivelse af _____ seer, at de Ønsker, som jeg i allerunderdanigste Ansøgning af _____ tillod mig at fremsætte angaaende Locale paa Graasten Slot samt nogen dertil føjet Jordlod til Indretning for en Læreanstalt lignende den i Rødding bestaaende, ikke tilfulde kunne erholdes opfyldte, maa jeg dog, paa Grund af Sagens Vigtighed, ansee mig forpligtet til herved at erklære: at jeg med Erkjendtlighed modtager det af det Kgl. Slesvigske Ministerium gjorte Tilbud, *dersom* Afbenyttelsen og Besiddelsen af det indrømmede Locale kan blive tilsiikret Læreanstalten paa mindst 25 Aar. Flytningen fra Rødding til Graasten, samt nogle uundgaaelige Forandringer og Arrangementer der paa Stedet, vil nødvendigvis baade udfordre en særskilt øjeblikkelig Udgift og senere forhøje Skolens aarlige Udgifter, saaledes at denne, med sine yderst svage Pengekræfter, ikke kan vove at sætte sig i ny Gjæld, undtagen den ydre Mulighed for dens Existens der paa Stedet er betrygget for en rum Tid.

Endnu tillader jeg mig ærbødigst følgende Bemærkning. At den ovennævnte allerunderdanigste Ansøgning af _____ blev stillet i mit Navn, havde sin Grund i at jeg dengang personlig opholdt mig i Kbh og maatte ansee det for misligt at opsætte dens Indgivelse, indtil alle Bestyrelsens Medlemmer fik erklæret sig angaaende en Plan, som ikke tidligere havde været omtalt eller ventileret imellem dem. Dette har imidlertid nu fundet Sted, og Bestyrelsen har fuldkommen bifaldet de af mig gjorte Skridt, ligesom jeg ogsaa veed, at den vil anerkjende denne min her afgivne Erklæring som sin. Da den nævnte Bestyrelse . . . er ved ministeriel Skrivelse af _____ anerkjendt som gyldig juridisk Person, turde det maaske nu ansees for rettest, om Regjeringen fremtidig forhandlede med den ovennævnte „Bestyrelse for Rødding Højskole Forening“, og overdrog til den, istf. til mig personlig, den eventuelle Benyttelsesret af Graasten Slot. Dette forhindrer imidlertid ikke, at Regjeringens Skrivelser fremdeles kan adresseres til Rødding Højskole pr. Haderslev.

De maa ikke forskrækkes over det Par franske Ord, der uden egl. Nødvendighed forekomme i dette Svar. Jeg har anbragt dem med Flid for ej at afskrække Kammerherren altfor meget fra „Graasten“-Haven. Og hvad Bestyrelsens Medlemmer angaaer, da er for Tiden Tillidsmands-

Personalet opløst, saa at vi factisk og juridisk ere komne tilbage til vor forrige Tilstand.

...

Deres opr. heng.

Flor.

R.A.

¹ I et tidligere brev har Flor skrevet om regeringens hensigt med Gråsten og om at der måtte finde en ny „generalforsamling“ sted (iflg. Høgsbros dagbog 14/10 1855).

170. Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.

Rødding d. 18 oktbr 1855.

Kære hr. pastor!

Igår fik jeg brev fra dem, Flor og Svend Grundtvig, hvilken sidste jeg havde tilskrevet efter Lassen Kn:s ønske om en blot historisk beretning om det med Knud passerede¹, hvilken beretning iøvrigt kom for silde. Den gamle havde allerede vist alt tilbage til en ny generalforsamling. De véd, at jeg mente, den, selv om Flor ikke kunde komme, burde være i novbr, da det vist også var usikker om han kom til foråret, og da den svævende stilling både var skadelig og farlig. Jeg mener det samme endnu og det såmeget mere, som vi efter salget af Dannevirke ikke kan vide, om vi ikke i det istedetfor en ven vil få en fjende². Skau var jo kommissionær. Tilmed rykker Gråstensagen fremad³. Efter Flors brev falder afgørelsen en af dagene således, at regeringen vil holde bygningen vedlige på tag og fag. Jeg synes derfor, de burde beramme generalforsamlingen senest til fredagen d. 23de novbr . . . og sende bekendtgørelse derom til Dannevirke og Ribe Avis jo før jo hellere. Det burde vel bekendtgøres, at de ny love har været trykt i „Dannevirke“ d. 4 juli nr. 153 og „Ribe Stifts-Tidende“ d. 7 juli nr. 103 . . . Det var måske godt, om både de og jeg forinden talte med L. Skau. Ved nærmere jævnføring af alle pågjældende steder, tror jeg, at det skete er juridisk forsvarligt, og at generalforsamlingen må kunne bringes til at anerkjende det; men jeg fortryder rigtignok, at jeg i de dage ikke betænkte, hvor lidt vi egentlig burde handle således som vi frygtede vore modstandere vilde det og hvor lidt både vi og højskolen i længden var tjent dermed. Jeg er derfor i grunden glad ved, at det går om igjen og skal med friske kræfter arbejde på at sætte forslaget igjennem anden gang, hvis det ikke, som jeg håber, skulde lykkes, at få generalforsamlingen til at anerkjende det skete for juridisk gyldig og dermed slå al videre forhandling og sig selv ihjel (til afgørelsen af

det juridiske spørgsmål behøves ikkun simpel flerhed – ikke $\frac{2}{3}$) ... Bekjendtgørelsen må vistnok udstedes af dem som fungerende formand ... En lille begrundelse måtte der vel også anføres, f. e. Da der hos flere er opstået tvivl om gyldigh. af de d. 12 juni vedtagne ny love, sammenkaldes herved osv.

...

Flor havde forresten ikke forelagt „den gamle“ aktstykkerne; men denne, skriver sønnen, havde bestemt udtalt, at slige livsspørgsmål ifølge „fair play“ ikke burde afgøres, uden at generalforsamlingen var indvarslet *netop dertil*. Mart. Ham(merich) var både tysker og latiner og Fr. Ham(merich) et o. Ingen af dem burde sidde i tilsynsrådet.

...

Kongens fødselsdag⁴ udbragte en elev bestyrelsens skål, men der var kun få, der drak den*, og Thomsen greb lejligheden til at spørge, hvem der egentlig var bestyrelse. – Forholdene på elevhuset er ikke normale og frembyder derfor vanskeligheder, hvor der ingen burde være. Med hensyn til elevernes selvopvartning tør jeg derfor ingen mening have, uden det skulde være den, at det vil gå galt, ihvad man gør. –

...

... deres oprigtig hengivne

Sofus Høgsbro.

* For „fejkekostenes skyld“.

K.B.

¹ Jfr. brev 167, note 1. ² P. C. Koch solgte „Dannevirke“ til den national-liberale redaktør Godske Nielsen til overtagelse 1/1 1856. ³ Høgsbros dagbog: 19de brev fra Heltzen med svar på mit andragende om Gråsten. 20. samtale med Knudsen om skolens fremtid, hvor jeg fremsatte den mening, at han og Thurah burde blive her og jeg alene tage til Gr. 21. brev fra Flor om svaret på Heltzens brev – nl. antagelse af tilbudet og overdragelse til bestyrelsen. 22de rejst med Knudsen til Hagen i anledning heraf. ⁴ 6/10 1855.

171. Højskolelærer Edv. Thomsen til etatsråd Chr. Flor.

Rødding d. 22 Octbr. 1855.

Kjære Hr. Etatsraad!

Jeg længes forfærdeligt efter at høre lidt fra Dem om Høiskolesagerens Stilling; jeg hører Intet uden paa anden, tredie Haand om disse Sager, der af H. og K. betragtes som mig uvedkommende. Om Regjeringens Tilbud at overlade Bygningen og vedligeholde den udvendig, hørte jeg

tilfældig igjennem Eleverne, hvem H. havde fortalt det; at De nu var stemt for Flytningen og ønskede et Bestyrelsesmøde sammenkaldt i den Anledning, hørte jeg tilfældig idag igjennem Schiøtz, til hvem Høgsbro en passant havde sagt det, da han med Knudsen foer afsted til Pastor Hagen imorges paa Grund af Brevet fra Dem igaar . . . Knudsen er nu af Hagen udnævnt til Optræder i mit Sted.

Iøvrigt staaer alt ved det Gamle. Eleverne holde af mig, og det er mig en Trøst i al denne Mistroens og Mistillidens Tid, som jeg for det Heles Vel rigtignok ønsker af Hjertet ikke maa blive af for lang Varighed.

Jeg længes mere end nogensinde efter Forandring i de bestaaende Forhold, fordi det skjæve Forhold, hvori de engang stridende Parter staae til hinanden, aldrig rigtig vil rette sig, og fordi jeg føler Mod og Lyst til at virke i det Kald, der engang er blevet mit, under friere Forhold, end jeg har arbeidet under i de sidste Aar her, hvor snart det ene, snart det andet har hæmmet En i Ens Virksomhed.

Jeg haaber, at De har Medlidenhed med mig og ikke lader mig vente forlænge paa et Par Ord fra Dem og forbliver med venligste Hilsener fra min Kone

Deres hengivne

Edv. Thomsen.

K.B.

172. Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.

Fredensborg 25 Octbr 1855.

Kjære Pastor Hagen.

Jeg kom . . . til Kbhavn d. 11. d. M. og besøgte gamle Grundtvig samme Dag. Han var i et meget maadeligt Humeur paa Grund af Rigsdagen og hans egen Høiskole, og det blev ikke bedre ved hvad jeg fortalte ham om Knudsens Vægning ved at modtage Tillidsmandsposten. Han erklærede straks, at vi nu maatte ansee hele Tillidssagen som udsat, indtil en ny Generalforsamling erklærede, om den vilde have os to eller ikke, og hvem til tredie Mand. Ene kan og vil jeg naturligvis ikke fungere som Tillidsmand, og vi ere saaledes satte i den baade factiske og juridiske Nødvendighed at træde tilbage i vor gamle Bestyrelses-Tilstand, hvorefter jeg igjen bliver (Æres) Formand, De (fungerende) Viceformand og de tre Andre ligesom hele Tiden . . .

For Øjeblikket har den egentlig-danske Sag, altsaa det Grundtvigske Parti, altsaa personlig ogsaa jeg, faaet et slemt Knæk ved det Nederlag,

som „Danske Samfund“ nylig led i „Harmonien“¹. Dette Knæk vil give vore mange Modstandere, især i Haderslev, baade Mod og Lyst til at bryde en Landse med os, naar Lejlighed gives, og det saa meget mere som de nu ingen Frygt mere have for „Dvke“, der om føje Tid netop vil være i *deres* Hænder; thi „Dagbladet“² har altid i Grunden afskyet og spottet den grundtvigske Kristendom og den grundtvigske Nationalitet.

Dertil kommer, at i Vinterens Løb vil sikkert „Graasten-sagen“ blive afgjort, og vi maae da ikke alene forhandle med den „Kjøbhske Comite“, men ogsaa frembringe dette Anliggende for en Generalforsamling, om end denne ikke kan faae nogen afgjørende Indflydelse paa Resultatet. Vi gjøre derfor upaatvivlelig klogest i at forelægge samme Generalforsamling baade Graastensagen og en ny Optagelse af Tillidsmands-sagen. Imidlertid erklærer De for Enhver, der spørger, at Nogles Utilfredshed med Forhandlingerne i sidste Generalforsamling har bragt Grundtvig og mig til at ønske Spørgsmaalet paa ny ventileret i en Generalfors.

...

opr. heng.
Flor.

K.B.

¹ På foreningen „Harmonien“s generalforsamling i Haderslev den 15. oktober 1855 forkastedes efter et bevæget ordskiifte et forslag om at lade „Danske Samfund“ og „Harmonien“ gå op i en højere enhed. Flor var æresmedlem af „Danske Samfund“ i Haderslev. ² Godske Nielsen, Dvkes nye redaktør, kom fra „Dagbladet“ i København.

172 a. Forstander Sofus Høgsbro til cand. phil. Gotfred Rode.

Rødding 26 oktbr. 55.

Kære ven!

Jeg har . . . sét, at du er kommet tilbage til København og håber, at du tager så alvorlig fat at du kan blive færdig til foråret. Men for dog om mulig end mere at fremskynde din flid, skriver jeg dette brev. Sagen er nemlig, at ministeriet under visse betingelser, som jeg er gået ind på, har tilbudt mig Gråstén slot til der at oprette en folkehøjskole . . . således er der san(d)synlighed for, at jeg til maj kan hejse Dannebrog på denne oprørsrede. Såvidt er nu alle enige; men nu vil Kloppenborg, at jeg skal gøre det alene eller med Thomsen, og Flor, at jeg skal gøre det med J. L. Knudsen; mens efter hin J. L. Knudsen og efter denne Thomsen skal være forstander i Rødding. Regenburg, Clausen og det nationale parti vil, at jeg skal bryde op med den hele skole og flytte den til Grå-

stén. Heltzen vil helst have en aldeles ny skole alene med mig som forstander, men forresten uden Flor, Thomsen etc. Det vil komme til allehånde sammenstød og kampe, som jeg imidlertid kan tage mig temmelig let; ti til syvende og sidst vil jeg dog komme til at lægge det afgørende lod i vægtskålen.

... Nu er det mit ønske, at du i så fald vilde hjælpe mig med dér at plante Dannebrog således at den ikke mere skulde kunne rykkes op men brede sine rødder over hele Mellemslesvig ... Det skulde ordnes langt simplere end her. Hele lokalet blev én bygning; ingen forpagter men blot en spisevært; ingen ydre vedligeholdelse af bygningen (den besørger regeringen); ingen særegen inspektør. Tjeneren antages af mig og bliver tillige en slags portner o. s. fr. Timetallet vilde vel blive lidt større, da der skulde være to klasser. Lønnen så stor, som det efter omstændighederne er mulig. Jeg tænker 500 rdl. og 2 udmærket smukke værelser med fortryllende udsigt mod skibene i Egersund, Flensborg fjord og Angel ...

R.A. (Koncept i Høgsbros arkiv B.)

173. *Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.*

Fredensborg 30te Octbr 1855.

Kjære Pastor Hagen.

Jeg modtog igaar vedlagte Brev fra Høgsbro, hvilket frapperede mig meget og satte mig i en yderst ubehagelig Stemning. Vel vil denne, som enhver Stemning, gaae over igjen; men jeg tilstaaer, at jeg ikke godt indseer, hvorledes Grunden til den lader sig hæve. Jeg skal, som sædvanlig, tale frit og aabent.

De veed, jeg har min egen Maade at læse paa. Af Høgsbros Brev, hvori De upaatvivlelig vil kunne bemærke en vis Generthed, kan jeg ikke undgaae at faae det Resultat: at han à tout prix vil sikke sig selv personlig Besiddelsen (thi om Ejendom kan jo foreløbig ingen Tale være) af Graasten, eftersom han har udeladt den sidste Halvdel af mit Svarudkast¹. Der var for ham slet ingen Grund hertil. Thi skulde nogen af Bestyrelsens Medlemmer tage ham det ilde op, saa kunde han rolig have kastet Skylden paa mig, og Enhver vilde frikjende ham, naar han fremviste min Concept. Men da han ikke vilde følge denne, maatte han, i det mindste lige overfor mig, kunde anføre en anstændig Grund herfor, og rejste altsaa til Dem, „som i al Fald var den fungerende Formand og som sandsynligvis havde eller kunde bibringes adskillige Betænkeligheder

ved at gjøre min Concept til sin, da dog de tre Medlemmer af Bestyrelsen ikke vare gunstig stemte for den *blotte* Flytning“. – Med andre Ord: alt passede bedre for hans specielle Ønsker og Planer, for *mig* at give *Dem* Skylden for at han *ej turde* følge min Opfordring, end for de *Andre* at give *mig* Skylden for at han *havde* fulgt den. Ved at forelægge dette Spørgsmaal i et Bestyrelsesmøde, hvor *jeg* ikke er tilstede, vil det være let at faa Majoriteten til at stemme imod mit, af *Dem* understøttede, Svarudkast, og „saa staaer der naturligviis intet andet tilbage end at lade Høgsbro personlig fremme Sagen videre.“

Men sæt ogsaa, at Bestyrelsens Majoritet senere vilde nægte at modtage Regjeringens Gave, saa maa dog vel H., som nogenlunde kjender mig, vide, at jeg er Mand for at faae den Sag saaledes arrangeret, at Gaven ikke gaaer tabt for os og jeg desuden bliver til Nar, for *ej* at sige noget værre. Men i saa Fald blev rigtignok en Bestyrelse eller en Forening, og ikke H. personlig Besidderen af Gaven.

Hvad er det for en Tale, at han ifølge Deres Bestemmelse „foreløbig maa vedblive at tale i sit eget Navn“? – *Foreløbig*? Det var jo netop det af ham dennegang afgivne Svar og det derpaa fra Ministeriet eller Kongen følgende Gavebrev, der medfører Sagens *endelige* Afgjørelse, bag efter hvilken Intet kan komme uden en højmodig Afstaaelse fra H.s Side til Foreningen, hvis han skulde finde saaledes for godt!

Til Slutning vil han, „at jeg skal komme til Generalforsamlingen eller bemyndige en Anden i mit Sted.“ Han mener vel en Generalforsamling i Novb. eller Decbr. Maaned. Men kan jeg *bemyndige* nogetsomhelst andet Menneske til at møde i Forsamlingen med mine Tanker, min ligefremme, stundom dristige Aabenhjertighed, min personlige Autoritet for de Fleste og flere saadanne Egenskaber, som ere Følger af mangfoldig Erfaring og et bevæget Liv? Og hvis jeg selv kunde og ellers vilde komme til en saadan Generalforsamling, saa veed jeg i Sandhed ikke, hvad jeg skulde bestille der, saalænge ingen Anden end H. har Ret til Graasten og altsaa til at bestemme, hvad der skal skee i og med det ny Rødding. Overhovedet indseer jeg ikke, *hvortil* en Generalforsamling *nu* skulde indkaldes, eller saalænge Sagerne staae som de staae. Jeg kan nok tænke mig endeel Forkert, som *der* kunde blive foreslaaet og vedtaget, men intet Klogt eller Nyttigt. Jeg kan altsaa foreløbig ikke stemme for Sammenkaldelsen af nogen Generalforsamling.

Læg til det allerede Anførte, at H. ikke har meddelt mig (*Dem?*), hvad han dennegang har svaret Kh. Heltzen, ligesom han tidligere, paa mit Forlangende at see hans første Ansøgning, har erklæret, at den blev

skrevet saa hurtigt, at han ej fik Tid til først at fatte den i Concept (!), saa maa De ikke undres over, at min Stemning ej er behagelig. Det gaaer, som sagt, nok over. Men siig mig nu, kjære Pastor Hagen, er De i Stand til at hæve Anledningen dertil².

...

Deres opr. hengivne

Flor.

K.B.

¹ Høgsbro havde den 25/10 1855 sendt skrivelse til amtshuset i Abenrå sva-
rende til Flors koncept undt. slutningen. Skrivelsen gik ud på, at uagtet an-
dragendet om at slottet måtte overlades „til oprettelsen af en folkehøjskole i
lignende ånd og stil som den i Rødning bestående“ ikke kunne bevilges (jfr. amts-
husets skr. af 16/10, brev 168), antog man dog at det ville være muligt at oprette
en sådan oplysningsanstalt der på stedet i overensstemmelse med det slesvigske
ministeriums tilbud og på den betingelse, at der af den kgl. kasse ikke ydes mere
til den fremtidige ydre vedligeholdelse end der hidtil har været ydet, mens slottet
var ubeboet. Endvidere at lokalerne sikres læreanstalten på mindst 25 år. Ansøg-
ningen er underskrevet af Sofus Høgsbro uden omtale af bestyrelsen. (Koncept i
Høgsbros arkiv B.) Samme dag, 25/10 1855, skrev Høgsbro til Regenburg, at når
han ikke efterkom hans gennem Flor udtalte ønske om, at regeringen nu førte
underhandlingerne til ende med selve bestyrelsen istedetfor med Høgsbro person-
lig, var grunden ikke „nogensomhelst slags egenkærlighed, men alene den om-
stændighed, at højskolens bestyrelse for øjeblikket er i en fuldstændig opløsnings-
tilstand“. Den midlertidige bestyrelses formand, pastor Hagen, har ønsket at
Høgsbro „førte sagen videre i mit eget navn, indtil der var kommet en fast be-
styrelse med virkelig myndighed“. (Regenburgs arkiv, R.A.) ² I et følgende brev
til Hagen, af 4/11 1855, henstillede Flor til Hagen at få Høgsbro til at sende den
udeladte halvpart af Flors svarudkast til det slesvigske ministerium. „Min Mening
om Graasten-Sagen . . . Lejligheden paa Gr. skal vi modtage og benytte til vor
Højskole, men er det muligt, *tillige* beholde en Anstalt i Rødning . . . mere eller
mindre lig den nuværende.“ Men en betingelse for Flors støtte er, at benyttelsen
af Gråsten slot overdrages til foreningen, ikke til Høgsbro personlig. Hvis bestyrel-
sen nægter at modtage gaven, har Flor intet imod, at den overdrages til Høgsbro,
og så vil han „føle baade Lyst og Forpligtelse til af al Magt at understøtte Høgs-
bros Anlæg i Graasten“. Høgsbros dagbog 12/11: „Pastor Hagen her for fra Flor
påny at opfordre mig til at andrage reger. om, at Gråsten måtte overdrages besty-
relsen. Jeg afslog det.“ 15/11 skrev Høgsbro til Flor, at det „ville være uforsvar-
ligt at overgive Gråstensagen til en bestyrelse, som måske om en måned består af
personer, der ere både den og hele den nationale sag fjendtlige“ . . . „Jeg ønsker
at kunne virke på Gråsten, men ikkun for den danske folkelige sag, ikke for andre
fremmede interesser, som desværre synes at blive mere og mere fremherskende her
i Slesvig . . .“ Flor skrev til Hagen 25/11, at dette brev kun har bestyrket hans
mening om den sande grund til Høgsbros vægring, og han vil komme til general-
forsamling i næste måned.

174. *Høgsbros almanak-dagbog 15.–18. decbr. 1855.*

15de rejste Thomsen til Haderslev, hvor han var sammen med Flor, Helweg osv. 16de kom Flor aldeles uventet (jeg vidste ikke engang, at han var herovre) hertil, og talte med mig om allehånde, kun ikke om generalforsamlingen. Han fortalte, at Gråstensagen nu efter statsrådets bestemmelse skulde for rigsrådet. – . . . 16de om aftenen møde hos mig af lærerne, hvor Flor udtalte sig skarpt mod Thomsen og Schiøtz og synlig favoriserede Knudsen og mig. 17de læste Thomsen noget af Palnatoke for eleverne i Flors nærværelse . . . 18de Generalforsamling, hvor Flor vilde slippe fra tillidsrådet, og ved hjælp af Helweg tvinge et nyt forslag igjennem. Raunsøe holdt på de gl. love. Hagen og jeg talte for den gamle generalforsamlings gyldighed og satte den igjennem med 21 mod 19. Flor og Knudsen afslog tillidsmandsvalget. Jeg forsvarede lovene af 12 juni¹ og satte dem, trods den forenede modstand, hvortil Flor sluttede sig så godt han kunde, efter 5 timers kamp igjennem med 27 stemmer, uden at man dristede sig til at forlange modprøve . . . Knudsen modtog valget. Flor vilde betænke sig². Efter spisningen rejste han med Helweg og Koch. Også Hagen tog bort . . . Det var en afgørende sejr, hvorved Flor nødtes til at bekjende: „nu har jeg ingen magt.“ – Kloppenb. sagde, at han havde båret sig ad som en gammel kjærling; Flor, at han havde holdt sit friheds skjold rent som Palnatoke sit³.

R.A.

¹ Jfr. brev 150 og 160. Herved overførtes generalforsamlingens magt til tre tillidsmænd, der sammen med en af generalforsamlingen udnævnt valgmand valgte bestyrelsen. ² Flor ville ikke være tillidsmand på 2 stemmers flertal. Senere valgte de to tillidsmænd Grundtvig og Knud Knudsen, Hans Krüger, Bevtoft til tredje tillidsmand. ³ I et brev til Hagen 20/12 skrev Høgsbro om Flor: „Han kom og så og faldt.“ – Palnatoke er Oehlenschlägers „Palnatoke“.

175. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødding d. 29 dsbr. 1855.

Kære hr. pastor!

. . .

Jeg tænker næsten, at jeg svarer Clausen på hans brev¹ således, at jeg, da han ønsker det, gjerne skal overgive Gråstensagen i bestyrelsens hånd; men at jeg iøvrigt dermed tillige opgiver min deltagelse i den, da jeg intet kan have med Flor at gøre, og da jeg tillige af hans brev sér, at jeg ikke kan gøre mig håb om den tillid, som er nødvendig for den mand,

der med noget held skal påtage sig på Gråstén at grundlægge en ny skole².

Deres hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Høgsbro havde 5/12 fået brev fra H. N. Clausen, der appellerede til enighed indadtil og udadtil, og hævdede, at regeringen måtte underhandle med bestyrelsen.

² Høgsbros dagbog: 29 og 30te tænkte at skrive til Clausen, men opgav det efter nogle forsøg. Kjendsgjerninger må tale ...

176. Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.

Fredensborg 3 Januar 1856.

Kjære Pastor Hagen.

I Generalforsamlingen paa Rødding Højskole d: 18 f. M. udbad jeg mig nogen Betænkningstid for at jeg kunde blive enig med mig selv, om jeg burde modtage Valget til at være „Tillidsmand for Rødding Højskole-Forening“ eller ikke. Baade den Stemning, som gav sig tilkjende i denne efter Forholdene og Omstændighederne talrige Forsamling, og de Forslag og Anskuelser, som der fremkom, gjorde mig nemlig noget tvivlsom. Jeg vilde i al Fald først overlægge Sagen i Forening med Pastor Grundtvig.

Jeg kom imidlertid til København d. 26 f. M., temmelig fast bestemt paa at modtage Valget; men mine Samtaler med Grundtvig d. 28 og 29de bragte mig til den modsatte Beslutning. Jeg har tøvet nogle Dage med at underrette Dem herom, hvilket jeg maa bede Dem tilgive mig. Aarsagen var, at det har kostet mig nogen Overvindelse at frasige mig for Fremtiden al Indflydelse paa Rødding Højskoles Ve og Vel, og jeg vilde derfor give mig Tid til at overveje i Ro, om jeg ikke kunde komme til et for mig glædeligere Resultat. Dette har dog ikke lykkedes mig, og jeg seer mig altsaa nødsaget til herved at tilmelde Bestyrelsen, hvis Formand De er, at jeg maa gjøre Afkald paa den Ære at være den ene af Højskoleforeningens trende Tillidsmænd.

Hvad der har bevæget mig til denne Beslutning, vilde jeg ej kunne angive uden en vis Vidtløftighed, og jeg afholder mig derfor foreløbig herfra, og det saa meget mere, som jeg paa Grund af en Yttring af Grundtvig, der i højeste Grad overraskede mig („at han ifølge det, der var ham berettet der ovrefra, maatte antage, at jeg ikke ønskede at have ham med iblandt Tillidsmændene“), ikke engang kan være ganske vis paa, at min Vægning kommer Dem eller andre af Skolens Nærmest-

staaende uventet og uønsket. Skulde imidlertid Bestyrelsen lægge nogen særdeles Vægt paa at erfare mine Bevæggrunde, skal jeg ikke undlade aabent og ligefrem at meddele dem. Det kan jo ogsaa nok være, at dette Skridt fra min Side vil hos det større Publikum vække saa megen Opmærksomhed og fremkalde saa forskjellig Bedømmelse, at jeg kan blive nødt til offentlig at ytre mig. At min Vægning for at modtage Tillidsposten imidlertid ikke har sin Grund i at min Interesse for Rødding-Højskole skulde være kjølnet, behøver jeg vist ikke at forsikre Dem eller nogen af Deres Venner.

Deres
Flor.

R.A. (Høgsbros arkiv till. II, A 2.) Trykt Rosendal s. 80 f.

177. *Sognepræst L. C. Hagen til forstander Sofus Høgsbro.*

Stepp. Frør. Prstg 12/1 56.

Kjære Høgsbro!

Ganske rigtig, som der staaer i Dannevirke, har Flor frasagt sin Tillidspost ved Skolen. Det var mig meget imod, og derfor har jeg strax skrevet ham til igjen, men eftersom han har meddeelt det strax til Dannevirke, saa bliver det sagtens derved.

Jeg skriver nu til Grundtvig, for at faae at vide, om han vil være Tillidsmand, og efter Loven deeltage i Valget af en Trediemand. Jeg vil da haabe, at han ikke har Betænkeligheder, hvorved han vilde berede os nye Vanskeligheder.

Flor angiver ikke sine Grunde til sin Vægning, men lover, ifald Bestyrelsen vil have det, at tale reent ud af Posen. Saameget fremlyser imidlertid af et Brev, jeg har faaet fra ham, at det maa være et Sammenstød mellem Grundtvig og ham, som har hjulpet til den fattede Beslutning¹.

...

Venskabeligst
Hagen.

R.A.

¹ Jfr. Høgsbros dagbog 11/1: Om aftenen læste i Dannevirke, at Flor havde afslået tillidsposten. Aftenen og natten nok at tænke på. Fandt en måde, hvorpå jeg kunde endnu dygtiggøre mig til mit livs opgave og tillige kæmpe for det og dermed i det væsentlige fred mod kommende storme. 12/1 ... Tænk't meget på degnekaldet i Sørup.

178. *Pastor N. F. S. Grundtvig til sognepræst L. C. Hagen.*

Khvn 17 Jan 1856.

Kjære Ven.

Deres Brev af 13de d. M. melder mig, at jeg atter er valgt som Tillidsmand for Høiskolen men at Flor har frasagt sig Valget, og ei engang det Sidste var mig egenlig nyt, da jeg nok mærkede paa Flor, da jeg sidst saae ham, at han var stemt for at vende Ryg naar han ikke kunde faae en *anden* Bestyrelse indsat med Helweg i Spidsen, hvad jeg reent ud sagde ham, jeg ikke gav mit Minde til.

Vist nok er jeg kun lidet skikket til at gavne Høiskolen uden ved maaske at kunne afvende dens Skade, men dette anseer jeg, efter Omstændighederne vigtigt nok, saa jeg ikke bortskyder den mig viiste Tillid.

Da nu Høiskolen ikke noget Øieblik bør savne en lovlig Bestyrelse var det vist bedst at De tre tilbageblevne Medlemmer af den forrige Bestyrelse stadfæstedes deri *førend* den tredie Tillidsmand valgdes, og er De af samme Mening, da skal jeg bede Dem vise Herr Knudsen dette mit Brev og bede ham paa Begges vore Vegne med to Linier at tilmelde Dem som Beslutning at bede de 3 Herrer Hagen, Kloppenborg og Refslund overtage Bestyrelsen.

Alt Godt være Dem tilønsket i det ny Aar for det og alle følgende!

Deres Ven

N. F. S. Grundtvig.

S.T.

Hr. Pastor Hagen
i Stepping.

R.A. (Høgsbros arkiv till. II, A 2).

179. *Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.*

Fredensborg, d. 21 Januar 1856.

Kjære Pastor Hagen.

Deres Brev af 7-8de d: modtog jeg Løvedag Aften d. 12te d. De beder mig betænke, hvad jeg gjør, idet jeg frasiger mig Tillidsposten for Rødding Højskole. Det havde jeg gjort, inden jeg skrev mit Brev af 3die d. til Dem. Dette var affattet uden mindste Lidenskab, undtagen for saa vidt at jeg var dybt bedrøvet over ej at kunne komme til noget andet Resultat end at der var kommet Splid imellem mig og Grundtvig og

imellem mig og Bestyrelsen for Rødding Højskole, ligesom der allerede var det mellem Lærerne indbyrdes.

Da jeg hos Dem aldrig har mærket andet end god Villie og Ærlighed imod mig, saa skal jeg ikke undlade at fremsætte Bevæggrundene til det Skridt af mig, De ønsker ugjort, hvor nødigt jeg end bruger Pennen mere end allerhøjest nødvendigt, fordi jeg ikke fører den med Lethed eller Hurtighed.

Jeg er overbevist om, at Hensigten med Deres Plan om „Tillidsmændene“ var, som De også dengang sagde og i Deres sidste Skrivelse gentager, at sikre mig en overvejende Indflydelse paa Rødding Højskoles Virksomhed. At ogsaa jeg ønskede at vedligeholde en saadan saa længe som muligt, har jeg altid ligefrem vedgaaet. Men nu har Erfaringen allerede lært mig, at min tidligere Formening om, at Pastor Grundtvig og jeg let vilde kunne enes om de Røddingske Anliggender, var urigtig. Om vi havde kunnet det, hvis han ikke havde faaet den Mistro til mig efter min Hjemkomst fra sidste Rødding-møde, som jeg i min Skrivelse af 3die d: antydede, veed jeg ikke, ligesaa lidt som jeg veed, om den stammer fra mundlige Samtaler (f. Ex. med Landvæsenskommissær Knudsen)¹ eller fra Correspondenter ovre i Slesvig. Men saa meget er i al Fald vist, at Grundtvig og jeg med Hensyn til Rødding Højskole nu ere af forskjellig Mening, og da jeg er nødt til at antage, at i vore Stridsspørgsmaal Knudsen vil følge Grundtvig, er jeg jo overstemt og faaer altsaa slet ingen, endsige en overvejende, Indflydelse paa Tillidsmændenes Bestemmelser. Disse ville stride imod mine Meninger og Ønsker, og endda vil hele Verden ansee mig for deres egentlige Ophavsmand; thi hvem vil troe, at vi tre ej kunne blive enige? og at mit Kjendskab til Rødding Højskoles baade indvendige og udvendige Tilstand ej vil have en afgjørende Indflydelse paa de andre to Herrers Dom?

Ligesom jeg er overbevist om, at det var Deres Hensigt med Tillidsmandsideen at skaffe mig en varig afgjørende Indflydelse paa Rødding Højskoles Anliggender, saaledes troer jeg (men det forstaaer sig, jeg kan heri tage fejl), at Planen til dens Gjennemførelse kun blev antagen i Generalforsamlingen, fordi man antog, at dette ogsaa i Virkeligheden vilde blive Tilfældet. Men dette være nu hermed som det vil, saa bør jeg ikke, ved at beholde min Plads som Tillidsmand, vedligeholde hos Publikum en grundfalsk Tro om det sande Forhold i disses Raad, og jeg vil heller ikke spilde min Tid og mine Kræfter paa Anstrængelser, der ikke have mindste Udsigt til at naae det Resultat, jeg ønsker.

Uenigheden mellem Grundtvig og mig viste sig naturligtvis ved den

eneste Sag, som Tillidsmændene have at afgjøre, og som tillige trængte til at afgjøres snarest muligt, nemlig Udnævnelsen af en fremtidig Bestyrelse. Jeg vilde foruden de tre tilbageblevne Medlemmer af Bestyrelsen have i det mindste een til, nemlig Pastor Helweg; men hertil vilde Grundtvig ikke give sit Minde. Ingen af os kunde bringe den anden til at give efter.

Hvad der gjør, at jeg maa ønske Helweg som Medlem i en Bestyrelse, hvori jeg selv tidligere har taget saa virksom Deel, er, at Ingen i Slesvig kjender mine Anskuelser i Henseende til Videnskab og Oplysning, Folkelighed og Almeenmenneskelighed saa nøje og deler dem saa meget som han. Han vilde derfor bedre end nogen Anden kunne erfare og berette om det, som jeg anseer for det Vigtigste og Væsentligste ved Rødding Højskole, og som jeg altid personlig har skaffet mig Kundskab om. Men hvad der gjør, at jeg ikke kan opgive dette Ønske, er, at De i Haderslev aabent og ærligt erklærede mig, at Thomsen snart vilde blive afskediget, saafremt Bestyrelsen blev den, den for Øjeblikket var, da De ifølge Deres Erfaringer maatte ansee ham for uskikket til sin Post. Denne Afskedigelse, hvilken jeg ingenlunde kan billige og altsaa paa ingen Maade vil være medskyldig i, vilde jeg ved Helwegs Deltagelse i Bestyrelsens Forhandlinger forhindre, saalænge Thomsen selv ønskede at blive, eller indtil jeg blev overbevist om at Deres Dom om ham var rigtigere end min. Da jeg aldrig hos Dem og Helweg har bemærket andet end gjensidig Anerkjendelse og Venskab, og da Helweg er saa lidt herskesyg og stridslysten, som noget Menneske kan være (hvilket han som Forstander ved Rødding Højskole, som Præst i Haderslev og i sit fleraarige Forhold til Redaktør Koch tilstrækkelig har lagt for Dagen), og da han i oprigtig Interesse for Rødding Højskole ikke viger for Nogen, kunde jeg umulig troe, og troer heller ikke endnu, at hans Optagelse som Medlem i Bestyrelsen, hvor de saa godt kunde være hinanden behjælpelige til Oplysning og Klarhed om Personerne og Forholdene, vilde være Dem ubehagelig. Jeg har derfor ingen Grund til at opgive min Fordring at faae Pastor Helweg med i Bestyrelsen. Men naar jeg nu hos mine Colleger som Tillidsmænd ikke engang kan sætte dette igjennem, saa har jeg slet intet Middel til at faae Bestyrelsens Medlemmer, og navnlig Dem som den vigtigste, til at see med mine Øjne, hvor meget Højskolen skylder Thomsen for hvad han har gjort for den, og til hvor megen Gavn han endnu kan være den. I Rødding vilde jeg have talt alvorligt med Dem herom; men De kom først samme Dag Generalforsamlingen holdtes; før denne var der ingen Tid, og inden Maaltidet efter samme var endt, rejste De

hjem med den Erklæring paa mit Spørgsmaal, om vi endnu engang kunde sees i Haderslev, at De i de næste Dage ej fik Tid til at besøge mig der.

Naar jeg undtager Eleverne, har Ingen haft saa megen Lejlighed til at bedømme samtlige Læreres Duelighed som jeg, der mangfoldige Gange har opholdt mig i Læsestuen hele Dage i alle Undervisningstimerne, og jeg har altid fundet, at Thomsen ligesaa godt gjør Fyldest som Lærer i sine Timer som nogen af de andre Herrer. Han har ikke saa megen Skarpsindighed og videnskabelig Dannelse som Høgsbro, eller saa megen Sands for det Aandelige som Knudsen; men hans Fag gjør dette ikke fornødent, og hans livlige og fattelige Fremstilling gjør hans Foredrag meget tiltrækkende for Eleverne. – De troer, at han er uskikket til at være Inspector paa Elevhuset, at han ikke er nøjagtig, opmærksom og streng nok. Han har vistnok ikke den Energi og maaske den Selvstændighed i Karakteren som Høgsbro eller Knudsen; men saa forskaffer han ved sine personlige Egenskaber og sine huslige Forhold Eleverne mange Goder i deres Fritid, hvis Savn de upaatvivlelig stærkt vilde føle, naar han var borte. Saavidt jeg har kunnet erfare, er han ogsaa meget afholdt af Eleverne. – Man mener maaske (og jeg vil helst troe, at denne Mening for en stor Deel er Aarsag i den Uvillie, som Høgsbro og Knudsen nære imod Thomsen), at han ikke er tilstrækkelig nationaldansk for at være Lærer ved Rødding Højskole. Jeg indrømmer, at det ikke vilde være ham muligt, hverken skriftlig eller mundlig, at fremstille, saaledes som f. E. Grundtvig eller Pastor Boisen i W.² kan det, hvad Danskhed i Grunden vil sige, eller hvori den egentlig bestaaer. Men derimod er hele hans Sind og Væsen saa aldeles dansk, at hans Danskhed viser sig uvilkaarligt og ublandet allevegne, i hans Foredrag, hans øvrige Undervisning og hans Omgang, og han virker saaledes, ubevidst og ubemærket af Tyskhedens Tilhængere, mere til Danskhedens Fremme, hvor denne trænger til Hjælp, end mangan Anden, som planmæssig lægger an paa at være Danskhedens Prædikant. Ogsaa har han altid med fuld Frimodighed været med som Anfører for Rødding Højskoles Elever ved deres Fester, Rejser eller andre Lejligheder, hvor de kom frem med deres Dannebrogsgfane i Spidsen og med Liv og Kraft sang deres fædrelandske Sange.

Min Overbevisning er, at Thomsen som Lærer meget godt udfylder sin Plads i Rødding, og at han som Inspector paa Elevhuset kun har det i Vejen for sig, at han ikke staaer paa nogen venlig, aaben og tillidsfuld Fod med Høgsbro og Knudsen samt med Bestyrelsens Medlemmer, og heri troer jeg ingenlunde, at Skylden mest er paa hans Side.

Men her staae vi ved den, desværre temmelig gamle Uvillie og Mistro, for ej at tænke paa noget Værre, imellem Forstanderen Høgsbro, med hvem den senere tilkomne Knudsen har forenet sig, og Inspectoren Thomsen. Dette Forhold er saa meget beklageligere, som Høgsbro, da jeg i 1850 vilde forsøge paa atter at aabne Rødding Højskole, og han ønskede at være dens Forstander i Helwegs Sted, der imidlertid var bleven Præst, da kun vilde og kunde begynde herpaa, dersom Thomsen, der da havde etableret sig som Landmaaler i Aalborg, vilde gaae med som Lærer og Inspector paa Elevhuset. Dette gjorde Thomsen, skjønt han derved maatte opgive en vel begyndt Landmaalerpraxis, med Glæde, fordi han fra tidligere Tider havde faaet stor Kjærlighed til Rødding Højskole og sin Virksomhed der. Det gik ogsaa overmaade godt, og da jeg i Foraaret 1851 sidste Gang før min Afrejse til Udlandet besøgte Rødding, og ikke var ganske fri for en hemmelig Angest paa Grund af den Forskjellighed, der er i de to Herrers Naturer, forsikkrede de mig begge, at de meget godt kom ud ad (det) med hinanden, at de trolig skulde staae hinanden bi og bevare deres Omhu og Iver for Højskolens Vel. Hvor lidet dette deres, som jeg troer, oprigtige Haab og ærlige Løfte gik i Opfyldelse under min lange Fraværelse fra Danmark, kjender De ligesaa godt som jeg. Efter min Hjemkomst om Sommeren 1853 blev Spliden, som De veed, vel dæmpet, saa at den kunde synes hævet; men dette var den desværre i Grunden ikke, og i den sidste Tid har den atter tiltaget, hvilket har smertet mig saa meget mere som alle de tre nævnte Herrer have hver sine ejendommelige dygtige Kræfter for Højskolen og stor Kjærlighed til deres fri og m. H. t. Resultaterne rige Virksomhed der. Jeg skal ikke videre mønstre og veje de gode og mindre gode Sider hos hver især af dem, eller yttre mig om, hvem der, som Følge heraf, maa ansees vigtigst for en Anstalt som Rødding Højskole, men kun sige, at jeg nødig vilde miste nogen af disse Kræfter for den gode Sag (Folkehøjskolevæsenet), og at jeg derfor glædede mig ved det Haab, paa en god og fredelig Maade at faae Anvendelse for dem alle, dersom vi foruden Højskolen i Rødding kunde faae en til paa Graasten. Men ifølge Deres Erklæring i Haderslev vilde De heller ikke staae mig bi i at betræde denne Udvej, hvis den, som jeg haaber, tilbyder sig, og ligesaa lidt vilde Pastor Grundtvig, da jeg omtalte det for ham, heri være paa min Side.

Skjøndt jeg vistnok saa klart som Nogen seer det Skadelige, ja Fordærlige i den gjensidige Splid, Uvillie og Mistillid imellem Lærerne ved en Anstalt som Rødding, og skjøndt jeg giver Dem og Grundtvig

Ret i, at man ikke af Godhed for en Person skal forhindre en god Sags Fremgang, saa kan jeg dog ikke give mit Samtykke til Thomsens Afskedigelse. Jeg kan det ikke, først fordi jeg er meget langt fra at dele Deres, Høgsbros og Knudsens Dom om Thomsen som Lærer og Inspector, og dernæst fordi det vilde være en meget slet Tak fra Bestyrelsens, altsaa fra Skolens, Side for de betydelige og væsentlige Tjenester, han har vist den udenfor sit Kald som Lærer, baade ved at samle Pengebidrag, som vi saa haardt trængte til, medens ingen Anden kunde og vilde udføre dette lidet behagelige Hverv, og ved at tilvejebringe og vedligeholde en Forbindelse imellem Rødding og Skotland, som vi med Grund i saa mange Henseender sætte stor Pris paa. Og det vilde i mine Øjne ikke alene være en Utaknemmelighed, det vilde ogsaa være en Uretfærdighed, naar vi, for at hæve et Onde, som Thomsen i al Fald ikke er mere Skyld i end de andre Herrer, lode det gaae ud over ham alene. Men kan jeg ikke forhindre, hvad jeg anseer for en Uretfærdighed, saa vil jeg i det mindste ikke være med at begaae den.

Jeg frasiger mig meget nødtigt min Indflydelse paa Rødding Højskoles fremtidige Styrelse, og det gaaer mig dybt til Hjerte, at der er kommet Splid imellem mig og mine naturlige Venner og Bundsforvandte. At jeg netop i et vigtigt dansk Anliggende skal staae som Modstander af Dem, Høgsbro, Knudsen og navnlig af Grundtvig, hvis Dom jeg plejer at lytte til som ingen Andens, og som jeg saa ofte med Taknemmelighed har kaldt og, trods denne Sag og dens mulige Følger, skal vedblive at kalde min aandelige Mester og Herre, maatte end mere opfordre mig til nok engang at overveje, om ikke maaske dog de Herrer havde Ret og jeg Uret. Men naar jeg skal være ærlig maa jeg tilstaae, at Alt hvad der hidtil er bleven anført, har ikke kunnet bringe mig til at troe, at de see klarere og mere uhildet Forholdene ved Rødding Højskole end jeg, eller at de i Almindelighed have et skarpere Syn for hvad der tjener til Slesvigs Vel end jeg³.

Med Agtelse og Venskab

Flor.

R.A. (Høgsbros arkiv till. II, A 2). Trykt Rosendal s. 81 ff.

¹ Knud L. Knudsen. ² Vilstrup. ³ I en skr. til Flor 22/1 1856 udtrykte bestyrelsen for højskolen sammen med Høgsbro og alle skolens lærere håbet om, at Flor ikke ville frasige sig at deltage i overtilsynet med den skole, hvis stifter han var. Flor svarede pastor Hagen 28/1 med henvisning til sit brev af 21/1, at kun d'herrer, ikke han, kunne borttrydde hindringerne for at modtage tillidsmandsposten.

180. Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.

Rødding d. 13 febr. 1856.

Kære hr. pastor!

Knudsen kom ikke . . . fordi hans dreng blev så heftig syg . . .¹

Vi er iøvrigt glade ved den vending, striden har taget, da nu knudepunktet er kommet frem, og det er klart : enten—eller. Dette er for danske mænd langt behageligere end en sammenrodning af sandhed og løgn à la Hegel i hans mediationsspekulation.

Vi længes nu kun efter at høre, hvorledes Kn. Knudsen og bestyrelsen vil stille sig til sagen. Det er en mærkelig uoverensstemmelse mellem Grundtv.s og Flors opfattelse af deres indbyrdes samtale. Niels Andersen² har også nys skrevet til sin søn, at Gr. havde sagt, at Flor vilde haft Kloppenborg smidt ud af bestyrelsen ; men Flor siger jo, at han vilde lade den gamle best. blive og kun lade 1 eller 2 ny træde til („idetmindste Helweg“). Iøvrigt vilde Flor jo allerede vinde meget, når han fik Helweg ved siden af dem „for at erfare og berette“, og beholdt Thomsen ved siden ad mig. Jeg kan, som sagt, ikke andet end glæde mig over Flors åbenhed og idetmindste i nogle stykker sanddru fremstilling : Der komme, hvad der vil, en åbenbar splid er dog bedre end en hemmelig. —

Men det følger af sig selv, at det var bedre, når Flor kunde tvinges til at indsé, at han ikke burde modsætte sig en tingenes orden, der er uundgæelig, når Skolen skal trives. Og såvidt jeg véd er det det, Knudsen vil sé at arbejde for.

Deres hengivne

Sofus Høgsbro.

...

Grundtvig havde trøstet Niels Andersen med, at skolen nok skulde holde pinen ud, da den havde overstået krigen og „uden kamp ingen sejr“. Det sidste glædede Lassen Kn. så, at han mente deri at sé et vink af Nordens ånd. —

K.B.

¹ I et brev 8/2 til Hagen havde Høgsbro bebudet, at Knudsen ville besøge ham i Stepping. ² Niels Andersen Hansen fra Forballum, folketingsmand for enklaverne.

181. Sognepræst L. C. Hagen til forstander Sofus Høgsbro og cand. theol. J. L. Knudsen.

Stepp. Frør. Prstg 19/2 56.

Eders Breve, kjære Venner, ere ligesaa mange Gaader for mig. Saa snart jeg havde modtaget Brevene fra Flor, var min Beslutning snart

tagen. Jeg vilde samle Bestyrelsen og foreslaae, at Thomsen fjernes fra Inspektørposten, idet jeg samtidig vilde skrive Thomsen til, og gjøre ham bekendt med denne min private Mening, for det Tilfælde, at han selv da skulde frasige sig denne Post. Da jeg hørte Eders vidunderlige Planer, opsatte jeg alt dette, indtil jeg fik talt med Knudsen. Nu tør jeg ikke opsætte det længere. Det nærværende Øieblik er, efter min Formening, ikke til at forhandle i med uvedkommende, om end nok saa hæderlige Personer; jeg kan idetmindste ikke indlade mig derpaa¹. Der er intet værre end at lade det beleilige Øieblik til at *handle* gaae forbi. Derfor har jeg sammenkaldt Bestyrelsen til et Møde om Aftenen Onsdagen d. 12te Marts (sandsynligvis holdes ingen Fastegudstjeneste i Rødding, siden De har ansat de offentlige Foredrag til den Dag). Samtidig har jeg skrevet til Thomsen, og sagt ham min Mening om at han bør frasige sig Inspektør-Posten. – Jeg vil haabe, at mine Kolleger ville være enige med mig i at Thomsen fjernes som Inspektør, og derved troer jeg, at vi har besvaret Flors sidste Brev paa den rette Maade, og gjort, hvad der i Øieblikket bør gjøres.

...

For at undgaae Misforstaaelse vil jeg dog tilsidst anmærke, at I ikke maa lade Eder afholde fra at for- bag- underhandle med d'Hrr Helweg og Boisen, hvis det fremdeles skulde være Eders Overbevisning, at der kan komme noget Godt ud deraf. Jeg kan ikke, og bør ikke!

...

Venskabeligst
Hagen.

R.A.

¹ Høgsbro og Knudsen havde 8/2 skrevet til Hagen, at de havde drøftet skolens forhold med F. E. Boisen og havde planer om at inddrage Fr. Helweg i disse drøftelser.

182. Højskolelærer, cand. theol. J. L. Knudsen til sognepræst L. C. Hagen.

Rødding d. 23 Febr 56.

Kjære Ven!

...

Hvad du har gjort i Forhold til Thomsen, troer jeg vist er det Rette, og ønsker den Sag al Lykke og god Fremgang. Jeg tænkte blot ikke, da din Karl var her, at dette Skridts Nødvendighed stod saa klart for dig, som jeg nu veed, det stod. Jeg mente, at jeg, ved at tale aabent og alvor-

ligt med Helweg, maaske kunde stemme ham til at formaae Thomsen til, uden Ord fra Bestyrelsens Side, at tage sin Afsked.

Hvad Frits Boisens Samtale med Helweg har frugtet, derom har F. B. intet berettet mig; men neppe kan den have været gaaet aldeles sporløs hen; jeg veed fra tredie Sted, at F. B., efterat have været her, er aldeles enig med os. Thomsen har ogsaa i Løbet af de sidste Dage yttret, at det nok var muligt, han tog snart sin Afsked (til Pastor Hjort i Spandet): noget, jeg tænker, Helwegs Brev maaske har virket. „Underhandling“ med Boisen eller Helweg var der altsaa fra min Side slet ikke Tale om; men muligvis dette, at tale en skikkelig dansk Mand til Rette i et vigtigt Øjeblik, saa at han navnlig aldeles negtede Flor sine Øren, eller sin Munds Sværd, i denne Sag.

Senere paa Aftenen.

Skjønndt Thomsen ved Middagstid red Øster ud i største Hemmelighed, saa er jeg ved en Yttring af hans Frue idag, til Forpagteren, bleven bestyrket i den Tro, at han virkelig selv er til Sinds at retirere. Fru Thomsen sagde nemlig, i Forbindelse med et hjerteligt Udbrud til H. Jessen: – Hvordan har Deres Kone det? – Ja, jeg er aldrig rask i dette Klima – jeg kan ikke holde ud at være her længe, og vil ogsaa herfra!

...

din hengivne
J. L. Knudsen.

K.B.

183. Højskolelærer Edv. Thomsen til sognepræst L. C. Hagen.

Rødding d. 25 Feb. 1856.

Deres ligesaa venskabelige som oprigtige Linier af 19/2 56 har jeg modtaget og vælger skriftlig at besvare Deres Spørgsmaal, da jeg ikke kan indsee, hvortil en mundtlig Samtale skulde tjene efter de Ytringer i Deres Brev: „Hvor Feilen ligger, ville vi ikke undersøge, det gjør her ikke meget til Sagen.“

Da de Paastande og Forudsætninger, hvorpaa De grunder Deres Ønske, at jeg skulde finde mig foranlediget til at søge mig fritaget for en Post, som staaer i saa nær Forbindelse med min Lærervirksomhed herved Skolen, at den ikke kan tænkes adskilt derfra uden at jeg kom i et skjævt Forhold til det Hele, ere mig ligesaa nye som i mine Øine ubegrundede, kan De ikke fortænke mig i, at jeg ikke kan imødekomme Deres Anmodning, at søge min Afsked.

De synes ikke at sætte Priis paa en grundigere Undersøgelse af Sagen, der vel heller ikke vilde føre til det Maal, De har for Øie; jeg skal derfor heller ikke udbrede mig videre over det omhandlede Spørgsmaal, men trøstig overlade Sagen i Hænderne paa dem, der med den behørige Retfærdighedsfølelse vistnok vil forene Skarpsindighed nok til at løse eller idetmindste overhugge Knuden.

Deres

Edv. Thomsen.

S.T.

Velærværdige Hr. Pastor Hagen!

K.B.

184. Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.

Tirsdag d. 4 marts 1856 kl. 2.

Kære hr. pastor!

Igår morges kom jeg velbeholden hertil¹ og gik straks igår til Regensburg, Lindberg² og Grundtvig. Regensburg fortalte, at Gråsténsagen var *færdig til indstilling med fuldstændig indrømmelse af alt, hvad jeg havde forlangt*, da visse folk havde faaet skrupler og besluttet at sende den til domænedirektoratet og gennem det til rigsrådet. Det var nu „en meget belejlig tid“ jeg var kommet herover for at virke for den, og jeg skulde gå til Bardenfleth, domænedirektøren³. Angående overdragelse til bestyrelsen havde det været tidsnok, når der skulde afsluttes en lejekontrakt (!)

Han havde ikke noget imod, at der blev to skoler, når befolkningen kunde holde dem begge vedlige, men det tvivlede han om. Jeg har idag forgæves søgt at træffe Bardenfleth, og før jeg kan træffe ham, kan jeg ikke forfølge denne sag videre og heller ikke godt tale enten med Flor eller Clausen. Iaften kl. 7 går jeg igjen til ham.

Lindberg satte jeg fuldstændig ind i alle sager, for i påkommende tilfælde at kunne ty til ham. Han antog, at rigsrådet vilde beslutte fuldstændig offentlighed af deres forhandlinger. – Grundtvig var livlig. Han fortalte, at Flor vilde have *Helweg ind istedetfor Kloppenborg*, men at det vilde han ikke give sit minde til. Derimod vilde han nok samtykke i at Helweg kom ind i bestyrelsen, når dens 3 nuværende medlemmer⁴ blev stadfæstede, og man kunde få et femte passende medlem. Flor foreslog da til 5te mand – *Raunsøe*; men det vilde Grundtvig ikke indlade sig på, før han hørte nærmere om ham. Herover blev Flor vred.

Han udtalte sig om at jeg og Thomsen ikke kunde være sammen, og at Thomsen ikke burde bort. Altså sagde Grundtvig, er det jo Høgsbro de vil have bort, men det kan jeg heller ikke give mit samtykke til. Gr. søgte at vise Flor, at han ikke kunde vedblive at styre skolen, når han ikke var ved den, og at han da burde overlade dens anliggender til én, han havde tillid til osv.; men det vilde Flor ikke høre tale om.

Dette er omtrent alt, hvad jeg hidtil har kunnet udrette. Jeg vil senere gå til Flor, og det skulde da gå underligt til, om jeg ikke kunde overbevise ham om, at det ikke er mig alene han har at kæmpe imod, og at han slet intet vandt ved at jeg gik bort; men at han må være fattet på en modstand fra bestyrelsens og befolkningens side, som vel måtte kunne bringe ham til at betænke sig om igjen.

...

kl. 1/2 8

Jeg kommer fra Bardenfleth efter at have haft en meget lang samtale med ham. Gråstén slot kan vi få straks under de indrømmede betingelser, men kun til forpagtningen af hovedgården udløber maj 1862. Hvis denne da skal stilles til auction, må slottet stilles med. Viser det sig da, at man intet kan få for den, kan vi få den for ingenting, og det kan vi måské få endog før, når vi andrager på, at den bliver overdraget os til ejendom; men i så fald skal det for rigsrådet, og det kan ikke ské før næste gang 0: ved nyårstid. —

Det var godt jeg kom herover og er skade at jeg ikke har kunnet være her tidligere, navnlig i efteråret; ti så havde det måské allerede nu været afgjort. — Jeg gik straks til Clausen og Regenbug, men traf ingen af dem. Imorgen går jeg der igjen og så vil rimeligvis enden blive, at vi tager mod Gråstén som på en prøve, men naturligvis ikke opgiver Rødding⁶.

...

Flor skal være meget vred på mig og på Grundtvig.

Deres hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ København, hvortil Høgsbro var rejst efter Hagens opfordring. ² Præsten J. C. Lindberg, medlem af folketinget. ³ C. E. Bardenfleth var domænedirektør fra 1855. ⁴ Hagen, Kloppenborg og Bunde Refslund, grdj. i Bovlund. ⁵ Høgsbros dagbog 5/3: Talte med *Regenbug*, som mente, at vi burde tage imod tilbudet om Gråstén, med *Clausen*, som syntes tilbøjelig til det samme, men ikke havde tid; med *Flor*, som ikke kunde gå ind på at opfordre Thomsen til at søge sin afsked; men gjerne vilde undgå kampen ... gjorde overslag over indt. og udg.

på Gråstén. Var hos Clausens i aftenselskab med mange rigsråder, professorer og kunstnere og talte navnlig med prof. *Stephens*, konfer. *Wegener*, prop. *Hage*, red. *Ploug*, prof. *Allen*, *Flor*, *Const. Hansen*, *Frølich*, *Roed* o. fl. . . . – 6/3: Talte med minister *Hall*, som lovede 600 til Rødding iår, til Gråstén og til Rødding gennem Ribe amts skoleråd til næste år . . . Talte med *Borries* og med *Clausen*, hvem jeg viste planen og overslag over Gråstén folkeskole og han lovede mig sin fulde understøttelse. En slags direction skulde senere dannes, hvoriblandt Mørch Hansen.

185. Forstander *Sofus Høgsbro* til sognepræst *L. C. Hagen*.

⟨7/3 56⟩.

Kære pastor Hagen!

Slaget er tabt for denne gang! Jeg troede at have vundet alt, men faldt i et baghold og må nu trække mig tilbage – dog i bedste orden og uden at have mistet noget af det svære skyts, så vi vel endnu engang kan vinde sejr. –

Med andre ord: Gråsténplanen er strandet. Alt gik godt en lang tid. *Regenburg*, *Clausen*, *Wegener* . . . *H. Hage*, *Ploug* og mange flere lovede kraftig hjælp. Jeg aftalte igår alt med *Clausen* efter at have gjort ham bekendt både med grundtegninger og overslag. Idag gik jeg til *Bardenfleth* for at sige, at jeg modtog tilbudet; men da erklærede han, at han igår havde talt med *Bang*¹, og at denne havde sagt, at (ved) en ministerkonferens var mit andragende blevet forkastet². Han henviste mig til *Bang* selv. Jeg gik til ham og erfarede da, at alt håb var forgæves. Det højeste, vi kunde vente ved kongens interesse for sagen, var at slottet til næste aar kunde blive solgt, og at vi da kunde købe det. Hermed må altså underhandlingerne anses for afbrudte, som *Bardenfleth* udtrykte sig, idetmindste indtil videre. Endnu står det rigtignok tilbage, at tale endnu engang med *Hall* (han lovede mig igår 600 rdl. i denne måned til Rødding, og til næste år måske ligesåmeget både til Rødding og til Gråstén); men der er vel ikke andet at nå, end i det højeste et tilknytningspunkt for en anden gang. Imorgen eller senest på mandag tager jeg derfor herfra. –

Jeg har talt med *Flor* et par timer, men uden bestemt resultat. Idag har *L. Skau* bragt vore forhold på tale i „dagbladet“ og truet os med det store ansvar, vi påtage os³. Jeg har senere talt med redaktøren⁴ og håber idetmindste at have gjort ham noget mere betænkelig ved at følge det indslåede spor.

Imidlertid har jeg ikke tabt modet. Vore sager og specielt mine står meget bedre end før, og næste gang, vi rykker i marken, er vi stærkere end da vi nu gjorde det.

Idag var jeg i rigsrådssalen og hørte folk tale tysk der, selv præsidenten Madvig. —

Levvel! Deres uføtrødne

Sofus Høgsbro.

Hos Sibberns fredag aften⁵.

K.B.

¹ P. G. Bang var konsejlspræsident og minister for monarkiets fælles indre anliggender. ² På et løst papir noterede Høgsbro i marts 1856: „Forhåbningerne om Gråstén strandede da Scheele fik Bang til at modsætte sig“. (R.A.: Høgsbros arkiv B, koncept til Hagen). ³ Dagbl., 7/3 1856, s. 1. ⁴ C. St. A. Bille. ⁵ Dagbogen 7/3: Talte især med Grete Sibbern om mit livs alvorlige udvikling . . .

186. Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.

8 marts 1856.

Kære pastor Hagen!

Regenburg har talt med Hall, og han har lovet at tage sig af sagen. Clausen har ogsaa lovet at tale med Andræ, som i denne sag går med Scheel¹, så „endnu er ikke alle dages ende“ som Clausen udtrykte sig. —

. . . Flor har jeg talt med idag igjen, men forgæves: „hvad jeg skrev, det skrev jeg“. Hvad Grundtvig havde sagt om, at han (Flor) vilde have haft Kloppenborg ud og Helweg ind i hans sted, var „løgn“. Den af lærerne, der burde afskediges, var Knudsen, som ved „sit rå og bydende væsen“ opbragte eleverne mod sig. Jeg var fortræffelig, når jeg blot kunde virke sammen med Thomsen osv.

Deres meget hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ C. G. Andræ var finansminister, L. N. Scheele udenrigsminister og minister for Holsten og Laubenborg.

*187. Sognepræst L. C. Hagen til forstander Sofus Høgsbro og
cand. theol. J. L. Knudsen.*

Kjøbh. 10de Apr. 1856.

Vedlagte Skrivelse¹ vil lære Jer, mine Venner, og at see. Det var, hvad ingen af os havde ventet. Ideen² er opkommet hos Grundtvig, med Enthusiasme tiltraadt af Knudsen, og har draget Krüger³ med sig. Spørger I, om *mit* Forhold dertil, saa er det følgende. Først blev jeg forbauset, derefter faldt jeg istaver, — jeg er ingenlunde glad derved; og kan ikke tiltræde Knudsens Beregning med Hensyn paa Fremtiden —

herom mere mundtlig. Unægtelig seer det smukt ud ; – mulig er det ogsaa klogt, men at det skulde være det Bedste betvivler jeg. Flor meldte jeg strax Resultatet af Tillidsmændenes Forhandlinger, og han gik strax ind derpaa.

Med Kloppenborg har jeg talt idag. Hos vor Minister⁴ har jeg været. Sagen om Graasteen's Overdragelse til os vil nok komme for i næste Rigsraadmøde. Jeg har ikke besøgt nogen anden Stormand, og agter det heller ikke. Da jeg nu paa 5te Dag har stavret om, for at faae Ende paa Høiskolens Anliggender og naaet det, er jeg „kjew“ af at være her, dog reiser jeg neppe før med Dampskibet Tirsdag Morgen. Jeg kan nok tænke, at I – efter den Fart Sagerne har taget, – er nysgjerrige efter at tale med mig⁵ . . .

...

Venskabeligst
Hagen.

R.A.

¹ Fra bestyrelsen, efter generalforsamling 3/4. Her fik bestyrelsen tilslutning til, at Thomsen skulle afskediges som inspektør på elevhuset, men kunne fortsætte som lærer. Høgsbro, der ønskede at fratræde som forstander, opsigede sin stilling 15/4. ² At Flor sammen med Helweg skulle være medlem af bestyrelsen. ³ Krüger fra Bevtoft var udpeget til tredje tillidsmand. ⁴ Bang. ⁵ Høgsbros dagbog : 12/4 : Efterretning i Dannevirke, om at Flor og Helweg var valgt til medl. af bestyr. 13/4 : . . . Ovenst. efterretn. kom hertil dels ved Dannev. dels ved brev fra Hagen . . . Besluttet at opgive min Stilling her. 17/4 : Mit opsigelsesbrev i Dannevirke med en uforskammet indledn. 18/4 : Red til Hagen, som ligesom de andre havde handlet af tankeløs godmodighed.

188. *Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.*

Kbhvn 23 April 1856.

Da jeg modtager Deres Skrivelse af 20 d. M. saa seent i et Øjeblik (lige før min Rejse til Sverrig), hvor det er mig umuligt at faae Tid til at motivere mit Votum, er jeg nødt til ganske kort at afgive det derhen : at jeg ikke kan give mit Ja til Thomsens Afskedigelse, ej heller til at Høgsbro fritages for sine Forretninger som Forstander, hvorfor han nyder væsentlige Emolumenter. Jeg indseer ingen Grund til at afgjøre Forslag til så vigtige Forandringer, før Bestyrelsens Medlemmer engang i Juni Måned *mundlig* kunne forhandle dem¹.

Flor.

S.T.

Hr. Pastor Hagen, Formand for Bestyrelsen af Rødding Højskole Forening.

R.A. (Høgsbros arkiv, tillæg II, A 2.)

¹ Jfr. Høgsbros dagbog 30/4: Krüger kom her med hilsen fra Hall, om at Th. skulde bort og jeg blive, han gik ind på alt, hvad jeg forlangte og jeg lovede foreløbig at blive. – 28/4 afgik skrivelse fra amtmand Heltzen til bestyrelsen, at kongen efter ministeriet for monarkiets fælles indre anliggendes indstilling har resolveret, at sagen vedr. Høgsbros andragende om at Graasten Slot måtte blive ham overladt til oprettelsen af en folkehøjskole i lige ånd og stil som den i Rødding, udsættes til næste rigsrådssession.

189. Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.

Rødding 2den pinsedag, d. 12te maj 1856.

Kære hr. pastor!

Da Krüger har skrevet, at Thomsens udnævnelse vil komme en af dagene¹, og at han da uopholdelig må begive sig til sit embede, vil det vistnok være nødvendigt, at de kom hertil i denne uge, for at modtage alt inventariet af ham og træffe bestemmelse om besørgelsen af hans timer i sommer, om inspektionen osv. Ogsaa ønskede Thomsen, at skolen vilde overtage en del af det bogforråd, han har til salg til eleverne.

Da min forbindelse med skolen er saa løs², vilde jeg ikke godt kunne tage nogen bestemmelse derom . . .

Deres meget hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Edv. Thomsen blev i maj 1856 udnævnt til vejkonduktør i hertugdømmerne med bolig i Flensborg. ² Jfr. Høgsbros dagbog 2/5: *Bestyrelsesmøde* . . . På opfordring lovede jeg foreløbig at blive. Iøvrigt brød man sig ikke meget om mig . . . 9/5: Tænkte over den danske skolelovs overførelse på Slesvig, og over at udgive et blad i Møgeltønder.

190. Sognepræst L. C. Hagen til forstander Sofus Høgsbro.

Stæpp. Frør. Prstg. d. 20/5 56.

Kjære Høgsbro! . . . maa jeg bede Dem, – om ikke De vil det som Forstander, saa dog paa mine Vegne afhandle med Thomsen . . .

Hvad Inspektionen angaaer, anseer jeg det for rigtigst, om De selv for i Sommer eller ialfald indtil videre overtog den . . . De maae nu ikke indvende, at Deres Forbindelse med Skolen er saa løs, at osv. De har dog indvilliget i, at staae endnu som Forstander indtil videre, navnlig i det Haab, at Thomsen snart vilde blive befordret. Det er nu skeet, og hvorfor? Mon som en Anerkjendelse af hans udmærkede Egenskaber? ingenlunde,

men den sidste Grund er den, at *De* ikke kan arbeide sammen med ham. Større Satisfaktion kan De dog ikke forlange, end at endog *Regjeringen* bidrager til at fjerne en Person fra Skolen, som *De* ikke vil have der! – Hvorledes Flor vil tage Sagen i sin Tid, veed jeg ikke, men jeg formoder, at han vil tigge Dem til at blive, om ikke andet, saa fordi han frygter for at see Knudsen paa Forstanderens Plads.

...

Venskabeligst
Hagen.

R.A.

191. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødding d. 21 maj 1856.

Kjære pastor Hagen!

Det var meget slemt, at de ikke kunde komme, da vi havde flere preserende ting at afgøre . . .

Knudsen er villig straks at overtage inspektionen.

Med hensyn til mine yderligere betingelser, da vil jeg meget gerne tale med dem derom . . . hvordan det end går, sér jeg intet glædeligt. Jeg kommer til at stå alene. Mine tidligere venner – Grundtvigianerne og bestyrelsen – er ikke tilfreds med at jeg stiller yderligere betingelser, og mine tidligere modstandere er glad ved mig, sålænge de tror jeg vil gå med dem, men opgiver mig i det øjeblik, de mærker, at jeg ikke vil lade Knudsen fare; ti mod ham vil der snart blive rejst et stort korstog. – Og dog kan jeg, som jeg også sagde dem, ikke handle anderledes. Jeg kan ikke vedblive at stå i det samme forhold som hidtil til bestyrelsen, men må forlange den administrative myndighed her på stedet, for at der kan komme énhed, hurtighed og kraft ind i det hele, som under de nuværende farefulde omstændigheder, der forekommer mig at være de værste, skolen endnu har befundet sig i, er nødvendigere end nogensinde. Derimod skal jeg villig indrømme bestyrelsen den pengebevilligende myndighed . . . Jeg forudsér, at bestyrelsen ikke vil have den tillid til mig, jeg forlanger, men jeg skal gøre mit yderste for at vise, at den bør have det. Vil den det alligevel ikke, så har jeg jo alt i forvejen angivet min beslutning, at træde fra, og jeg gjør det såmeget hellere, som fremtiden her visselig ikke vil blive let eller behagelig, selv om jeg erholder, hvad jeg anser for en nødvendighed. Tungt, ja meget tungt vil det uægtelig blive for mig at gå bort; men, som sagt, hvordan det end går – denne

offentlige strids frugter, som Flors breve har udsået sæden til, vil blive meget bitre for mig.

Deres meget hengivne

Sofus Høgsbro.

...

K.B.

192. Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst E. Hagerup, Solt.

Højærværdige hr. pastor Hagerup!

Rødding d. 22 maj 1856.

...

Da højskolens forhold i den senere tid ere komne under så stærk offentlig omtale, kan det måské interessere dem, til nærmere forståelse af dem, at Krüger sidst i forrige måned bragte mig fra Hall den hilsen, at Thomsen, såvist nogen minister kunde love det, skulde få vejkonduktør-embedet, og at jeg burde blive her. Da bestyrelsen i dens møde et par dage efter opfordrede mig til foreløbig at vedblive som forstander, lovede jeg derfor dette. Thomsens udnævnelse er nu kommen, men, om jeg bliver her længere end til efteråret, er desuagtet endnu ikke afgjort. Jeg antager nemlig, at en af hovedgrundene til den nu endte splid er den omstændighed, at bestyrerne ved alle lejligheder har kunnet og villet blande sig i forholdene her på stedet, og navnlig frygter jeg i den retning Flor og Helweg. Derfor forlanger jeg, at bestyrelsen skal overgive mig hele den administrative myndighed og ikkun forbeholde sig den kontrollerende og pengebevilligende. Krüger mente efter sine samtaler med Flor, at denne vilde indrømme mig alt, hvad jeg forlangte, når jeg kun vilde blive, men, selv om dette er tilfældet, antager jeg, at hverken Hagen eller Helweg vil det. – I det hele stiller sagen sig så, at mine tidligere modstandere ønsker, jeg skal blive og have såmeget magt som mulig, og mine tidligere venner vel nok vil have, jeg skal blive, men dog altid vil have en magt over mig, og i grunden hellere så Knudsen og L. Thurah¹ udfylde forstander- og inspektør-pladserne her, idet jeg ikke er grundtvigiansk nok. Jeg vil meget nødig forlænge den for-dærvelige strid, men tør ikke give mig ind under den nydannede bestyrelses magt og vil derfor hellere gå bort. Ifølge min anskuelse er jeg hverken Grundtvigianer eller afgjort modstander af Grundtvigianerne og mens jeg før måtte slutte mig til hine, vil de sidste nu støtte mig, formodentlig for engang igjen at lade mig falde. I kampe er det altid extremerne, der sejre². –

med sand højagtelse

forbindtligst

Sofus Høgsbro.

...

R.A. (Høgsbros arkiv, B, koncepter.)

¹ Kaptajn, cand. theol. Laurids de Thura, J. L. Knudsens nære ven, senere lærer ved Tønder seminarium. ² Jfr. Høgsbros almanak-dagbog 11/6 1856: ... *Hagen* kom ved middagstid. Kl. 4 *Flor* og *Helweg*, Kl. 6 *Kloppenborg*. Flor gik straks ind på hele mit forslag, Hagen og især Helweg gjorde vanskeligheder, men tilsidst gav de efter og om aftenen var alt afgjort, idet Flor gav det en noget mildere form ... 12/6: Efter Flors ønske valgte Hagen, Helweg og han selv ham til *formand*, men Klopp. og Refsl. vilde ikke. *Generalfors.* på omtr. 50 gik ind på alt og syntes velfornøjet med min større magt ... – Høgsbro i skolens dagbog 18/6: Herredsfoged Halberg bad mig om at drikke et glas champagne hos Thomsen til afsked med ham og Schiøtz. Th. ønskede, at det måtte gå skolen godt og lovede sin bistand efter evne, når jeg kunde bruge ham, navnlig med hens. til anbring. af elever i Skotland. – Høgsbro i almanakdagbogen 27/6: Afskedsgilde for Thomsen og Schiøtz af mig. Helweg, Reimers, Raunsøe, Drejer og min svigerfader var her. Ewald, Kloppenborg, Knudsen og Hempel kom ikke. Jeg håbede, at forholdene for fremtiden skulde bringe de sider frem, hvori vi stemmede overens og fortiden derved vise sig for os i et mildere og venligere lys.

193. *Møller Jens Hansen til cand. pharm. Th. Schiøtz.*

Kjære Schøtz.

Tarum Mølle 28 Juli 1856.

...

Spliden paa Høiskolen har voldt mig megen Sorg; det gjorde mig ofte ondt naar jeg ved enkelte Leiligheder kunde mærke Lærernes Uvillie mod hinanden. Vi (Eleverne) talte sjældent sammen derom, da vi vel viste, at det ikke passede sig for os i vor Stilling, dog kunde det ikke altid undgaaes. Jeg veed vi bleve alle saa inderlig glade i Fastelavn 1854 da Herr Høgsbro med Frue aflagte et Besøg hos Thomsen, hvilket, som man sagde os, var det første i lang Tid, og hvorefter alting syntes, som om en Forsoning var bragt tilveie. –

Da det brød ud til aaben Feide, opvakte det megen Bitterhed hos mig imod Høgsbro, men jeg kan ved den hele Sag slet ikke blive klog paa hvor Kilden ligger.

Ved nøiere Eftertanke kan jeg altsaa nok finde mig i at Høgsbro vedbliver at være Forstander, thi jeg troer han betragter Høiskolen fra den rigtige Side, navnlig fandt jeg hans Foredrag over Navnet „Folkehøjskole“ overmaade godt; det var den første Dag jeg var i Skolen. Han viser stor Iver i sit Kald og er i Almindelighed vel lidt af Eleverne. Det eneste jeg har mod Høgsbro var at Eleverne undertiden fandt ham lidt trættende i sine Foredrag over Fædrelandsbeskrivelsen. Dette tilskriver jeg den Utrættelighed hvormed han søger at tydeliggjøre enhver Ting, og jeg veed ogsaa nok at Fædrelandsbeskrivelse just ikke er noget, som kan

have saa stor Tiltrækning for Mennesker i den yngre som maaskee i den modnere Alder. —

Knudsen har altid behandlet mig meget godt men hans Forhold til Eleverne i Almindelighed gjør at jeg ikke kan fælde nogen gunstig Dom om ham, hvad hans Plads som Lærer ved Høiskolen angaaer. Mange af Eleverne hvis Dom jeg agter høit misbilligede ogsaa ofte Knudsens Fremgangsmaade. Han behandlede saaledes Eleverne i Skolen paa en Maade der er meget forskjellig fra de andre Lærere, idet han ved haarde Ord, og jeg troer jeg tør kalde det fornærmende Vittigheder, søgte at tiltvinge sig Opmærksomhed eller Rolighed.

Udenfor Skolen forekom det mig ogsaa altid at hans strænge Væsen gjorde sig gjældende, saa at det sjældent lykkedes ham at opmuntre Eleverne. Dersom jeg ikke tager feil af Knudsen, besidder han en Fæstethed, som ikke let lader sig bevæge til at forandre en eengang fattet Beslutning. Heraf slutter jeg mig til at Knudsen ikke vil kunne forandre den Fremgangsmaade han har valgt mod Eleverne, og jeg vilde paa Høiskolens Vegne ansee det for et stort Gode dersom Knudsen traadte af.

*Jens Hansen*¹.

L.A. Sønderjyll. (Kopi i Fr. Møllers privatarkiv).

¹ Jens Hansen, fra Tarm Mølle, som han senere ejede, var elev på højskolen novb. 1853 – oktbr. 1854. Han omtales meget rosende i skolens protokol. Brevet var fremkaldt af en udtalelse fra Jens Hansen til Schiøtz, som S. refererede til Høgsbro. På dennes foranledning skrev S. derefter til Jens Hansen, om han „for Høiskolens Skyld“ ville skrive til Knudsen, Høgsbro eller S. i overensstemmelse med denne udtalelse. S. videresendte 3/8 fra Gram ovenstående brev til Høgsbro.

194. Sofus Høgsbro i Rødding Højskoles dagbog 19/9 1856.

Knudsen udtalte og begrundede den mening, at det var urigtigt, som jeg gjorde, ved bekendtgjørelser og ved at være „allemands ven“ at søge at drage elever til skolen, og at knytte folk til den, at elever af sig selv skulde søge skolen, at kun sådanne passede for den, hvis forældre forud var enige med den, at skolen, såvist den vilde sandheden, netop måtte være en forargelse for folk osv. Jeg kunde ikke ansé det for rigtigt og kunde ikke således følge „Grundtvigs højskole“ efter. Jeg troede at have samme mål som han, men måtte bruge andre midler¹.

R.A. (Høgsbros arkiv, tillæg II, C 2.)

¹ I sin egen dagbog skriver Høgsbro samme dato: „Talte meget med Knudsen om hans mening, at denne skole burde være bestemt grundtvigsk, så den stødte alt andet bort, hvilket jeg ikke kunde på ind på“.

195. *Sognepræst Harald Boisen til forstander Sofus Høgsbro.*

Medolden d. 24 Septbr. 1856.

Kjære Høgsbro!

...

Ja det er ikke let eller behageligt at være imellem 2 Ild – men den flyer ei Ild, som over den springer, sagde Rolf Krake, og du faar at gaa din Vei paa samme Maade, uden at ændse 2 i mine Tanker saa urimelige Fordringer – som baade Knudsens Modstandere og han selv stiller til dig. Hvad Modstandernes angaar, da er den jo forsaavidt rimelig nok, da det jo mere har været Personerne end Sagen de har stridt om, og Thomsens og Schyts¹ Bortfjernelse vil først blive glemt af dem, naar Knudsen ogsaa kunde falde som et Offer. Der synes mig nu du har Eet at gjøre – for har du kunnet storme igjennem den store Ild – da den blussede høit, saa viger du ikke for denne Glød, der ulmer under Asken. En anden Sag er det, hvorledes dit eget Forhold stiller sig til Knudsen; at I er forskjellige og det meget, veed jeg nok, men I har jo hidtil kunnet virke sammen. Hvad Knudsen repræsenterer ved Skolen, som vi vel maa kalde det grundtvigske Element, kan du ikke undvære. At du, uden selv hjertelig at kunne tilegne dig denne danske, denne historiske, denne christelige Livsbetragtning, dog baade har æret den og tjent den og det saa trofast, det priser jeg dig for, og du skulde nok komme bittert til at føle det, om du nu vilde svigte den, og navnlig svigte den ved Rødding Høiskole. Bliv nu ikke vred, fordi jeg skriver dette, du har ikke givet mig mindste Grund til at nære Mistanke imod dig – og jeg gjør det ikke heller, men Fristelsen kan være farlig nok for dig, og jeg tror du vilde aldeles falde for den, dersom du gav Knudsen Afsked. Hvad jeg her har skreven er ogsaa kun min Motivering af den Afgjørelse du selv har fattet i dette Punkt – naar du skriver om Knudsens Afskedigelse: „Det kan jeg *naturligviis* ikke inlade mig paa.“ Hvad Knudsens Fordring angaar, da finder jeg den aldeles *forkastelig* – jeg veed nok han sværmer noget for dette Bonde-Monopol for Høiskoler, men det duer ikke og endnu mindre at monopolisere dem for Grundtvigianske Forældre. Du har dog maaskee stillet hans Fordring lidt paa Spidsen eller misforstaaet den noget. I det mindste vilde jeg ansee mig for at have fyldestgjort alt i den Henseende, naar jeg holdt saadanne Labaner borte fra Skolen, som forstyrre Aand og Tone der. Det er just ikke saa let, men maa vist heller ikke tages for let. Iøvrigt ønsker jeg dig Frimodighed, Kraft, Lykke og Velsignelse til din Gjerning som Høiskolens Forstander og tag mig ikke det ilde op, at jeg paa en Maade har

givet mig til at formane *dig*, dog jeg har jo kun opmuntret dig paa den Vei du allerede var besluttet at slaa ind paa midt imellem de 2 strænge Fordringer. Skal jeg sige dig til Slutning hvad jeg holder meest af hos dig, saa er det din Ærlighed og hermed være du og dine kjærligt hilset fra din hengivne

Harald Boisen.

Hils Knudsens!

R.A.

¹ Lærer Schiøtz havde ogsaa forladt skolen. I Thomsens og hans sted ansattes dyrlæge, cand. phil. D. Friis og cand. pharm. J. A. Wiinstedt, der først tiltrådte sin stilling 1/2 1857.

196. Etatsråd Chr. Flor til højskoleforstander Sofus Høgsbro.

Kjøbenhavn 6 Novbr 1856.

Kjære Høgsbro.

...

Jeg havde straks efter Modtagelsen af Deres Brev . . . haabet at kunne føje et Par Ord til om „Grundtvigs Højskole“; men det kan jeg ikke. Jeg var eengang Lørdag d. 25 f. M. derude med Grundtvig selv: uheldigvis kunde eller ønskede han ej dengang at være der mere end 1 Time (det traf accurat imellem 11 og 12), og den udfyldtes ganske med Sang under M⟨orten⟩ Esk⟨esen⟩. Siden har jeg kun været der d. 3 d. M., hvorom „Fædr.“ indeholder en tro og tilstrækkelig Beretning¹. Jeg kan altsaa aldeles ingen Mening have om det, jeg egl. ønskede at see, høre og bedømme, for at gjøre mig en klar Forestilling om Forskjelligheden af Rødding og Marielyst. Maaske jeg kan faae Lejlighed at opholde mig der en Dag, før jeg rejser hjem. Den interesserer mig meget, og jeg har ogsaa godt Haab om dens Fremgang.

...

Deres hengivne

Flor.

R.A.

¹ Fædrelandet 5/11 1856, referat af skolens åbningsmøde.

197. Banegårdsforvalter Fr. Møller¹ til forstander Sofus Høgsbro.

Flensborg 7 Dcbr 1856.

Kjære Hr. Høgsbro!

Jeg modtog idag Deres Brev af 4. ds. og seer til min ikke ringe Glæde at min gamle Plan¹ har vundet Deres Bifald og at De ikke anseer dens

Realisation for umulig. Jeg har sat mig i Forbindelse med M. Brodersen i Ballum², Refslund³, Ravn i Ribe⁴, P. Skau⁵, Schmidt i Haderslev⁶ angaaende Sagen ...

De af Dem opstillede Formaal ere just de jeg har sat mig, dog var det og er endnu mit Hovedformaal at denne Forening skulde staa i Baghaanden for at gribe til, naar alle andre Kilder skulde ophøre og Skolens Existents trues, saaledes som det desværre ofte har været nær ved ...

...

Deres hengivne

F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Fr. Møller, elev fra vintrene 1844–1846, var fra 1854 ansat ved den slesvigske jernbane. I en korrespondance med Høgsbro, der indledtes i januar 1856 og hvor Møller bekymret spurgte om skolens økonomiske stilling, udformedes tanken om en forening af gamle elever bl. a. med det formål at støtte skolen økonomisk.

² Elev 1845–1846, gårdejer i Ballum. ³ Bunde Refslund, elev 1844–1845, gårdejer i Bovlund, medlem af skolens bestyrelse til 1856. ⁴ P. Ravn fra Hammelev, elev 1844–1845, talte iflg. skolens protokol på Skamling 1845, senere teglværksejer i Lustrup ved Ribe. ⁵ P. Skau, Bukshave, elev 1844–1846, broder til Laur. Skau. ⁶ Måske S. A. Schmidt fra Haderslev (søn af tingmand J. A. Schmidt), elev 1844–1846, senere garveriejer i Flensborg.

198. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til H. C. Clemmensen.*

Flensborg 21 Dcbr 1856.

Kjære Clemmensen¹!

... Har Du aldrig følt Nødvendigheden af at samle de ældre Elever i en Forening, hvis Formaal maatte være den at virke for Højskolen og at styrke den Aand der blev *vakt* i Eleverne men som hos saa mange er udsat for at slukkes eller maaske alt er slukt? – Jeg hører Dig sige jo! et bestemt jo; et jo, der tillige siger at Du vil være med, vil være i Spidsen for at raade Bod herpaa og for at bringe Ideen til Udførelse. Jeg har confereret med Høgsbro, Thomsen og naturligviis med Flor og ikke alene fundet disses udeelte Interesse men Bistand. Men det maa være os ældre Elever der skulle sætte Sagen igang, det er os der maa vise den Aand der udgik fra Skolen og det er vor Stemmen der, naar den optræder organiseret, vil have Vægt i Sager der angaaer Skolen, og Skolens Existens har lidt et Stød og vil lide meer hvis der ikke findes en Magt, et Bolverk der kan træde til i paakommende Tilfælde. Hvad Skolen angaaer, da er Du vel eenig med mig i, at den Aand og den Retning der var i Flors Tid

var den ene rigtige og at den maa bibeholdes, Eleven maa besjæles med en sund national Følelse, en ægte Fædrelandskjærlighed, uden Pietet, men der maa meer til en (d) aandelig Mod – det Praktiske maa ikke udelades – Aand uden Krop er Intet som Krop uden Aand er en Usselhed. Er Skolen paa Vei til at skride over i et eensidigt Spor, hvis Følger ere fordærvelige, da maa *vi* dens ældre Elever træde op med vort Votum, vi maa give en moralsk Vægt i Skaalen og om vi kunne bringe det dertil – som jeg ikke betvivler – en pecuniær. Men vi maa optræde organiseret og da er en Protest af en gandske anden Betydning end den Enkelte nu kan være. Men der er ogsaa noget Raadent hos mange af os ældre Elever der kan opereres gennem en sluttet Forening. Vi have tænkt os at de fremragende Elever i en vis Kreds skulle stille sig i Spidsen for sin Kreds og *samle* de Flinke og *drage* de andre til. Disse Kredsformænd danne en Direction, der i sin samlede Optræden handler paa Foreningens Vegne, i Foreningens Navn . . .

Vil Du nu være med som jeg er vis paa, saa svar mig snarest og jeg skal da tillige give Dig nærmere Beskjed om de Øvriges Ideer, Ravn, M. Brodersen, P. Skou, Buch, Poulsen (Als)² og Flor venter jeg snart at erholde Svar fra. Høgsbro er her og Thomsen er jo boende her. – Jeg er ansat ved Jernbanen Adr. Banegaarden Flensborg.

Din hengivne Ven

F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Kopi i Fr. Møllers arkiv).

¹ H. C. Clemmensen fra Henne Mølle ved Varde var elev 1845–1846. ² Foruden nogle af de i det foregående brev nævnte gamle elever (Skou = Skau) omtales her Niels Jepsen Buck fra Seest, elev 1854–55, året efter i Skotland, derefter gårdejer i Vonsild, og Andreas Petersen Paulsen fra Tandslet, elev 1852–1853, senere gårdejer i Tandslet (død 1864).

199. Sognepræst L. C. Hagen til forstander Sofus Høgsbro.

Stepp. Frør. Prstg. 18/1 57.

Kjære Høgsbro!

...

Jeg kunde ønske, at De skriftlig vilde afgive en Erklæring om, i hvilket Forhold De troer at burde stille Dem til Rødding Skole, for det Tilfælde, at en Skole vil blive oprettet paa Graasteen. De kunde gjøre det i en privat Skrivelse til mig, som dog maatte være saaledes affattet, at jeg kunde forelægge de andre Medlemmer af Bestyrelsen den. De veed vel

forresten nok, at Deres Ytringer om denne Sag¹ var ingen af os behagelige, baade fordi de havde et Anstrøg af Fjendtlighed mod denne Skoles Tilværelse, jævnsides den Graastener, og fordi de kom frem hos en Mand, hvem vi for ikke længe siden havde overdraget den attraaede, høieste, Magtfuldkommenhed. – De maa imidlertid ikke troe, at jeg virkelig frygter for, at De vilde nogensinde for Alvor og til Trods for os, arbeide paa denne Skoles Opløsning. Jeg bør ikke tro, at De vilde gjøre det; – forresten veed De vist ligesaagodt som jeg, at et saadant Forsøg maatte strande, og kunde for Eftertiden føre meget ondt med sig. –

Lev vel, hils Deres Frue, og et godt Nytaar ønskes Dem og Deres

af Deres hengivne

L. C. Hagen.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ På Høgsbros svar af 24. januar har Hagen noteret: „Dette Spørgsmaal var foranlediget af Ytringer (ved Bestyrelsens Møde i Nov. 56) hvor han meget bestemt udtalte, at Rødding Skole burde nedlægges, dersom en Skole paa Graasteen blev oprettet.“ – Høgsbro havde 23/10 1856 skrevet til etatsråd Regenburg for at minde ham om Gråsten-sagen. Den var strandet på minister Bangs modstand, men „nu er hans plads jo imidlertid blevet besat med en mand, som . . . må antages gunstig for sagen“ (Unsgaard). Elevtallet på Rødding er stigende, men mulighederne for byggeri små, „således tror jeg, at det også fra sagens egen synspunkt er af vigtighed at øjeblikket gribes“. (Regenburgs privatarkiv i R.A.). – Høgsbro ville ikke opgive tanken om Gråsten. Jfr. brev 206, note 1.

200. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødding 24 januar 1857.

Kære pastor Hagen!

...

Med hensyn til deres ønske om, at jeg skulde afgive en erklæring om, i hvad forhold jeg tror at burde stille mig til Rødding skole, for det tilfælde, at en skole vil blive oprettet på Gråstén, beklager jeg meget, at jeg ikke kan opfylde dette ønske, da det er mig umuligt at vide, hvordan forholdene og personlighederne ville stille sig til den tid. De forhold og de personer, hvorunder skolen på Gråstén, hvis overhovedet en sådan engang kommer i stand, bliver stillet, kunne være af den natur, at jeg må foretrække at blive her, hvis jeg kan det, ja forhold og personer der og her kunne blive sådanne, at jeg må ansé det endog for min pligt mod den danske sag her i Slesvig at gøre alt, hvad jeg kan, for at blive her;

men de kunne også blive så, at jeg må og bør ønske, at tage til den ny skole . . .

...

Med ønsket om, at den gamle gode forståelse mellem bestyrelsens majoritet og mig igjen måtte vende tilbage, og fast besluttet på, til enhver tid at søge at handle efter sandhed og ret, forbliver jeg

deres hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

201. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til forstander Sofus Høgsbro.*

Flensborg 13/2 57.

Kjære Herr Høgsbro!

. . . Fra Refslund har jeg havt et Par Breve og Sagen vil komme igang om kort Tid. Jeg fatter ikke hvorledes man kan være af den Mening at Lærernes Tilstedeværelse skulde have nogen Indflydelse af en saadan Natur at den maatte ansees for at kunne tilbagetrænge vore Meninger. – Er det Aanden paa Rødding Skole at man ikke tør yttre sin Mening frit, som frie Mænd? Jeg troer det ej og derfor finder jeg at Lærerne meget godt kunne være tilstæde ved ethversomhelst Møde, enhver Forhandling; men lad det nu være som man selv tænker for godt, jeg vil ikke afgive nogen Dom over det Rette; men kun protestere mod den Mening, at Høiskolelæreres Tilstædeværelse skulde udøve et Tryk paa Meningsfrihed. Hvad Elevernes Kjendskab til hinanden angaar, da er det vel sandt at de ei have seet hinanden før, men have de drukket af det Væld der udspringer fra Rødding da have de drukket Broderskab og man behøver ei at blive hinanden forestillet.

...

De siger „kun at al eensidighed og spor af partier undgaaes“. Vort Løsen er: „For Rødding, for vort gamle Rødding!“ og hermed maa alt Partivæsen være banlyst – skal banlyses i vore Love – det er en Orm der gnaver paa alle Foreninger at der altid opstaaer Spaltninger, det maa forebygges fra først af.

...

Deres hengivne
F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

202. *Jørgen Fausbøl*¹ til *Jørgen Iversen*.

Mandbjerg den 5 Marts 1857.

Kjære Iversen²!

Ifald du skulde have sét i Avisen en Indbydelse som den nedenstående :

Rødning Folkehøjskole.

Søndagen den 8 Marts næstkommende Kl. 3. Eftermiddagen afholdes på Vennerslyst ved Åbenrå et Møde af ældre Elever fra Rødning Folkehøjskole angående oprettelsen af en forening, hvortil herved indbydes.

F. Møller   A. Paulsen   P. Raun   B. Refslund   P. Skau

så må du på ingen måder lade dig narre, da der under samme stikker en Ræv og de (t) en slem; Bunde Refslunds navn har de taget uden at spørge ham derom, og det er Thomsen og L. Skau som står som støber (af) kuglerne. Igår var Knudsen fra Rødning her hos Bunde Refslund for at tale om hvad der nu var at gjøre og de fik da det ud der af at *vi* måtte sætte et til den 15 Marts i Agerskov Kro som er en Søndag om middagen Kl. 12. Du sér jo nok at der allerede er i begreb med at danne sig to Foreninger den éne en 10 rd. forening hvor de nævnte Personer stå bag ved; den anden en dansk Forening efter Holger Danskes smag, hvor Høgsbro og Knudsen står bagved.

Nu er det min mening at du sagtens endelig møde(r) i Agerskov den nævnte dag. Hos A. T. Hansen³ har jeg været og de på Vestkysten skal nok give møde. Når du så kommer kan du få følgeskab med A. D. Hör-lück⁴ hos Rudebæk⁵ i Aabenrå og Nis Kallesen⁶ i Lérskov. Tag nu sagtens de Elever med i din omegn som du mener interiserer sig for sagen . . .

Du hilse fra din Ven

*Jørgen Fausbøl*⁷.

L.A. Sønderjyll. (J. Fausbøls privatarkiv: Forskell. vedr. Rødning Højskole).

¹ Jørgen Fausbøl fra Mandbjerg, Branderup S., var elev 1855-56, senere ejer af Branderup Mølle. ² I Svejrup, Felsted S., elev 1855-56, fra 1902-14 formand for den nordsløvigske skoleforenings tilsynsråd. ³ Andreas Tyssen-Hansen fra Forballum, elev 1852-53, senere (1899-1910) formand for den nordsl. Skoleforening. ⁴ Fra Rurup, Branderup S., elev 1853-54, senere (1881-88) landdagsmand i Berlin. ⁵ Jakob Jørgen Rudbeck fra Grarup ved Haderslev, elev 1851-52. ⁶ Nis H. Callesen fra Lerskov, Ø. Løgum S., elev 1853-54. ⁷ Omtrent ligelydende breve til Jens Smidt i Østerlindet og Terman Mikelsen (Tobiasen) i Nr. Farup, skrevet samme dag, findes i Fausbøls arkiv.

203. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til Niels Buch, Vonsild.*

Flensborg 12 Marts 1857.

Herr Niels Buch! ¹

Indlagt sender jeg en Copie af et Brev til vor Medelev J. Hansen i Tarum Mølle ved Varde². Indholdet gjælder Dem imidlertid ogsaa og jeg vil derfor bede Dem at betragte samme som rettet til Dem. Jeg skal tilføie, at P. Skau paa Bokshauge, Fjelstrup Sogn er een af Indbyderne og tager ogsaa fat i den Egn for at samle en Kreds. – Eskild Skau i Sommersted³ arbejder der, P. Raun i Ribeeegnen, jeg her, Sundeved, A. P. Poulsen Tandslet for Als. – I Egnen omkring Kolding findes en meget betydelig Antal Elever og denne Kreds vil altsaa være af Betydning. Jeg var iaftes hos vor forhenværende Lærer Thomsen og er det navnlig gennem ham at jeg er bestyrket i den Tro, at De⁴ vil nok i Hjarup, Seest, Skanderup, Vamdrup etc? Naar nu saa er, hvilket som sagt er mit Haab, saa vilde det være mig kjært at erholde lidt Underretning fra Dem om Sagens Gang og jeg vilde navnlig bede Dem om at træde i Forbindelse med vor Medelev P. Skau paa Bokshauge. Vi have vor Styrke nede imellem Haderslev og Kolding, det er derfor i disse Kredse at jeg forventer vor Foreningsaand uddanne sig saaledes at vi ikke – skjøndt Flertallet – skulle blive overfløiede af de færre, men ulige virksomme og sammenholde⁵ Elever paa Vestkysten, navnlig Lygomplosteregnet. Disse hænge sammen som Beg og vi maa gjøre det samme. –

Deres hengivne Medelev

F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Kopi i Fr. Møllers arkiv).

¹ Jfr. brev 198, note 2. ² Jfr. brev 193, note 1. ³ Yngre broder til L. Skau, elev 1850–51. ⁴ Skrivefejl for: de. ⁵ Således stavet.

204. *A. D. Hørlück til forstander Sofus Høgsbro.*

Aabenraa d. 15 Marts 1857.

Kjære Hr. Forstander Høgsbro!

...

Sidste Søndag afholdtes det Møde paa Vennelyst, angaaende den Forening der skulde stiftes af lutter ældre Elever. – Til Mødet mødte ialt tolv, ikkun et lidet Antal, og hvoraf vi otte vare Vestslesvigere, den niende nemlig Raun fra Ribe, henregner jeg til Østslesvigerne, da han og de Østslesvigere der vare, med Undtagelse af Paulsen fra Als, meente at Foreningens Formaal skulde være at samle et Pengefond og at den

ellers ikke kunde være til nogen synderlig Nytte, men da Vestslesvigerne havde Overvægten vandt deres Paastand, og der blev altsaa en Forening stiftet i den Betydning, at de skulde stræbe at virke i den Retning Højskolen virkede og siden en eller to Gange om Aaret forsamles i Rødding, for der at samtales om hvad der foregaaer rundt om i de forskjellige Kredse. –

...¹

Deres forbundne

A. D. Hørlück.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ I slutningen af brevet bemærker Hørlück, at det er en fornøjelse at se, hvor det tyske sprog fortrænges af det danske; der er håb om, selv om der skal held til, at det kan nå sin gamle grænse.

205. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til forstander Sofus Høgsbro.*

Flensborg 18 Marts 1857.

Kjære Hrr. Høgsbro!

...¹

Jeg hørte på forsamlingen at den finansielle status på skolen er så ypperlig – og at De er en reen hexemester til at skaffe penge. Jeg kan ikke nægte, at det er glædeligt over al måde og jeg kan ikke tilbageholde at gratulere Dem. Halvdelen af vor forenings øiemed (næsten) er jo derved overflødig. – Det var da måské og derfor at de fra vesteregnen ikke ønskede noget fast årligt bidrag til et fund for onde tider . . .

Jeg må tilstå at der er et mageløst åndeligt liv i de elever de(r) fra Vesteregnen var ved mødet, og det er mig et bevis på hvad hyppige sammenkomster bevirker, og disse vil vist letteligen komme istand når vi have inddelt os i kredse. Når nu de yngre, komme ganske frisk fra skolen og slutte sig til os, så måtte det være rént bandsat om der ej måtte røre sig et friskere liv iblandt os end man hidtil har mærket.

Deres med hilsen

F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Møller omtaler mødet på Vennelyst og beder Høgsbro om en fortegnelse over elever, der har besøgt højskolen „siden den Florske (1854)“.

206. *Forstander Sofus Høgsbro til professor H. N. Clausen.*

28-3-57.

Højærværdige hr. professor!

...

Således som sagerne nu stå, er tilstanden meget pinlig for mig idetmindste. Skolen går godt, de ny lærere ere særdeles vel skikkede for den, der melder sig elever i større antal end vi kan rumme og ønske; der er i forskellige retninger meget at arbejde for, såvel på skolen som udenfor den, jeg har lyst og mod dertil og ser tildels midlerne, men må møjsommeligt kæmpe for at skaffe det fornødne til veje til den daglige gjer-ning og må opgive sågodtsom alt, hvad der går ud derover¹.

R.A. (Koncept i Høgsbros arkiv B.)

¹ I det foregående har Høgsbro takket for skandinavisk litteratur, der er skænket til skolen, og omtalt Gråstenplanen, hvis opsættelse hæmmer skolens udvikling, der ellers har gunstige vilkår bl. a. p. gr. a. at „den Angler Skole er gået ind“ (den tysksprogede højere bondeskole i Ørsbjerg, Tøstrup S., oprettet 1845). – Endvidere omtales de gamle elevs beslutning om at danne en forening, der vil holde møde 25/7 ved uddelingen af Clausens legatbøger.

207. *Redaktør P. Larsen¹ til forstander Sofus Høgsbro.*

Møgeltønder d. 28. Marts 1857.

S.T. Hr. Forstander Høgsbro /paa/ Rødding Høiskole.

... Hvad Skolens Avertissementer angaaer, da vil jeg med Fornøielse optage dem gratis. Jeg skal ved samme Leilighed tillade mig at gjøre Dem opmærksom paa, at nogle Notitser om Rødding Høiskoles Virksomhed og muligt om dens nærværende og tidligere Tilstand, Elevantal etc. vist vilde være gavnlige her paa Egnen, fra hvilken Høiskolen vistnok ikke har havt eller har mange Elever, og jeg til min Forundring hører, at Man baade i Emmerlev og i Møgeltønder Sogne har sendt sine Sønner til den nu ophævede Skole i Tøstrup i Angel².

Deres ærb.

P. Larsen.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Bogtrykker Lars Peter Larsen, Møgeltønder, havde den 1. november 1856 begyndt udgivelsen af „Den vestslesvigske Tidende“ med indgangsartikel af seminarielærer Cornelius Appel. ² Jfr. foregående brev, note 1.

208. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødding d 29 marts 1857.

Kære hr. pastor Hagen!

...

Wüinstedt¹ agter efterhånden at rydde planteskolen ved bortsalg og udplantning, da han mener, at haven bør anvendes til skolens og ikke til omegnens brug, altså f. e. til at foretage podning, dyrkning af planter til brug for undervisn. og lign., og det er vel rettest at lade ham have fri rådighed derover. – Han synes at være meget vel skikket til sin plads og ligesåvel at vinde elevernes som sine medlæreres yndest. –

Friis² er vistnok flink som lærer og vist også dygtig som dyrlæge, men af en underlig stiv natur, der støder folk fra ham og gør det vanskeligt for ham at få praksis. Dog tvivler jeg ikke om, at han med tiden vil få den, når han blot kan holde pinen ud.

Halberg erklærede i en skåltale ved vore offentlige foredrag (som på grund af det uheldige vejr kun var sparsomt besøgte), at det jo var urigtigt, når så mange og også han forrige år havde villet snakke med om skolens anliggender. Man så jo nu, at det var gået godt, og at det var meget bedre, at de alene styrede, som forstod det osv. – Den egentlig thomsenske fraktion vil imidlertid endnu ikke slå sig til ro, men har ladet mig vide, at samtlige flensborgske medlemmer vilde træde ud i år, fordi jeg ikke havde afskediget Knudsen. Det var nok også den, der søgte at vinde den påtænkte elevforening for sine planer, men ved Østerboernes ligegyldighed og Vesterboernes årvågenhed aldeles blev slået af marken, – skjönt den nok endnu ikke har opgivet håbet³.

Gråstensagen synes at falde hen. Clausen har tilskrevet mig, at han „har gjemt den, – men ikke for at lægge den til hvile“.

...⁴

Knudsen har efterhånden påtaget sig mere og mere af den daglige detail såvel med hensyn til jordarbejde, bygninger og tjeneropvarning som med tilsyn til inventar og lign. og jeg idetmindste er meget vel tilfreds dermed. Jeg vil naturligvis heller end gjerne give slip på alt sådant, når der er pålidelige folk, som vil påtage sig det. –

...

Knudsen rejser til København Langfredag for at gøre sig bekendt med Grundtvigs og Stephensens højskoler⁵, og kommer først hjem 12 dage derefter. –

Også jeg har haft stor opfordring til at tage til København for at kunne udvirke noget mere til fordel for skolen, men jeg har ikke kunnet få mod

på det. Måské er det, fordi jeg ældes før tiden. Jeg forlanger nu, at skolen skal kunne tale for sig selv uden min hjælp.

Det skandinav. bibl. fik vi da løfte på i udvalg efter et forslag af mig til prof. Clausen. Jeg har idag efter opfordring sendt ham en fortegn. over de norske og svenske bøger, vi allerede har, som jo ikke ere mange . . .

...

Deres hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹⁻³ Jfr. brev 195, note 1. ³ Thomsen havde nær føling med de gamle elever, bl. a. Fr. Møller. Han blev æresmedlem af kredsforeningen for Als, Sundeved og Angel. ⁴ Det udeladte handler om en vej, der skulle føres forbi skolen, en sag, der efter Høgsbros mening har skaffet ham „endnu flere fjender“. ⁵ Grundtvigs Højskole på Marielyst, åbnet novbr. 1856, og Hindholm Højskole (fra 1852). Dens grundlægger var A. Stephansen.

209. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til forstander Sofus Høgsbro.*

Flensborg. 14 Mai 1857.

Kjære Herr Forstander!

...

Jeg veed ikke, om jeg glemte tidligere at sige at vi paa Mødet i Venne-lyst bleve enige om at „Vestslesvigs Tidende“ skulde være det Blad vi ville betragte som det Organ gjennem hvilket vore fremtidige Meddelelser om Foreningsværket etc. etc. skulle skee og at vi derfor ogsaa ville virke af al Evne for Udbredelsen af dette Blad blandt os selv og vore Medborgere. Som jeg hører fra Redacteuren gaaer det ypperligt, Abonnementsantallet stiger Dag for Dag. Men Bladet vilde kuns være halvt tilfredsstillende for vor Forening om ikke vi i dette kunne finde Alt hvad der vedrører Høiskolen og det er derfor at jeg tillader mig (at bede Dem) at fatte lidt Godhed for vort Blad og at lade det faa saadanne Meddelelser fra Dem som De hidtil har tilstillet „Dannevirke“ og som vedrører Skolen eller dens Aand. – Hvis De bevilger mig denne min Bøn, da ville vi have et complet Rødding Høiskole-Blad, et Blad, der arbejder for Skolen og under Inspirering af Skolen. –

...

Deres meget hengivne
F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

210. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til forstander Sofus Høgsbro.*

Flensborg 9/6 57.

Kjære Herr Forstander!

...

Vi maatte naturligviis have fælleds Middagsbord og *lidt* Punsch, men hvem kan sige hvormange der kommer?¹

Men nu kommer egenlig det kildne Punct jeg vilde skrive om. At Schmidt² blev designeret til at modtage Saxe Runemester, det finder jeg ønskelig, men at jeg skulde ogsaa have et Exemplar det er mindre heldigt, Hvorfor? Deels fordi Saxo var min Barndomslekture, deels fordi det var mig der ifjor bragte Sagen paa Bane om at de „vormärzliche“³ Elever ogsaa skulde være med; at nu mine Fæller fra Skolens første Aar komme i Betragtning var mit Ønske, min Bøn, men ingenlunde at jeg skulde være den der kommer i Betragtning, om end Saxe er mig aldrig saa kjær. Betænk dette vel, ville vi ikke, De og jeg komme til at staa mærkværdig skjævt ved Sagen, nu kommer vort Foreningsvæsen ovenikjøbet til, hvori jeg jo slet ikke behøver at nægte at jeg hidtil er Hovedmanden, Drivefjederen...⁴

Deres hengivne

F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Til en festlighed, hvor H. N. Clausens legat skulle uddeles. ² S. A. Schmidt, jfr. brev 197, note 6. ³ Det var tanken, at eleverne fra før 1848 ikke skulle tages i betragtning ved uddelingen. ⁴ Møller fik trods sin indsigelse legatet.

211. *Forstander Sofus Høgsbro til bestyrelsens formand, sognepræst L. C. Hagen.*Rødding højskole
d. 29 juni 1857.

Til formanden

for

bestyrelsen for Rødding højskole.

Da de 2 ny lærere havde opsagt deres stilling, hvis de ikke fik et tillæg i lønning;

da jeg anså det uheldigt, hvis skolen igjen i år skulde skifte lærere og den nys begyndte rolige gang måské igjen afbrydes;

...

og da tiden ikke godt tillod at vente, til et bestyrelsesmøde kunde komme istand, især da nogen tid var hengået i den tanke, at Gråstén mulig kunde erholdes til efteråret og forholdene derved aldeles forandres:

har jeg sét mig nødsaget til at love cand. pharm. *Wiinstedt* fra 1 novbr. et tillæg af 100 rdl. årlig og cand. phil., dyrlæge *Friis* for indeværende år et overordentligt tillæg af 100 rdl. uden forpligtelse for fremtiden . . .
 . . .¹

Dette undlader jeg ikke herved i henhold til bestemmelseernes § 3 at meddele den ærede bestyrelse.

Ærbødigst

Sofus Høgsbro.

K.B. (Ny kgl. Saml. 1764 fol.).

¹ I det udeladte meddelte Høgsbro, at han havde søgt Undervisningsministeriet om forskud på 1000 rbd og om lån på 6200 rbd, da et sparekasselån er opsagt og skolen ikke har kunnet få ny lån til dækning af udgifter ved jordkøb, dræning og mergling.

212. *Hans Laurids Enevoldsen*¹ til *forstander Sofus Høgsbro.*

Langkildegård² d. 26 Juli 1857.

Høistærede Hr. Cand. Høgsbroe !

. . . Siden jeg forlod Skolen er min Interesse stegen for den, og jeg lytter med Begjærlighed til de enkelte Lyd, der undertiden høres derfra. En Strid var der engang veed jeg, men jeg kunde ikke rigtig faae nogen Klarhed i den Sag; dog troer jeg at det seirende Parti var det og er det, som skal holde Skolen oppe med Tidsaanden . . .

Forleden kom der en ældre Elev, nemlig Bøttger³ fra Angeln, her til Gaarden i Handelsanliggender, og af ham hørte jeg, at der, den 25 Juli skulde afholdes et Møde paa Høiskolen af de gamle Elever, for om muligt at danne en særskilt Forening for Rødding-Folkehøiskole; jeg havde stor Lyst til (at) komme der, saa Pligtfølelsen slet ikke behøvede at komme frem; men samme Dag skulde vi begynde Høsten, saa jeg maatte blive hjemme med min Utaalmodighed. Med Foreningen for Rødding-Høiskole gaaer det slet ikke, som jeg mener det skulde, det gaaer saa trægt og dødt, at den næsten ligesom har glemmt sin Tilværelse. Af saadant Noget er næsten alle Elever blevet paavirket, mig selv med; og jeg troer at Grunden er, at Elevernes Sympathier for Høiskolen ikke stemmer overeens med de andre Forenings-Medlemmers, og idet saadanne unge Mennesker bliver spredt omkring over hele Landet uden nogen indbyrdes Forening, saa sygner de hen og bliver til eet med alt det Øvrige. Jeg vilde meget ønske, at der kunde komme en levende Forening istand mellem Eleverne, som umulig allene kunde blive til Gavn for Høiskolens Existents, men vilde blive en levende Budstikke, der

vilde bringe Bud om Land om hvad der virkes og rører sig paa Rødding-Høiskole og umulig var det vel ikke om en saadan Forening kunde sætte en Smule Liv i den „Gamle“ . . .⁴

Deres ærbødigst hengivne

Hans Laurids Enevoldsen.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ H. L. Enevoldsen fra Skodborg, elev 1851-52. ² Langkildegård, Lunde s., Svendborg amt. ³ Fr. Nik. Böttger fra Kværn, elev 1854-55, fik H. N. Clausens legat ved dets første uddeling 1855. ⁴ Rødding Høiskoles Elevforening blev stiftet den 25. juli 1857, jfr. næste brev.

213. *Højskolelærer, cand. theol. J. L. Knudsen til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødding 27 Juli 57.

Kjære Hagen!

Forat begynde med det Sidste, saa blev da Østerbo-Eleverne pænt aalede i Forgaars. Ved Afstemning om, hvorvidt der maatte være Andre end Elever tilstede (det første Punkt, Jætteerne stred for) stode 23 Stemmer mod 23, men Offentlighed af Forhandlingerne blev Resultatet.

In parenthesis, var Schiøtz tilstede og brændte øjensynlig for de hemmelige Forhandlinger.

Man nævnede et Par Gange „Rødding-Aanden“, men en tidligere Elev, Lars Frederiksen¹ fra Fyen, som vidste, hvad Stikordet skulde betyde, lyste det op, og lyste det hjem, med den Bemærkning, at var det andet end „den danske Folkeaand“, da var det en Uting, og derfor skulde man nævne Barnet ved sit rette Navn. Derpaa fremlagde (efter Opfordring af Østerboerne) B. Refslund indlagte „Udkast“, som efter en Debat, der varede i ikke faa Timer, og fortsattes efter Middagsbordet, blev til Lov². Efter at man havde været nærved at ville danne 2 Foreninger, bragtes (jeg troer, paa Forslag af Høgsbro) Enighed til Veje, ved at stryge de 2 sidste Linier af § 2. B. Refslund havde optaget dem alene, forat tilfredsstille Østerboernes Sværmeri for at tage „Beslutninger“ og udstede Resolutioner; men da de ikke kunde faa det maget saadan, at de (i Overensstemmelse med Stykket fra „Rødding-Egnen“, i „Dannevirke“ for Pindse-Løverdags)³ kunde sidde hjemme og med Stemmesedler regjere Høiskolen, saa vilde de slet ikke høre noget om „Beslutninger“, og egentlig kun for dog at komme (idet mindste i Folks Omdømme) et Hanefjed videre end paa Mødet p. „Vennelyst“ d. 18de Marts⁴, gik man ind paa disse Love, som, efter deres Skjøn, var saa gode som slet ingen.

Meget morsomt kunde jeg om det Enkelte fortælle, men maa indskrænke mig til den summariske Bemærkning, at vore unge Venner viste sig som kjønne levende smaa Danskere, medens deres Modstandere (f. Eks. Skau'erne) producerede sig som rigtige Tossehoveder og Jætter, der kun forstod sig paa det Øjensynlige og Haandgribelige, og mente at Aand er = Vind. De forregnede sig imidlertid, og fik ved alle vigtige Leiligheder Munden lukket, saa de maatte stikke Piben ind.

Valgte til „Bestyrelse“ blev: B. Refslund, Fr. Møller, P. Skau. Næst efter ham havde Hans Aagesen⁵ flest Stemmer.

...

Din hengivne

J. L. Knudsen.

K.B.

¹ Lars Frederiksen fra Ryslinge, elev på Kolds skole 1849–50, i Rødning 1853–54, senere friskolelærer. ² De første to paragraffer i „Vedtægter for Rødning Høiskoles Elevforening“ lyder: § 1: Foreningens Formaal er at udbrede Liv og Lys i folkelig dansk Aand og derhos at støtte Rødning Høiskole til at fortsætte sin Virksomhed i samme Aand. § 2: Som Midler til at naa Foreningens Formaal ville Medlemmerne, enhver i sin Kreds, efter Evne stræbe at faa Sammenkomster istand og paa disse ved Sang, Tale og Læsning søge at oplyse sig selv og Andre. I samme Øiemed holdes der aarlig 1 Møde (Fælledsmøde) i Rødning, om muligt paa Høiskolen. – Arsbidraget bestemtes til 2 mark. ³ Dyke 30/5 1857. ⁴ Mødet var 8/3. ⁵ Hans Aagesen Knudsen, elev 1846–48, søn af Knud Knudsen, Trøjborg. Fr. Møller blev foreningens formand.

214. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til gårdejer Niels Buck.*

Flensborg 28 Juli 1857.

Kjære Ven Buck!¹

Jeg fik ikke Leilighed til at tale med Dem efter at vi kom til den saakaldte Enighed². Jeg skal nu faa de faa og ufuldstændige Vedtægter trykkede. De vil nu ikke glemme, at Stridsæblet hvor og paa hvilken Maade Afstemning og Beslutning kan tages er et fra Vedtægterne indtil videre udelukket Punct, hvorved vort Modparti troede ikke at have opgivet noget, endskjøndt det dog vel ligger lige paa Haanden at den Ting er *opgivet* som ei er *optagen*. Vi have saaledes ved en Enstemmighed faaet det opnaaet som man i Timer nægtede os og som giver os frie Hænder saa vi intet meer kan ønske i den Retning. Vort 2 Marks Bidrag vil da ikke holde Nogen tilbage fra at tiltræde vor Forening og saa vil den blive talrig og om vi faa lidt pustet til Livet – virksom og kraftig – det er mit Haab.

...

Glem heller ikke at det nye Blad Vestslesvigs Tidende bliver af os betragtet som vort Organ og at man forhaabentlig deri vil faa Alt der omhandler Høiskolen og Foreningen.

Deres med Hilsen hengivne

Medelev etc.

F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Kopi i Fr. Møllers arkiv).

¹ Jfr. brev 198, note 2. ² Ved de gamle elevvers møde i Rødding 25. juli.

215. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødding d. 9 august 1857.

Kære pastor Hagen!

Jeg må bede dem meget at undskylde, at jeg først nu sender dem planerne til en udvidelse af bygningerne og det endda så ufuldkomne. . . . jeg forstår ikke, hvordan vi skal få penge. Fagre ord er der nok af, men opofrelse i gjerning er sjelden. For et par dage siden modtog jeg afslag på mit andragende om 6200 til låns af undervisningsministeriet, og jeg véd nu ikke, hvordan vi skal få dem endsige mere. Elevantallet er over al forventning: allerede alt besat; og dog er nu først egentlig tiden, da anmeldelserne pleje at begynde. Men hvad hjælper det, at skolen går fremad og vinder almindelig anerkjendelse, når den bestandig skal plages af næringssorger, og trues med at måtte sælge sin ejendom for at slippe sine kreditorer. Jeg er for tiden meget mismodig derover. . . .¹

Løvrigt er min stilling så anstrengende, at mit helbred lider derunder, og ledsaget af såmange store og små vanskeligheder, at jeg tit sukker under trykket af dem. *Nu da skolen efter den overstandne krise er bragt i god gang og synes at have fremtiden for sig, tør jeg måske også betragte min gjerning ved den som i det væsentlige fuldført og tænke på at finde en anden passende virksomhed for mig. – Også derpå vil jeg tillade mig at forberede dem.*

Levvel! Deres hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Det udeladte handler om byggeplaner og om skolens pengeforlegenhed.

216. *Nis H. Callesen¹ til forstander Sofus Høgsbro.*

[Lø]erskov² d 16 Aug. 1857.

Høitærede Lærer!

. . . Det blev som sagt til Intet med at skaffe Dem en Elev; Forældrene vilde, da det kom til Stykket, ikke af med ham, og selv havde han heller

ingen Lyst ; visse Folk er, som jeg skrev til Knudsen, *Stude heelt igjen-nem*. Hvis De foruden Fripladsen kunde givet Slynglen en 20 Specier i Tilgift, saa vilde det vistnok bedre gaaet an, thi Specier er desværre det eneste, hvorefter mange tragte. – Jeg opgiver nu næsten Haabet om at forskaffe Dem nogen Elev her fra Egnen, thi Specier er det Eneste, som kan sætte Liv i Folket her . . . – Lyngby³ har været her idag ; han kom igaaraftes hertil fra Flensborg, og tog atter i Middags tilbage dertil, for i Morgen at reise til Kjøbenhavn. Den stakkels Mand gik igaaraftes vild fra Aabenraa hertil, og gjorde en Omvei, der var tre Gange saa lang som Veien fra Aabenraa hertil ellers er. Derfor kom han heller ikke hertil førend det var meget sildigt, og de fleste vare i Seng, og min Moder da ogsaa. Dette var lidt ubehageligt for begge Parterne, og især for mig, som, ihvormeget det end generede mig, strax maatte bede ham, et mig helt fremmed Menneske, om at være sagte for ikke at vække min Moder . . . Han syntes imidlertid ikke at tage mig det ilde op, og jeg fik min Søster af Sengen, for at lave ham en, om end ikke videre udmærket Aftensmad, derpaa snakkede vi en Timestid, hvorpaa vi gik til S[engs, og] han maatte desværre ogsaa, fordi vi ikke havde ventet ham, tage til Takke med et ikke videre udmærket Natteleie. Vi talte nu sammen hele For-middagen, og jeg lærte at kende hvorledes han betegner de forskjellige Lyde⁴. De maa rigtignok sige at han har megen Interesse for sit Fag, thi han talte ikke om andet hele Tiden . . . Imidlertid fulgte jeg ham et godt Stykke paa Veien efter Aabenraa, for at han ikke atter skulde komme paa en gal Vei. Jeg kan nok [for]staa, at hvad der engang om vore Dialekter [kan] komme fra ham, det vil blive meget grundigt og fuld-stændigt, og langt bedre end Melbys⁵. Jeg har megen Glæde af at have lært ham at kjende ; ved første Øiekast syntes jeg han saae saadan lidt sær ud, men siden bemærkede jeg at det kom af hans uhyre Kortsynet-hed, og jo længere vi talte sammen, desmere maatte jeg holde af ham, og da jeg i Middags skiltes fra ham, var det med den Overbeviisning, at jeg tog Afskeed med en urimelig rar Karl . . .

...

Deres hengivne
Nis H. Callesen.

L.A. Sønderjyll. (Rødning højskoles arkiv).

¹ Om Callesen se brev 202, note 6. Han var kun 20 år, en af skolens dygtigste elever. Han havde tidligere via Høgsbro og J. L. Knudsen sendt Svend Grundtvig dialektudtryk og viser. ² På to steder er brevets kant beskadiget. ³ Sprogforskeren K. J. Lyngby, der på optegnelsesrejser i Sønderjylland samlede stof til sin „Bidrag til en sønderjysk sproglære“ (1858). Han er sikkert af Høgsbro blevet henvist til

Callesen, hvem Høgsbro havde opfordret til at samle karakteristiske ord fra „vort simple Sprog“. ⁴ Lyngby havde året før skabt en letfattelig lydskrift. ⁵ Callesen har tænkt på C. Molbech, der i 1841 havde udgivet „Dansk Dialect-Lexikon“. Præsten Mads Melbye var ikke sprogmænd.

217. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

d. 6te Sept. 57¹.

Kære pastor Hagen!

Mit sidste brev² var rigtignok skrevet i en noget nedtrykt sindsstemning. Det forekom mig, at jeg i min dog hverken lette eller behagelige virksomhed ikke mødte den understøttelse, påskønnelse eller endog blot velvillie, som jeg med billighed kunde gøre krav på, og jeg tænkte derfor for alvor på at søge en af de ledige pladser i Sorø; men efter nogen tids nærmere overvejelse fandt jeg dog, at jeg endnu en stund burde holde ud her i håb om bedre tider og lagde mit brev til Sorø tilside.

...³

Levvel! Deres hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Datoangivelsen er tilføjet med blyant. ² 9/8 1857. ³ I det udeladte anføres muligheder for at klare skolens økonomiske vanskeligheder, og det nævnes, at der har meldt sig 40 elever til vinteren.

218. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødding 6 oktbr. 1857.

Kære pastor Hagen!

...¹

Jeg er . . . mere og mere kommet til den overbevisning, at der ikke fra de nu herskende mænd kan ventes den understøttelse for den folkelige oplysningssag, som jeg med rette tror den har krav på, og at det derfor især er fra rigsdagen, man skal vente det nødvendige tilskud. Derfor frygter jeg også mere og mere for at tage mod Gråsténbygningen, hvor man måské vil pålægge sagen sådanne indskrænkninger, at den måtte blive en hel anden, for at kunne passe til den. Skjønt jeg ikke véd, hvorvidt de eller den øvrige bestyrelse er tilfreds dermed, må jeg dog udtale, at jeg for nærværende øjeblik er mest tilbøjelig til at blive her i Rødding, hvis jeg overhovedet skal vedblive i denne virksomhed.

...

Deres hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ I det udeladte er omtalt, at Knud Knudsen har lovet 500 rbd til bygninger og at Hagen vil låne skolen 6500 rbd. Jfr. brev 221.

219. *Forstander Sofus Høgsbro til professor H. N. Clausen.*

20-11-57.

Højærværdige hr. professor!

...

Minister *Unsgård*¹ har lovet at ville forelægge sagen² for rigsrådet, og han syntes i det hele at interessere sig meget derfor. Minister *Hall* og etatsråd *Regenburg* syntes at finde det tvivlsomt, eller usansynligt, at rigsrådet vilde gå ind derpå. I *Flensborg* mener de indflydelsesrigeste mænd efter sigende, at man hellere må få en agerdyrkningsskole oprettet i Angel, og derfra næres nok endnu en del misstemning mod *Rødding* (dr. *Poulsen* udmeldte sig ifjor af højskoleforeningen og *Garlieb*³ og *Wolfhagen*⁴ har gjort det samme i år). Jeg er herved og ved andre omstændigheder kommet til at frygte for, at det endnu vil trække ud i flere år, inden regeringen vil overlade os den nu unyttige slotsbygning på sådanne betingelser, at vi kan være tjente med den. Men imidlertid bliver det på grund af det tiltagende elevantal hvert år mere nødvendigt for os at udvide bygningerne her og derved gøre det opbrud, der dog vist engang må komme, besværligere og bekosteligere.

Bestyrelsen her, som ikke ønsker nogen flytning, synes ikke ugjerne at se vanskelighederne for den. Jo mindre villige andre viser sig til at understøtte skolen, des mere rede er den dertil. *Knud Knudsen* har givet 500 rdl. og *Hagen* har lånt 1300 rdl. til ny bygninger og om 10 dage skal der holdes et møde for at tage bestemmelse om disses udførelse. Var der nogen sikker udsigt til snart at kunne få en skole på *Gråstén*, vilde jeg modsætte mig udvidelsen af denne, men da det desværre ikke er tilfældet, sér jeg ikke anden udvej, end at gå ind derpå under den betingelse, at det i det forestående rigsråd ikke bliver foreslået og vedtaget at overlade os *Gråstén* på tålelige betingelser.

Således tror jeg, at sagen nu er kommet til et, idetmindste foreløbigt afgørelsespunkt, og at skolen, hvis ikke *Gråstén* i vinter bliver overladt den på nogenlunde gunstige betingelser, i flere år vil blive her og år for år mere befæstet til skade, som jeg antager, for den tanke, den skylder sin tilværelse.

R.A. (Koncept i Høgsbros arkiv B.)

¹ Fælles-indenrigsminister i ministeriet *Hall*. ² *Gråstensagen*. ³ *K. W. Garlieb* var politimester i *Flensborg*. ⁴ *F. H. Wolfhagen* var fra 1856 minister for *Slesvig*.

220. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til forstander Sofus Høgsbro.*

Flensborg 20/11 57.

Kjære Herr Høgsbro!

...

Med særdeles Glæde seer jeg at De har et stort Antal Elever iaar¹, mærkelig nok endnu altid saa faa fra Syden eller Mellemslesvig, skulde det ei ligge i at Præsterne ei tage sig saadan af den Sag som de i Danskhedens Interesse burde. - . . .

Deres hengivne
F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Skolen havde vinteren 1857-58 48 elever.221. *Sognepræst Fr. Helweg til etatsråd Chr. Flor.*

Haderslev d 5 Decbr 1857.

Kjære Etatsraad Flor!

Nyelig hjemkommen fra et Rødding Directions Møde maa jeg dog give Dem Rapport om Sagerens Stilling, i finansiell, intellectuel og moralsk Henseende.

Det Finansielle ved Sagen er nu først og fornemmelig dette, at der var os Penge opsagte som stode i Ribe Sparekasse. Istedetfor faae vi et Laan af Hagen (hans Datters Penge) paa 6500 Rdlr, og desforuden forærer Knud Knudsen os 500 Rdlr. Desforuden ville vi fremdeles søge at sælge et fraskilt Stykke Jord („Kirkens Skov“) . . .

Hvad nu Skolens aandelige Side angaaer, saa er dens Tilstand i det Hele tilfredsstillende. Den ypperste Kraft er Knudsen, - han repræsenterer det egentlig aandelige Element i Underviisningen. Han har Gemyt og Poesi; er maaskee lidt for tilbøielig til at lade disse løbe af med sig og er bagefter vred, naar han saaledes løber fra de andre, navnlig Eleverne. Han holdt for Bestyrelsen et lille Foredrag angaaende Skolens Vilkaar og hans Opfattelse af dens Opgave og Stilling til samme; det var ganske fortræffeligt. Ogsaa hvad jeg i Skolen hørte af ham var godt. Han er den eneste, der egentlig er fortrolig med Grundtvigs Tankegange. - Høgsbro savner Poesi, Gemyt, Tro, tre slemme Mangler. Forøvrigt er han en dygtig Lærer med Kundskaber, Sands for Elevernes Modtagelighed og Smag til at behandle det godt for dem. Det er et Lys med Skin men uden Varme; men De kjende ham jo fuldt saa godt som jeg. - Wiingaard¹, Naturmanden, er netop Natur-Mand; hvad det aandelige

Element, det Grundtvigske, skal sige, veed han ikke; dog klages der ikke over nogen Opposition fra hans Side. Forøvrigt synes han at være fortræffelig, velbevandret i sine vidtstrakte Fag og mere til, livlig og udrustet med ikke ringe Læregaver. Han maa ubetinget regnes for en Acquisition; jeg antager, at de Fag aldrig have været i bedre og mere passende Hænder (thi med Paulsen vilde det under almindelige Forhold ikke have gaaet). – Veterinæren² er vistnok upaaklagelig i sit Fag men han har ondt ved at faae Progres³ og vil neppe kunne holde sig.

Det Moralske – som jeg har kaldt (det) – er det mindst glædelige ved Sagen, men med Moralen skorter det saa tidt at vi ikke regne det som det bør regnes. Med det Moralske mener jeg hele Forholdet imellem Lærerne indbyrdes og imellem Forstander og Bestyrelse. De husker med hvilken Magt Høgsbro blev udrustet; han bruger en lille § fra Exekutivmagten og det gjør han gjældende imod Lærere og Bestyrelse. Hvad Forholdet til Lærerne angaaer, saa kniber det jo lidt med Knudsen, imidlertid ved dennes Klogskab – som han virkelig synes at have, nemlig en god Klogskab, medens Høgsbros ikke altid er den gode – gaaer det uden Skandale og Brud. Derimod kom det paa et hængende Haar dertil med Forstander og Bestyrelse hvoraf Hagen-Kloppenborg, og heller ikke jeg kan billige Høgsbros Forhold. Han forlangte nemlig at staae for Opførelsen af Bygningerne i Sommer. Det kunde han efter Forfatningens Bogstav, men Bestyrelsens Medlemmer sagde sig saa fra at ville have med Byggevæsnet at gjøre anderledes end som Forfatningen hjemlede: Controlerende. De forbeholdt sig at syne Høgsbros Indkjøb. Han kom i Vinden ved denne Erklæring, og *Hagen* blev ikke lidet vred paa ham. Min Bekymring er især denne, at det vil gaae ud over Bygningerne og at Trætten vil koste rede Penge. Saaledes ender Moralen i det Finansielle. De har da i Korthed Udbyttet af det hele Møde.

...

fra Deres hengivne
Fr. Helweg.

K.B.

¹ J. A. Wiinstedt. ² D. J. F. Friis. ³ Fremgang.

222. *Vejkonduktør Edv. Thomsen til forstander Sofus Høgsbro.*

Flensborg d 10 Decbr 1857.

Deres Linier af 6' har jeg modtaget og skal strax meddele Dem med Hensyn til Deres Forespørgsel om Elevpladser, at jeg nok kan skaffe saadanne ...

Ja, saavel igjennem Schiøtz, som igjennem de andre Kilder, igjennem hvilke Efterretninger om Rødding tilflyde mig, har jeg hørt om Historierne paa Skolen . . . De siger : „Saa veed jeg ikke, hvorlænge jeg kan blive her.“ Jeg forstaaer denne Yttring saaledes, at De ikke veed, hvorlænge De vil kunne holde Stand i Kampen, thi kæmpe til det Yderste, det vil De da, og det bør De. Lad dem kun forsøge paa at jage Dem bort.

Forat motivere, at De bør blive til man *jager* Dem bort, skal jeg blot gaae tilbage til den 1ste puniske, ja det var vel alt den 2den puniske Krig ved Høiskolen, som endte med, at jeg blev Vei-Conducateur, og De fik en saa udstrakt Myndighed i Skolens Anliggender, som De ønskede, og navnlig Ret til at antage og afskedige Lærere. Vendepunktet i den 2den puniske Krig var min Reise til Kbhvn, da jeg lagde min Skjæbne i Flors Haand, idet jeg bad ham afgjøre, om jeg skulle blive eller vige Pladsen. Han sagde, saalænge De ikke selv har Lyst til at drage bort, og saalænge der ingen Stilling er for Dem, ligesaa god som Stillingen ved Rødding, saa bliv. Vei-Cond. Embedet blev ledigt, jeg gjorde ham opmærksom paa, at det kunde jeg maaskee passe til og faae, om jeg ikke burde drage afsted.

Vi talte da meget med hinanden om Rødding, om Knudsen og Dem, og vi vare da begge enige i, at De bedre end jeg vilde kunne magte Knudsen, baade paa Grund af Deres Person og Deres Stilling som Forstander. Sammen med mig, havde De erklæret, ikke mere at kunne arbejde, altsaa Beslutningen blev taget, jeg Vei-Conducateur, De bliver, og holdt Knudsen, hvis Planer laae saa tydeligt for Dagen alt dengang, Stangen. Krüger, som i Begyndelsen var meget imod, at De og jeg ikke kunde blive sammen, indsaae tilsidst ogsaa Nødvendigheden af, at det Hele ordnedes saaledes, ligesom ogsaa at De fik den Magt, De ønskede. Som Planen var lagt, saa gik det ; jeg lovede Krüger, at støtte Dem, og det gjorde jeg dengang ved at berolige Folk, der vilde have gjort Optøier paa Generalforsamlingen, og har senere gjort det overalt ved at anse den Forskjel der var mellem Deres og Knudsens Planer med Skolen. –

Det var et Tillidsvotum, der dengang gaves Dem, med Hensyn til Deres Dygtighed som Forstander, som De ikke nu bør forspilde ved paa nogen Maade at give den Tanke Rum, godvillig at gaae, fordi Knudsen & Consorter ønsker det, det er netop dem De er sat til at bekæmpe, og De kan beseire Dem ; De har faaet Magt til at afsætte Lærere, og bør benytte den, hvor Forholdene er som her ; thi med Magten har De ogsaa faaet Ansvar for det Hele. Meningen iblandt Folk er saa afgjort mod Knudsen, og den Retning han vil have Skolen over i, at De godt tør

vove at bruge den; hans Intrige for at sætte sin Idee igiennem vilde aldrig ophøre; skaf derfor Fred ved at skaffe ham bort. Lad saa Bestyrelsen forsøge paa at opsigte Dem; der skal da blive reist en Storm, som nok skal have sin Virkning; Forberedelserne dertil ere alt gjorte. Men trækker De Dem godvillig tilbage, da vil Uveiret bryde lys over Dem, der har svigtet Folks Tillid. Tal med Fredrichsen¹, Raunsø om denne Sag; de ere vistnok af samme Mening som jeg, og mange med mig.

Betænk Dem derfor vel paa, hvad De gjør i denne alvorlige Sag; men Knudsens Fjernelse fra Skolen er den eneste Redning . . .

. . . D.M.², som staaer i Forbindelse med Dagbladet, har længe havt Artikler paa Stablen om Rødding, men jeg har hidtil raadet til at holde dem tilbage.

Lev vel, hold Stand og lad mig høre naar noget passerer.

Deres

Edu. Thomsen.

R.A.

¹ R. S. Frederiksen var herredsfoged i Toftlund. ² Ukendt meddeler.

223. Forstander Sofus Høgsbro til vejkonduktør Edu. Thomsen.

20 dsbr. 1857.

De mener, at jeg vilde svigte den tillid, man har vist mig, ved at forlade skolen, før jeg blev jaget fra den, og at jeg burde afskedige Kn. Det glædede mig at læse deres udførlige og åbne begrundelse deraf, men jeg er dog ikke bleven overbevist ved den.

Jeg kan virkelig ikke sé, at man har vist mig synderlig tillid. Man har ganske vist givet mig mere at tage vare på og at være ansvarlig for, men det forekommer mig, at det fremgik klart af den hele forhandling, at det kun var for at undgå Kn. man tog mig, og jeg erindrer ikke et eneste ord eller vink fra bestyrelsen eller generalforsaml., som kunde tyde på, at man også uden denne nødvend. gjerne havde beholdt mig, ligesålidt som noget sådant findes i de offentligj. beretninger.

Heller ikke senere synes jeg at have mærket en større tillid. Man har ligesom med flid undgået enhver som helst offentlig anerkjend. af den dog vist ikke ganske let tilvejebragte gjenoprett. og udvikl. af skolen; indflydelsesrige mænd har udmeldt sig af foreningen; de forskjellige ministerier har nægtet skolen den nødvendigste understøtt.; selv den smule landevej, der skulde hjælpe lidt på vor afsides beliggenhed, har man nægtet os for at føje en enkelt mands lune¹. I denne termin vilde

skolen være bleven nødt til at opgive sin ejendom som fallit, hvis ikke past. Hagen var kommet den til hjælp. Og hvor skulde vi vel have fået penge fra til ny bygninger, hvis nødvendighed alle indrømme, når ikke atter Hagen og Kn. Kn. havde været rede?

Man nøder mig til mere og mere at bringe skolen i afhængighed af det grundtvigske parti, og dog kan de tro, at det var rådeligt at afskedige lærer Kn.?

Jeg er blevet kaldt stiv, og så stiv skal jeg idetm. være, at jeg ikke skal give mit minde til at skolen ledes i noget andet spor, end det, jeg anser for det rette. Jeg tror, at den for tiden går deri, og jeg skal stræbe så længe muligt at holde det således. Jeg vil være glad, om det måtte lykkes mig; men jeg sér ikke, hvordan jeg skulde tænke på at gå angrebsvis tilværks. Jeg måtte være blind, om jeg ikke kunde sé, at de, der har magten her ved skolen, har en ganske anden tillid til Kn. end til mig, og at de rimeligvis ønske ham i mit sted jo før jo hellere.

Men når jeg således ikke kan glæde mig ved nogen særdeles tillid, enten fra den ene eller den anden side, når jeg tvertimod ved mangelen deraf føler mig hindret i at bringe skolen til det mål, som jeg altid har tilstræbt; når jeg sér det trættende daglige bryderi og besvær af mangfoldig art derved end mere forøget, og når jeg ikke sér, hvorledes det skulde blive bedre, men alt tegner på, at den tid vil komme, da jeg end ikke kan holde det nuværende gående, – kan de da undre dem over, at jeg fremfor enten at sætte skolen på grund eller at afskediges, trækker mig tilbage itide? Og tror de ikke, at netop min bortgang vilde bringe en mand i spidsen for skolen, som idetm. fra én side vilde få en fuld anerkjend. og en levende underst.?

Jeg har talt med Raunsø og med flere, og de synes at give mig ret i, at jeg ikke bør afskedige Kn., og idetmindste nogle har styrket mig i min tanke om, selv at trække mig ud af det hele. Jeg havde allerede i sommer gjort et forberedende skridt dertil, og, skjønt jeg dengang opgav det, vil jeg dog neppe lade nogen gunstig lejlighed gå unyttet forbi, hvor smerteligt end selve skilsmissen vil falde mig.

Skulde der bryde et uvejr løs over mig, fordi jeg gik bort, hvad jeg rigtignok ikke kan tro, da trøster jeg mig til at skulle gøre således rede derfor, at det nok vilde fordele sig.

Anderledes kan jeg ikke for øjeblikket betragte skolens og min stilling, men intet skulde være mig kærere end om jeg kunde komme til at sé den i et for mig behageligere lys.

...

R.A. (Koncept i Høgsbros arkiv B.).

¹ En ny landevej fra Foldingbro til Åbenrå blev ført udenom Rødding. Jfr. brev 208, note 4.

224. *Forstander Sofus Høgsbro til banegårdsforvalter Fr. Møller.*

20-12-57.

...¹
 ... Jeg tror jeg har vist, at jeg før opgiver min stilling end min overbevisning, og de kan være vis på, at jeg også for fremtiden vil foretrække fald for „vaklen“.

Sagen er simpelthen den, at Knudsen betragter Grundtvigs højskole som et forbillede for denne, medens jeg mener at det snarere burde være omvendt og at i alt fald hver skulde gå sin egen vej. Derfor kan han naturligvis ikke billige den måde, hvorpå jeg styrer skolen, men føler sig trykket derved. Dette tryk udtalte han for bestyrelsen, som med undtagelse af Helweg syntes at billige hans anskuelse, men dog ikke tog nogen beslutning desangående. - ...

R.A. (Koncept i Høgsbros arkiv).

¹ Brevets indledning udtrykker betænkelighed ved Hagens lån til skolen.

225. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til Søren Due¹.*

Flensborg 25/1 58.

Kjære Ven!

...
 ... Det er vist, at Elevforeningen er en glædelig Ting ... Dog det kan ogsaa trænges til; thi der vil snart opstaa *aandelige* Trængsler for Skolen – de to Partier Grundtvigianer(e) af det rene Vand, og Ikkegrundtvigianere – der kjæmpe om Herredømmet, ville knuse Anstalten, om ei det sidste Parti vinder stor Støtte – Grundtvigianerne ville have al Landvæsen og Naturvidenskab udelukket fra Underviisning, og Udførelsen af denne Plan vil standse Skolens Besøg; thi da vil den blive en Anstalt liig den ved Kjøbenhavn, hvor Ingen gaar hen. Naar Interessen blandt Folket er tabt, ville ogsaa de offentlige saavel som private Tilskud ophøre, og saa er Historien forbi. – Det er i disse Kampe, at de ældre Elever burde tage Deel og ved deres Veto kaste en moralsk Vægt i Vægtskaalen, det var mine Motiver for Foreningens Oprettelse og dette kan bevirkes derved, at man omkring Rødding kommer talrig paa Fælledsmødet, paa andre Steder i Landet ved at samle sig i Kredse og her afgive sit Veto som man sender til Bestyrelsen eller offentliggjør i vort Blad „Vestslesvigske Ti-

dende“ (Møgeltønder). Desværre befindes en stor Deel af Eleverne fra Vestkanten blandt disse Ærkegrundtvigianere, og de ere lysvaagne. Kan Du samle Sjællænderne om Dig, saaledes at jeg kan skrive til dem gennem Dig?

...

Din hengivne Ven

F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Kopi i Fr. Møllers arkiv).

¹ Søren Due, Edelesminde ved Rønnede, var fra Skodborg, elev 1851-52.

226. *Gårdejer Peder Skau til forstander Sofus Høgsbro.*

Bukshave d 31. Jan 1858.

Kjære Herr Høgsbro!

Boede jeg ikke saa langt hernede, var jeg kommen til Dem, da jeg længes efter at tale med Dem. Fra Møller i Flensborg har jeg nu og da Brev. Med vor Forening gaaer det Sneglegang, og maaskee jeg selv har nogen Skyld deri, thi jeg har ikke virket synderligt paa dem, da jeg nødig vil anvende den Indflydelse, som jeg muligviis maatte have paa de mig nærboende Elever, for at stifte en Forening som ikke kan siges at have et *bestemt* for Enhver *fatteligt* Formaal. Jeg vil hellere vente til det bliver en Nødvendighed, da vi *snart* kan stille os i Marken, naar der er gyldig Anledning, d. v. s. naar man ikke før Tiden har sløvet dem ved at være i en Forening, som intet ret Formaal har. Nei, en Forening som skal trives, maa have et bestemt Formaal, noget vist at virke for, og ikke dermed saa alsidig som den vi lavede derude. Men jeg veed jo ogsaa nok at det var ikke Deres Skyld, og heller ikke min at den blev, som den blev. Jeg veed nok at det var den Batallion som K.¹ kommanderer, der bestemte dens Form og begrændsede dens Virksomhed.

Nok herom. Jeg har ikke isinde at røre mig inden der bliver Krig, men da skal Møller og jeg nok støde i Basunen.

De tillade mig at tale aabent.

Hvorfor giver De ikke K. Afsked. Skolen kan jo aldrig blive til det den burde, saalænge der er saadan en Fænrisulv, der kvæler enhver sund Udvikling, saa nær som den urgamle Snak om Olger Danske og alt hvad der hører her hen. Det kan altsammen være godt nok, og har jo altid lydte derude, men der er dog Maade med. – Tilmed behandler han jo Eleverne, som Skoledrenge, maaske med Undtagelse af sin egen Familie og Stamforvante, som han kan tænke at komme til at commandere i Fremtiden.

Men jeg kan jo tænke mig Grunden.

De tør neppe, om De end billigede, hvad jeg giver mig den Frihed at sige. Nu, skulde Forholdet mellem Dem og K. være bedre end jeg venter, da er det jo godt, men jeg kan ikke antage det.

Det tog sig jo deiligt ud at Hagen laante Høiskolen Penge. Men samme Aften, som jeg saae det i Dannevirke, skrev jeg til Møller derom, idet jeg deri saae deres List. De kan tro mig. Først opsiges der Penge, hvorfor Knudsen paa Hedegaard er Kautionist, og disse kan kun laanes af Hagen, for saa har han Haand i Hanke med Skolen, baade som Formand i Bestyrelsen og Panthaver i Eiendommen. Møller o. fl. seer Sagen fra samme Side.

Men, skulde Kampen aabnes, og De skulde gaa fra Skolen, og den i Graasteen ikke kunne komme igang, da maa De strax aabne en Skole hernede i Hjertet af det nordøstlige Slesvig. Jeg troer at turde indestaa for stærkt Besøg, naar Lærerpersonalet indskrænkedes til en Seminarist foruden Dem. Lokalet er tilstede strax, nemlig paa Fauervraa Gaard . . .

Deres ærbødige
Peder Skau.

R.A.

¹ J. L. Knudsen.

227. *Professor H. N. Clausen til forstander Sofus Høgsbro.*

Kbh. 3 Februar 1858.

Høistærede Hr. Høgsbro!

Jeg havde igaar, med nogle af vore Venner, en Samtale med Unsgaard¹, hvor vi fik bestemt Løfte om, at han med det Første vil gjøre Andragende til Kongen om Overladelse af Graasteens Bygning paa 30 Aar enten for intet eller mod en moderat aarlig Godtgjørelse, som da vil blive udredet af det Slesvigske Ministerium. I Henhold hertil vil jeg nu bede Dem om at betragte mit tidligere Brev som uskrevet². Naar Sagen staaer paa dette Trin, maae vi forholde os rolig oppebiende, intet foretagende, for derefter at tage under nøieste Overveielse, hvorvidt det vil blive muligt at gaae ind paa Overdragelsen.

Deres hengivneste
H. N. Clausen.

R.A.

¹ Fællesindenrigsministeren I. J. Unsgaard. Jfr. brev 199, note 1. ² I et brev 30/1 1858 havde Clausen skrevet, at Graasten-planerne måtte opgives som følge af den indtrådte pengekrise. Til gengæld måtte byggeplanerne i Rødding fremmes.

228. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Bredgaden N° 189. (5/2 58)¹.

Kjære Høgsbro.

...

Deres Beretning og Ansøgning til Landhusholdnings-Selskabet leverede jeg af hos Ghr. Tillisch², da jeg ikke traf ham hjemme. I Mandags talte jeg med ham derom i Rigsraadet og søgte at mildne og uskadeliggjøre det saare ugunstige Indtryk, som Deres Orthografi og navnlig de smaa Be-yndelsesbogstaver havde gjort paa ham . . .

Med Unsgaard, Regenborg og Clausen har jeg talt om Graasten og havde i Tirsdags efter en udmærket god Diner hos Minister Wolfhagen en meget lang og varm Samtale om denne Sag med de nævnte tre Herrer paa eengang. Ingen af os vil have den i Rigsraadet, hvor dens Udfald er yderst tvivlsomt, og den vil for Ministrene være meget ubehagelig formedelst dens farlige Consequenser, uden at tale om det øjeblikkelige Skrig over hele Tyskland³. Unsgaard er os naturligvis meget gunstig, og Resultatet blev, at han nøjere skulde undersøge og overveje Sagen og tale med Andræ⁴, den største Anstødssten, og derefter skulde jeg forsøge mine Kunster med denne Mand. Siden har jeg Intet hørt fra Unsgaard.

Saaledes staar Sagen for Øjeblikket. Men De veed, at jeg ikke vil opgive R. og blot *flytte*, og det af mange Grunde, og ikke mindst for at kunne faa Dem og Knudsen fra hinanden. Men De veed ligesaa godt som jeg, hvorledes Stemningen i hele Nordslesvigs Bondestand er ang. Røddings Flytning, og den bør vi ikke saare, end mindre krænke. Desuden har jeg personlig anført andre *væsentlige* Grunde for R's Vedblivelse, som hverken De eller nogen Anden har formaaet at gjendrive. – Følgelig gjør Graasten Spørgsmaalets Aabenhed ingen Indvending imod *Økonombolig og Gymnastiksal* i Rødding.

Venskabeligst

Flor.

R.A.

¹ Dateringen er senere tilføjet. ² Den tidligere minister og kabinetssekretær, gehejmeråd F. F. Tillisch var fra 1855 til 1860 præsident i Landhusholdnings-selskabet. ³ Her tænkes på den uro i Tyskland, der førte til at den tyske forbunds-dag den 11. februar 1858 erklærede både Holstens særlige forfatning og fælles-forfatningen af 1855, forsåvidt den vedrørte Holsten-Lauenburg, for ugyldige og stridende mod tidligere trufne internationale aftaler. ⁴ C. G. Andræ var finans-minister indtil sommeren 1858.

229. Højskolelærer, cand. theol. *J. L. Knudsen til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødd. 8 Febr. (58).

...¹

„faa Dem og Knudsen fra hinanden“ – han vil altsaa, som det lod sig vente, spille Overkonge baade her og der; for Yttringen grunder sig i ingen Maade paa Noget han kan have fornømt enten af mig eller Høgsbro. Efter gammel romersk Politik vil han partous imellem Bark og Træ, for at dominere begge Parter.

Ja le nu kun ad det Væsen, jeg har gjort af saalidt! Du kan jo sagtens læse det.

...

Din

J. L. Knudsen.

K.B.

¹ J. L. Knudsen citerer Flors brev til Høgsbro af 5/2 1858.

230. Forstander *Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødning d 21 febr. 1858.

Højvelbårne hr. etatsråd!

...

Fra professor Clausen havde jeg allerede hørt om, at Gråsténplanen var taget for påny. Jeg antager ligesom de, at det er tvivlsomt, om det kan blive til noget, og at Økonomboligen og Gymnastikhuset derfor ikke bør opgives ...¹

De ønsker at få Knudsen og mig fra hinanden, og det vilde jo i flere retninger kunne være ønskeligt, men jeg tror dog, at det er meget betænkeligt at støde den vestslesvigske befolkning bort fra Gråstén, og jeg véd ikke, om det ikke vilde være mig kærere i så fald at blive her, til der åbnede sig en anden stilling for mig; ti den slesvigske folkeskolesag² og den vestslesvigske befolkning hænger, såvidt jeg kan sé, meget nøje sammen. Meget vil jo komme an på de betingelser, hvorunder bygningen bliver os overladt.

Jeg håber, at de lader mig vide, når det på en eller anden måde kommer til en afgørelse; ti skal der bygges et elevhus her til sommer, er der jo ingen tid at spille, – og denne bestandige uvished er meget pinlig og sløvende.

Med sand højagtelse

deres ærbødigst

hengivne *Sofus Høgsbro.*

K.B.

¹ Jfr. brev nr. 228. ² Folkeskole d.v.s. folkehøjskole.

231. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*Kjøbenhavn 21 Febr. 1858
Bredg. 189.

Kjære Høgsbro.

...

Gråsten-Sagen står nu for Øjeblikket således ... Efter nogle Påmindelser fra min Side fik Unsgaard endelig Sagen paa ny gennemseet og „sat i Cirkulation“, og mente i Forgårs, at nu kunde jeg tale med Andræ om den. Dette gjorde jeg også straks; men jeg formåede ikke at gjøre mindste Indtryk (på) ham. „Han havde vistnok ikke endnu fået Sagen fra Unsgaard, men han kjendte den jo godt fra tidligere Forhandlinger og kunde ikke forandre den Mening, at Gråsten ... kun kunde overlades os til Afbenyttelse paa det Vilkår, at vi måtte flytte efter halvårlig Opsigelse.“ – Efter denne Samtale med Andræ sagde jeg til Unsgaard, at jeg ønskede han forhindrede en officiel finansministeriel Erklæring ang. denne Sag for Øjeblikket, da der jo, som Tingene nu stå, *muligen* om kort Tid kunde findes andre Personer i Ministeriet. Dette fandt Unsgaard, som er vor Ven, rigtigt. Sagen må altså foreløbig atter betragtes som sat i Bero.

Venskabeligst
Flor.

R.A.

232. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til forstander Sofus Høgsbro.*

Flensborg 23. 2. 58.

Kjære Herr Forstander!

...

Naar De spørger: hvorfra vi faa en Etage til paa Elevhuset? saa maa jeg blive Dem Svaret skyldig. – Herr Refslund m. Fl. have d. 25de Juli¹ umuliggjort, at jeg kan haabe gennem Elevforeningen af skaffe andre Penge end hvad vi kunne skillinge sammen. Havde vi dannet en Forening med aarlige Bidrag af 1–2 Rdl., da havde vi havt en Sum som i Løbet af et Par Aar kunde have dækket et Hul ... Paa Østkysten troer man ei Freden paa Rødding, og derfor vil man der være træven og mistroisk mod alt hvad der forlanges for Rødding hvorimod man strax griber Graasteenplanen under Armene – det er hvad jeg kan fatte af Stemningen. Hvad mig angaaer, da nægter jeg ei at jeg grumme gjerne saa en Høiskole i Graasteen eller endnu hellere paa Lyksborg og ogsaa vilde bidrage hvad jeg af fattig Evne kan; – men jeg er en Rødding

Elev og jeg holder mig til Rødding saalænge den gaar i Flors Spor og ei tager paa andre Veie, som man paastaar den viser saa megen Tilbøielighed for og *vilde* været ude af Sporet, hvis De ei var der endnu som en Støtte. Men, kunne vi tænke paa at have to Høiskoler, hvor vi ei have Midler til een? . . .

Deres med Hilsen

F. Møller.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Ved elevforeningens stiftelse.

233. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

Rødding 3 marts 1858.

Højvelbårne hr. etatsråd!

. . .

Andræ gik da ikke af denne gang, og Gråsténplanen er da vel lagt ad acta; ti jeg for min part er nærved at sige med Grete: „Du aldrig bliver gift, hvis det i Dag ei skeer!“ Altsaa skal vi vel tænke på udvidet plads til eleverne her? Var det ikke muligt, at de med sagens venner kunde finde en eller anden udvej til de fornødne penge, mens de nu er i København, og at de derpå kunde være tilstede i et bestyrelsesmøde (deres nærværelse var af vigtighed, hvis de finder, at der bør sættes en etage på elevhuset) engang i aprilmåned eller så omtrent. –

Jeg tænkte, at det slesvigske ministerium, som vi hidtil ikke har at takke for en eneste skilling, dog denne gang vilde komme os til hjælp, og som *en gave engang for alle* bragte den os jo ikke i nogen afhængighed af det. – Skulde det ikke ville opgive sin passive modstand mod vor udvikling, mon da ikke det danske undervisningsministerium vilde være gunstigere (hvorledes mon det har taget mod vort andragende om de 2000 rdl. årlig)?

Og skulde ingen offentlig myndighed ville hjælpe os, var det da ikke muligt at få private dertil . . .

Deres ærbødigst hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

234. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjøbenhavn 12 Marts 1858.

Kjære Høgsbro.

Jeg fik igår talt både med Cultusministeren og med Slesvigs Minister, dog kun i al Korthed, da ingen af dem forekommer mig at have Lyst til at tale med mig.

Hall sagde, „at de Sager, hvortil Spørgsmaalet om Understøttelse til Rødding Hsk. hørte, ikke endnu af ham vare foretagne, men vilde blive det en af Dagene. Han var en Ven af R. Hsk., men han vidste i Øjeblikket ikke, hvad der var at disponere over.“ Iøvrigt havde Monrad¹ i Forvejen sagt mig, at han (M) ikke trode at burde anbefale vor Begjæring om Forhøjelse af Tilskud. Dette meddelte jeg Hall.

Wolfhagen betragtede naturligvis et Tilskud til vore Byggeplaners Realisation fra „slesvigsk Ministeriums“ Side som en Umulighed, dels fordi man dertil ingen Penge havde, dels fordi Ministeriet saa ikke vilde kunne nægte en slesvig-holstensk Propaganda-Anstalt under lojalt Flag lignende Understøttelse. –

...

i stor Hast

venskabeligst

Flor.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ D. G. Monrad var fra 1855 direktør i kultusministeriet, C. C. Hall var foruden konsejlspræsident stadig kultusminister.

235. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding 17 marts 1858.

Højvelbårne hr. etatsråd!

...

At Monrad ikke vil hjælpe os, kom mig ikke uventet. Hall lover altid at gøre, hvad han kan; men desværre kan han så lidt. – Det glæder mig, at vi nu ialtfald vel snart tør vente de resterende 500 rdl. for det finansår, som går til ende om 14 dage. – Vi trænge hårdt til penge. –

Derimod overraskede det mig meget, at Wolfhagen endnu ikke vilde understøtte os, efterat der var os lovet hjælp fra ministeriet til at betale lejen af Gråstén, og efterat dette slots overdragelse til os så stærkt har været anbefalet af det. Man har penge nok, hvor man *vil* have det, og frygten for en slesvig holstensk propaganda-anstalt, efterat den bestående er gået under¹, er dog vel mildest talt „ubetimelig.“ Hvorfor skulde det

ikke være nok at have én anstalt som vor for hertugdømmet? og skulde den tid komme, da Tyskerne forlangte en lignende, kunde regeringen jo blot sætte os i stand til at oprette en tysk klasse for dem. Det skulde gå underligt til, om vi ikke skulde kunne magte Tyskeriet.

Der kan neppe komme noget gunstigere år til at bygge i end dette. Neppe er det blevet bekjendt, at vi skal bygge, før man sender mig ind ad døren det ene tilbud om materialier billigere end det andet. Arbejds-lønnen er også billig. Nødvendigheden er tilmed almindelig anerkjendt; men vi mangler penge.

...

Hvor utilbørlig det er at lade eleverne bo i de usle lejligheder, bønderne afstå til dem mod en opskruet betaling, har vi et sørgeligt eksempel på i denne tid, idet en elevs forhen svage bryst ved et sådant ussel logi, dårlig kost, ringe varme og fugtigt opholdssted, er blevet så angrebet, at lægen frygter for hans liv. Knudsen og jeg skiftes nu til at sende ham mad, men et bedre værelse kan vi ikke med vor bedste villie skaffe ham, og han kan ikke tåle at rejse. —

Ja, herr etatsråd! de må tro, at det ikke er let at bevare en usvækket iver for en sag, når man selv efter 8 års forløb kun finder en såre ringe anerkjendelse og understøttelse, når man bestandig må kæmpe mod de samme vanskeligheder og hindringer, og de fleste af dem, der skulde være sagens venner, kun have ønsker og ord tilovers. — Jeg kom herover i det håb, at jeg ved siden af min virksomhed for skolen tillige kunde uddanne mig i den videnskab, der især havde tiltalt mig²; men omstændighederne har nødt mig til med hvert år at ofre mere tid i skolens tjeneste og sætte mig ind i praktiske forhold, som jeg havde ønsket at holde fjern fra mig. Det er mit håb, at også denne min virksomhed har båret sin frugt; men vist er det, at den har ført mig bort fra det, jeg engang betragtede som mit livs kære mål, og kun lidet er blevet enten lettet eller påskønnet af dem, der vel skulde være de nærmeste dertil. De må da heller ikke undre dem over, om den tanke mere og mere kommer frem hos mig, at søge mig en anden virksomhed, hvor jeg enten kan undvære andre eller lettere vinde dem for mig, end her, såmeget mere som det ofte må synes, som om andre på min nuværende plads vilde være istand til at skaffe sig den bistand, jeg såmeget savner. — De har selv i vinter erfaret, hvad jeg prøvede forrige år, hvorledes man næsten overalt må banke på forgæves, og de vil vel ikke tage mig ilde op, at jeg trættes og ønsker at blive afløst af yngre, hidtil uforsøgte kræfter. Såmeget er vist, at jeg gruer for en vinter til som denne, hvor man skal skaffe plads til 22 flere end

elevhuset kan rumme og skal både tigge bønderne til at tage imod dem og i dyre domme betale dem for pladser, som de unge mennesker hverken af åndelige eller legemlige grunde burde tage imod.

...

Deres med sand højagtelse

ærbødigst hengivne

K.B. Delvis trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 1 f.

Sofus Høgsbro.

¹ Den højere bondeskole i Ørsbjerg i Angel, jfr. brev nr. 207. ² Høgsbro tænker på historiske studier.

236. *Gårdejer Niels Buck til banegårdsforvalter Fr. Møller.*

Wonsyld den 20 Marts 1858.

Kjære Møller.

...

Den herværende Kreds af Elevforeningen gaar det kun daarligt, endnu har vi ikke været samlede en eneste Gang, det vil da sige alle de heromkring værende Elever – ellers har vi jo nok en Gang imellem holdt et lille Møde, som da ogsaa har været lille og snævert nok, – men vi maa jo haabe at faa noget bedre sat i Gang med Tiden. Jeg har nu tænkt at faa et Møde bragt i Orden den 9 April d A., men om det lykkes er tvivlsomt . . .

Deres hengivne Medelev

N. J. Buck.

L.A. Sønderjyll. (Fr. Møllers arkiv).

237. *Banegårdsforvalter Fr. Møller til gårdejer Niels Buck.*

Flensborg 24. Marts 1858.

Kjære Buck!

...

Du maa nu ei glemme (men jeg seer, det gjør du ei) at Foreningens Virksomhed netop er for en stor Deel ved Sammenkomster at vække, nære og styrke det aandelige Liv blandt os selv indbyrdes og hos andre, en Følge heraf er at man maa komme sammen. Nu, hvad man end ved en saadan Sammenkomst foretager sig: om man synger, taler, læser, musiserer etc. det er altsammen godt naar det fører til Øiemedet: Aandens Vækkelse og Livets (det aandelige) Styrkning . . .

Din

F: Møller.

L.A. Sønderjyll. (Fr. Møllers arkiv).

238. *Forstander Sofus Høgsbro til professor H. N. Clausen.*

Rødning d. 3 maj 1858.

Højærværdige hr. professor!

... Et. Flor bragte tillige underretning om, at ministeriet var villig til at stille Gråstén slotsbygning til auction til bortleje på et vist antal år. Både han og den øvrige bestyrelse troede, at det burde forsøges, når det kunde ské for et tidsrum af 20 år, og syntes i det hele gunstig stemt for oprettelsen af en skole der, men vilde før, om det skulde være, se at skaffe de 5000 rdl. tilveje, komiteen har stående her, end indlade sig på nogen flytning af denne skole.

Formodentlig ligger den tanke til grund, at lærer Knudsen her burde styre denne skole med udelukkende grundtvigianske lærere, og at min bortrejse til Gråstén derfor måtte være den lempeligste udvej til at nå dette mål. Jeg kan nu ikke tro andet, end at et sådant forsøg af bestyrelsen og Knudsen måtte vise sig upraktisk (efter hvad jeg har hørt skal selve Grundtvigs skole ved København være nær ved at gå ind), og at det jo både vilde koste en del og i begyndelsen virke hæmmende for den ny gråstenske skole; men det kunde dog måske af flere grunde være ønskeligt, at de fik lejlighed til at sé deres tanker strande på virkelighedens skær, og pengetabet vilde de vel nærmest selv komme til at bære. Den hindring, en skole her under Knudsens styrelse unægtelig vilde være for den ny's opkomst, vilde dog vistnok kunne overvindes, når denne blot fik de fornødne pengemidler til sin rådighed.

Men dette synes mig at være hovedpunktet. Vil regeringen (den danske undervisningsminister og den slesvigske minister) gjøre noget alvorligt for en skole på Gråstén? Ved privat understøttelse ansér jeg det for umuligt at grundlægge og holde den. Dertil er man for træt, stoler for meget paa regeringens nationale sind og er for optaget af den nuværende pengeforlegenhed. Og en skole på Gråstén bør ikke overgives til en så usikker tilværelse, hvorved den altfor let kunde komme til at føre et sygnende liv og var udsat for at gå til grunde ved det første mødende uheld. Skal den bygning, hvor hertugen udtænkte så mangen forrædersk plan, og hvorhen han stævnedede landmænd, forstmænd og naturforskere fra alle Tysklands egne, nu forvandles til en planteskole for dansk sind og oplysning, vil det vække en sådan opmærksomhed blandt den danske sags fjender, at det bør ské på en sagen og folket værdig måde. —

Skolen bør have tilladelse og midler til at omdanne det indre af bygningen efter sin tarv ...

Dog, højærværdige hr. professor! undskyld jeg atter opholder Dem med en udvikling af, hvad jeg tror, Gråsten skole kunde blive til! . . .

Med dybtfølt højagtelse

Sofus Høgsbro.

R.A. (Regenburgs arkiv B, under breve fra Sofus Høgsbro.) Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 2 f.

239. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kbhvn 3 Maj 1858.

Kjære Høgsbro.

Jeg har nu talt udførligt med Unsgård, Clausen og Regenburg om Rødding-Gråsten-Sagen, og jeg skal søge at samle mine Tanker for at gjøre Dem Resultatet tydeligt.

Med Unsgård talte jeg først. Han var villig til at sætte Sagen i gang på de af mig opgivne Betingelser: 20 års Leje og at Domain.¹ vedblive at underholde Tag og Fag. Men vilde vi have Sagen foreløbig sat i Bero, da var han naturligvis end villigere dertil, da det kun var mine idelige og påtrængende Mindelser, som havde bragt ham til at forhandle med sine Colleger. Han indrømmede imidlertid, at Ingen kunde vide, hvor længe dette Ministerium sad ved Roret, eller om ikke den engang vakte Tanke om Gråstens Salg til Nedbrydning kunde dukke op hos Finansministeren og gjøre sig gjældende. Jeg lovede at sige ham nærmere Besked, når jeg havde talt med Clausen om de 5,000 Rd.

Efter denne Samtale ankom et Fælles-Brev fra Hagen og Høgsbro² dat. 27/4, hvori Hagen, efter sit Besøg i Rødding, erklærer sig for ubetinget at stemme for at modtage Unsgårds Tilbud, medens Helweg er meget ængstelig for at gå ind derpå. Altså: måske ikke engang Majoritet i Directionen derfor.

Derpå lang Samtale med Clausen, som mente at have forstået, hvad jeg sagde om og ang. Knudsen. Han vedblev sin tidligere yttrede Frygt for at indlade sig på en ny Højskole under de nuværende Forhold. Om „Comiteen“, som foruden ham selv bestod af Meinert, H. P. Hansen og Krieger, *vilde* tage de 5000 Rd ud af Røddings Anstalt for at give dem til en ny i Gråsten, vidste han ikke; ligeså lidt, om den juridisk kunde, sålænge R. skolen blomstrede, da hverken han eller jeg kunde erindre, under hvilke Betingelser det rentefri Lån blev Skolen indrømmet. Jeg formoder, at noget Document desang. ligger i Skole-archivet. Vil De i så Fald være så god at underrette mig om Indholdet, hvis Deres Brev

kan nå mig i Kbhvn. (Jeg kan ikke blive her længer end til Mandag Morg. d. 10 ds.) eller også tilmelde Clausen det.

Endelig talte jeg igår to Timer med Regenburg. Jeg tror nok, at jeg fik ham gjort Situationen i Rødding, både den nuværende og den mulig fremtidige under Knudsen, nogenlunde forståelig. Tilslidst udtalte han sig således: den allerførste Tanke på Gråsten som Gave af Huset og noget Jord dertil var god og måtte modtages. Det nuværende Forslag var fattigt og voveligt; det var dertil højst usandsynligt, at Domain. vil vedligeholde Tag og Fag. Kan og vil vi derimod skaffe en Anstalt istand i Angel, så vil han understøtte os så yderlig han kan. Jeg sagde ham, at De tidligere ikke havde havt noget imod at anlægge et åndeligt dansk Fort i Angel med Udseende, som det nødvendigvis måtte begynde med, af Landvæsens-Institut, men at De ikke vilde være Forstander for noget blot og bart Landv. Inst. Resultatet af vor Samtale blev, at jeg skulde opfordre Dem til snart at rejse til Flensborg, tale med Justitsråd Poulsen³ (hvem jeg skal tilskrive) og derefter i Forening med ham undersøge Angel og sammes Præster, høre om nogen af dem, f. E. i Rylskov, Hyrup, Husby eller på noget andet passende beliggende Sted vilde til anstændig Pris forpagte endel Jord til Skolen på f. E. 10 år med Tilladelse at bygge det Nødvendige. Dette blot under Forudsætning af at De ikke kunde finde gunstigere Forhold. „Comiteens“ Penge fik man vel så til at bygge op, og Udgiften til Lærere måtte Regenburg see at skaffe Udvej til. Han gøs for en årlig Udgift af mindst 3000 Rd, som jeg sagde, men lod sig dog ikke afskrække; jeg mente, at De kunde *begynde* med Vinsted og een Lærer til. Da jeg nu rejser til Sverrig, blev Aftalen, at når De incl. Justitsråd P. kunde forelægge ham et „bestemt Forslag“, skulde De sætte Dem i umiddelbar Forbindelse med ham.

...

Hvis det er muligt, så lad mig, i al Fald foreløbig, vide om *De* personlig, hvad jeg formoder, har Lyst til dette ny Felttog. Regenburg er i Grunden stærkt opsat derpå.

Venskabeligst

Flor.

Nyhavn 24

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Domænedirektoratet bestyrede de kgl. slotte. ² Fællesbrevet må være fra Hagen og Helweg, ikke som anført, fra Hagen og Høgsbro. ³ C. M. Poulsen.

240. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

R. 6 maj 1858.

Højvelbårne hr. etatsråd !

...

Angående en skole i Angel, da er det nu som altid mit højeste ønske, at hjælpe til at fræmme danskheden og fortrænge tyskheden her i Sønder-Jylland, og jo sydligere det kan ské, des kærere vilde det være mig. Jo mere kamp mod de tysksindede, des bedre. – Derfor har jeg heller ikke noget imod at begynde en skole i Angel, ja vilde det endog gjerne, når jeg troede det kunde lykkes. Efter mit kjendskab til forholdene tror jeg det nu rigtignok ikke muligt at få flere elever fra selve Angel ved at lægge en skole der fremfor på Gråstén, og jeg vilde i andre henseender ansé det for ugunstigere; men dette hensyn skal jeg villig sé bort fra, når regeringen tror, at Angel var en bedre plads end Sundeved. – Men såmeget desmere vægt må jeg lægge på de materielle betingelser, og jeg skal da ikke nægte, at det forekommer mig, at 5000 rdl. er altfor lidt til at bygge en skole for, der skal have mindste håb om at kunne lokke Angelboerne eller andre til sig. Derfor kunde en skole- og lærerbygning opføres; men hvor skulde så eleverne bo? Det er slemt her, at de skal bo i byen; men i Angel var det endnu værre. – . . .

Det forekommer mig klart at, mangler der de fornødne penge til at oprette en skole på Gråstén, vil de i endnu langt højere grad mangle til en i Angel, der ikke engang har den plet jord, hvorpå bygningerne skal ligge. Og mindst af alt burde man i Angel begynde noget, som ikke kunde føres igjennem.

Imidlertid er sagen af så stor vigtighed, at den, hvis den kunde, også burde gå, og, da Regensburg ønsker det såmeget, og heller ikke de synes at være ugunstig stemt, skal jeg gjerne sætte mig i forbindelse med justitsråd Poulsen for at høre, hvorledes han har tænkt sig, at sagen kunde gå¹.

...

Vi har i dette halvår kun 18 elever . . . men dette antal er, efter hvad jeg hører fra de andre lignende skoler, forholdsvis betydeligt. –

I stor hast!

Deres ærbødigst hengivne

Sofus Høgsbro.

R.A. (Regenburgs arkiv B, under breve fra Sofus Høgsbro.) Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 4 f.

¹ Høgsbro noterede i sin dagbog, at han 12/5 havde skrevet til justitsråd C. M.

Poulsen „om han kunde se noget bedre grundlag for en skole i Angel end den af Flor anførte, eller om han kunde finde det bedre end jeg“. (Jfr. koncept til brevet i Høgsbros arkiv.) I et brev til Fr. Helweg 1/7 1858 skrev Flor fra Haddebo i Sverige, at han modtog Høgsbros brev 9/5, samme dag som han rejste til Sverige, og at han sendte det videre til H. N. Clausen, med hvem han den foregående dag havde aftalt, „at han i Kbh. skulde ved Forhandlingerne med U. og R: træde i mit Sted“. „Siden denne Tid har jeg ikke hørt et Ord fra nogen af de Herrer ved Rødning“, bortset fra et brev fra Helweg, hvoraf det fremgår, at Helweg ikke har fået kendskab til Flors brev til Høgsbro 3/5 (Flors brev til Helweg findes bl. hans breve til Hagen i K.B.)

241. *Redaktør Carl Ploug til forstander Sofus Høgsbro*¹.

Kjøbenhavn, 19 Mai 1858.

Kjære Høgsbro!

Det har overrasket mig at høre af et Par af Deres herværende Venner (G. Rode og J. Grundtvig), at De har tænkt paa at stille Dem ved de forestaaende Folkethingsvalg². Det følger af sig selv, at De kunde være et fortræffeligt Medlem af Thinget med Deres varme danske Hjerte, gode Kundskaber og ægte demokratiske Grundsætninger, og at Deres Valg, hvis De stod ledig paa Torvet eller havde fuld Disposition over Deres Kræfter, var i høi Grad ønskeligt. Men, kjære Ven! hvor er det muligt, at Rødning Høiskole kan gaae, naar De forlader den 3 af de bedste Maaneder aarlig i 3 Aar? Eller er De forberedt paa, hvis den ikke kan gaae, at opgive Deres Stilling ved den netop i det Øieblik, da den, uanfægtet af alle Partikampe, synes at være kommen ret i Flor? Og synes De ikke, hvis dette ikke er Deres Mening, at Deres Stilling ved Skolen er langt betydningsfuldere og langt vigtigere og langt vanskeligere at besætte end en Plads i Folkethinget? – Jeg tør efter 3½ Aars Sæde i dette vel sige, at jeg kjender dets Virksomhed, og at jeg kan have en Forestilling om, hvad en Mand der kan udrette, og jeg betænker mig intet Øieblik paa at forlade det, for at passe „Fædrelandet“, da det er mig umuligt at passe begge Dele forsvarligt, fordi jeg holder det for langt vigtigere at dette passes end at jeg sidder i Thinget, uden at kunne udrette Noget, der er værdt at tale om. Men ligner Deres Stilling ikke i den Henseende ganske min? De gjør Dem Illusioner, kjære Ven! naar De troer den enkelte Mand kan udrette synderlig i den Slags Forsamling. Man forsøger at indtage en selvstændig Stilling, man haaber en Stund at kunne trække Andre med sig og afgjøre Noget, og man ender med enten at indordne sig under en af de herskende Magter, eller med at trække sig tilbage i en passiv Isolertthed. De vil sige, at

Fædrelandets Velfærd staaer paa Spil, og at det er hver Mands Pligt at see til „ne quid detrimenti“ o. s. v.³ Men lad os være enige om een Ting : reiser der sig en Nationalstemning, saa er den mægtig nok til at drive Thinget til at gjøre sin Pligt ; og saalænge den ikke reiser sig, saa er der Intet at gjøre, saa slæber det Tiden hen i Taushed og uden Betydning.

Men, fremfor Alt, lad Dem ikke opoffre for en Intrigue ! Grundtvig har sagt mig De har skrevet, at Hagen og Knudsen raadede Dem til at stille Dem. Er De vis paa, at dette Raad ikke er møntet paa – maaskee uden at være de Paagjældende klart bevidst – at faae Dem bort fra Skolen ? Er ikke Knudsen stadig Deres Rival og var hans Fremtrængen til Deres Plads ikke Formaalet, der laa bagved den forrige Bevægelse imod Dem ? Husk paa, at Flor er langt borte, og at De, selvom han var her, igrunden er ham for selvstændig, saa at han neppe anstrænger sig for at holde paa Dem. Tro mig, der vil, selv om man for Øieblikket ikke tænker derpaa, ikke behøves Andet, end at De een eller to Gange tager herover til Rigsdagen og lader Skole være Skole, inden man vil finde, at denne er bedst tjent med at komme af med Dem.

Jeg troer derfor, at De bør betænke Dem to Gange, inden De bestemmer Dem til at stille Dem. Det er ganske vist slemt, ifald vi faae et Drog eller en upaalidelig Person for det blandede District ; men Rødding Højskole bør efter min fulde Overbevisning ligesaalidt som De selv offres for at forebygge dette. Derfor kan jeg, uagtet jeg er Medlem af en Valgforening, ikke Andet end finde det meget tvivlsomt, om De bør gaae med. Var det hvilken som helst anden Skole, De var Lærer eller Bestyrer ved, skulde jeg ingen Betænkeligheder yttre, thi det veed Gud, Overflødigheden paa gode Candidater til Folkethinget er kun ringe. Men Rødding ! Det kan jeg ikke forstaae, og det troer jeg De kan ikke forsvare.

Optag nu, kjære Ven ! disse Linier i saa god en Mening, som de ere skrevne og overlæg Sagen nøie og gjør saa hvad De vil⁴.

...

Deres hengivne

C. Ploug.

R.A. Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 7 f.

³ Høgsbro og Ploug kendte hinanden fra studenterårene. ⁴ Helt fra sin ungdom havde Høgsbro interesseret sig stærkt for politik. Han var tidligt på året blevet opfordret af cand. phil. Chr. Sigfred Ley til at stille sig i Bredebokredsen i Vest-slesvig (de kongerigske enklavers folketingskreds). Opfordringen blev i april støttet af Knud Knudsen, Trøjborg, hvorefter Høgsbro besluttede sig til at lade sig stille, også ud fra den opfattelse, at han kunne gavne skolens og folkeoplysningens sag derved (jfr. Høgsbros dagbog 26. april.) ⁵ Det latinske citat „Videant

consules, ne quid detrimenti res publica capiat“ betyder: Konsulerne må sørge for, at staten ikke lider nogen skade. – Efter denne formel overdrog det romerske senat konsulerne diktatorisk myndighed. ⁴ Advarslen nyttede intet, Høgsbro blev valgt til folketingsmand i Bredebro den 14. juni ved kåring. Jfr. Høgsbros Brevveksl. I, s. 2–11.

242. *Redaktør Godske Nielsen¹ til forstander Sofus Høgsbro.*

Haderslev, Den 31. Juli 58.

S.T.

Hr. Forstander Høgsbro, Rødding.

De vilde tjene mig i at give mig en Oplysning, som jeg nødigt vilde savne. Jeg har nemlig faaet en Artikel til Indrykkelse i „Dannevirke“, hvori der heftig drages tilfelts imod Bestyrelsen for Rødding Skole, grundet paa, at man under Deres eventuelle Fraværelse i Rigsdagen skulde være tilsinds til som Forstander at constituere en Søn af Præsten i Vilstrup, en ung Landmaaler, der skildres som en ussel Makker og i det Hele taget som en mindre ønskværdig Lærer, – men er mig personlig ubekjendt².

Hvorvidt dette forholder sig saa, er De vel saa god at underrette mig om. Grumme nødigt vilde jeg direkte eller indirekte reise en Strid om Rødding Skolen, saa længe det paa nogen Maade kan undgaaes, og jeg føler mig overbevist om, at Deres Svar ganske vil nedslaae de i det nævnte Brev reiste Anker.

Ærbødigst

Godske Nielsen.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Godske Nielsen var fra 1855 redaktør af „Dannevirke“. Fra efteråret 1858 angreb han jævnlig Høgsbro og Rødding højskole i sit blad, jfr. brev 244. ² Den kun 20-årige P. Bojsen, søn af sognepræst F. E. Bojsen i Vilstrup, blev knyttet til højskolen i de efterårsmåneder, hvor Høgsbro som folketingsmand måtte opholde sig i København – dog ikke som konstitueret forstander –. Fra Rødding kom han til Uldum højskole; fra 1859 var han forstander for Gedved højskole.

243. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

Rødding 3 oktbr. 1858.

Kære pastor Hagen!

Hermed sender jeg dem Flors brev¹. Efter Godske Nielsens sigende har nu en Lakoppidan fra Næsgaard på Falster² købt en gård i Angel for dér at begynde en landvæsensskole. Helweg mente, at det vilde være mindre passende, om man på Gråstén vilde konkurrere med den, og

sagtens vil regeringen ikke engang give midlerne dertil. Det synes altså som Gråstén-planen igjen må hvile et par år, for længere går det vel ikke med den Angler skole og længere kan Poulsen, der jo står bag ved, vel heller ikke holde ud med sin interesse for den . . .

Jessens er nu flyttet ind i den ny bolig . . .³

Deres hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ Dette brev kendes ikke. ² Kemikeren Adolph Lacoppidan, overlærer ved Den Classenske agerbrugsskole på Næsgård. ³ Den nye forpagter på skolen hed Hans Jessen.

244. *Højskolelærer J. L. Knudsen til forstander Sofus Høgsbro.*

Rødding 11 Novbr. 58.

Kjære Høgsbro!

...

Da skal jeg love for, den Slyngel, G. Nielsen, smør paa dig af alle Kræfter!¹ Se dig til, om du ikke kan stoppe Halsen lidt paa det Uhyre.

For mig staar Sagen saaledes: Paa Østkanten er der ingen kjendelig Deltagelse for nogen Ting ædleres Menneskeligt – det er der dog (om end i en ringe Grad) paa Vestkanten; og da det er denne Deltagelse, der alene dygtiggjør og berettiger Folk til at føre an, saa maa Østerboerne ikke vente at beholde Højheden over Vesterboerne ret længe . . .

...

Din hengivne
J. L. Knudsen.

R.A.

¹ I „Dannevirke“ 6. novbr. og senere på måneden. Jfr. det følgende brev.

245. *Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.*

Kbhvn. d. 21 novbr 1858.

Kære hr. pastor!

...

Højskolen vilde efter brev fra Knudsen være kommet under skiftebehandling på onsdag, hvis jeg ikke skaffede 1000 rdl. til den dag. Jeg gik da til rigsdagsmanden, etatsråd Schovelin¹, medbestyrer af livrenteanstalten, og derefter til Krieger². Efter at have talt med endnu et par andre lykkedes det mig at få løfte om pengene og efter adskillige over-

ordentlige villigheder fra forskellige, fik jeg pengene afsendt igår, men jeg har skriftlig på højskolens vegne måttet forpligte mig til snarest mulig og senest inden en måned at skaffe obligationen lovformelig udstedt.

...

Som de måske har sét, går det mig nu ret godt herovre, forsåvidt det er godt at ligge i krig med al verden (Monrad, Tillisch, Tscherning, Rimestad, J. A. Hansen); ti mod dem alle er jeg ved forskellige lejligheder trådt op . . . Men hvad der er gåt mig nær, – for højskolen har jeg ikke kunnet nå mere end at få de 2000 rdl. årlig, som jeg håber, slæde fast. (Det var da, hvad de ventede.)

Godske Nielsens angreb agter jeg ikke at besvare, så længe de kun går ud over min person.

Deres hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B. Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 17.

¹ Jul. Schovelin var direktør for Statsgælds-departementet og tillige direktør i Livrente- og forsørgelsesanstalten. ² A. F. Krieger havde i juli 1858 afløst Andræ som finansminister.

246. Forstander Sofus Høgsbro til cand. theol. Johan Grundtvig.

D. 29 april (1859).

Ja, kære ven! . . .

I stuelærde folk gør jer ingen forestilling om, hvordan hvert øjeblik er besat, når man har en så forskelligartet virksomhed som min her, og jeg skal derfor ikke indlade mig på undskyldninger.

...

Jeg er iøvrigt glad ved, at leve her på landet mellem det egentlige folk, fræmfor blandt de mange høje og lave partimænd der søge at skære sig en rem af dets hud, og jeg priser mig lykkelig ved så at sige bestandig at omgås folk, der ikke have fåt del i den dannelse, vore lærde og reale skoler giver. Jeg sættes derved istand til at få øjnene op for alt det meget gode og sandt menneskelige, der, uden alle hine skolers formelle dannelse, kan udvikle sig i livets skole hos den af naturen nogenlunde vel begavede. Jeg håber at befris for en del af den fordom, den fremmedartede dannelse så let får mod alt, hvad der ikke er blevet delagtig deri, og for den hovmodige ringeagt, som den gjerne medfører. Jeg kommer rigtignok til at sé meget fra et andet synspunkt end det for øjeblikket moderne og kommer måske i modsætning til dem, der for øjeblikket har magten; men

falder man i kampen, så er det dog altid en trøst at man falder for det, der efter ens overbevisning er sandhed.

Flere gange i vinter har jeg frygtet, at denne skole måtte gå ind. Så stærk har den almindelige penge nød trykket os, ved at formindske såvel elevantallet som indtægterne. Vi havde i vinter kun 31 og længe så det mørkt ud for denne sommer, men nu er der dog anmeldt 16–18, så vi i den henseende overgår tiden før 1848, skjønt der dengang gaves fri undervisning og nu kræves en betaling af 70 rdl. årlig derfor. – Vore penge har i den grad været opbrugte, at jeg i flere måneder har måttet nægte mig selv udbetalingen af min løn. Så fik vi 2000 rdl. fra Hall-Monrad, men med det udtrykkelige tillæg, at vi ikke kunde vente så meget næste år. De synes ikke at kunne fatte betydningen af en sådan skole, men at antage at alt er gjort med seminarierne og den derfra udgående undervisning. Det er ikke umuligt, at jeg på næste rigsdag kaster handsken til dem og kræver en virkelig folkehøjskole. Men det kræver megen eftertanke og megen studium for at få en sådan til at passe ind i vort øvrige almueskolevæsen, og det vil falde mig vanskelig at få mine knap tilmålte fritimer og hjælpemidler til at slå til. Jeg har i denne vinter måttet have mange flere timer end ellers for at gjenoprette den tid, der gik tabt, mens jeg var på rigsdagen; men jeg håber at alle, både bestyrere, lærere, elever og folk skal vidne, at det er lykkedes, og at der ikke fra den side er noget i vejen for, at jeg igjen møder til efteråret. Og jeg nægter ikke, jeg tænker med glæde på den tid, skjønt jeg vilde gøre det endnu mere, når jeg havde råd til at tage min familie med, og når jeg havde haft nogen tid til at forberede mig dertil. Penge er dog en god ting i denne verden; men mærkeligt nok, forstår de, der har dem, sjelden at bruge dem på den rette måde, så jeg beklager heller ikke, at jeg savner dem, da jeg vel også vilde bukke under for den almindelige skæbne. –

...

Din hengivne
Sofus Høgsbro.

R.A. Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 19 ff.

247. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

24 juni 1859.

Højvelbårne hr. etatsråd!

...

Alt er iøvrigt vel her. Med avlingens drift og bestyrelse går det meget godt. Men vi savner hårdt penge, og, da nu seminarierne i kongeriget

giver omtrent samme undervisning, som vi, for bøndersønner, der ikke vil være skolelærere, mod en årlig betaling af 10 rdl (vi: 70 rdl.) med udsigt til fri undervisning og stipendier, antager jeg, at vi om ikke ret lang tid må nedlægge skolen af mangel på elever; og hermed går da ikke blot Rødding højskole tilgrunde, men hele den fri og folkelige undervisningsmåde, som dér har båret så gode frugter. De må dog ikke tro, at jeg opgiver den uden en alvorlig kamp; men vore modstandere ere gåede langsomt og sikkert frem, og ere ganske anderledes rustede og øvede, end vi, så jeg nærer ikke længere gyldne drømme om en lys fræmtid efter en besværlig nutid og fortid. Jeg sér faren, men flyr ikke for den; og jeg har det håb, at alle, som har den folkelige undervisning kær, nu vil glemme alle gamle stridigheder og stå som én mand, for at vi idetmindste kan falde med ære. Såmeget mere kunde jeg derfor ønske, at de, Helweg, Hagen og måské flere kunde samles her i juli; ti i august holde vi fri folkeskolelære(re) overalt fra hele landet møde i Fyn¹ og i oktober samles rigsdagen, og der vil vel valpladsen blive. —

R.A. (Koncept i Høgsbros arkiv B.)

¹ Mødet fandt sted på Kolds højskole i Dalby efter indbydelse af J. L. Knudsen og N. J. Jensen, Hindholm.

248. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

Rødding d. 8 novbr. 1859.

Højvelbårne hr. etatsråd!

Vinterhalvåret er nu i fuld gang. Der blev meldt 20 ny elever eller omtrent ligesåmange, som i flere tidligere år, men da hidtil 3 af dem er udeblevne, déls for sygdom déls for pengemangel, og da der kun er 6 gamle, er antallet altså kun 23, som jo er lille nok. Vi må vel imidlertid trøste os med, at det nok ikke går andre skoler bedre. Idetmindste tier de stille om deres elevantal. Seminarierne fik i sommer nok ikke mere end 1 hver. Måské vort antal dog endnu kan blive lidt forøget. —

Dernæst har vi fåt en ny lærer, en som det synes, flink seminarist, ved navn Poulsen¹, der skal tage mine timer, mens jeg er i København, og tillige hjælpe lidt på sådanne fag, som måské kunde drage nogle flere hertil og dog ikke skade vor virksomhed som Skrivning og Regning. Med tiden håber jeg også, han kan overtage gymnastik, som nu ikke drives synderlig godt; men som han har gode anbefalinger for. —

Men Gymnastikhus! Det savner vi i så fald endnu hårdere end i dette øjeblik . . .

Fra den ny forstander for Grundtvigs højskole, Grove², og fra bestyrelsen af Hindholm, Stephansen, har jeg modtaget en meget bestemt protest mod en tilsynsmand med de fri skoler³, som de antage for énsbetydende med indførelsen af examinere. Jeg håber imidlertid ved mundtlig samtale at skulle kunne oplyse dem om deres vildfarelse⁴, og kan jo i hvert fald ligefuldt udtale min mening om forholdet, hvis forhandlingerne på rigsdagen skulde give anledning dertil. —

...

deres højagtelsesfuldt hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B. Delvis trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 29.

¹ A. M. Poulsen, senere lærer på Uldum højskole og folketingsmand. ² Cand. theol. Carl Grove havde for kort tid siden afløst C. J. Brandt som forstander her. ³ På det første højskolelærermøde på Kolds højskole i august 1859 havde Høgsbro foreslået et særskilt og selvvalgt tilsyn for den frie skole. ⁴ I et brev til J. L. Knudsen 4. december oplyste Høgsbro, at „Stephansen erkjendte sin vildfarelse og gik ind på alle mine anskuelse af forholdene“. Høgsbro havde besøgt Holsteinsminde på vej til København. Jfr. Hindholm brev 54–55.

249. Højskolelærer J. L. Knudsen til forstander Sofus Høgsbro.

Rødding 15 Decbr 59

Kjære Høgsbro!

...

Skolen gaar sin jævne Gang. Du faar vist aldrig Sagnhistorien ud af mine Klør mere; den er mig (og Eleverne) til stor Fornøjelse, og „flyder“ ikke saa ganske ilde. Jeg kan nok overkomme det; men har ogsaa jævnt Arbejde.

Poulsen¹ er grundskikkelig; men om han duer til „at sætte til“, det tvivler jeg ikke lidt om. Han er saa forgjort af de „Pæne“ og „Dannede“, at han vist aldrig bliver *fyndig* og *jævn* i sin Tale; noget Syn for Livets Stormagter kan jeg heller ikke opdage hos ham. Jeg kommer bestandig til at tænke paa den Juhl, som B. Refslund anbefalede; han skal nok blive færdig i Tønder til Sommer.

Vi har aldrig havt skikkeligere Elever ...

Din

J. L. Knudsen. —

R.A.

¹ Jfr. brev 248, note 1.

250. Højskolelærer *7. L. Knudsen* til forstander *Sofus Høgsbro*.

Rødning 13 Marts 60.

Kjære Høgsbro!

Jeg vil i det Efterfølgende meddele mine Betragtninger og Overvejelser til det Spørgsmaal: burde du ikke bryde overtvært med Rigsdagsmøderne og komme her hjem?

Jeg stiller det udtrykkelig som et Spørgsmaal, thi jeg har f. Eks. ingen Frygt for at Eleverne skulle gjøre Oprør og endogsaa blot i ringe Mængde erklære, at de vilde blive borte fra Poulsens Timer; nej, Sligt er der ikke Fare for. Men først saa snakker „alle Folk“ meget om din lange Fraværelse, og om det kan gaa an, at Forstanderen saadan ligger den største Del af Vinteren i Kbhvn, og om „ham, den Poulsen“ kan erstatte dig, for „ham den P., ham regner Eleverne nok ikke meget“, og „de (Ell.) snakker om, at i hans Timer gjør de en grow Kommers“ o.s.v. Dernæst spørge Eleverne hyppig: Naar mon Høgsbro kommer hjem? og er nærved at sige mig det ligefrem, at det er Snavs med Poulsen. Idag sagde Kehlet¹ o. fl.: Naar H. nu ikke kommer før April, hvad bliver der saa af Fædrelandsbeskrivelsen? Sjælland, Bornholm o. s. v. har vi faaet; men hvad bliver det nu til med det Øvrige? . . .

Med alt dette – Skandale sker her vist ikke. –

. . .

. . . Naa, forresten saa ved vi jo nok, at de vil over, hvor Gjærdet er lavest, og at den Yngste bl. Lærerne stadig maa forsøges, om man kan have ham til Syndebuk.

. . .

Jeg er i Fædrelandshist. kommet til Erik Ejegod, og det gaar, som altid, meget godt. Jeg holder mig nu saagodtsom udelukkende til L. C. Müller², med Hentydn. til Grundtvigs Snorre og Saxo. Ingensinde har jeg fundet et mere velvilligt og venligt Hold Elever for mig; det gjør mig saa godt at mærke de har Tillid til mig.

. . .

Din

7. L. Knudsen.

R.A.

¹ K. S. Kehlet fra Vonsbæk. ² Ludvig Chr. Müllers Danmarks Historie (1836).

251. Højskolelærer J. L. Knudsen til forstander Sofus Høgsbro.

Kjære H.!

Rødd. 15/3 60.

Vi fik Brevene i Middags . . .

Hvad jeg skrev iforgaars var ret i enhver Hensende: ingen Overdrivelse – ingen Fortielser . . . Igaar drev de, Knægtene . . . deres Haardhed og Kommers imod P. videre end forhen, saa jeg *kunde* ikke lukke Øjnene derfor, af hvilken Grund jeg, da vi skulde begynde en Time Fædrelandshistorie, holdt en lille (indstuderet) Tale til dem, i den Anledning . . . Det virkede – det saaes paa Gefjæserne, og de er siden den Tid meget vakkreere imod P.

. . .

Lev nu vel, ihvad du end gjør.

Din

J. L. Knudsen.

R.A.

252. Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.

Rødding 7 april 1860.

Kære pastor Hagen!

Monrads hævnende hånd er faldet tungere og hurtigere, end jeg havde ventet, over skolen og mig. Ifølge indlagte brev¹ er den årlige understøttelse nu nedsat til 1000 rdl., som var det beløb, vi fik, dengang der i finansloven kun bevilgedes 5000 rdl. til bondehøjskoler, hvorimod vi siden finansåret 1857/58, da der blev bevilget 10,000 har fået 2000 rdl. årlig. Det er altså en højst påfaldende nedsættelse . . .² vi stå vistnok ved et nyt vendepunkt i skolens historie. Det monradske fingerpeg vil utvivlsomt blive efterfulgt af en avisstorm og et medlemsfrafald endnu større end i 1856, og man vil kræve idetmindste min afgang fra rigsdagen, men sandsynligvis både Knudsens og min afskedigelse. Det vil da gælde om, hvorvidt skolen skal hjemfalde til det mere og mere fræmtrædende embedsvælde eller endnu bestemtere hejse den folkelige fane og leve i og for, af og ved almuen. –

Før krigen var skolen væsentlig en forpost for Danskheden her i Slesvig, rejst mod den tyske embedsstand, og støttet af det lærde-nationale parti i kongeriget. Efter krigen blev den mere og mere en almindelig folkelig dannelseanstalt, men ved traditionens magt, efterat partiet som privat velgører trådte tilbage i 1853³, endnu støttet af det som regering i kongeriget og som embedsstand i Slesvig. Imidlertid fuldbyrdes bestyrelsesskiftet i 1853, hvorved bestyrelsen kom i harmoni med skolens

ny opgave, og forfatningsforandringen i 1856, hvorved denne bestyrelses stadighed og myndighed sikredes. Den sidste rest af det lærde-nationale partis understøttelse har vi for nylig fåt til „et gymnastikhus“ med 858 rdl. Som regering i kongeriget har det ved det monradske brev nu brudt med os, som embedsstand her i Slesvig vil det bryde med os, når „Dvke“ svinger sin skralde, og spørgsmålet bliver da: vil den danske almue, og først og fræmmest den heromkring, og de få lærde-dannede, der føler med og for den, give de fornødne pengemidler til at holde skolen og end mere udvikle den i den folkelige ånd, hvori den er gåt fræm i de sidste 10 år? og dernæst: vil den, at der skal vedblive at være 2 så dyre lærere som Knudsen og mig eller at en af os skal fortrække?

Viser det sig, at stemningen er for, at skolen skal fortsætte den begyndte udvikling, vil det vistnok være ønskeligt, om den tillige satte sig i spidsen for udgivelsen af et ugeblad til behandling af kongerigets og hertugdømmets anliggender på en uafhængig og folkelig måde for derigjennem déls at gøre gavn i almindelighed, déls i særdeleshed at forsvare skolen mod angrebene på den.

Om et sådant blad har B. Refslund, J. Favsbøl og andre flere gange og sidst igår talt til mig; men jeg har altid afvist det med, at tiden dertil først var kommet, når embedsstanden havde brudt med os og foreningen fåt andre medlemmer.

Mens Refslund var her, kom Monrads brev, og han mente, at skolen ikke burde lade sig skræmme deraf til eftergivenhed (ti den ene indrømmelse vilde drage den anden efter sig), men frejdig vove sig ud på det stormfulde folkedyb, og at tiden for et sådant ugeblad nu syntes at skulle komme⁴.

Min stilling – om jeg skal vedblive at møde på rigsdagen, at være lærer og forstander, at gå videre i folkeoplysnings udbredelse og folkelivets vækkelse – vil naturligvis bero på bestyrelsens og tillidsmændenes afgørelse og deres iver for at skaffe de fornødne penge tilveje. –

...⁵

Krüger har jeg ikke talt med i lang tid, og i vejsagen har jeg jo på skolens vegne måttet gå imod ham; men efter de angreb, der er gjort på ham i anledning af hans færd i rigsrådet, efter hans tavshed ved gildet i Haderslev⁶ og efter B. Refslunds og Kr. Lautrups⁷ ytringer synes han nu også at være træt af professorernes favntag og at kunne være modtagelig for en fra hans tidligere noget forskjellig fræmgangsmåde. Og han vilde jo være en mægtig bundsforvant.

...⁸

Jeg forstår Monrads brev omtrent således: „I holder en forstander, som har tid til at ligge her ved rigsdagen og gøre os fortræd den hele vinter. Enten kan i ikke undvære ham hjemme, og så skal i holde ham til at blive hjemme, eller i kan undvære ham, og så behøver i ikke de 1000 rdl., som hans løn omtrent kan være. Derfor tager jeg dem nu fra jer, men vil give jer betænkningstid ét halvårstid. Lover i, at holde ham hjemme eller at afskedige ham, skal i få en del af dem igjen, og, er i meget skikkelige, måske dem alle.“ . . .⁹

deres hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B. Delvis trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 58 ff.

¹ Skrivelse fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet 31/3 1860, underskrevet af D. G. Monrad. ² I det udeladte har Høgsbro skrevet, at det vist ville være godt, om der blev afholdt bestyrelsesmøde, når Flor kom; måske skulle tillidsmændene med. ³ Den af nationalliberale sammensatte slesvigske komité havde indtil 1853 ydet højskolen en årlig understøttelse på 2200 rbd. ⁴ Allerede i sommeren 1859 havde Høgsbro syslet med tanken om et ugeblad, se Høgsbros Brevveksl. I, s. 287. ⁵ I et par udeladte linjer er omtalt, at Høgsbro vil sætte Knud Knudsen ind i forholdene. ⁶ Den 30. marts blev der i Haderslev holdt en fest for de slesvigske stænders danske mindretal, hvor Krüger gjorde sig bemærket ved ikke at tage ordet. ⁷ Fra Bovlund. ⁸ I det udeladte er bl. a. omtalt Høgsbros og Knudsens rejser og hvor mange elever der ventes til sommeren. ⁹ Monrads indstilling er nærmere belyst i brev 257 og 263. Efter Høgsbros opfattelse var den politisk betonet, jfr. Høgsbros efterladte skrift „Mit Forhold til Grundtvig, Tschering og Monrad“, s. 36.

253. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

Rødding højskole d. 10 april 60.

Højvelbårne hr. etatsråd!

Forleden dag modtog jeg den nedslående efterretning, at Monrad for iår kun bevilgede os 1000 rdl., men at han, for at vi ikke skulde komme i for stor forlegenhed, var villig til på nærmere andragende at give os et forskud på det bidrag, vi kunde vente næste år. Dermed er vi jo ikke synderlig hjulpne, hvis vi ikke for fræmtiden tør gøre os håb om en større understøttelse. Under de nuværende forhold vil det være omtrent ensbetydende med skolens undergang, idetmindste med dens nedsynken fra det trin, den bestandig hidtil har indtaget, til en af de almindelige højere bondeskoler, hvor der egentlig kun gives undervisning om vinteren og ved seminaristisk dannede lærere. —

Vort elevantal er jo på grund af de trykkende tider aftaget til det halve, og flere af dem må vi desuden give fri undervisning, medens det

i de gode år ikke engang var muligt at få fulde fripladser forsvarlig besatte. Derved er jo en af vore vigtigste indtægtskilder aftaget i en betydelig grad. Vort agerbrug har i de 3 sidste misvækstår intet overskud givet men tvertimod krævet store tilskud for at ophjælpes til en tidsvarende udvikling, og dette vil også være nødvendig i de nærmeste år. Medlemsbidragene er endelig også formindskede, dels ved den almindelige pengeknaphed og dels ved den temmelig forklarlige træthed. For enkelte har min deltagelse i rigsdagslivet været en grund til at trække sig tilbage, og denne grund vil upåtvivlelig, når det bliver bekjendt, at ministeriet i en så væsentlig grad har unddraget skolen sin understøttelse, og måské endog uden det, gribe om sig med stor magt, især her i Slesvig, hvor rigsdagen ikke er yndet af embedsstanden, så man kan forudsé, at en almindelig udmeldelse af foreningen er meget nær forestående. Det hjælper kun lidet, at vi beholder landhusholdningsselskabets understøtt. og at det Class. fideicommiss's er blevet fordoblet. Når alle andre indtægtskilder aftage så betydeligt eller aldeles stoppe, kan skolen ikke undgå sin skæbne.

Øjeblikket synes mig derfor så betænkeligt, at jeg har besluttet at sætte de af den slesvigske komité til et gymnastikhus modtagne 858 rdl. i banken i Ribe og foreløbig opgive opførelsen deraf for i sommer. De 3 fripladser, hvortil det slesvigske ministerium har givet penge, besætter jeg kun for $\frac{1}{2}$ år og jeg grubler over, hvorledes det vil være muligt at fortsætte udbetaling af lærerlønningerne for det næste vinterhalvår. Jeg har derfor også tilskrevet Hagen, om han ikke under disse omstændigheder fandt det ønskeligt at sammenkalde et bestyrelsesmøde til de sidste dage af april, når vi fik at vide, hvad dag de kom, og om han ikke ménte, at de herværende tillidsmænd, Krüger og Knud Knudsen, burde tilkaldes¹.

Det, der ligger nærmest, er jo at afskedige mig, som, om jeg end ikke har hidkaldt den nuværende stilling, dog ikke har kunnet afvende den, eller, hvis man måské vil skåne mig, da én eller flere af de andre lærere. Men der kan jo vel også findes andre udveje. Og derpå er det jeg ved dette brev vil bede dem itide at være betænkt, da jeg antog det muligt, at de måské inden deres afrejse fra København kunde ønske at tale med en eller anden derom.

Ministeriets nedsættelse er i høj grad påfaldende. Vi fik nemlig 1000 rdl. årlig, sålænge rigsdagen bevilgede 5000 til bondehøjskoler; men fra den tid, denne bevilling fordobledes, blev også tilskudet til os fordoblet til 2000, skjønt bestandig med påmindelse om, at vi ikke kunde gøre

regning derpå for mere end ét år ad gangen. Jeg havde derfor nok ventet, at der kunde finde en nedsættelse sted, men det var ikke faldet mig ind, at man vilde gå ned til det halve, og de grunde, som Monrad og overskoledirektør With² har nævnet for mig, forekommer mig lidet fyldestgørende. De har nemlig anført, at der blev flere ny skoler, som også måtte understøttes (men vejen dertil var jo da ikke at tage fra de gamle og derved bringe dem til undergang, men at forlange forhøjelse i bevillingen af rigsdagen, som i vinter endog uopfordret netop af dette hensyn forhøjede den fra 10.000 til 11000), og at man behøvede penge til at holde et særskilt kursus i København for lærerne fra bondehøjskolerne (men vejen til at få dygtige lærere er jo dog heller ikke at berøve de skoler, som har sådanne, de nødvendige midler dertil, men déls at lade dem beholde dem og déls at give de andre skoler de fornødne penge til selv at skaffe sig dygtige lærere; der er dygtige lærere nok at få, når man blot har penge). Der må være andre grunde, og det såmeget mere, som Borgen³ under sit ministerium, som de vist erindrer, at jeg fortalte dem, havde lovet at vi skulde beholde den hidtilværende understøttelse af 2000 rdl.

De vil, såvel i København som undervejs hertil, have rig lejlighed til at få klarhed over vor hele stilling og derved medbringe en erfaring, som kan være af stor vigtighed for forhandlingerne i det møde, jeg efter mit ovennævnte brev til Hagen venter vil blive holdt her, når de kommer. —

Jeg kom vel hjem og begyndte straks at læse det dobbelte antal timer af hvad jeg plejer, ligesom jeg også har formindsket de ellers almindelige feriedages antal. Elevantallet i sommerhalvåret tegner til at blive omtrent som sidste sommer og som i årene før krigen. Knudsen rejser imorgen til Kold og jeg beder ham, straks han kommer dertil, at underrette dem om, hvorlænge halvårets undervisning varer der. —

...

Deres med højagtelse

ærbødigst hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B. Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 60 ff.

¹ Jfr. brev 252, note 2. ² Jfr. brev 269, note 1. ³ V. A. Borgen, kultusminister i ministeriet Rottwitt 1859-60.

254. *Etatsråd Chr. Flor til sognepræst L. C. Hagen.*Kjøbenhavn 19 April 1860.
Aabenraa No 31.

Kjære Pastor Hagen.

Jeg fik nylig en bedrøvelig Skrivelse fra Høgsbro. En lignende har De faaet. Hvad derved er at gjøre, er ikke let at sige. Jeg kan jo sagtens gjøre et Forsøg paa at tale med Monrad og med Regenburg, naar de komme hjem. Men det vil sandsynligvis intet nytte: den første vil jo ikke, og den sidste kan vel ikke, om han end vilde, hvilket endda er tvivlsomt.

Høgsbro ønsker mig over til et Bestyrelsesmøde i den Anledning. Men jeg kan umulig komme herfra for det første, rimeligvis ikke inden engang i Juni . . .

. . .

Min bedste Hilsen til Deres Frue og til de Venner, De støder paa, navnlig Helweg.

Venskabeligst
Flor.

K.B.

255. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødning d. 3 maj 1860.

Højvelbårne hr. etatsråd!

Det var beklageligt, at de ikke kunde komme inden halvåret sluttede; ti vi har jo nu ikke såmange elever. Imidlertid er sommerhalvåret dog idag begyndt med 15, og det er jo under de nuværende tiders tryk et meget anstændigt tal, især da de 10 af dem er Sønderjyder. Det viser sig også i dette halvår, at grunden til vort formindskede elevantal for en del må søges i de mange ny lignende skoler i kongeriget, ti for Slesvigs vedkommende er det omtrent uforandret. Den eneste måde, hvorpå vi kunde udholde konkurrencen med dem var ved at hævde vor stilling som en fuldkomnere, en højere dannelsesanstalt end de ellers almindelige, og jeg tror, at det med tiden vilde være lykkedes os, når man havde vedblevet at sætte os istand dertil; men det sindelag, som røber sig i nedsættelsen af statens tilskud fra 2000 rdl. til 1000 rdl. tilintetgør enhver forhåbning i den henseende. Som de siger, vil en indskrænkning af lærerkræfterne blive nødvendig. Formodentlig må ligesom ved de andre skoler en teolog. kand. og en seminarist eller en lignende udgøre den hele besætning, og

sommerhalvårets undervisning gå ind (eller måske anvendes til uddannelsen af bønderdøttre); men det vil da ikke længere være den gamle Rødding højskole, og dens virkninger vil jo også blive langt svagere.

At den befolkning, den arbejder for, skulde indse betydningen af den fuldkomnere dannelse, den i sin nuværende skikkelse kan byde, og ofre noget tilstrækkeligt forat holde den oppe, kan jeg ikke ret tro, ihvormeget end Knudsen og Ley, som ved sidste 25 juli fest, påstå det.

Jeg ved ligeså lidt nu som forrige gang noget bestemt råd at give. Lånet af de 12000 rdl. fra livrenteanstalten, gaven af de 850 rdl. fra den slesvigske komité, fordoblingen af det classenske fideikommis's understøttelse, oprettelsen af de 3 slesvigske fripladser med alle de forhåbninger, som dertil knyttede sig, er faldne til jorden for den skånselløse saks, hvormed Monrad har overskåret vor livstråd.

Det er naturligvis i høj grad nedslående for mig efter i 10 år at have anvendt måske mit livs bedste kræfter på at bringe skolen til det mål, der oprindeligt var sat den, og efter at dens virksomhed anerkjendes af alle, der kan have nogen dom derom, pludselig at sé den bortstødt dér, hvor den vel allermindst burde det, og jeg kunde fristes til at opgive min hele stilling her og lade yngre kræfter forsøge, om de med større held kunde føre skolen gennem de forskellige skjær, den må krydse imellem, og skulde bestyrelsen finde, at dette var det bedste, skal den ikke holde sig tilbage af hensyn til mig. En eller anden bestilling med omtrent den samme løn som her (ti af mindre kan jeg desværre ikke godt leve) vil regeringen dog vel unde mig, især nu, da jeg ikke længere har min tidligere betænkelighed ved at modtage gejstlig ansættelse. Men på den anden side er jeg også rede til, hvis bestyrelsen finder, at dette er bedre for skolen, endnu at dele ondt og godt med den, og gøre mit til på ny at hæve den af den nedtrykte stilling, hvori den vel for det første må nedsynke.

Ligeledes tror jeg, at bestyrelsen kan tage sin beslutning uafhængig af hensyn til Knudsen; ti, såvidt jeg véd, bliver han, hvordan det end går, her neppe længere end til efteråret 1861.

Ligesom de tror jeg også, at Regenburg er os mere venlig – end fjendtlig – sindet. Ikke blot vidner hans ytringer i vinter til mig og oprettelsen af de 3 fripladser derom, men på hans sidste rejse, der desværre ikke var mig forud bekendt, så jeg ikke kunde opsøge ham, tog han i Haderslev mig og skolen i forsvar mod Stockfleth¹, der udtalte sin lyst til at træde ud af foreningen.

Hvordan nu end sagerne stille sig, vil det dog være mig en stor op-

muntring, at det ikke er utilfredshed fra elevernes side, der har fræmkaldt den nuværende krise. Tvertimod modtog jeg mange ytringer af de bortrejsende elevvers hengivenhed både for skolen og mig, og såvidt det beror på dem, skal vi nok få flere elever til vinter.

Jeg håber da, hr. etatsråd! at vi sés til d: 12te juni, da bestyrelsen jo plejer at komme her (i de senere år rigtignok alene, da medlemmerne foretrække at læse beretningerne hjemme fræmfor at høre den oplæse af mig).

...²

Med venligst og ærbødigst hilsen fra os alle

deres agtelsesfuldt hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B. Delvis trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 62 f.

¹ W. W. Stockfleth, amtmand i Haderslev 1850-64. ² I slutningen af brevet nævner Høgsbro, at Frølund på sidste rigsdag foreslog, at der særskilt skulle bevilges 2000 rdl. til Rødding. Men han trak selv senere forslaget tilbage, og nu kan det ikke sættes igennem, bl. a. fordi „hverken venstres flerhed eller højre – professorpartiet – synes om mig, og der kan jeg derfor for øjeblikket intet udrette for skolen“.

256. *Sognepræst L. C. Hagen til etatsråd Chr. Flor.*

Stepp. Frør. Prstg. 7/5 60.

Kjære Herr Etatsraad!

Ganske vist er vor Forstander i Rødding bleven forknyt, og seer Fremtiden imøde med bange Anelser. Da jeg havde modtaget Deres Brev af 19. Apr. og saae, at De ikke kunde komme, tog jeg strax til Rødding, for at tale med Høgsbro og Knudsen, og saaledes samle Materiale til en Mening om, hvad der vel er at gjøre . . .

Afgjort er det, at Monrad vil os tillivs, og begynder med at knappe os af i Understøttelsen, endog paa en meget følelig Maade. Jeg anseer det ogsaa for temmelig rimeligt, at Høgsbros Virksomhed paa Rigsdagen – i Ledtog med Bondevennerne contra Embedsvennerne – har været den nærmeste Grund. Imidlertid er Høgsbros Virksomhed paa Rigsdagen af den Beskaffenhed, at vi neppe bør holde ham derfra, men lade ham tjene sin Tid ud. Noget andet er det, om han kan stille sig paany og modtage Valg, og endda være Forstander for Høiskolen. Det gaer vistnok ikke an. Høgsbros Plan at gjøre Skolen til en „politisk“ Anstalt, og derfra udgive et Ugeblad, der forhandlede Tidens brændende Spørgs-

maal, forkaster jeg aldeles. Det er imidlertid, navnlig i Vinter, bleven mig temmelig klart, at Høgsbro egner sig ikke fremdeles til at være Skolens Forstander, men bør til Kjøbenhavn, og offre sig til Politiken. Hvad Knudsen angaaer, da vil jeg sige Dem, – hvad der hidtil har været en Slags Hemmelighed, som Kn. dog nu har meddeelt Høgsbro, – at han (Kn.) staaer i Begreb med, eller rettere, tænker paa at forlade Skolen, tage over til Cold i Fyen og arbeide ved hans mærkværdige Skole. Cold agter nok at flytte og udvide sin Anstalt; dog forlader Knudsen neppe Skolen i Rødding før Nov. 61. –

Mine Tanker om den hele Sag ere da følgende. – D. 12 Juni (Generalforsamlingsdagen) og Dagen forud holdes et fuldtalligt Bestyrelsesmøde, hvori blandt andet ogsaa underskrives en Ansøgning til Monrad om et Forskud af 1000 Rdl. paa hvad der maatte kunne ventes tilstaaet Skolen i Understøttelse for det kommende Aar. Ministerens Skrivelse lover os jo, „for at Bestyrelsen ikke skal komme i Forlegenhed“, et passende Forskud. For at være vis paa, at et Udkast til en saadan Ansøgning vil være tilstede, agter jeg at fremlægge en. – Skolen holdes hen i det Spor og paa samme Maade, som i de senere Aar indtil Nov. 1861. Da fratræder samtlige Lærere. Høgsbro gaaer til Kiøbenhavn som Politiker og Knudsen gaaer til Cold's Skole i Fyen. Der dannes et nyt Selskab („De danske Folkevenner“) ikke saameget i *Modsætning* til „Bondevener“ og „Embedsvener“, men snarere for at samle de sundeste, sandeste og bedste Elementer ud af disse politiske Partier. Selskabet bør ogsaa træde op som et politisk Selskab, og maa have et Organ, en Avis, der udkommer 3 Gange ugentlig (med ledende Artikler, politiske Nyheder – Feuilleton – Bekjendtgjørelser). Høgsbro redigerer Bladet, men er forresten uafhængig; kun at Selskabet understøtter ham ved at tage 500 Expl. af Avisen. – Jeg antager, at De mest passende kunde stille Dem i Spidsen for Oprettelsen af et saadant Selskab.

Hvad Rødding Skole angaaer, da ansættes saa til 1 Nov. 1861 to nye Lærere. Om deres Beskaffenhed vil jeg her ikke udtale mig. Lærrelønningerne maa ikke overstige ialt 1600 rdl. aarlig. Den udøvende Mynighed, som Direktionen i sin Tid nedlagde i Forstanderens Haand, skal denne for Fremtiden dele med et Medlem af Direktionen, som denne særlig dertil beskikker; – eller ogsaa udnævner Direktionen een af sin Midte til „administrerende Direktør“ for Skolen, under Kontrol af den samlede Direktion. –

Her har De mine Tanker om Rødding m. m. henkastet i en Fart paa Papiret. Maa jeg nu bede de to ærede Formænd tage Sagen og Stillin-

gen under Overveielse – (jeg sender nemlig denne Skrivelse ogsaa til Helweg) . . .

...

Med hilsen fra min Kone
er jeg Deres ærbødigst hengivne
Hagen.

K.B.

257. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kbhavn. 7 Maj 1860.

Kjære Høgsbro.

...

I Torsdags, d. 3 d. M., var jeg hos Minister Monrad. Han lovede, at vi for indeværende Aar skulde nok faa 1600 R. istf. de tilskrevne 1000 Rd. „Han havde fuld Tillid til mig og *stolede* paa mig m. H. t. hvad der lærtes og foredroges paa Skolen. Men han kunde ligesaa lidt som Andre begribe, at Skolen kunde være tjent med, at dens Forstander og første Lærer var borte fra den i Rigsdagstiden.“ Af denne Udtalelse kan vi nu uddrage, hvad Slutning vi vil. Dagen efter skrev jeg dette til Helweg og bad ham meddele Hagen det; men til Dem har det ikke været mig muligt at faa Tid til at skrive disse Linier før idag. Vi maa mundtlig overveje denne Sag med hverandre. Men kan nu ikke Gymnastikhuset bygges i Sommer? Jeg vedbliver at være overbevist om Gymnastikkens Vigtighed, naar den drives rigtigt.

...

Venskab.
Flor.

R.A. Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 63.

258. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødning d. 12te maj 1860.

Højvelbårne hr. etatsråd!

...¹

At Monrad så ligefræm vilde sige sit ønske, om at jeg skulde blive hjemme fra rigsdagen, overraskede mig, og at han lægger så megen vægt derpå, at han vil lade det gå ud over skolen, er jo meget smigrende for mig. Iøvrigt har hans løfte om 600 rdl. mere ikke synderlig at betyde; ti han kan ikke give os dem iår, uden som et *forskud* på næste års understøttelse, og der må vi da igjen komme til at savne dem. De 1000

rdl. er nemlig bevilget for finansåret 18⁵⁹/₆₀, og det er jo afsluttet, så der kan intet tillæg tages fra. —²

Med sand højagtelse

Sofus Høgsbro.

K.B. Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 63 f.

¹ I det udeladte spørger Høgsbro, om ikke P. C. Koch var manden til at være højskolens inkassator i København (efter Borries' død). „Den eneste mangel er jo hans mindre gode anseelse især i religiøs retning“, men det opvejes vel af hans fortjenester. ² Efter andragende fra bestyrelsen udbetalte ministeriet i juli 1000 rbd. i forskud af indeværende finansårs understøttelse.

259. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Haddebo 13 Sept. 1860.

Kjære Høgsbro.

... Jeg har ... læst Deres Forsvar i „Fædr.“ 194 og 195¹. Jeg er i alle Måder fuldkommen vel tilfreds dermed: der er hverken sagt for meget eller for lidt, og uagtet Vedkommende have fået Sandheden at høre, er der hverken i Tonen eller i Ordene noget Irriterende, som kunde vække Fjendskab, hvor dette ikke allerede findes uheldbredeligt i Forvejen. De har desuden meddelt adskillige Oplysninger og Betragtninger, som ikke fandtes i mit Forsvar² og som er både velgjørende og tildels nødvendige for den velvillige og upartiske, men udenfor stående Dommer i Sagen. Endelig er det passende og ret, at både De og jeg tale med, hver efter sin Stilling, og viser det højstærede Publikum, at vi meget godt véd og forstår det vi tage os for. Det må nu gå med vor Højskoles Fremtid som det vil, så sér jeg ikke, vi kunde have mødt den fjendtlig rejste Storm på en bedre Måde end skét er.

... Vi vil altså ikke sés under Rigsdagen, til hvilket Møde jeg derfor må nøjes med at ønske Dem Held og Lykke. Men jeg kan dog ikke lade være at minde Dem om den politiske Samtale, som De, Helweg og jeg havde en Aften i Deres Dagligstue, jeg tror d. 13 Juni, hvor jeg søgte at virke noget på Deres Anskuelse om Statens Pligt til og Fordel af at være lidt rundhåndet med Hensyn til de højere Videnskabs- og Kunst-Anstalter, selv om disse endnu for Tiden er langt fra at være ført ind i det rette Spor ...³

opr. hengivne

Flor.

L.A. Sønderjyll. (Rødding højskoles arkiv).

¹ Rødding højskole og Høgsbro var blevet angrebet voldsomt i „Dagbladet“ og „Dannevirke“ i sommeren 1860. Godske Nielsen hævdede, at skolen ikke burde

være fortsat i 1850, „ligesom Valget af Forstanderen ikke kunde falde uheldigere ud, end det gjorde“ (Dvk. 9/6). „Som Rødding Skole nu er, er den ifølge sin Idee en Prostitution, og jo snarere denne fjernes, desto bedre.“ Høgsbros svar findes i „Fædrelandet“ 21.-22. august under overskriften: „Rødding Folkehøjskole. Et Nødværge“. ² Flor havde forsvaret skolen i „Dagbladet“ nr. 158. Både Høgsbros og Flors indlæg er aftrykt i Høgsbros „Beretning om Rødding Folkehøjskole“ 1859-1860, Kbh. 1860. ³ Høgsbro havde i folketinget modarbejdet Monrads forslag til en omordning af Kunstakademiet, hvilket Monrad havde taget fortrydeligt op.

260. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding 25 septbr. 1860.

Kære hr. etatsråd!

Hjærtelig tak for deres venlige breve! Skal jeg end måské snart skilles fra skolen, vil det dog være mig en kær tanke, at jeg, inden det skete, vandt deres anerkjendelse ikke blot som den, der formåede at styre skolen, men også som den, der vilde gøre det efter den af dem lagte plan. Det vilde under disse omstændigheder være mig endnu kærere at arbejde her; men jeg frygter, at jeg for sagens egen skyld bør opgive det. Embedsstanden her i Slesvig tåler ikke den selvstændighed jeg om end i småting har lagt for dagen, den vil, at der ikke må høres nogen anden mening end dens, og den har magten, ligesom dens blad er sikret for enhver modstand ved sit privilegium. Skolen må enten bøje sig for den og åndelig gå tilgrunde eller af al magt kæmpe mod den og (som følge af den politiske trældom og søvn her findes) legemlig gå tilgrunde. Regeringen, der skulde sé den fare, der udgår fra dens egen embedsstand og støtte en mand og en skole, der for en del, om end kun en ringe, kunde råde bod derpå, forsømmer det, og det danske folk véd kun lidt om, hvad der foregår her syd for Kongeåen og vil måské først ved sådanne tildragelser som denne skoles undergang efterhånden få øjnene op.

Der er endnu kun meldt 17-18 elever, og oktober måned bringer neppe tallet synderligt over 20 - altså mindre endnu end forrige år. Fra hele Haderslev amt er der kun meldt 2 ny og fra Åbenrå og Lyg. kl. amter slet ingen. Så godt har Dannevs. idelig gjentagne angreb virket, støttede af embedsstanden. En trøst er det dog, at eleverne vedblive at være vel tilfreds og at der f. eks. i vinter bliver idetmindste 5 på 3die halvår . . .

. . . Jeg frygter, at jeg må vælge mellem rigsdagen og skolen, hvormeget jeg end ønskede at forene begge virksomheder og tror, at de kunde forenes . . .

I København talte jeg med folk om en efterfølger til Knudsen eller

mig, men fik ikke de bedste udsigter. Imidlertid har jeg nu hele rigsdags-tiden til at forhøre mig nærmere.

Kold har endnu ikke fåt jord købt, og det er altså endnu ikke afgjort, at Kn. tager bort; men det er dog kjendeligt, at han betragter sig som mere fremmed for skolen og med mindre misfornøjelse sér min fra hans forskjellige fræmgangsmåde; hvad der dog altid er en lettelse.

Såvidt jeg har kunnet erfare, har mit forsvar¹ i det hele gjort et godt indtryk; men hvad hjælper det, når der ikke kommer elever . . .

Vor høst har iår været noget heldigere end ifjor og jordbruget behøver neppe noget tilskud; men skatter og renter må vi dog afholde. – Derimod har jeg måttet indrømme flere nedsættelser i betalingen, så indtægten af eleverne bliver betydelig mindre . . . Forpagter Jessen² må rimeligvis opgive sin stilling, da de trange tider trykke ham hårdt . . . Således synes alt at forene sig for at forøge vanskelighederne for skolen . . . Det vil vistnok komme an på regeringens understøttelse, om skolen skal kunne fortsættes med 3 lærere som hidtil, eller blot med 2 eller måske endog aldeles gå ind, og det vil derfor vist også komme til at bero på regeringen, om jeg skal vedblive at være forstander eller ikke; ti déls bør jeg åbenbar ikke vedblive at være det, hvis regeringen ønsker en anden, og déls var det jo muligt, at en anden kunde vække en større deltagelse end jeg. Imidlertid synes mig, at jeg, *hvis bestyrelsen ønsker det*, bør holde ud med skolen en stund endnu og ikke vige før det yderste er forsøgt til dens frelse. Når regeringen vil støtte mig med de nødvendige midler, tvivler jeg ikke om, at alt endnu vil kunne blive godt, men vil den ikke det, er der neppe andet tilbage, end at falde med ære³.

R.A. (Koncept i Høgsbros arkiv B.)

¹ I den trykte „Beretning om Rødding Folkehøjskole i Aaret 12te Juni 1859 til 12te Juni 1860“ (Kbh. 1860). ² Jfr. brev 243. ³ Et andet udkast til brev til Flor fra Høgsbro, skrevet 23/9, er trykt i Høgsbros Brevveksl. I, s. 70 f. Her skriver Høgsbro, at han har tænkt på, om ikke Wiinstedt og han alene skulle trække læsset en tid lang og afvente bedre tider.

261. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Haddebo 18 Octbr. 1860.

Kjære Høgsbro.

...

Jeg formoder, at jeg til Julen kan være i Kbhvn, og altså også være i Rødding kort efter Nytår til Bestyrelsesmødet. Det vil sige, såfremt ikke

Beltet lægger til; thi med Isbåd tillade aldrig mine Søstre mig at gå. Det skulde ellers gøre mig ondt, hvis vi skulde komme til at nedsætte Skole-Betalingen, fordi jeg ikke troer, at *den* Nedsættelse, hvortil vi kan gå, vil skaffe så mange flere Elever. Gratis, eller så godt som gratis, kan vi jo dog ikke gøre det, uden for de Enkelte, hvem vi kan skaffe Friplads; og når vi ikke kan det, så kan vi ikke „täfla“¹ med Monrads Seminarier, uden for såvidt det ejendommelig Røddingske fri Væsen stikker dem i Øjnene, således som Tilfældet for en Del er med vore Venner på Vestsiden.

Både ifølge Deres og ifølge anden Efterretning fra Kbhvn venter jeg knap mere at få Grundtvig at se. At dette går mig til Hjertet, veed De; thi ham vil jeg komme til at *savne*, uagtet jeg kun sjelden talte med ham, eller følte Trang til at tale med ham. Men jeg vidste dog, hvor *han* var at finde, hvis Blik gik i samme Retning som mit, kun at hans Øje var langt skarpere og sikkrere end mit; derfor var jeg rolig, om jeg end på min Vej blev så langt bag ved ham, at jeg knap øjnede, hvor han var. Når da en sådan Fører og Anfører med ét forsvinder, og vi er ganske overladt til os selv, da ængstes vi vel tidt . . .²

Deres hengivne
Flor.

R.A.

¹ Svensk: kappes. ² Grundtvigs sygdom var af forbigående karakter.

262. Højskolelærer *7. L. Knudsen* til forstander *Sofus Høgsbro*.

Rødding 20 Novbr 1860.

Kjære Høgsbro!

...

Skolen gaar, med de 22 Elever, jævnt og godt; det er det behageligste Hold jeg har kjendt. De Smaa (Terp-Daugaard og maaske From)¹ er nogle Jærn, og de Andre er vakre, lærelystne Folk, efter vor Maade at tale paa.

...

Din *7. L. Knudsen*.

R.A.

¹ Povl Pedersen Terp og Jens Nielsen Daugaard, begge fra Starup s. ved Kolding og kun 16 år gl. Peter From var fra Frørup ved Haderslev.

263. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

København, Store Helligejstr.
32, 3 sal
6te dsbr. 1860.

Kære hr. etatsråd!

...

Vi må hellere ønske, når vi vil de åndelige interessers fræmme, at Hall har magten end Monrad . . . Således f. eks. med hensyn til bondehøjskolerne, hvor jeg påviste Monrads lovstridige anvendelse af de 10000 rdl. til at omdanne skolerne og tildels undergrave dem¹ . . . Jeg talte om anvendelsen i almindelighed og vogtede mig så godt for at omtale Røddings forhold, at han ikke kunde få noget personligt angrebepunkt på mig. Derimod sagde han mig ligefræm men privat, at grunden, hvorfor han havde taget pengene fra Rødding, var den, at jeg lå herovre. Såvidt jeg véd, er det første gang, at han har udtalt det, og jeg regner mig det til en fortjeneste, at have tvunget ham dertil ved at påvise det falske i de af ham hidtil anførte skingrunde. – Han måtte offentlig love at ville give os mere end 1000, men fik Tsch.'s² bifald til at 2000 var for meget . . .

Skolen har nok nu omtrent 25 elever eller ligeså mange som forrige år; men Hindholm og Uldum er gåt betydelig foran os i år³. De ligge jo imidlertid i mere befolkede egne, hvor der har været en god høst. En af vore gamle elever, N. J. Buck, er i Berl. Tid. et par gange trådt op imod Godske Nielsen med megen skarphed og dygtighed i anledning af at G.N. havde brugt ham og 61 andre, der ønskede et billede af Thomsen og hans kone, til dermed at slå mig og skolen i sin nuværende skikkelse. I sine artikler kommer Buck også til at omtale dem „med særdeles højagtelse og taknemlighed.“⁴

Vel er min stilling ved skolen ved disse artikler bleven noget fastere end før dem, men jeg er dog endnu bestandig i tvivl om, om jeg ikke helst måtte trække mig tilbage fra den, for at der kunde komme én i mit sted, som der var mindre modsigelse imod, og hvem regeringen vilde skænke den anerkjendelse og understøttelse som en, der skal virke i en art embedsstilling i et så forkuet land som Slesvig, vanskelig kan undvære, og som jeg efter nu i over 10 år at have virket for skolen, hvad jeg formåede, desværre ikke har været så heldig at opnå. Endnu vanskeligere er min stilling bleven, efterat Hadersleverne i hellig enfoldighed har fulgt deres forfængelige og herskesyge amtmands indskydelser og valgt Godske Nielsen til stænderdeputeret, hvorved han naturligvis har fået en forøget magt, indtil han når at komme i klammeri med de andre danske stænderdeputerede, sætter dem i bladet og sprænger det skin af sammen-

hold, der hidtil har været mellem dem. Nordslesvigerne sover i denne tid og formå ikke at skjelne ven fra fjende, og derfor er livet mellem dem for den, der ikke vil sejle i den herskende embedsstands kjølvand såre vanskelig . . .

Jeg har hilst på Clausen, da jeg kom hertil, han mente, at det måtte være en samvittighedssag for mig ikke at forlade skolen, sålænge jeg ikke havde sikret dens fortsatte gang i den hidtilværende ånd . . .

Deres højagtelsesfuldt hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B. Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 77 ff.

¹ I folketinget 22/11. ² Tscherning. ³ 1860–61 havde Hindholm 63, Uldum 32 elever. ⁴ Niels Buck, Vonsild (jfr. brev 237) havde i Berl. Tid. 20/10 og 6/12 skrevet om Rødning i et par breve, hvis virkelige forfatter var Chr. Berg.

264. Højskolelærer J. L. Knudsen til sognepræst P. K. Algreen.

Rødning d. 18. Jan. 1861.

Kjære Ven Algreen!

...

Høgsbro er for Tiden i Rigsdagen, og han er der i sit Element. Blot han maatte kunne blive ved Politiken og lade Skolevæsenet fare! dog, det haaber jeg vi kan, til Novbr., maaske forlade Skolen paa een Gang.

Hvad Guds Hensigt er med denne, er endnu ikke til at skjønne. En Udglødning, en Luttring i Ilden, maa der til, om den skal i Sandhed tjene Livet; thi lige fra dens Grundlæggelse (det seer jeg nu klart) har Flor i den Grad blandet Sandt og Falskt, Skin og Virkelighed, Jævnhed og Opskruethed sammen, at den sidste Trævl af de hidtidige Rødder maa overskjæres, om det skal blive til Noget . . .

Din gamle Ven

J. L. Knudsen.

Kolds privatarkiv. Trykt Kold-Pedersen s. 173 f.

265. Forstander Sofus Høgsbro til sognepræst L. C. Hagen.

D 25 Febr. 61.

Kære Pastor Hagen!

...¹ iøvrigt er Stillingen denne :

Lover De Monrad (f. eks. i et privat Brev til ham), at jeg skal få min *Afsked*, får Skolen måské 2000 Rdl. (altså 1000 foruden det allerede modtagne Forskud), lover De, at jeg ikke påny skal stille mig til *Rigsdagen*, og at De i det hele vil holde et vågent Øje med mig, vil det vakle mellem 1600 og 2000 Rdl., og lover De slet intet, vil det vakle mellem

1000 og 1600 Rdl. Da naturligvis *Flor* også som Formand for Dannevirkeforeningen² er en persona ingrata, kan hans Navn på Andragendet intet hjælpe; men rimeligvis er Bestyrelsen i sin Helhed ikke vel anskreven, og når den ikke kryber til Korset, vil den ikke kunne vente mere, end Min. for Skams Skyld er nødt til. Det Andragende, jeg har gjort Udkast til, er jo sålangt fra, at gøre det, at det er nærmere ved at kaste Handsken. Jeg antager, at det passer sig bedst for Bestyrelsen at indtage denne Stilling, og at den hellere bør gå af, end opgive den; men det er jo muligt, at De, som lever udenfor Striden, finder det rigtigere at gå enten en modsat eller en middel-Vej. – Jeg har indgivet et Andrag. til Regenburg, men har endnu intet Svar fåt. Det er ikke umuligt, at vi får noget derfra. Men i hvert Fald kunde jeg ønske, at Monrad kom til at bære Ansvaret for Følgerne af en Forandring her ved Skolen (hvilket jo vil ské, hvis hans Afdrag i Underst. fører til Afgang i Lærerpersonalet eller i Bestyrelsen) og ikke Bestyrelsen selv. Lad ham få det at bære med alt det andet. Det kan dog måské engang hjælpe til at trykke ham ned. Men Bestyrelsen bør efter min Mening ikke underkjennde sine egne tidligere Handlinger, og gøre sig til Monrads Redskaber.

... Hvis De skulde sé *Flor*, kan De med ham bestemme Dagen for Bestyrelsesmødet; men det var måské godt, om det blev udsat, indtil vi kunde sé, om der blev Krig eller ej, da det jo må have stor Indflydelse på Skolens Skæbne.

Lev vel!

Deres hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B. Delvis trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 84.

¹ Høgsbro gør Hagen opmærksom på, at ansøgning til Undervisningsministeriet skal indsendes inden udgangen af februar og vedlægger udkast; „jeg antager, at det, under de nuværende Omstændigheder og navnlig under det mindre venlige Forhold mellem Monrad og mig, er rigtigst, at Bestyrelsen indgiver Andragendet“. (Høgsbro er gået over til at bruge store bogstaver!) ² Dannevirkeforeningen var oprettet 15. januar 1861 med det formål at hindre udlandets indblanding i rigets indre anliggender og for at virke for indførelse i Slesvig af junigrundlovens frihed.

266. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding 16 Marts 61.

Kære Hr. Etatsråd!

Tak for Deres kærkomne Meddelelse om de 1300 Rdl. fra Slesv. Min.¹ Dagen efter fik vi Ministeriets Brev, og i Dag er Lautrup² taget ud at hente Pengene hos Amtsforvalter Skau, som jo sagtens vil gøre store Øjne til at den udskregne Højskoles Aktier endnu stå så godt.

Nogle Dage før jeg fik Deres Brev havde jeg indsendt et Andragende til Monrad, om at han iår vilde bevilge os det tidligere Beløb og udførlig begrundet det ved at vise, at vi havde sparet, overalt hvor der var at spare, men at med Hensyn til Lærerne kunde der ikke spares uden at forringe Virksomheden i den Grad, at Skolen blev sin oprindelige Plan utro og sank ned til at blive en Skole for den nærmeste Egn og med et aldeles ensidigt Præg. Knudsen mente ligesom jeg ved nærmere Eftersyn, at Hagens Begrundelse var for ufuldstændig, og derfor tog jeg mig den Frihed at affatte et nyt Andragende.

Med Anmeldelser vedbliver det at gå bedre end i de senere Ar.

Fra Monrad har vi gennem Slesv. Min., Amtmand og Provst modtaget en Skrivelse om, om det ikke vilde være hensigtsmæssigt, at vi oprettede en Examen her, der kunde svare til Præliminær-examen, og ligesom denne give Adgang til forskellige Studier i København. Men da denne Examen ikke kan indføres her, uden at vi aldeles må omdanne hele vor Undervisning både med Hensyn til Form og Indhold, og da den vil have til Følge, at Provsten og en matematikkyndig Mand derved få det Hværv „at udføre en årlig Kontrol med Undervisningens Tilstand i Skolen under Kirke- og Undervisningsministeriets Tilsyn“, kan vi naturligvis ikke gå ind derpå. Det ser jo unægtelig ud, som om Monrad havde en varm Interesse for disse Bondehøjskolars Udvikling, at „de ikke skulde gøre fiasco“ (hans Udtryk engang i Vinter i Finansudvalget), han lover jo at gøre dem til Forgård for Veterinær-, Pharmaceut-, dansk-juridiske, Forst- og andre lign. Examinere; men det er dog ikke andet end en hæderlig Begravelse af dem.

Derimod antager jeg i den mundtlige Forhandling, Amtmand og Provst ønsker om denne Sag, at kunne og burde tilbyde at anstille en *Modenhedsprøve* i de Fag, hvori vi give Undervisning, og i Overensstemmelse med den Måde, hvorpå denne meddeles, for den eller de enkelte, der herfra kan ønske at gå til Landbohøjskolen, da Slesv. Min. har flere Fripladser der, og det af og til kan indtræffe, at en eller anden af vore Elever kan ønske at få Adgang til disse. Når det blot måtte kunne lykkes mig at hævde Skolens Ejendommelighed og Myndighed, tror jeg, vi kan gå så vidt, uden at udsætte os for nogen Fare, og i den Henseende vil jo allerede Ministeriets nu bevilgede Understøttelse yde mig nogen Hjælp . . .³

Deres højagtelsesfuldt hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B. Delvis trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 85 f.

¹ Flor havde 12/3 meddelt Høgsbro, at Regensburg dagen før havde fortalt ham, at det slesvigske ministerium havde bevilget højskolen 300 rbd. til fripladser samt 1000 rbd. som erstatning for den bortfaldne støtte fra Undervisningsministeriet.

² L. Lautrup, højskolens forvalter; han stammede fra Gestrup, Agerskov s., elev 1853-54. ³ Høgsbros svar til Monrad er aftrykt H. Rosendal s. 102 ff.

267. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding d. 6 April 1861.

Kære Hr. Etatsråd!

...¹

Pastor Hagen var her . . . igår og ønskede et Bestyrelsesmøde sammenkaldt, for at han på det kunde få tilført Protokollen, at han ikke længere billigede, at jeg stillede mig til Rigsdagen, sålænge jeg var Forstander for Skolen. Jeg svarede dertil, at det behøvedes ikke, da jeg i så Fald ikke vilde stille mig. Dette ønskede han dog ikke, men erklærede, at han længe havde tænkt på at udtræde af Bestyrelsen, og dette agtede han nu at gøre. Jeg mente, at dette let kunde drage slemme Følger for Skolen efter sig, og at jeg heller ikke i så Fald vilde kunne stille mig. Han tilbød da, at ville blive stående i Bestyrelsen endnu et År, at ville overtage mine Bestyrerforretninger, mens jeg var ved Rigsdagen for at lette mig dette Ophold.

Det forekom mig imidlertid, at hele den Usikkerhed, som derved vilde komme ind i Skolens Stilling, måtte opfordre mig stærkt til at blive hjemme. Et Bestyrelsesmøde blev da berammet til den nævnte Dag, og jeg påtog mig at underrette Dem derom. Hagen ønskede, at De vilde komme eller i alt Fald skriftligt meddele Deres Mening ang. et muligt nyt Valg af mig til Rigsdagen. – Hvad der har bevæget Hagen til at ville udtræde af Bestyrelsen, forstår jeg ikke, uden at det skulde være, at han deler Knudsens Uvillie over Skolens Plan og Virksomhed og vilde have den ændret efter det grundtvigske Forbillede, og, da dette ikke kan ské, sålænge jeg har min nuværende Stilling og Magt, vil han ikke længere lægge Navn til, men hellere fræmkalde en Krise, der, om den end måské en Tid lang bringer Skolen over i hans fuldkomne Modstanderes Hænder, dog også tilsidst kunde føre den tilbage til hans Anskuelse. Derved kan det måské også forklares, at han for 3 År siden billigede, at jeg, skjønt Forstander, stillede mig til Rigsdagen, og nu misbilliger det; ti dengang kunde man måské håbe, at jeg gennem Rigsdagen vilde finde en Virksomhed, der førte mig bort fra Skolen, men nu synes det jo kun at ville ské derved, at jeg frivillig opgiver Skolen for at følge min Lyst til Rigs-

dagslivet, og derfor bør det forhindres, at jeg forener begge Dele, så tænker han vel, at jeg vilde vælge Rigsdagen.

Det være nu som det vil, vist er det, at Hagens Udtrædelse, hvad enten jeg tager til Rigsdagen (mine Vælgere opfordrede mig stærkt dertil, og Kn. Knudsen lovede endog sin Pengeunderstøttelse, hvis jeg derfor blev nødt til at opgive Skolen) eller ikke, vil berede os Vanskeligheder; ti jeg véd ikke, hvem vi skal få i hans Sted, og måské den endog kan drage Helwegs efter sig. Det er i det hele mærkeligt i hvilken Grad Folk enten vil have Skolen udelukkende grundtvigiansk eller landøkonomisk og examensmæssig, og jeg kjender ingen Embedsmænd, der kan gå ind på dens nuværende Plan. Derved bliver Skolens Stilling meget vanskelig ikke blot for Øjeblikket men også i Fræmtiden, og det var vist ønskeligt, at De i Tide tænkte på en eller anden Udvej til at sikre dens åndelige Liv. For mig synes Udsigten mislig.

Jeg har i en udførlig Fræmstilling begrundet et Afslag på Indførelsen af en Præliminæreksamen her ved Skolen og venter nu på en personlig Forhandling derom med Amtmand og Provst².

Monrad har, efter at jeg havde indgivet en Begæring om 1000 Rdl. foruden de forskudsvis bevilligede 1000 Rdl. og begrundet den ved at eftervise det umulige i at spare på Lærerlønningerne uden tillige at forandre Skolens Plan, bevilget os 600 Rdl., som jo næsten var mere, end vi kunde vente. Vort Tab fra forrige År har det slesvigske Ministerium jo dækket, og i År mangler vi altså kun 400 Rdl. i det tidligere bevilgede Beløb, som vi dog måské også tør håbe dækkede af det slesvigske Ministerium.

Elevanmeldelserne er i den senere Tid aftagne, vel som Følge af Krigsudsigterne, der beskæftige og ængstige Folk meget.

... Mit Forhold i denne Hensende vil meget afhænge af Deres Ønske, da jeg endnu bestandig føler, hvor vanskeligt det er for mig at være rigtig tilfreds og uafhængig i København, når jeg må ængstes for Skolens Skæbne.

De hilses ærbødigt fra os alle ved Deres med særdeles Højagtelse

hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B. Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 88 ff.

¹ I det udeladte afsnit opfordrer Høgsbro Flor til at rejse over til et møde i Løgumkloster om de sønderjyske forhold og til bestyrelsesmøde i Rødding den 22. april. ² Jfr. brev 266, note 3.

268. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjøbenhavn 13 April 1861.

Kjære Høgsbro.

Deres Brev af 6 d. M. var ikke af noget meget glædeligt Indhold. Men både i den nu på 17de Ar gamle Rødding-Historie og i hele mit politiske, henved 34 Ar gamle, Liv er jeg så vant til at se Medgang og Modgang skifte Sædet, og det endog uventet, at sorte Skyer på Himlen ikke straks gjør mit Sind mørkt og nedslået.

Jeg har bestemt mig til at være tilstede både i Rødding d. 22 og Lygomkloster d. 25de . . .

Hagens Udtrædelse af Bestyrelsen vilde jeg anse for et væsentligt Tab ; hans Ønske herom har også overrasket mig. Jeg véd ikke, hvorledes vi vilde kunne erstatte det.

...

Deres hengivne

Flor.

R.A.

269. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding d. 9 Maj 1861.

Kære Hr. Etatsråd !

Skolen begyndte i Mandags med 20 Elever eller flere end der har været her i de 2 sidste Ar og ligesåmange som for 3 Ar siden, og dog kan vi vente endnu 1 til. Kommer nu hertil den slesvigske Understøttelse på 1000 Rdl. og Monrads Forhøjelse af sin til 1600, tænker jeg vore Fjender i Ar lade os i Ro eller i al Fald må kunne afvises med Eftertryk.

Både Overskoledirektøren¹ og Gymnastikdirektøren² var meget venlige og lovede at komme her en anden Gang, måske allerede i Sommer. Vort store Sommer-Elevantal overraskede With meget kjendeligt, som også det, at vi, som jeg kom til at omtale, havde et eget Laboratorium. Han fralagde sig Ansvar for Fordelingen af Pengesummerne. „Over Pengekassen vil Fatter selv råde.“ Til Slutning bad han at hilse Dem. Han var „ikke så urimelig“, at ville tage os ilde op, at vi var rejste til L. Kloster.

På Onsdag skal jeg møde hos Provst Blædel³ for med ham og Amtmanden at forhandle om Monrads Examens-Plan ; men jeg kan sé af Indbydelsen dertil, at de allerede er frafaldne enhver Tanke om en Præliminæreksamen her ved Skolen.

...

Jeg talte i Søndags med Krüger og venter ham hertil imorgen. Han

fandt Termansen⁴ for grundtvigsk og vilde gjerne være fri for sin Tillidsmandspost. Måské tager han af et muligt Valg af Term. Anledning til at nedlægge den. Term. har endnu ikke været her.

Pastor Hempel⁵ er jo nu gåt af og skal have 1100 Rdl. i Pension. Derved vil jo en yngre Mand få Embedet, og jeg er kommet til at tænke på, om jeg ikke burde søge det og ved Hjælp af en Kapellan, således som Tilfældet er med Seminarieforstanderne, stræbe at forene Skolen og Præstekaldet. Derved vilde måské både Skolen og jeg selv være tjente . . .

Det vil jo i hvert Fald være af stor Betydning for Skolen, hvem der kommer her. Gjennem Kongen kunde man vel få nogen Indflydelse på Besættelsen, men det er måské det klogeste slet ikke at foretage sig noget, og derimod lade alt bero på Monrads Nåde . . .

Det vilde være mig kært snart at høre Deres Mening om, hvorvidt man skulde lade denne Sag gå sin egen Gang eller ikke. Det vilde jo i hvert Fald vistnok blive Dem, der måtte handle; ti Skolen er jo og be-
tragtes jo – selv af Monrad – som Deres Skole, og, når De er borte, har han jo tiltænkt den Døden. De må dog ikke tro, at jeg har tabt min Interesse for Skolen eller dens Gjærning – langtfra; men De udtalte selv, da De kom her i Vinter og hørte om min Families Forøgelse, at nu var det jo klart, jeg måtte herfra.

...

Jeg skal Pinsen ned at aflægge Regnskab for mine Vælgere. . . . Dog antager jeg for vist, at jeg kan blive valgt, hvis jeg stiller mig påny . . . En i sin Kreds meget ansét Skolelærer fra Adellersborg-Egnen, der fulgte sin Søn herover ved Majdags-Tiden⁶, påstod, at det, at jeg var Rigsdagsmand, netop gav Skolen Anseelse i Bøndernes Øjne, og derpå tyder det jo og, at Jensen fra Hindholm har fåt Mod på at stille sig og det endog imod H. Hage⁷. Men den Embedsstand og den Monrad!

...

Med sand Højagtelse og Hengivenhed

Sofus Høgsbro.

K.B. Delvis trykt i Høgsbros Brevveksl. I, s. 94 ff.

¹ Stiftsprovst K. H. With havde i 1859 afløst Monrad som overskoledirektør og departementschef for Undervisningsministeriets 3. departement, hvorunder højskolerne sorterede. ² Generalmajor N. G. la Cour, direktør for det civile gymnastikvæsen 1847–70. ³ Ludvig Blædel i Nustrup. ⁴ Man har overvejet at give bonden, folketingsmand N. J. Termansen Hagens plads i bestyrelsen. ⁵ Johan Hempel havde siden 1829 virket som sognepræst i Rødding-Skrave efter Høgsbros fader, dr. phil. Hans Høxbroe. ⁶ E. Schjelderup fra Føllesløv, opstillet i Odsherredskredsen ved valget 1858; hans søn Henning var elev på Rødding i sommeren 1861. ⁷ Jfr. Hindholm brev 58.

270. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kbhvn. d: 13 Maj 1861.

Kjære Høgsbro.

...¹

Ligeledes er det mit Ønske, at De indgiver Ansøgning om Rødding Præstekald. Vi veed jo nok, at Monrad ikke gjør noget af Godhed for os eller Højskolen, men en frugtesløs Ansøgning er alt det Tab, vi kan lide. Naar Tiden er udløben, vil R(egenburg) skaffe en Liste paa Ansøgerne. Deraf kan vi se, om der er nogen, med hvem De paa ingen Maade kan maale Dem i Berettigelse. I modsat Fald vil R. og jeg forsøge, hvad vi kan udrette paa forskjellig Maade og Vej . . .

Jeg vedbliver ikke at have noget imod, at De stiller Dem til Rigsdagen. Vil Krüger ikke vedblive at være Tillidsmand, saa faaer han at gaa; men jeg vilde rigtignok helst beholde ham.

...

Deres hengivne
Flor.

R.A.

¹ Her opfordres Wiinstedt til at søge det slesvigske ministerium om rejseunderstøttelse.

271. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding d. 16 Maj 61.

Kære Hr. Etatsråd!

...

Hvad mig angår, er jeg desværre ikke istand dertil. Hvor kært det end kunde have været mig, at virke i samme Kald, som min Fader har tilbragt sine sidste 31 År i, og efter Rimelighed dø i samme Bygning, hvori jeg er født og opvokset, og i Forbindelse hermed at arbejde for den Skole, hvortil såmange af mine bedste År har været knyttede, er det blevet mig umuligt endog blot at søge derom, da Biskop Daugaard¹ har vægret sig ved at lade (mig) præke til Dimis², forinden jeg har holdt „nogle“ eller „flere“ Prædikener . . .

Havde der været nogen Udsigt til, at jeg kunde få denne ny Virksomhed, måtte jeg naturligvis idetmindste en Tid lang samle min Kraft derpå, og jeg vilde da have taget meget i Betænkning at stille mig på ny til Rigsdagsvalg; men nu agter jeg at gøre det, eftersom De fræmdeles ikke har noget derimod. Amtmand Stockfleth fandt rigtignok i går, at det var farligt for Skolen, da Monrad vistnok så på ny vilde unddrage

den sin Understøttelse; men jeg henviste ham til det slesvigske Minist.s Hjælp, hvis Færd dog syntes at være ham en Gåde. Ang. Examen fik jeg det, som jeg vilde. Vi skulde selv gøre Indstilling om, hvilke Fordringer, vi mente, at kunne fyldestgøre.

Krüger var her forleden og talte om Politik med mig, men sagde dog ved sin Bortgang på mit Spørgsmål, at han havde tænkt, at Jørgen Hübschmann fra Nustrup, tidligere Elev³, burde være Bestyrer i Hagens Sted. Han er vist en skikkelig, måske lidt forfængelig Mand, har en stor Gård, som han driver godt, og har ganske vist ingen grundtvigske Nykker. Han kunde vist meget godt udfylde f. Eks. Kloppenborgs Plads; men, han er gift med en Søster til Laur. Skau, og det kunde jo let blive Skolen et farligt Svogerskab. Jeg skal imidlertid hverken råde fra eller til. Krüger kommer til København i Terminen, og De vil da selv kunne tale med ham, Hagen og Grundtvig derom. Rimeligst var det vel at udsætte Valget, indtil man så, hvem der blev Præst i Rødning.

...

Deres hengivne
og forbundne
Sofus Høgsbro.

K.B.

¹ J. B. Daugaard, biskop over Ribe stift. ² Prøveprædiken. ³ Elev 1846-47.

272. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Kjøbh: 22 Maj 1861.

Kjære Høgsbro.

Jeg sender Dem disse Linier blot for at sige Dem, at det gjør baade mig og Regenburg meget ondt, at De ikke kan komme til at indgive Ansøgning ind om Rødning Kald, da det var hans Hensigt at gjøre Alt, hvad der stod i hans Magt, for at hjælpe Dem. Jeg beder Dem derfor anstrænge Dem for endnu at gjøre det muligt. Hvorfor prædikede De ikke i Pintse-Helligdagene? . . .

Kan De paa ingen Maade overvinde Vanskelighederne, saa lad L. Knudsen søge, skjönt Udsigterne for ham naturligvis er svagere end for Dem.

...

En Tillidsmand i Krügers Sted skal jo Generalforsamlingen vælge, saavidt jeg veed, eller er det de to tilbageblevne Tillidsmænd? Maaske Hübschmann kan være ligesaa god som Krüger, skjönt ikke saa anseet.

Snak! jeg seer, at jeg i Grunden taler over mig. Lad os først see, hvem der bliver Præst i R.

Mit Fotografi er af P. C. Kochs Fabrik, hvorved det bør vinde i Interesse¹.

Venskabeligst
Flor.

R.A.

¹ Høgsbro havde takket Flor 16/5 1861 for „det veltrufne Billede af Dem ... som ... mindede mig om Udtrykket i Deres Ansigt i de Stridstimer, der gik forud for Mødet i Lygumkloster“. – Koch havde i 1860 åbnet et fotografisk atelier på Vesterbro.

273. Banegårdsforvalter Fr. Møller til Hindholm-Elevforening.

Flensborg Banegaard d. 5te Juni 1861.

Kjære Landsmænd! ¹

...

Alt for længere Tid siden hørte vi Tale om at Eleverne fra Hindholm Høiskolen ligesom vi havde dannet en Forening, hvis Formaal vi alt dengang antog at være de samme som for vor Elevforening, folkelig, *nordisk* dansk Oplysning og Omsorg for Fostermoderen („Rødding Folkehøiskole“, Hindholm hos Eder) ... Foreningen stiftedes i Aaret 1856, men vi have indtil Dato ikke følt Savn af egenlige Love, vore Vedtægter ere faa som I vil see af indlagte Afskrift, vort Løsen er: vi har Papiir nok, et mundtligt Ord fra Hjertens Grund er Guld værd og virker og varer længere end Papiir. En Læseforening have vi ikke og kunne vi ikke heller have, idet vi ere spredte over hele Landet, ja endogsaa i Skotland og fjerne Verdensdele, og vi ere saaledes henviste til at søge godt Selskab med andre Folk til dagligdags og det gjøre vi da, idet vi indtræde i de os nærmest beliggende Forsamlinger: „Dansk Samfund“ eller „Borgerforeninger“ etc. og saaledes virke til Opnaaelsen af vort Formaal saa langt vore ringe Evner formaa. Ligesom vi træde ind i andre Samfund, saaledes formene vi heller Ingen i at være til vore Forsamlinger, det er os tvertimod en Glæde og synes ogsaa at glæde Andre. Vi holde vort Aarsmøde hvert Aars 25 Juli paa Rødding Folkehøiskole og agte ligeledes at holde et Vinterfællesmøde sammesteds hver 13 Januar. Foruden disse Fælledsmøder, komme vi sammen saa ofte som muligt omkring i de Egne, hvor vi bo. Ved disse Møder beskæftige vi os med Tale og Sang og med hvad der kan tjene til gjensidig Oplivelse og Styrkelse af det Baand som gjensidig forener os og den Aand der opfylder os.

Vel sandt, vi see ikke store Frugter af vor stille Gjærning, men en

Glæde er det dog at bemærke, at der dog spores Virkninger og ligesom Antallet af Elever fra Rødding voxer Aar for Aar, saaledes tiltage de unge Mænd ogsaa i Alder og stedlig Indflydelse . . .

Eders Ønske, at vore to Foreninger skulde træde i Forbindelse med hinanden er som talt os ud af Hjertet . . .

Paa Bestyrelsens Vegne

F: Møller.

Formand.

L.A. Sønderjyll. (Kopi i Fr. Møllers arkiv).

¹ Røddingforeningen havde d. 13. februar 1858 modtaget en skrivelse fra Hindholmforeningen. Om denne forening se Hindholm, brev 45.

274. Højskolelærer J. L. Knudsen til forstander Sofus Høgsbro.

Rødding 11 Juni 1861.

Kjære Høgsbro!

Efter Brev, jeg idag fik fra Kold, har han nu kjøbt Jorden paa Hjallese Mark, og har ogsaa klaret den første Udbetaling (af 2000 Rd.) nu til Juni Termin. Men til Byggeriet mangler han Penge, og bad mig se, om der ikke herovre, mod Knuds Caution, kunde laanes nogle. Saaledes spørger jeg da: kan Skolen ikke mod K's Caution, lade ham faa de 500 Rd, Kongen nys har skjænket? Tænk velvillig derover, og forhør hos Knud, om han vil afgive tilfredsstillende . . . Caution.

Alt er her vel. Af Kolds Brev ses det, at han straks vil bygge, men ikke kan jeg tro, han begjerer min Bistand inden til Maj. Jeg har imidlertid, i Brev af Dags Dato, gjort ham bekendt med denne min Opfattelse, og bedt ham, ufortøvet at skrive, hvis han virkelig tænker paa at ville have mig alt til Novbr. Ikke, at jeg har lovet ham at komme men kun sagt, at Sligt kun kunde ske, saafremt Bestyrelsen kunde og vilde slippe mig¹.

Din

J. L. Knudsen.

R.A.

¹J. L. Knudsens plan om at tage over til Kolds højskole er første gang omtalt i brev 260, fra 25. septbr. 1860. (Jfr. brev 253).

275. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

Rødding, d 16 Juni 1861.

Kære Hr. Etatsråd!

...

Ansøgningen indgav jeg d 11te, efterat have gjort et Par Småforandringer, den ene for at fremhæve Bestyrelsens Andel i at det var gåt godt

her ved Skolen, mens jeg havde været her, og den anden for at undskylde, at jeg søgte et Embede, som jeg vel vidste, jeg ikke kunde vente ifølge min Kandidat-alder . . . Kloppenburg . . . har været hos Ministeren for at arbejde mod mig. (Han skal iøvrigt for nylig være rost af „Dannevirke“ som det eneste fornuftige Medlem af Bestyrelsen!!). Her er man ikke tilfreds med Kloppenburgs Virksomhed for Svejstrup¹ og imod mig, som vel også snart vil udstrække sig til Kongen og Grevinden, og det vilde neppe falde vanskelig at få en Deputation i modsat Retning; men jeg kan dog ikke ønske det . . .

Provsten og Biskoppen antage og ønske, at Svejstrup får Embedet. Han er 9 År ældre Kandidat end jeg; har til alle Examinere de samme Karakterer som jeg og fik allerede som *et Ars* Kandidat sin Faders temmelig store Embede, der dog nok i de sidste År er bleven en Del formindsket ved en temmelig betydelig Byggegæld. Han er født 1815 og blev Præst 1840. Jeg er født 1822 og blev Kandidat 1848. Det vakte i sin Tid megen Opsigt og offentlig Omtale, da han så ung fik et så stort Embede og man antog dengang, at Kr. 8 havde taget noget Hensyn til, at han Vinteren forud i Studentersamfundet var optrådt mod Monrad. Han hører til den grundtvigske Retning. –

...²

Knud Knudsen frygtede, at jeg ved at gå ind i Statskirken (jeg havde sagt i min Valgtale, at jeg søgte Rødding men anså det af flere Grunde usandsynligt, at jeg fik det) vilde opgive min Frihed og senere bitterlig fortryde det, og lod mig atter forstå, at jeg, ved udelukkende at hengive mig til politisk Virksomhed, ikke skulde savne den fornødne pecuniære Understøttelse. Han ønsker, at jeg opgiver Skolen og enten flytter ned i Kredsen eller tager til København.

Her er alt gåt godt i min Fraværelse; men vor Knudsen har rigtignok ved et Foredrag, han har holdt i Danske Samfund i Ribe, opbragt Adjunkterne imod sig ved nogle stærke Ytringer om den døde Kundskabsmasse, man så ofte lagde an på i Undervisningen, og desuden har han, ved en Grundlovsfest i Eskelund et Par Mil norden herfor, holdt en Tale i det jyske Almuesprog, som vist også hos en Del af de Dannede har vakt lidt Forargelse. Iøvrigt har Kold nu købt Jord og vil til at bygge, så han vistnok snart må over til ham.

...

Vi lade nu vore Bygninger sætte i anstændig Stand dels for deres egen Skyld, og dels for det Tilfælde, at Kongen skulde komme herigjennem, hvad jeg dog håber må kunne undgås. Men det vilde vel være passende,

om vi mødte med gamle og ny Elever og hilsende ham med en Sang f. Eks. ved Foldingbro eller et andet nærliggende Sted. –

Der er endnu ingen Murstén at få her, så det er usandsynligt, at vi kan komme til at bygge her i Sommer.

...

Deres med Højagtelse og Hengivenhed forbundne

Højvelbårne

Sofus Høgsbro.

Hr. Etatsråd, Dr. Flor

R. af Dbg. og Dbrgsmd.

K.B. Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 97 f.

¹ Hans Sveistrup var sognepræst i Nørup ved Vejle. Jfr. Morten Kamphøvenser: *Skrumsager*, 1959, s. 26 ff. ² Det udeladte handler om Høgsbros genvalg til folketinget i Bredebro 14/6 1861.

276. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

Rødding 18 Juni 1861.

Kære Hr. Etatsråd!

Vi har i Dag haft Generalforsamling her, og der mødte ikke andre end Kloppenborg og jeg, så vi kunde lade Skolen gå sin uforstyrrede Gang. Kloppenborg kom for at melde sig ud af Bestyrelsen, og, da jeg i lang Tid har været ked af hans indbildske Vigtighed, gjorde jeg intet for at holde på ham, men henviste ham til Helweg som den, hos hvem han skulde indgive sin Afsked. Omtrent samtidig fik jeg Deres Brev, og det gjorde mig ham jo ikke kærere¹ . . . Det er også sandsynligt, at han ikke vilde have gjort dette Skridt, når han ikke havde Håb om at kunne fortrænge mig ikke blot fra Præstekaldet men og fra Skolen, og skulde den ny Præst også gå imod mig – den af Kloppenborg anbefalede Svejstrup er den, jeg frygter mindst, skjønt det ikke er mig noget godt Tegn, at han så stærkt anbefales og ønskes af Provst Blædel og Biskop Daugård, – skulde han også gå imod mig, vilde min Stilling her ganske vist blive temmelig vanskelig om ikke umulig.

Kloppenborg har forsikret her i Byen, at jeg ikke kunde få Præstekaldet, undtagen jeg gik til Grevinden, det havde han sørget for hos Monrad.

Jeg har endmere overbevist mig om, at Stemningen her er ubetinget for mig, og at det samme er Tilfældet i Skrave Sogn undtagen med den vel omtrent $\frac{1}{3}$, der i Kloppenborg sér en Mand, der er i Stand til at udrette alt muligt for dem og Sognet hos Ministeriet . . .

At ty til Grevinden kan jeg på ingen Måde gøre, og derfor må jeg netop for Tiden ønske, at Kongen ikke kommer hertil, eller jeg til ham.

Hvor meget end min Stilling ved Skolen vilde sikres ved Ansættelsen, hvor rolig jeg end der kunde imødesé ethvert Angreb på den, og styre den i den Retning, jeg ansér for den rette, som jo er den af Dem angivne – noget jeg egentlig først nu kan gøre, når jeg har fået begge Ensidighederne (Landvæsen og Idealismen) overvundne – ja hvor sandsynlig det end er, at alt, hvad man nu har at indvende mod os, da vilde falde bort af sig selv, – kan jeg dog ikke bruge ethvert Middel, og ligesålidt som jeg kunde tale med Monrad, kan jeg tale med Grevinden. Selv om jeg bliver nødt til at opgive Skolen, hvad jeg ikke gør, før det er mig umuligt af den ene eller anden Grund at blive her, har jeg jo endda adskillige Fræmtidsudsigter, – og ikke engang den timelige Nød kan derfor drive mig til Skridt, jeg ellers måtte misbillige.

...²

Deres med sand Højagtelse og Hengivenhed forbundne

Sofus Høgsbro.

K.B. Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 98 ff.

¹ Flor havde 16/6 skrevet til Høgsbro og meddelt ham, at Kloppenburg modarbejdede hans valg overfor ministeriet. ² I det udeladte omtales bl. a. rigsdagsvalgene, hvor det noteres, at „Grundtvigianerne har tabt Hass og Hammerich, men vundet Olsen og Rotwitt, og i denne sidste har Folkehøjskolerne vundet en ny Talsmand“. Der sigtes til E. M. Rotwitt, forstanderen for Uldum højskole.

277. Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.

Rødding 29 Juni 1861.

Kære Hr. Etatsråd!

Samtidig med dette Brev afgår til Kirke- og Undervisningsministeriet den Forestilling, som jeg for 8 Dage siden sendte dem en Afskrift af, forsynet med alle de Underskrifter (omtr. 70) herfra det udstrakte Sogn, som det i den korte Tid var muligt at overkomme¹. Der vil herfra Sognet neppe kunne opdrives en eneste Stemme i modsat Retning. Sognefogden og Sandemanden står i Spidsen. I Skrave derimod er Forholdene anderledes. Der har Tyskeriet under Nikolaj Thaysen, der i sin Tid sendte begge sine Sønner til den Angler Skole, og Posselt, som De jo kjender, en hel Del Magt, som ikke formindskes ved Kloppenburgs tidt uheldige Indflydelse i modsat Retning. Kloppenburg skal kun have få Venner, og så godt som

alle var nok enige om at gå imod ham, men alle Tyskerne vægrede sig ved at udtale nogen Anerkjendelse af min Virksomhed, og selv ved Udtalelsen af Tilliden til Kongen havde de nok nogen Betænkelighed. Derfor mente de Dansksindede med Jep Andresen (stor Gårdejer og Nabo til Kloppenborg), i Spidsen, at man måtte gå på Akkord med dem og blot indskrænke sig til en Udtalelse imod, at Kloppenborgs Mening gjaldt for Sognets. Herom samlede sig 41, og på deres Vegne har J. Andresen underskrevet en Udtalelse i den Retning på Røddingernes Indstilling (Kl. vil neppe opdrive nogen Moderklæring). Det hele er jo derved blevet lidt forkludret, men jeg kunde, i Følge Forholdets Natur ikke ret vel træde til med Råd eller anden Bistand. Jeg har nu fåt en Liste på Ansøgerne og sér deraf, at den eneste dygtige og ønskelige Mand til at råde Bod på alt det rådne, her findes både i den ene og den anden Retning, er Sveistrup, så det vilde være beklageligt, om Sogneboernes Indstilling skulde give Monrad et Påskud til at vrage ham uden at hjælpe mig. Heldigt er det, at Udtalelsen overgiver Sagen i Regeringens Hånd, og derved jo nødvendig må svække et sådant muligt Påskud. Der er navnlig et Par Provster, Bohr og Thorup², som jeg er meget bange for.

...

Jeg vilde ønske, at en Del brave danske Godsejere vilde stifte et Selskab for Folkeoplysningens Fremme, der for det kommende Århundrede kunde blive hvad Landhusholdningsselskabet har været for det svundne. Norge har allerede et sådant, og Danmark kunde vel i langt højere Grad trænge dertil. Kongen var naturligvis let at bevæge til at træde i Spidsen derfor. Uden at give sig af med Politik, vilde det i Virkeligheden blive det mest politiske Selskab i Landet og mere end noget andet kunne knytte Bønder og Godsejere sammen. Det vilde jo få en mægtig Støtte i hele den grundtvigske Gejstlighed og alle fra Folkehøjskolerne udgåede Elever. Det kunde virke ved Folkeskoler, Bogsamlinger, Foredrag, Skrifter, Årsberetning, Pengeunderstøttelser o. s. v.; men Professorpartiet og det hele doktrinære Væsen burde holdes udenfor. Carlsen var vist af flere Grunde en Mand, der burde træde i Spidsen derfor. Bl. Fin. gik vist også gjerne med³.

Et Blad som det af dem omtalte vilde vist også gøre megen Gavn, men det har mange Vanskeligheder at kæmpe imod.

Det turde være et Fingerpeg for Godsejerne, at mens den største Del af dem faldt ved det sidste Folketings-Valg, sejrede Rodtvitt fra Uldum Højskole og jeg med stor Overvægt, og at Jensen fra Hindholm vel faldt på det Hageske Møn, men utvivlsomt kunde blive valgt i andre Kredse.

Godsejerne må tage sig af folkelig og sand Oplysning, hvis de vil forstå og lede deres Folk og Tid.

...

Deres højagtelsesfuldt
hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B. Delvist trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 101 f.

¹ Jfr. brev fra Høgsbro til Flor 22/6 1861, aftrykt i Høgsbros Brevveksl. I, s. 100.

² J. L. S. Bohr, provst i Ballum, og C. E. Thorup, provst i Vorde i Nørrejylland, har altså søgt kaldet. ³ H. Carlsen og C. F. Blixen-Finecke.

278. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding 7 Juli 1861.

Kære Hr. Etatsråd!

Af de i Dag modtagne Blade sér jeg, at Sveistrup allerede for 8 Dage siden er kaldet til Præst her, og at Beboernes Erklæring og formodentlig også Regenburs Virksomhed kom for silde. Jeg håber, at denne Udnævnelse vil blive i flere Retninger til Gavn for Skolen, skjønt den jo vistnok vil forkorte min Virksomhed ved og for den. Det forekommer mig nu ønskeligt, at De inden Deres Afrejse gjorde Tillidsmændene Meddelelse om Hagens og Kloppenborgs Afgang fra Bestyrelsen og foranledigede Udnævnelser af ny. Optagelsen af Svejstrup i Hagens Sted vil vel alle kunne enes om. Derimod vil Grundtvig og Knudsen vel holde på Termansen, mens Krüger vistnok vil gøre Optagelsen af Hübschmann til Betingelse for sin Vedbliven. Jeg frygter nu just ikke meget for Krügers Bortgang, han og Skolen fjerner sig vist mere og mere fra hinanden, og den vil vel engang alligevel finde Sted. Men kunde den undgås, var det dog måské bedre¹ ...

I hvert Fald håber jeg, at De drager Omsorg for, at Tillidsmændene sættes i Bevægelse; ti nu, da Præstekaldet er besat, vil det indtrådte Vindstille vistnok afløses af ny Angreb på Skolen og os alle, og det gælder da, at den nuværende noget opløste Tilstand, om muligt, kan være ophørt.

Kold har nu købt Jord og begyndt at bygge; men Knudsen vil neppe forlade Skolen før til November 1862.

...

Deres med sand Højagtelse
hengivne

Sofus Høgsbro.

...

D. 8 Juli.

Krüger kom her uventet igårftes. Han havde „håbet“, at jeg var blevet Præst her. Svejstrup var ham for grundtvigiansk, og han syntes ikke

om ham som Bestyrer. Han fortalte, at Kloppenborg, hvem han havde besøgt, endnu ikke var udtrådt af Bestyrelsen, men „vilde“ det. Formentlig vil Klopp. meget nødig træde ud; men det var ønskeligt, om man ved denne Lejlighed kunde blive af med ham. Nu havde også han fåt Skrupler m. H. til min Rigsdagsvirksomheds Forbindelse med Skolen. „Man måtte høre såmeget om det“. Foreløbig tror jeg dog nok, at jeg klarede ham Sagen. Han beklagede, at den ikke var bleven tilstrækkelig oplyst tidligere; men jeg henviste ham til den sidst udgivne Beretning, hvor han kunde finde alt, hvad han behøvede².

K.B.

¹ I det udeladte er Høgsbro inde på, at han selv burde optages i bestyrelsen.

² Høgsbros trykte „Beretning om Rødding Folkehøjskole i Aaret 12te Juni 1859 til 12te Juni 1860“, s. 19 f.

279. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding 13 August 1861.

Kære Hr. Etatsråd!

... Jeg tror dog ved nærmere Eftertanke, at det kan være ligeså ret først at prøve Svejstrup noget, inden man giver ham en så vægtig Indflydelse, som det nødvendig må blive, når han, der bor her på Stedet, kom ind i Bestyrelsen. Mit Forslag er derfor nu, at De om mulig virker til, at Bestyrelsen idetmindste en Tid lang ikke består af flere end Dem, Helweg og B. Refslund. Vanskeligheden består i at blive Kloppenborg kvit; ti han har fortrudt, at han har udmeldt sig, og Krüger har desuden opmuntret ham til at blive. Han er for Tiden meget stolt af at have fåt Svejstrup kaldet til Præst her ... Når nu Svejstrup blev Medlem af Bestyrelsen, vilde det jo vist tiltale Kl. ganske særdeles tillige at være Medlem. Mærkelig nok synes Knudsen ikke at have noget imod, at Kl. bliver afskediget, skjønt han så nylig har brugt hans Bistand, og skjønt han er *meget* glad over Sv.s Udnævnelse til Præst. Stillingen her er iøvrigt betegnet med den Ytring af Fru Knudsen, at nu havde hun ikke noget imod, hvorlænge de blev her, og af min Kone, at hun vilde ønske, vi var herfra, jo før jo heller. Under disse Forhold har jeg måttet spørge mig selv, om jeg ikke burde søge det ledige Adsbel og Gråstén Præstekald og der ved forventet Hjælp af Regenburg sé at få et gjenfødt Rødding til at blomstre; men jeg er allerede trættet af Gjenvordighederne her og har besvaret Spørgsmålet med Nej. Skal jeg herfra, og meget tyder jo på, at

Stillingen på flere Måder bliver uholdbar for mig, søger jeg mig vistnok en anden Virksomhed end en Lærers eller Forstanders.

...

Deres højagtelsesfuldt
hengivne
Sofus Høgsbro.

K.B.

280. *Etatsråd Chr. Flor til forstander Sofus Høgsbro.*

Haddebo 15 August 1861.

Kjære Høgsbro.

...

Jeg vil meget nødig af med Dem i Rødding, da jeg ikke kjender nogen Passende i Deres Sted; men kan De ikke være der med Lyst, saa vil jeg ikke søge at overtale Dem, hvilket strider imod mine Grundsætninger. Deres Evner og Dygtighed kan De andensteds anvende til Nytte for Dem selv og til Gavn for den gode Sag, og jeg indskrænker, som De veed, ikke min Patriotisme til Rødding alene. Men iøvrigt er det mig ikke klart, at Deres Stilling i Rødding absolut skal blive uholdbar, skjønt det er noget, som kun De og ikke jeg kan bedømme.

...

Deres
opr: hengivne
Flor.

R.A.

281. *Forstander Sofus Høgsbro til etatsråd Chr. Flor.*

Rødding 27 Aug. 1861.

Kære Hr. Etatsråd!

Da De ønsker at høre fra mig, skal jeg ikke opsætte at besvare Deres Brev fra 15 Aug., som jeg modtog iforgårs, uagtet mit væsentligste Svar er, at alt går ved det gamle.

Jeg talte vel i København med Grundtvig, men ikke om Skolens Sager, kun om kirkelige og om Sveistrup, som han og især hans Kone roste meget. Også talte jeg med Regenburg, men kun tilfældig, idet jeg i Dyrehaven kom til at sidde ligeoverfor ham (ved Festen for Slesvigerne, hvor-til Skolen var indbudt), men også kun om tilfældige Ting. Tanken om Gråstén-Embedet var allerede opgivet, inden jeg skrev Brevet til Dem, og jeg synes også, at jeg betegnede den som sådan. Jeg talte hverken om

det, Rødding eller sligt. Jeg slår mig til Ro her og ser Tiden an. Min Virksomhed her er mig som altid kær, og det kunde aldrig falde mig ind at opgive den, når man lod mig i Ro for de idelige Angreb og gav mig Midlerne til at gøre Skolen til det, som jeg vilde, den skulde være, og, det forstår sig, gav mig, hvad jeg behøvede til en tarvelig Underholdning for mig og min Familie. Så fik jeg sagtens Tålmodighed til at udholde de små daglige Sorger med Grundtvigianere og Ikke-Grundtvigianere. Som Sagerne nu står, kan det falde vanskeligt nok, men jeg håber dog at kunne holde ud en Stund endnu.

...

Jeg har været hjemme i hele denne Ferie, beskæftiget déls med Skolens Sager, og déls med Læsning; ti jeg har ikke haft Lyst til at rejse mere. Høsten har været meget god, og vi håbe endnu at få godt Vejr til at bjerge det sidste. For at få Plads må vi tage den tidligere Vognport ind til Laden og bygge en ny Vognport bag Spiseværtens Bolig, ligeledes tage Svinestien ind til Kostalden og bygge en ny Sti, og endelig tømre et Slags Hus til at sætte en stor Hæsse i, og endda må Hveden og Boghveden stå ude. Disse Byggearbejder har været uopsættelige, og vi har derfor ikke kunnet tænke på Gymnastikhus eller Plads til Samlinger, hvilket jeg derimod agter at forberede således i Vinter, at vi kan få det færdig tidlig i Foråret. Så kan Kongen komme, om han vil.

...

Jeg har såmeget at gøre med Skolens Politik, at jeg ikke tør dømme noget om den højere; det synes mig, som om adskilligt tyder på, at Krigen kunde begynde til Foråret. Folk vedbliver vist i Almindelighed at slå deres Lid til Ministeriets Visdom. Det må først vælte eller køre fast, før man opgiver den magelige Sorgløshed. Der er Havblik, men måské som før Stormen.

Deres højagtelsesfuldt

hengivne

Sofus Høgsbro.

K.B.

282. Forstander Sofus Høgsbro til hustruen.

Søndag d. 27de Oktober 61.

Også til Knudsen!

Om 14 Dage kommer cand. theol. L. Schrøder¹ til Rødding for at læse i mit Sted. Han er 26 År, et Ars Kandidat, holder i disse Dage sin Prøveprædiken, et smukt og elskværdigt Menneske, forlovet med en

Frøken Wagner² heraf Byen, en brav og dygtig og kristelig Mand. Tager vel imod ham, og giv ham Lejlighed til at prøve sine Kræfter, da det er hans og mine Tanker, at han ad Åre, om denne Prøve går vel, som den vistnok vil, skal indtage enten min eller Knudsens Plads . . .

. . .³

R.A. (Høgsbros arkiv A 2). Trykt Høgsbros Brevveksl. I, s. 107.

¹ Ludvig Schrøder (født 1836) var kandidat fra 1860. ² Charlotte Wagner (født 1842). ³ Brevet er uden underskrift.

283. *Højskolelærer J. L. Knudsen til forstander Sofus Høgsbro.*

(ca. 1/11 61).

Schrøder skal være velkommen; han skal faa Midd. mad som vi faaer den selv. Danm.s Historien kan jeg ikke undvære, men i Verdenshistorien vil Schr. ogsaa faa Lejlighed nok til at glæde Eleverne og prøve sine Kræfter. Alt Andet skal vi nok dele broderligt.

Byd ham ganske særdeles velkommen!

Din
J. L. K.¹

K.B.

¹ Denne billet findes blandt J. L. Knudsens breve til Schrøder; formodentlig er den klippet ud af et brev til Høgsbro.

284. *Cand. theol. Ludvig Schrøder til exam. juris Johs. E. Schrøder.*

Kbhvn 2 Novb 61.

Kjære Broder Joh:!

- 1) I stærkt Arbejde med Dimisprædiken.
- 2) Faaet en Stillingsmand til 400 r, hvoraf 10 r strax . . .
- 3) Rejser sidst i næste Uge til Rødding for at læse for Høgsbro, medens han er ved Rigsdagen. Tænker paa at søge en Lærerplads derovre til næste Aar, men vil først see Forholdene.

Din hengivne Broder
Ludvig Schrøder.

K.B. (L. Schrøders arkiv). Trykt Fr. Schrøder I, s. 128.